

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 10852

DER AYNHAYTLEKHER
YIDISHER OYSLEYG

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דער אינהייטלעכער יידישער אויסלייג

אַדרעס פון ייִוואָ:
Żydowski Instytut Naukowy,
W. Połulanka 18, Wilno.

Żydowski Instytut Naukowy. Serja: „Organizacja
Nauki Żydowskiej”, № 9. *Der ejnhajlecher
jidišer ojslejj* (Jednolita pisownia ży-
dowska). Rozprawy i wnioski
na konferencję ortogra-
ficzną Ż. I. N.
Zeszyt pierwszy

Yiddish Scientific Institute, Philological Section:
A Standard of Yiddish Spelling (Discussion; № 1).
P R I N T E D I N P O L A N D

Drukarnia B. Cjonsona i S-ka, Wilno, Trocka 13.

דרוקעריי ב. ציאָנסאָן און קאַמפּ, ווילנע, טראָקער 13.

Odbito w drukarni I. Notesa i S. Sz wajlicha, Wilno, Wileńska 16

יידישער וויסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט
סעריע „אָרגאַניזאַציע פֿון דער יידישער וויסנשאַפֿט“ נומער 9

דער איינהייטלעכער יידישער

אויסלייג

מאַטעריאַלן און פּראָיעקטן
צו דער אָרטאָגראַפֿישער
קאָנפּערענץ פֿון יוואָ
ערשטע זאַמלונג

1 9 3 0

ווילנע

בצמקטע דרוק=גרניזן:

דאַרף שטיין	שטייט	שורה פון אויבן	שטייט
mōs	mos	23	38
iu	מה"ר i	33	46
i	מה"ר i	5	47
שעכטן איך די בעמען פון די איתות.	שעכטן	11	54
האָדערע אינטערנאַציאָנאַלע מאָדעינע פרעמד- קאָפּ	קאָמען	27	74
פּוואַמען	פּוואַמען	2	84
אינגע צירגערט	אינגע צירגערט	"	"

מיט אַרויסגעבן די איצטיקע זאַמלונג הייבט זיך אָן אַ וויכטיקער נייער
עטאַפּ אין דער אַרבעט פון ייוואָ: ער טרעט צו צו באַפרידיקן פּראַקטישע
באַדערפּענישן פונעם יידישן קולטור-לעבן.

נאָך אויף דער פּאַרבאַראַטונג וועגן דעם יידישן וויסנשאַפּטלעכן אינ-
סטיטוט, וואָס איז פּאַרגעקומען אין בערלין פון 7טן ביז 12טן אויגוסט 1925,
איז באַשלאָסן געוואָרן צו שאַפן בני דער פּילאָלאָגישער סעקציע אַ קאָמיטיע
אויף אויסצואַרבעטן אַ פּראָיעקט פון אַן איינהייטלעכן יידישן אויסלייג.
באַלד בני די ערשטע טריט אין דער אַרבעט פאַר אַ צענטראַלער יידישער
וויסנשאַפּטלעכער אינסטיטוציע האָבן די איניציאַטאָרן פאַרשטאַנען, אז דער
ייוואָ וועט דאַרפן שפּילן אַ טאַפעלע ראָלע: פון איין זייט פאַרשן דאָס יידישע
לעבן אין אַלע זיינען אַרויסווייזונגען, פון דער אַנדערער זייט נעמען אויף
זיך די פונקציע פון אַ פוסק אין יענע אַלע פּראַגעס פון אונדזער קולטור,
וואָס פּאָדערן אַ נאָרמירונג. און איינע פון די וויכטיקסטע פּראַקטישע באַ-
דערפּענישן פון דער יידישער לייטעראַטור-שפּראַך איז דאָך אַן איינהייטלעכע
אַרטאָגראַפיע.

די אַנטוויקלונג פון דעם ייוואָ פאַר די פאַרגאַנגענע 5 יאָר האָט באַ-
וויזן, אז דער געדאַנק איז געווען אַ ריכטיקער: ניטאָ אונטער די היינטיקע
אומשטענדן פון אונדזער לעבן קיין צווייטע אינסטאַנץ, וואָס זאָל קענען נע-
מען אויף זיך צו רעגולירן דעם יידישן אויסלייג מיט אַזוינע שאַנסן אויף אַ
גוטן רעזולטאַט ווי דער יידישער וויסנשאַפּטלעכער אינסטיטוט. דורך זיין ביז-
איצטיקער אַרבעט האָט ער געווינען די אַנערקענונג פון יענע אַלע קרייזן,
וואָס פאַר זיי איז אַן איינהייטלעכער יידישער אויסלייג אַ נויטווענדיקייט.
מיר גייען דעריבער איצט צו דורכצופירן די אונזיפירונג מיט דער זיכער-
קייט, אז ווער עס איז באמת פאַראינטערעסירט אין דער אַטוויקלונג פון
יידיש ווי אַ קולטור-שפּראַך, דער וועט אַקצעפּטירן דעם קומעדיקן ייוואָ-אויס-
לייג און אים דורכפירן אין לעבן.

אין דער איצטיקער זאמלונג זיינען נאך קיין תקנות ניטא, דאָ גייען בלויז פראַיעקטן פון תקנות און באַטראַכטונגען וועגן די אַלגעמיינע יסודות פון אונדזער שרייבן. אַן אַרטאָגראַפיע וואָס דאַרף אָנערקענט ווערן פון אַלעמען און איז אויסגערעכנט אויף אַ לענגערער צייט קען ניט איינגעפירט ווערן איינס און צוויי, איידער מען האָט בפרטיות אַרומגערעדט און אָפגעווויגן און אָפגעמאַסטן יעטווידער פּרט.

דעם אַלגעמיינעם וועג פון דורכפירן די רעפאָרם האָט אָנגעווויזן די קאָנפערענץ פונעם יוואָ, וואָס איז אָפגעהאַלטן געוואָרן אין ווילנע דעם 24טן—27טן אָקטאָבער 1929. די פרטים פון דורכפירן זיינען באַשטימט געוואָרן מיט אַ יאָר שפעטער, אויף דער זיצונג פון דער צענטראַלער פאַרוואַלטונג פון יוואָ, דעם 14טן און 15טן אָקטאָבער 1930.

אַט זיינען די יסודות פון דער אָנגעמערקטער אויסלייג-אַרבעט. אויסלייג איז ניט קיין ריין-וויסנשאַפטלעכער, נאָר אַ פראַקטישער ענין. די פילאָלאָגן שאַפן זיך פון זייערע לינגוויסטישע צוועקן וועגן אַ באַזונדערן פאַנעטישן אַלעף-בייז — נאָר דאָס האָט ניט צו טון מיט דעם אַלגעמיינעם אויסלייג וואָס מען דאַרף ניצן אין טאָג-טעגלעכן געברויך פון דער פרעסע, פון דער שול, פון דער ליטעראַטור און פון פריוואַטן לעבן. דער דאָזיקער פראַקטישער אויסלייג וואָלט אייגנטלעך געדאַרפט באַשטימט ווערן פון פראַקטיקער, גענומען אין אַכט פאַרשיידענע מאַטיוון פון פראַקטישן לעבן.

עס איז אָבער פאַראַן איין טעם פאַרוואָס די מיטוירקונג פון וויסנשאַפטלעך-פילאָלאָגן ביים איינשטעלן דעם אויסלייג איז אומבאַדינגט נייטיק. זיי האָבן אַן איבערבליק איבער די באַצונגען פון די איינציקע דיאַלעקטן צווישן זיך — קענען זיי פאַרהיטן, אַז אין די אויסלייג-תקנות זאָלן זיך ניט אַריינגעבענען קיין בפירושע אומגעלומפערטקייטן און גרייזן. זייער אויטאָ-ריטעט דאַרף אויך גורם זיין, אַז די אויסגעאַרבעטע אויסלייג-תקנות זאָלן פון אַלעמען אָנערקענט ווערן און מען זאָל זיי נעמען אָנווענדן אין שרייבן און אין דרוקן.

ממילא איז די ראַלע פון דער פילאָלאָגישער וויסנשאַפט אין די אויסלייג-רעפאָרמען פון אַלע פעלקער מער אַן אַרגאַניזירנדיקע און אַ קאָנטראַ-לירנדיקע, איידער אַ פאַרשערישע.

בכדי דורכצופירן די דאָזיקע יסודות אין לעבן האָט זיך דער יוואָ אָנגעמערקט אַ פראַגראַם, וואָס באַשטייט פון עטלעכע שטאַפלען.

1. קודם-פל דורכפירן אַ בפרטיות דיקע ברייטע דיסקוסיע. סײַ וועגן די אַלגעמיינע פרינציפן פון אונדזער אויסלייג, סײַ וועגן פרט-פראַגעס. די ערשטע זאמלונג דיסקוטיר-אַרטיקלען גיבן מיר דאָ איבער דער עפנטלעכקייט.

1 דאָס איז דער טעם פאַרוואָס די איצטיקע זאמלונג איז אַריינגענומען ניט צווישן די ארכיטעקטן פון דער פילאָלאָגישער סעקציע, נאָר אין דער סעיע אַרגאַניזאציע פון דער יוואָ-שער וויסנשאַפט.

ליידער זיינען נאך דאָ ניט פאַרטראָטן אַלע מחברים וואָס האָבן אונדז געהאַט צוגעזאָגט אַרטיקלען. ספּעציעל איז צו באַדויערן וואָס דאָ פעלט זלמן רייזען, וועלכער האָט אינעם ערשטן טייל פון זײַן „גראַמאַטיק פון דער ייִדישער שפּראַך“ (ווילנע, 1920) געגעבן אַן אויספירלעכן קאָמענטאַר צו דער אַזוי גערופענער „נייער“ אַרטאָגראַפיע און האָט פאַקטיש געשאַפן דעם אויסלייג-קאָדעקס פון צווייטן שול-צוזאַמענפאַר אין פּוילן.

מיר זיינען אָבער זיכער, און דאָס איז טאַקע דער רעדאַקציעס בפּירושע בקשה, אַז אַלע וועלכע האָבן געהאַט אין זיינען צו שרייבן פאַר דער איצטיקער זאַמלונג זאָלן זייערע אַרטיקלען באַלד אַרײַנשיקן פאַר דעם צווייטן בוך. וואָס דאַרף אַרויסגיין אַן איבעריקער פאַרזאַמונג.

מען בעט אויך אַלע לייענער וואָס האָבן עפּעס צו זאָגן וועגן אויסלייג-פּראָגעס, זיי זאָלן אַרײַנשיקן זייערע באַמערקונגען צום ייוואָ. ספּעציעל אַפּעלירן מיר וועגן דעם צו מענטשן, וואָס שרייבן איז פאַרבונדן מיט זייער פּראָפּעסיע: לערער, שריפטשטעלער, זשורנאַליסטן, קאַרעקטאָרן, זעצער אַזווי. יעטווידער אָנווייז וועט אויסגענוצט ווערן, יעטווידער פּראָקטישע עצה וועט גענומען ווערן אין אַכט.

2. נאָך דער גרונטיקער שריפטלעכער דיסקוסיע וועט פאַרקומען אַן אַרטיקל פּאַר פּייערע קאַנפּערענץ מיטן אָנטייל פון אַלע פאַראינטערע-סירטע קרייזן. דאָרט וועלן אַלע פאַרשלאָגן אַרומגערעדט ווערן און מ'וועט אָננעמען די געהעריקע רעזאָלוציעס.

די אויבנדערמאָנטע זיצונג פון דער צענטראַלער פאַרוואַלטונג האָט שוין פעסטגעשטעלט דעם טערמין פאַר דער קאַנפּערענץ אויך: זי דאַרף פאַרקומען ניט שפּעטער ווי פּסח 1931.

3. נאָך דער קאַנפּערענץ וועט קומען די ענדגילטיקע אַויס-שטימונג, פאַר מולירונג און רעדאַקטירונג דורך דער פּילאָאָ-גישער סעקציע פון ייוואָ. די דאָזיקע אַרבעט וועט ווידער דאַרפן צונעמען עטלעכע חדשים.

4. נאָך דעם ווי די פּילסעקציע וועט פאַרענדיקן איר אַרבעט, וועט דער ייִדישער וויסנשאַפּטלעכער אינסטיטוט פּראָקלאַמירן די אָנגענו-מענע אויסלייג-תּקנות, און דערמיט וועט דער איינהייטלעכער אויסלייג אַרײַנטרעטן אין קראַפט. לויטן פּלאַן פון דער צענטפאַרוואַלטונג וועט די פּראָקלאַמירונג קענען פאַרקומען אין דער צווייטער העלפט 1931. מיר זיינען זיכער, אַז די דאָזיקע לאַנגע הכנות זיינען ניט איבעריק. דאָרט וווּ די אַרטאָגראַפיע קען ניט איינגעפירט ווערן דורך אַ רעגירונגס-

1 זײַן אַרטיקל, וואָס איז געווען צוגעזאָגט פאַר דער איצטיקער זאַמלונג, איז ליידער ניט פאַרטיק געוואָרן, מחמת ז. רייזען האָט די לעצטע 8 חדשים פאַרבראַכט אין אַן אָנגע-שטרענגטער אַרגאַניזיר-אַרבעט פאַר דעם ייוואָ אין אַמעריקע.

דערקעט און מוז זיין געבויט אויף אַ הסכמ, דאָרט מוזן אַלע מאַסגיביקע פּאַקטאָרן האָבן די זיכערקייט, אַז די אַרבעט איז אָפּגעטאָן געוואָרן בשלמות, מיט געוואָרנטקייט און ישוב-הדעת. נאָר יעמאָלט וועט מען קענען פּאָדערן, אַז דער נײַער, דער איינהייטלעכער אויסלייג זאָל טאַקע אָנגענומען ווערן אומעטום וווּ מען שרייבט און מען דרוקט און מען לערנט יידיש.

די גייסטיקע אינטערעסן פון די יידישע פּאָלקסמאַסן פּאָדערן, אַז די אויס-לייג-פּראָגראַם פון יידישן וויסנשאַפּטלעכן אינסטיטוט זאָל דורכגעפירט ווערן אין דער גאַנצער מאַס און אין די באַשלאָסענע טערמינען. מיט דער פּולער זי-כערקייט ווענדן מיר זיך דעריבער נאָך מיטאַרבעט און מיטהילף צו אַלע וואָס ווילן אַרבעטן פאַר דעם אויפשטייג פון דער יידישער קולטור.

הילגע, נאָוועמבער 1930.

פּילאָלאָגישע סעקציע פון יידישן
וויסנשאַפּטלעכן אינסטיטוט
ד"ר מ. וויינר זיך,
וויסנשאַפּטלעכער סעקרעטאַר

א י נ ה א ל ט

זייט

V	ארטנפיר	
	1. ז. קלמן אָוויטש (ווילנע): צי איז מיגלעך אַ פּאָנעטישער אויס־	
3	לייג פאַר דער יידישער ליטעראַרישער שפּראַך?	
	2. ד"ר שלמה בירנבוים (האַמבורג): די יסודות פון יידישן	
18	אויסלייג	
	(צוגאַב אויף ז' 86—87)	
	3. מ. וויינרניך (ווילנע): פּראָיעקט פון אַן איינהייטלעכן יידישן	
20	אויסלייג	
	4. יעקב לעווין (ניו־יאָרק): אָרטאָגראַפישע נאָטיצן	
66		
	5. ב. שלאָסבערג (ווילנע): דער יידישער אויסלייג אין ראַטנפּאַרפּאַנד.	
72		
	6. אַלפּסנדר האַרקאָווי (ניו־יאָרק): עטלעכע באַמערקונגען וועגן	
85	אויסלייג	
	7. יודל מאַרק (ריגע): וועגן אַ סיסטעם אָפּשטעלצייכנס	
88		
	8. ט. גוטמאַן (בריסל): די אינטערפּונקציע אין דייטש. ענגליש,	
118	פּויליש און פּראַנצויזיש	

צײ איז מיגלעך אַ פּאָנעטישער אויסלייג פאַר דער יידישער ליטעראַרישער שפראַך?

פון ז. קלמנאוויטש (ווילנע)

1

עס איז, דוכט זיך, שוין פאַר קיינעם קיין סוד ניט, אַז זינט עס האָט זיך, מיט ב. באַראַכאַטס געבענטשטער איניציאַטיבע, אָנגעהויבן די תקופה פון דעפּאַרמעס פאַר דער יידישער אָרטאָגראַפיע, האַלט דער פּלאַנטער און די ניט-זיכערקייט און די ניט-אויסגעשטימטקייט צווישן די וואָס שרעבן און דרוקן יידיש אין אײן שטבן. פריער האָט אין דעם פּרינציפּ פאַרקער פון ברייט-שריבערס געהערשט אַ שטיקל טראַדיציע פון די ברייטשטעלערס און פון די זיבעערשע מלמדים און פון די, שריבערס, נאָר על פי רוב האָט זיך איט-ליכער געשריבן, יי עס האָט זיך אים אויסגעדוכט גלייכער און באַקעמער—און מען האָט מסתמא מער ייניקער איינער דעם אַנדערן פאַרשטאַנען: יו עס איז ניט געווען נאָר קלאַר, האָט מען זיך אָנגעשטויסן, קיין, אויסגעהאַלטנקייט האָט קיינער ניט געמאַנט און געזוכט. פאַרן דרוק וידער האָט זיך געהאַט אַינגעשטעלט כמעט יי אַ טראַדיציע:עלע אָרטאָגראַפיע פון דער ערשטער יידישער טאָג-צייטונג אין רוסלאַנד, דער פּרינציפּ (אַמעריקע האָט זיך געהאַט איר דרך). און דאָס איז געווען גאַנץ נאַטירלעך: האָט דאָך, דער פּרינציפּ גע-האַט אַ גריסע צירקולאַציע, אַ טאָג-צייטונג עירקט פּאַנאַליע און שטענדיק, יי טראַפנס וואָסער איהן אַ שטיין, און איר אופן דרוקן האָט זיך געמוזט אכט-קריצן אין זיכרון ביי אַלע ליינער, און ער האָט געמוזט לערן באַטראַכט יי דער ריכטיקער, פשוט ליל מען האָט זיך צו אים צוגעוויינט (אין קיין שול האָט דאָך קיינער די יידישע אָרטאָגראַפיע ניט געלערנט).

אין דעם דאָזיקן אויסלייג זענען געווען אַ סך איבעריקע און אומגעלומ-פערטע זאַכן: מען האָט געשריבן מוט, ה, ט האַט; מען האָט געשריבן שטעד-טעל, הינדטעל מיט דט; מען האָט אויסגעלייגט לעגען, געהן, בייך—דרש פאַרשידענע באַצייכענונגען פאַר דעם זעלבן ej/aj=קלאַנג; מען האָט אַפילו געהיסן אויסלייגן, די בייך, הגם דאָ האָט מען זיך אַפילו ניט גע-

קענט פאררופן ארפן דײַטשן מוסטער; נאָר אַזוי האָט געשריבן, דער פּרינדײַ.
און די אַנדערע האָבן געפּאָלגט.

אַבער די דאָזיקע „פּרינדישע“ טראַדיציע האָט זיך פּאַרט ניט אַרײַסגע-
וויזן פאַר פעסט גענוג. קיים איז אַרײַסגעזאָגט געוואָרן פון אַן אַנטאָרײַטעטער
פּערוואָן — אַ שפּראַך-קענער, און אין אַן אַנטאָרײַטעטן אָרט: „דער פּונקט“, די
איינציקע טריבונע פאַר ייִדיש-פּאַרשונג אין די יאָרן פאַר דער מלחמה, די
מיינונג, אַז די פון „פּרינדײַ“ אינגעשטעלטע אָרטאָגראַפֿיע טויג ניט, אַז מען
מוז זי רעפּאַרמירן, — איז שוין כּמעט בײַ קיינעם פון די אַקטיװע לײַטערע-
רישע טוער ניט געווען קיין ספק, אַז מען מוז טאַקע רעפּאַרמירן (בפּרט אַז
„רעפּאַרמע“ סתּם שמעקט דאָך שוין מיט „פּראָגרעס“). היות אַבער זיי עס איז
ניט געווען קיין געהעריקע אינסטיטוציע, וואָס זאָל די דאָזיקע רעפּאַרמע דע-
קרעטירן און דורכפירן, — האָט זיך געמוזט, לײַט דער עצם טבע פון דער
זאַך, אָנהייבן דער אמתער דור הפּלגה.

וואָס איז שײַך דער גרויסער מאַסע גרײַע-שריבערס, האָט מסתּמא די
גאַנצע געשיכטע מיט דער רעפּאַרמע זי ניט אָנגערירט: זיי זיי איז געווען מיט
איר שוואַכער טראַדיציע, אַזוי האַלט זיי זיך מיט איר עד היום (מער ניט אין
דעם לפּי ערך קלײַנעם קריז מענטשן, וואָס האָבן געהאַט די זכּיה דורכצו-
מאַכן אַ נאַרמאַלע ייִדישע שול, קומט שוין מסתּמא איהן אַ גנע אָרטאָגראַ-
פֿישע טראַדיציע, הגם זיי איז געווען געשטערט דורך דער הערשאַנדיקער רע-
פּאַראַמטאָרישער מהומה). בנוגע אַבער דעם זינן האָט זיך אָנגעהויבן ממש אַ
גערעטעניש פון רעפּאַרמעס. און מען מוז מודה זײַן, אַז לײַט דעם איינטיקן
מצב האָבן כּמעט אַלע רעפּאַרמערס דאָס פּולע רעכט צו מוין דאָס, וואָס זיי טוען.
אַלע האָבן זיי די מיגלעכקייט צו באַגרינדן זייערע פּאַרשלאָגן. מער ניט וואָס
דען איז די צרה? איטלעכער ווער עס האָט נאָר אַ שטיקל אַנפּאַל, קיים האָט
ער די מיגלעכקייט צו זאָגן אַ דעה זיי אין אַ רעדאַקציע זיי אין אַ פּאַרלאָג
זיי אין אַן אַנשטאַלט, וואָרט ער ניט לאַנג און פּרעגט בײַ קיינעם ניט און
איז באַלד מוכה די עעלט מיט זײַן אײַפּטו. די אַנדערע זיידער — ווער עס
זײַל, נעמט אָן, ווער עס זײַל ניט, — עקשנט זיך אײַן און בלעבט בײַם אַלטן,
אָדער לײַגט פאַר זײַן אײַגענע „רעפּאַרמע“ און פירט זיי טאַקע תּיבּף ומיד
דורך. אַמאָל מאַכט עס דעם אײַנדרוק, אַז מענטשן זײַלן ניט אַנדערש זײַן
רעפּאַרמערס, אַז ניט זײַל דאָס אַלטע איז שלעכט אָדער דאָס נײַע איז בע-
סער אָדער גרינגער, פירט מען דאָס אַרײַן, נײַערט נאָר זײַל דאָס איז נײַ.
נאָר אײַב נײַ, איז דאָך קיין שיעור ניטאָ. און אַן אַנדערש מאָל קאָן אײַסדוכטן,
אַז דער אָדער זײַנער זײַל באַהיפּטן זײַן „אָרטאָגראַפֿישע פּערווענלעכקייט“ איך
אַט דעם תּוהו ובוהו: אײַב ראובן שריבט „גליקליך“ און שמעון האַלט, אַז
עס דאַרף זײַן „גליקלאַך“, זײַל לײַ דעקא „גליקלעך“. און היות זיי דרוק-מיג-
לעכקייטן אין ייִדיש האָבן זיך בײַה פּאַרמערט, און קאָמבינאַציעס מיט עטלעכע
און צעאנציק צײַכנס קאָנען זײַן אין אַסטראָנאָמישע צאָלן, איז שוין ממילא

פארשטענדלעך, פארטאָס לאַראַציעס פון יידישן רעפּאָמירטן אויסלייג האָבן קיין שיעור און קיין גרענעץ ניט.

2

באַקלערט מען אָבער דעם ענין פון אַן אַנדער זיט, לערט היפש קשה: אין פּלוק איז דאָך די רעפּאָרמע פון יידישן אויסלייג, וואָס פאַר איר טאַטן מוז גרעכנט לערן דער פאַרשטאַרבענער ב. באַראַכאַט, געבויט איהן אין באַשטימטן פּרינציפ. אַלע רעפּאָרמערס — פון ב. באַראַכאַטן ביז דעם צווייטן שולצוואַמענפאַך אין פּוילן און דער אַרטאָגראַפישער קאָנפּערענץ פון ייִשׂאָ אין לעטלאַנד — זינען דאָך זיך סומך איהן אין דעם זעלביקן, איהן דעם „פּאָנעטישן“ פּרינציפ. אויב יאָ אַזוי, איז דאָך טאַקע די האַרבע קשה: פון זאַנען נעמט זיך דער לידערזאַנאַנד און די מהומה? מען האָט דאָך גע- מעגט מיינען, אַז לייבאַלד דער פּרינציפ איז איינער און אין פּלוק זייער אַ פשוטער און אַ גרינגער, לעט מען זיך גרינג קאָנען צונאָרענדן, און איהן רעפּאָרמער לעט נאָר פאַרענדיקן דאָס, וואָס דער צווייטער האָט אָנגעהויבן, און עס לעט אַנגעשטעלט לערן גאָר גיך אַן איינהייטלעכע און אויסגעהאַל- טענע אַרטאָגראַפיע. עי מיר לייסן, איז דאָס ניט געשען, מוז דאָך שוין ניט ליינדיק אויפקומען דער געדאַנק, אַז די מעשה איז ניט גאָר גלאַטיק. לאַרום איהן אַלע מיט אַנאַנד גייען אַרױס פון איהן און דעם זעלביקן פּרינציפ און אַלע קומען צו פאַרשידענע אויספירן, — איז מען לאַגישערטו צו מחויב משער צו זיין איינס פון די ביידע: אָדער אַז קיינער פון די רעפּאָרמערס פאַרשטייט ניט דעם באַטיט און עצם פון דעם פּרינציפ, און אַלע לענדן אים אָן פאַלש, אָדער גיכער, אַז דער פּרינציפ גופא טויג ניט, מען זאָל ביען איהן אים אַן איינהייטלעכן, אויסגעהאַלטענעם אויסלייג פאַר דער יידישער לייטעראַרישער שפּראַך, לייבאַלד ער לאָזט זיך אָנזענדן איהן אַוויפילערליי אופנים. עס קאָן אָבער איהן געמאַלט זיין ביידע זאַכן אין איינעם: אי דער פּרינציפ גופא איז ניט קיין ריכטיקער, גענויער קיין פּראַקטישער, פאַר אַ ניט- וויסנשאַפּטלעכער אַרטאָגראַפיע, אי די רעפּאָרמערס אונדזערע האָבן אַ פאַר- קערטן מושג פון פּאָנעטיק. מיר דוכט, אַז איהן דער פּראַקטיק פון דער רע- פּאָרמע איז דאָס ניט שיעור צו באַזייען.

די רעפּאָרמערס רעקאָמענדירן דעם „פּאָנעטישן“ פּרינציפ פאַר אַרטאָ- גראַפיע דערפאַר, ווייל אַזאַ אַרטאָגראַפיע איז צום גרינגסטן זיך אויסצולער- נען, און זי שפּאַרט איהן אַ סך מי דעם לערער און שילער. זייער פּאָנעטיש- אַרטאָגראַפישן פּרינציפ פאַרמולירן זיי אין דעם קורצן באַפעל-זאָץ: „שריב עי דו רעדסטו“ דאָס איז דער פּלל גדול איהן אויסצולערנען די אַרטאָגראַפישע תורה איהן איין פּוס, און דאָס איבעריקע איז איהן אַ קאַטאַטעס זיך אויסצו- לערנען — ניט אין אַן ערך גרינגער, לייט זייער מיינונג, עי די פּללים פון

א טראדיציאנעלער אַרטאָגראַפֿיע. האָט אָבער די פּראַקטיק באַזיזן, אַז דאָס איבעריקע וואָס מען באַדאַרף נאָך צולערנען צום דערמאָנטן, פּאָנעטישן פֿלל גדול איז אפשר ניט וינציקער, זיי געבן דעם פשוטן ניט-רעפּאָרמירטן יידישן אויסלייג.

וואָס איז דאָ די מעשה?

קודם-כל איז דער זאָץ גופא פון די רעפּאָרמערס, שרייב זיי דו רעדסט, גענומען גענוי אין זיין פשוטן פשט—אַן אומזין. עס איז דאָס אייגענע זיי מען וואָלט געזאָגט: טאָנען זיי דו זינגסט. רעדן און שרייבן זינען פונקציעס פון צוויי פאַרשידענע און אָפּגעזונדערטע סיסטעמעס. אין רעדן זינען באַטייליקט דער רייד-אַפּאַראַט מיטן געהער-אַפּאַראַט פון מענטשן, און שרייבן — דער זע-אַפּאַראַט און דער באַזע-אַפּאַראַט. דורכן רעדן פערן געשאַפן געהער-בילדער, דורכן שרייבן זע-בילדער. בכּן, קאָן גאָר אין עצם ניט געשטעלט פערן קיין גלח-צייכן צווישן דער גערעדטער שפראַך און צווישן איר שאַטן-בילד אויפן פאַפיר. אין געזיסן זיין אַ סך ווינציקער זיי צווישן אַ לעבעדיקן מענטשן און זיין פּאָטאָגראַפֿישן בילד.

מער זיין קאָן האָבן דער זאָץ, שרייב זיי דו רעדסט, זען מען זאָל אים אויסטייטשן מעטאָנימיש: צייכן אָן אויפן פאַפיר אַזעלכע שרייב-צייכנס, אותיות, אַז איטלעכס מאָל, זען דו, אָדער אַן אַנדערער וואָס קאָן זייענען די געהעריקע שפראַך, נעמט אויף דאָס זע-בילד פון די צייכנס, זאָל אין אים, דורך דער אַסאָציאַציע פון גלח-צייכטיקייט, אויפקומען דאָס זעלביקע קלאַנג-בילד, וואָס איז געזען אין זיין גיסט, בשעת דו האָסט די צייכנס גע-מאַכט. דאָ זעט מען שוין, אַז די פאַרמולדע פון „פּאָנעטישן“ פרינציפ, אויב זיי זאָל האָבן אַ זין, איז גאָר ניט אַזוי פשוט און גרינג, זיי עס קאָן אויס-דוכטן לויט די רייד פון די רעפּאָרמערס. און נאָך אַ זאָץ: זיי קאָן דינען בעצם פאַר איטלעכער סיסטעם פון אַרטאָגראַפֿיע.

וואָרום דער זאָץ קאָן זיין פּראַקטיש גילטיק נאָר דעמאָלט, זען די אַסאָציאַציע צווישן קלאַנג-בילד און זע-בילד איז אַ שטענדיקע: איטלעך קלאַנג-בילד פאַרבונדן מיט זיין געהעריקן זע-בילד. היות אָבער זיי עס איז ניטאָ קיין פּראַקטישער אַלף-בית, וואָס זאָל קאָנען באַצייכענען אַלע קלאַנג-גען, וואָס דער מענטש ברענגט אַרויס (און עס איז גאָר ניט נייטיק אויך), מיינאָ קאָן דער דאָזיקער פֿלל גאָר ניט דינען פאַר אַ יסוד פון אַ פּאָנעטישן אויסלייג. נאָר אין אײן אײנציקן פאַל קאָן דער דאָזיקער זאָץ דינען פאַר אַ מיטל מיט אַן אמת צו פאַרגרינגערן די טראַדיציאָנעלע אַרטאָגראַפֿיע: ער קאָן זיין גוט פאַר אַ פֿלל אויסצושליסן טאַפעלע צייכנס פאַר אײן קלאַנג, וואָס שטאַמען פון פאַרגאַנגענע סטאַדיעס פון דער שפראַך-אַנטוויקלונג, זיי e און h אין רוסיש, i און v אין דײַטש, e און y אין דעם, פּרײַנדישן יידישן אויסלייג, t און t, א און e אין דעם העברעיִש פון הײנטיקע אײראָפּעיִשע ייִדן. בנוגע צו דער גאַנצער סיסטעם פון אויסלייג זאָגט ער גאַרנישט. אויך די

איצטיקע ענגלישע און פראנצויזישע אָרטאָגראַפֿיע איז ניט סותר דעם כּלל, אַפֿילו ניט די אַשורישע פּלעקל־שריפט. אויך די ענגלענדער, שרייבן זיי זיי רעדן. אויך די אַלטע שומערער און בבליים, האָבן געשריבן זיי זיי האָבן גע-רעדט. עס האָט דעם פנים זיי אונדזערע, רעפּאָרמערס גלייבן, אַז ציישן קלאַנג און אות איז פאַראַן עפעס אַ נויטענדיקער צוואַפּונד, אַז עס איז פּלומרשט פאַראַן אַן אויסלייג-סיסטעם, וואָס איז דירעקט און אויף אַלע מאָל געדרונגען פון דער קלאַנגען-סיסטעם פון דער שפּראַך. דאָס איז אין דער אמתן די אילוזיע פון דעם בוך=מענטש, וואָס איז אפּגעוויינט אין ליינען און שרייבן, און אים דוכט זיך אויס, אַז לויט דער טבע פון קלאַנג פאַסט אים דער געהעריקער צייכן אָדער די געהעריקע צייכן-גרופּע. אַזוי זיי דער מיטעלער געבילדעטער רוסיש-ליינער, אַשטיגער, איז געווען זיכער, אַז אַ איז אַ פשוטער קלאַנג, און דער דזשש-ליינער איז זיכער, אַז ch איז sch איז אַ צוזאַמענגעזעצטער קלאַנג, און דער יידיש-ליינער מיינט, אַז צ איז אַ פשוטער קלאַנג און פאַרשידן פון ט, וואָס איז אַ צוזאַמענגעזעצטער קלאַנג.

פּאָנעטיש שרייבן מיט אַן אמת אויסגעהאַלטן וואָלט מען געקאָנט נאָר דעמאָלט, אויב מען וואָלט טאַקע געהאַט שטענדיק גרייט אַ גראַפֿישן צייכן פאַר איטלעכן קלאַנג. די ליינגויסטן צוליב זייער ליינסשאַפּטלעכער אַרבעט שטרעבן דערצו — פאַר דער פּאָנעטיק איז אויסגעאַרבעט אויפן יסוד פון לאַ-טשישן אַלף-בית אַ ספּעציעלער פּאָנעטישער אַלף-בית, וואָס איז אָנגענומען כמעט אינטערנאַציאָנאַל, צו טראַנסקריבירן אַלע מיגלעכע שפּראַכן. פאַר-שטייט זיך, אַז אַזאַ אַלף-בית קאָן זיך ניט באַגענוגן מיט די עטלעכע און צעלאַנדיק ציי מיט עטלעכע און דרזטיק צייכנס, וואָס עס פאַרמאָגן די נאָ-ציאָנאַלע אַלף-ביתן. קיינער פון די דאָזיקע אַלף-ביתן איז ניט מסוגל אַפֿילו אין מינדסטן גראַד צו באַפרידיקן די פּאָדערונג פון דער פּאָנעטיק. און ממילא קאָן די פּאָנעטיק גאָר ניט פאַרלאַנגען, אַז די אָרטאָגראַפֿיע פון פּראַקטישן לעבן זאָל זיך רעכענען מיט אירע פּלליים. צו פיל וואָלט דער שיי-לער, וואָס לערנט זיך שרייבן, באַדאַרפט לערנען — עס וואָלט געווען אפשר שווערער זיי אויסצולערנען די היעראַגליפּן-שריפט. היינט וואָלט אַפֿילו פאַרן געניטן שרייבער ניט מיגלעך געווען גאָר גיך צו שרייבן: ער וואָלט זיך באַ-דאַרפט כּסדר אויפּמערקזאַם צוהערן, וואָסערע קלאַנגען ער רעדט אַרויס.

בכן, דאַרף טאַקע די ליינסשאַפּטלעכע פּאָנעטיק זיך בעצם ניט אַריי-מישן אין דעם ענין פון אינשטעלן אַן אָרטאָגראַפֿיע פאַר וואָסער עס איז שפּראַך. איר עובדא איז אָבער צו וואָרענען די פּראַקטיקער, זיי זאָלן ניט מיינען, אַז זיי שרייבן, פּאָנעטיש, און אַז וואָסער עס איז אויסלייג איז פּלומרשט

1. זיי פּאָנעטיק האָט אויך אנדערע מיטלען צו באַצייכענען די קלאַנגען — אַן אַלף-בית. נאָר דאָס ניט אונדז דאָ ניט אָן.

נעענטער צום פאָנעטישן פּרינציפּ, איידער אַנדערע. וואָרום איז די פּראַקטישע קער זינען דערין גענאָרט און ווילן ערן „רעפּאָרמערס“, מוז דאָס ברענגען צו די רעזולטאַטן, וואָס מיר זעען איצט בשם יידישן איסלאַם. די מהומה און דער מישמאַש וועלן געדויערן אַזוי לאַנג, ביז עס וועט קומען די אַלגעמיין אַנערקענטע געזעצגעבערישע אינסטיטוציע און וועט פּסקענען: אַזוי און אַזוי דאַרף דאָס זיין, ווייל פשוט:

sic volo, sic jubeo.

דאָס דאַרף זיין די ארפּאָבע פונעם יידישן וויסנשאַפּטלעכן אינסטיטוט.

3

זאָגן אָבער די רעפּאָרמערס: מיר ווייסן ווייל, אַז מיר קאָנען זיך ניט נאָכיאָגן נאָך אַלע פּינקייטן פון דער פּאָנעטיק. אָבער דאָס באַדאַרפן מיר אירך ניט. מיר ווילן זיך אָבער דערנענטערן צו אַ פּאָנעטישן איסלאַם. וואָס הייסט אָבער דערנענטערן זיך צום פּאָנעטישן איסלאַם? ווי וועט מען דאָס באַשטימען דעם מהלך צווישן דעם טעאָרעטיש-פּאָנעטישן און דעם פּראַקטיש-פּאָנעטישן? און ווי אַזוי וועט מען דאָס פּאַרפיקסירן, אַזוי אַז דער אָפּשטאַנד זאָל בלייבן דער גלייכער — וואָרום נאָר אירך דעם אופן קאָך דער איסלאַם זיין אַן אינהייטלעכער און אויסגעהאַלטענער אָן צענדלינגער צו הונדערטער פּלליים? היינט ווער זאָל דאָס זיין דער באַשטימער פון דער פּאָנעטיק: טאָקע אָ געלערנטער, אָ געשולטער ליינגויסט, וואָס האָט זיך צוגעטיינט צו דערקענען קלאַנגען ביי זיך אָדער אַנדערע אָדער דער מיטעלער אינטעליגענט אָדער גלייכער דער פשוטער, ווינציק געלערנטער מענטש? וואָרום ביי איטלעכן פון די דאָזיקע קאַטעגאָריעס — שוין אָפּגערעדט פון אינדיידיועלע אונטערשיידן — מוז זיין אַן אַנדער פּאַרשטעלונג וועגן קלאַנגען-באַשטאַנד פון דער שפּראַך. ביי די יידישע פּאַרהעלטענישן, ווי גאָר ווינציק מענטשן קריגן זייער שול-בילדונג אין יידיש, וואָלט אין אַזאַ פּאַל פּראַקטיש געווען צו אַריענטירן זיך אירך דעם יידן וואָס קאָן לייענען יידיש, אָבער האָט זיך ניט געלערנט ספּעציעל שרעבן, בעצם אָט צו דעם יידן ווענדט זיך דער פּלל גדול: „שרעב ווי דו רעדסט“. די „פּאָנעטישע“ אָרטאָגראַפיע באַדאַרף דאָן פּאַרמאַגן די מעלה, וואָס מען פּאַרשפּאַרט זי פּלומרשט לערנען.

אָבער אָט דער פּרינציפּ פאַר דער יידישער אָרטאָגראַפיע (און אירך פאַר אַנדערע אירך געוויסע סטאַדיעס פון פּאַלקס-בילדונג) איז ניט קיין נשע. דער גאָר פּאַרצמטיקער יידישער איסלאַם איז געווען געבויט אירפן ועלפּיקן פּרינציפּ: „שרעב ווי דו רעדסט“ — און ער האָט זיך טאָקע ניט געקאָנט דערשלאַגן צו קיין טאַלן. אין דער אַלטער יידישער לייטעראַטור איז ניט צו געפינען קיין אירן ווערק, ווי די אָרטאָגראַפיע זאָל זיין אויסגעהאַלטן אַפילו אין אירן און

דער זעלביקער שורה. דאָס איז דערפאַר, ווייל די שרייבערס האָבן געשריבן „פּאָנעטיש“, דאָס הייסט, ניט לויט פּלליים וואָס זיי האָבן זיך אין זיי אפגעניט פון יוגנט איהן אין אַ שול, נבערט לויט אַן אומגענומעם, פולדיקן ארבעט פון די שפראַך-קלאַנגען. אַן ארסגעהאַלטענער, „ריכטיקער“ ארסלייג קאָן גע- בייט יערן נאָר איהן פּלליים און מוז ניט אַנדערש געשטיצט יערן דורכן זיכרון. דורך אַ לענגערער געניטונג מוז זיך אפנעמען אין „שריב- און-לייען- צענטער“ פון אונדזער נשמה אַ שטענדיקע אַסאָציאַציע צווישן אַ באַשטימטן קלאַנג און אַ באַשטימטן צייכן איהן פאַפיר: קיים נעמט דער זע-אַפאַראַט איהן דעם צייכן ב, לאַמיר זאָגן, יערט דער רייד-אַפאַראַט שוין מאַטאַריש פאַרטיק אַרומצוזאָגן דעם קלאַנג b; און פאַרקערט, זיי נאָר דער הער-אַפאַ- ראַט פאַרנעמט דעם קלאַנג b, יערט דער זע-אַפאַראַט אינערלייט צו זען דעם צייכן ב און דער באַטעג-אַפאַראַט מאַטאַריש אפגעשטעלט אַנצוזייכענען די געהעריקע פיגור. דאָס קאָנען לייענען און שרייבן איז דאָך נאָר אַ זאָך פון געווינהייט און געניטונג. אינעם קומט דאָס אָן לייכטער, אַ צווייטן קומט דאָס אָן שווערער זיך ארומצולערנען. אָבער לערנען זיך מוז מען דאָס — עס איז אַ פאַרפאַלענע זאָך. פונקט זיי מען מוז זיך לערנען ניען צי אַרומקלאַפן טשוע- קעס אין פאַדעשטע.

אַריינעטירן זיך אין דער אַרטאָגראַפיע איהן דעם ניט-געניטן, זיי ליינציק געניטן — וואָס דאָס איז דאָך בעצם, זיי געזאָגט, דער זין פון דער „פּאָנע- טישער“ רעפּאָרמע — קאָן להלכותין ניט געבן קיין מאַסשטאַב פאַר אפנעמען פּלליים. אָט לאַמיר נעמען דעם פשוטטן ביישפּיל: די קלאַנגען-גרופע, וואָס מיר זינען געווינט צו שרייבן, האָט זיך „פּאָנעטיש“ וואָלט מען אַזוי ניט געטאַרט שרייבן, און יידן וואָס האָבן קיין מאָל קיין יידישן טעקסט ניט גע- לייענט, וואָלטן געשריבן איינע פון די לייטערדיקע פאַרמען: האַציק, האַ- צאָך, האַצעך, האַטסיך, האַטסאַך, האַטסעך, און איהן: האַטצעך. און דער משכיל יוסף פערל האָט מיט 100 יאָר צוריק טאַקע אַזוי געשריבן. ער האָט געשריבן איהן: ר א ה צ יך (ער האָט זיך) און ר ו ע ט ס יך (ער לעט זיך) און א י ס יך (איז זיך) — און איז ניט עובר געווען איהן פּאָנעטישן פרינציפ. פאַרקערט, די וואָס שרייבן: שרייבן, גראָבן, קלאַפן — זינען עובר איהן דעם פּללי פון פּאָנעטיק, וואָרום ס'האָט געדאַרפט ארומזען: שרייבן, גראָבן, קלאַפן. און די קלאַנגען-גרופע: inter — אין אונדזער איצטיקן לייטעראַרישן ארסלייג: אונטער — מעג אַ קוטנער ייד שרייבן, איהן ער וויל שרייבן „פּאָנעטיש“, איהן אַזעלכע אופנים: אונטער, אינטער, הונטער, הינטער (איהן ער לעט ניט ארומלייגן גאָר איינ-

1 די קלאַנגען העל איך באַצייכענען דורך דעם פּאָנעטישן אַלף-בית.
2 זע יוסף פערלס ״דישע כתבים, אַרומגעגעבן פון י. ווינלעב, בייבליאָטעק פון

טא, הינטא). גראָד שרייבן טאַקע אַ סך: הינטער דער ערד, און דער פּאָנעטיקער האָט קיין רעכט ניט צו זאָגן, אַז זיי שרייבן פּאַלש.

אין די ליטעראַרישע בלעטער נומ' 19 און 21, 1930, האָט מ. גע- לענבערג אין אַן אַרטיקל „ידיש ארץ די נאַרשענער גאַסן“ אויפּמערקזאַם געמאַכט ארץ די פּאַרגריזטע שרייבונגען פון יידישע לערטער און פּראָזעס ארץ די שילדן. וואָס איז שייך די אַרטאָגראַפישע גרייזן, מוז מען זאָגן, אַז פון שטאַנדפונקט פון דער פּאָנעטישער אַרטאָגראַפיע קאָן מען צו די נאַר- שטער שילדן-מאַלער גאַרנישט האָבן, אויב זיי שרייבן זאָ פ (זופ), בוכער (ביכער), גאַלעפּקעס (נאַלעפּקעס). דאָס נעמלעכע אַלע איבעריקע שרייבונ- גען: זיי מיען זיך ערלעך צו זיין, פּאָנעטיש. נאַר מצד אַן אָנגענומענער אַר- טאָגראַפיע זינען גערעכט מ. געלענבערגס טענות, דער פּאָנעטיקער אָבער לעט מיט דאַנק אָננעמען די אין יענעם אַרטיקל געגעבענע שרייבונגען זיי אַ גוטן מאַטעריאַל פאַר דעם נאַרשענער דיאַלעקט.

נאַר דאָס איז ריכטיק: פאַר אַן איינגעשטעלטער אַרטאָגראַפיע קאָן מען פון אַט די פּאָנעטיש שרייבונדיקע פּאַלש-מענטשן, זיי די נאַרשענער שילדן-מאַלער זינען בלתי-ספק, גאַרנישט ניט אַפּלערנען. אָבער ארוב מיר לענדן זיך צום אייבערשטן שפיץ פון דער יידישער קולטור-פיראמידע, זעלן מיר ארץ ניט געפינען קיין אָנטיזונגען נאַר אַ פּאָנעטישער שרייבונג. איך מיינ: ביי די גרייסע יידישע שרייבערס. זיי האָבן זיך אימלעכער (ממוס, שלום עליכם, פּרץ א"א) זייער אַרטאָגראַפיע (אין זייערע מאַנוסקריפטן, פאַרשטייט זיך; אין זייערע געדרוקטע לערן געוועלטיקן די קאָרקעטאָרן), און זיי מיינען ארץ, אַז זיי, שרייבן זיי זיי רעדן. בפירוש קאָן איך דאָס קאָנסטאַטירן זענן פּרצן. אין דער טיילער, יודישער זעלט, רעד' ש. ניגער, 1913—1915, איז מען אין אייניקע פרטים אָפּגעטראַטן פון דער אין „פּרפנד“ אָנגענומענער אַר- טאָגראַפיע, מיטן מיינן צו זיין מער „פּאָנעטיש“ — אַזוי, למשל, האָט מען גע- נומען דרוקן דעם פאַרשטעל באַ, אָנשטאַט בע. דריקט פּרץ ארוב זיין אומצופרידנקייט מיט אַט דעם נישט אין אַ ברייט צו ש. ניגערן בזה הלשון: אָבער זייסט איר, זעט עס שרייבט, למשל, באַשטעלען און נישט בע. שטעלען אַ טריבער, וואָס הערט ניט זעם אונטערשיעד פון קלאַנג, און דערב אַ בלינדער, וואָס זעהט נישט, דאָס ביי, בעשטעלען ריהרט מען קרוב מיט די ליפּען און ביי „באַשטעלען“ ענדערט מען זיי זיי אַ שליסען ארפן פיש-ברעטיל...1 אַט די בילדעריש פאַרמולירטע טענה קעגן דעם אַרטאָגראַ- פישן נישט שטאַמט ארץ... פון פּאָנעטישע מאַטיון: לויט פּרצן איז פּאָנעטיש פּאַלש צו שרייבן באַ, ריכטיק פּאָנעטיש איז בע.

היינט דאָס, אַז מען מעג גאַנץ רויק אָננעמען, אַז אויב עס איז געבליבן

1. ל. פּרץ, בריח און רעדעס, אַרויסגעגעבן טון נ. מייזל, חילגער טאַרלאַג טון ב. קלעצקין, 1929, ז' 219.

צו שרײַבן באַ, און ניט בע, איז דאָס ניט אױפן יסוד פון קלאַנג, װײַל עס
 קאָן בעצם טאַקע, לױטן פּאָנעטישן געזעץ פון דער ייִדישער שפּראַך, אַז אין
 די ניט-אַקצענטירטע טראַפּן איז דער וואַקאַל אַן אומבאַשטימטער, זײַן רעכט
 אי אַזוי אי אַזוי. אױב עס איז לױטן רעפּאָרמירטן אױסלייג אײַנגעשטעלט צו
 שרײַבן : באַ, גע- (און ניט גי-), טראַף-אױס-יך (און ניט יג-) אַזױ-
 אַזױ, איז דאָס נאָר אַן אַפּרײַד, אַ הסכּם, און בשום אופן ניט קײן רעזול-
 טאַט פון פּאָנעטישע פּאַרשונגען. (אַנגב, האָבן מיר ניט געהערט, אַז אַזעלכע
 זאָל מײַן לען עס איז האָבן געמאַכט צו לײַב דעם צועק פון דער אַרטאָגראַ-
 פּישער רעפּאָרמע). אַזוי אַרום פּאַלט בײַ אַ גענוער באַטראַכטונג אַזן דער
 גאַנצער בנין פון דעם, פּאָנעטישן אָדער, פּאָנעטיזירנדיקן אױסלייג, און עס
 בלײַבט אַן אַרטאָגראַפּיע אַזוי גוט אָדער אַזוי שלעכט, װײַ איטלעכע אַנדערע.
 קײן אַביעקטיװע מאָס, וואָס זאָל װײַזן, װײַ װײַט זי דערנענטערט זיך צו אַ
 פּאָנעטישן אױסלייג, איז ניט מיגלעך צו געפֿינען.

וואָלט איטלעכער וואָס שרײַבט ייִדיש גענוי געקענט די קלאַנגען פון
 זײַן אײַגענעם דיאַלעקט און געװוסט גענוי, װײַ אַזוי זי אונטערשיידן זיך פון
 די געהעריקע קלאַנגען אין אַ צװײטן דיאַלעקט, וואָלט ער ניט געקאָנט שרײַבן
 פּאָנעטיש, אױב ער וואָלט געוואָלט, עס זאָלן אים פּאַרשטײַן ייִדן פון פּאַר-
 שידענע דיאַלעקטן. אין גרעסטן טײַל פּאַלן קען אָבער דער שרײַבער ניט
 גענוי די קלאַנגען פון זײַן אײַגענעם דיאַלעקט, און אַפּשיטא שוין, אַז ער
 קען ניט די אַנדערע דיאַלעקטן, און ער באַמערקט גאַרניט, אַז בעת ער
 שרײַבט, פּאָנעטיש, קאָן ער אַרױפּפירן די ריידערס פון אַ צװײטן דיאַלעקט
 אױף אַ פּאַלשן לעג. אַזוי מעג, למשל, אַ פּױלישער ייִד שרײַבן „בוכער“ (בי-
 כער) אָדער „קער ציר“ (קירצער) און מײַנען, אַז ער איז יוצא אַנטקעגן אַלע
 ייִדן. און עס איז באַשטימט ניט קײן קלײַנער קונץ אױסצושטימען אַזוי די
 אותיות, אַז זי זאָלן פּאַסן צו באַצײכענען די קאַרעלאַטיװע קלאַנגען פון די
 אײַנציקע ייִדישע דיאַלעקטן, אַזוי אַז איטלעכער ייִד זאָל שטעלן דעם אות
 וואָס באַצײכנט זײַן קלאַנג, און דער ייִד פון צװײטן דיאַלעקט זאָל דערזען
 דעם אות און דערמאָנען זיך אָן דעם קלאַנג פון זײַן דיאַלעקט. די ייִדישע
 אַרטאָגראַפּיע באַװיזט דאָס אין אַ גרויסער מאָס, אָבער נאָר דערפּאַר װײַל זי
 איז ניט פּאָנעטיש.

4

מעג מען, הייסט דאָס, האַלטן פּאַר דערװײַזן, אַז בעצם האָט די פּאָנע-
 טישע אָדער „פּאָנעטיזירנדיקע“ אַרטאָגראַפּיע ניט מער פּאָנעטישקײט פון דער
 פּריערדיקער, און דער לאַזונג פון „פּאָנעטיזירן דעם ייִדישן אױסלייג“ איז אַ
 פּראַזע, וואָס לײַט מײַן אײַנדרוק פּאַרדעקט זי אַ װײַלן דוקא מחדש צו זײַן
 חידושים, צו מאַכן אַנטדעקונגען דאָרט, װוּ מען דאַרף דאָס ניט. וואָלט

דאָס אָבער ניט אױסגעמאַכט, עפֿן די לערערס און די קאַרעקטאָרן — וואָס זײ זענען דאָך אזוי צו זאָגן די עקזעקוטיווע מאַכט פֿון דער אַרטאָגראַפֿיע—וואָס זײ געווען, אָן בעצם איז קײן „פּאָנעטיקע“ אױף דער עלט ניטאָ. זײסן זײ דאָס אָבער ניט, מײנען זײ בתּמימות, אָז זײ שרײַבן „פּאָנעטיש“. זײער פּוסק צאָהרן אױז: „אזוי זאָגט מען בײ אונדז“. דערפֿון אָבער קומט דאָך אַרױס דער פּלאַנעטער, וואָס מײר האָבן אױצט. דערפֿון נעמט זײך ניט נאָר דער ברוגז פֿון פֿ' געלענבערג אױף די וואַרשעווער שילדן-מאַלערס, וואָס לעדליג מײר האָבן גע-זען, האָבן זײ אױף אַ האָר ניט עובר געווען אױפֿן פּאָנעטישן דײן, נײערט דאָס איז אױך די סיבה, פאַרװאָס זײ, די קאַרעקטאָרן, זענען עובר אױפֿן דאָזיקן דײן, בעת זײ מײנען, אָז זײ היטן אױס אָפֿ מיט אַלע דיקווקים. אָט זענען עטלעכע בײשפּילן.

אין די צײטונגען קאָנט איר אָפֿט טרעפֿן דאָס וואָרט „אַנטגילטיק“. פֿון זאַנען נעמט זײך דער „אַנט“? דער שרײַבער מײנט געײס, אָ דאָס איז פֿשר פּאָנעטיש. אָבער צי האָט לער עס איז געהערט אַרױסגערעדט דאָס וואָרט „ענד“ פֿון „ענדגילטיק“ ייִ ant? זיכער ניט. אלא וואָס דען? דער שרײַבער ײס אַ פֿלל, אָ דאָרט וו אין דײטש איז געשריבן אַ טראַף-אױס, שרײַבט מען אין ייִדיש נט (הונט, וואָנט, האָנט וכדומה) — האָט ער שײן אָנשטאַט „ענדגילטיק“ — ענטגילטיק; ײס ער אָבער שרײַבער, אָ דער דײטשער פאַרשטעל ent דאַרף ייִדיש זײן אַנט (אַנטקעגן, אַנטלײפֿן, אַנטפּאַלן וכדומה). — לײט אָט די צײי פֿללים קומט דאָך אױס ריכטיק דאָס וואָרט „אַנטגילטיק“. דאָס טשיקאַווע אָבער איז דערפֿל, אָ דער שרײַבער מײנט, אָ דאָס איז די „פּאָנעטישע“ שרײַבונג, און בײ מהדרין פֿון יונגן דור, וואָס לײן אָפּהײטן די „ײטעראַרישע רײניקײט“ פֿון ייִדיש, קאָנט איר שײן הערן אַמאָל אַרױסגערעדט:

lantgiltik

אַ צײיטער קוריאָ. מען שרײַבט: „ער רעקט זײך אױף“, „אויפֿגע-רעקט“—פּאָנעטיש. אַ, פאַרװאָס אױפֿן זעלביקן סמך ניט: „שלאָקט, טראַקט, לײקט וכדומה?—בלבבט אַ קשא. נאָר „רעקט“ איז ריכטיק פּאָנעטיש: דער הילכיקער פֿאַרן ניט-הילכיקן t אַסימילירט זײך מיטן לעצטן, פאַרלירט זײן הילכיקײט און לערט a. אָבער אונדזערע שרײַבער, זײ באַלד זײ זענען שײן דערגאַנגען צום „ק“, לאַזן זײ אױס שײן ניט אָפֿ, אַפילו דאָרט, וו ער איז פּאָנעטיש פּאַלש. זײ שרײַבן אױך: „אויפֿרעקונג, זײ רעקן זײך אױף“ — דאָס איז שײן לײט אַנאַלאָגיע, לײט אַ פֿלל, לײטן זיכרן. פּאָנעטיש וואָרט מען דאָך דאָ געדאַרפט שרײַבן: אױפֿרעגונג, אױפֿרעגן.

דאָס נעמלעכע איז אױך די שרײַבונג „קעגנער“. אַ וואָרט kegnert האָט קײנער ניט געהערט פֿון אַ ייִדן אַ פּאַלקס-מענטש, הגם ער זאָגט „אַנטקעגן“ און „קעגן“ צי „קײגן“. דאָס וואָרט איז מסתּמא אַ נײט, פֿון דער לעצטער פּאַליטיש-געזעלשאַפֿטלעכער טערמינאַלאָגיע, אַנטלײען דירעקט פֿון הױך-דײטש. נאָר ייִדן פּאַלקס-מענטשן, וואָס געברײכן דאָס וואָרט, האָבן אױך געהערט, זאָגן

געגענוס, מיטן סטראָאָבאָקטיִ-יאָקאַל; בײַ זײ אַסאַצירט זיך עס קענטיק מיט, באַגעגענען. די פּאָנעטיקער אָבער טיילן זיך ניט צוהערן, נאָר דרינגען אַ גורם־שױה: זיבאַד, קעגן, מוז שרין זײַן, אױסגעזאַלטן: קעג־זער. זײ פּאָלגן אַ פּלל, בעת זײ מײנען צו זײַן פּאָנעטיש.

אָבער ניט נאָר פּראָקטיקער לערן געשטרײכט אױפן, פּאָנעטישן פּרינציפּ פון אױסלייג. אױך באַמת פּאַרדינסטפולע פּילאָלאָגן קאָנען זיך ניט באַדימען מיט גרויסע ניצחונות אױף דעם געביט. ב. באַראָכאַט איז דער ערשטער, יאָס האָט אָנגעהרױבן רעפּאָרמירן דעם ייִדישן אױסלייג, פּאָנעטיש — אַמת, מיט געױסע באַגרענעצונגען, ניט גענוג קאָנסעקוענט, לײט זײַן אױגענער דערקלערונג. באַראָכאַט איז געװען אַ געבילדעטער פּילאָלאָג, באַקאַנט מיט די נייע מעטאָדן פון לײנגױסטיק, אַ גאַנץ גוטער אַכטגעבער און אַ שאַרפּער קאַפּ. און אָט שטעלט באַראָכאַט צונױף אַ טאַבעלע פון די ייִדישע עלעמענטאַר־קלאַנגען (אין טיילער, פּונקט "תרע"ג, אױסג' קלעצקין, ז' 73—74) און פּאַרגעסט דערבײַ צו פּאַרצײכענען, אַז אין ייִדיש (פּונקט יי אין דעטש) קאָן אין געױסע פּאַלן דער קלאַנג m זײַן טראַפּבילדנדיק, למשל, אין די לערבן, יאָס זײער באַזע ענדיקט זיך אױף b, p, אַסימילירט זיך דער ענד־n צו m, און עס קומען אַרױס, אַשטײגער, אַזעלכע לערטער: hobm (האָבן), sraibm (שרײַבן), klapm (קלאַפּן). און פּאַרגעסן האָט ער דאָס דערפאַר, זײל אױך ער איז געװען געפּאַנגען אין דעם שרײַפט־בילד און האָט דערפאַר ניט געקאַנט אין דעם פּאַל דערלאַנגען צום קלאַנג־בילד, און צופּע־ליק האָט אים קײנער דערױף ניט אױפּמערקזאַם געמאַכט.

באַזונדערס טשיקאַװע און באַלערעטדיק איז אין דעם פּרט די געשיכטע מיט דעם אַױ גערופּענעם, שטומען אַלף. און אױך טעל זיך אָפּשטעלן דערױף אַ ביסעלע געױער. עס קאָן גאָר קײן ספּק ניט זײַן, אַז אין ייִדיש איז פּאַראַן אַ קלאַנג אַלף. אױך שטױט אױס בפּירוש דעם קלאַנג, ניט דעם אות. אין די אױראָפּעיִשע אַלף־ביתן איז פאַר דעם קלאַנג קײן אות ניטאָ. אין פּאָנעטישן אַלף־בית לערט ער באַצײכנט דורך אַן אַפּאָסטראָף. באַראָכאַט האָט דעם דאָזיקן קלאַנג אױפּנגעשטעלט אין זײַן אױפן דערמאָנטער טאַבעלע, נאָר אין קאַנטיקע קלאַמערן: דערמיט איז ער אױסן געװען צו זאָגן, אַז דער קלאַנג איז פּאַראַן נאָר אין העברעיִש, אין ייִדיש אָבער ניט. און אױף ז' 72, װ ער ברענגט אַ רשימה פון די ייִדישע עלעמענטאַר־קלאַנגען, איז דער אַלף טאַקע ניטאָ, דאָס איז אָבער אַ גרויסער טעות. דער דאָזיקער קלאַנג, דער פעסטער אױנזאָץ, ױ ער היסט אין דעטש, עקסיסטרירט בײַ יידן נאָך אױצט, און זײ באַנוצן אים בײַם רעדן ייִדיש. דער אַלף, יאָס לערט געשרײַבן, אַשטײגער, אין די לערטער: און, אין, אױן, אַלמער, אַרעם, ... איז לחלוטין ניט שטום, זייער ער לערט דעלעך אַרױסגערעדט פאַרן יאָקאַל. ער נעמט זיך דערפון, יאָס אױדער מיר הייבן אָן אַרױסרײַדן דאָס לערט, זײנען די שטימבענדער אױנגאַנצן פּאַרמאַכט, אין דעם מאַמענט יי מיר עפענען זײ, רשט זיך די

לופט אַרױס דורכן שטים-שפּאַלט — דערהערט זיך אַ מין קנאַל אָדער אַ קנאַק. ערשט דערנאָך יערט אַרױסגערעדט דער וואָקאַל; דעם אַלף גופא דאַרף מען באַטראַכטן פאַר אַ קאַנטאַנאַנט אַזוי ווי ב, ג, ד, ... מער ניט וואָס ער איז שוואַכער אַרטיקולירט. דער זעלבער אַלף-קלאַנג הערט זיך פאַרשטייט זיך ארױך פאַר a און o, און אױב מיר זאָלן אַ און אַ באַטראַכטן נאָר פאַר עקױיטאַ-לענטן פון די וואָקאַלצײכנס a און o, וואָלטן מיר פאַגעטיש געמוזט שרעבן: אאַלט, אאָדלער אאָזױ.

ז. רױזען (אין זײַן גראַמאַטיק פון דער ״דישער שפּראַך I, ז' 45) דער=מאַנט ארױך דעם קלאַנג א. עס איז אָבער ניט גענוי צו זאָגן, אַז די אײראָ=פּעער ״ייסן פון אים״. נאָר די פּאַנעטיקער ״ייסן, אַז אַזאַ קלאַנג איז פאַראַן אין דער שפּראַך. סתם אײראָפּעער חלומט זיך אַפּילו ניט, אַז זײ פאַרמאַגן אַזאַ קלאַנג. ווי איז דער צײכן פאַר אים אין דער שרײַטז? און איז דען אַ חידוש, אַז אַ פשוטער אײראָפּעער ״ייס ניט פון אַלף וואָס צו זאָגן, אַז בײַ אונדז האָט אים אַזאַ חשובער לײנגױסט ווי ב. באַאַכאַט פאַרזען? — ארױך רױזען דערמאַנט זײטער גאַרנישט אין זײַן פּאַנעטיק וועגן דעם קלאַנג ' אָדער אַלף אין ״דיש. מער ניט ארױף ז' 126 רופט ער אָן דעם אַלף אין „און, אין, ארױף אאָזױ״ — „פּראָסטעטישער א״. דאָס זאָל, משמעות, באַטשטן אַזוי גוט ווי „שטומער א״, ד״ה אַן אײבעריקער צײכן, אָן אַ געהעריקן קלאַנג. האָט אָבער דער טערמין „פּראָסטעטישער אַלף״ אין דער סעמיטישער גראַמאַטיק אַ גענומעם טײטש. ער באַטייט דעם אַלף, וואָס עס רעדן אַרױס די טעמיטן בײַם אַרױסברענגען פון מױל פּרעמדײערטער, וואָס הײבן זיך אָן מיט צײמי קאַנסאַ-נאַנטן. מיר קענען זאָגן גאַנץ פּרײַ: שטאַט, טראַג, בלום אאָזױ. דער אַמאָלי-קער ייד (און אַנדערע סעמיטן נאָך הײַנט) האָט דאָס ניט געקענט; בשעת ער האָט באַדאַרפט אַרױסרעדן אַזעלכע גריכישע אָדער לאַטיינישע ווערטער, למשל ווי: speklarion, stratia, xenia, האָט ער געמוזט מוסיף זײַן אַן אַלף (און פאַרשטייט זיך, ניט קײן „שטומען״, נאָר מיט אַ וואָקאַל) און מאַכן פון אײן טראַף צײמי: אַכסניא, אַסטריא, אַספּקלריא. פּראָסטעטישער (צוגעשטעלטער) אַלף הײסט ער דערפאַר, ווייל ער געהער ניט פון שורש אױס צום וואָרט אין דער אַריגינאַל-שפּראַך, נאָר איז צוגעשטעלט געוואָרן דורך דעם פּרעמדשפּראַ-כיקן. אַזױנער איז להלױטן ניט דער אַלף אין „און, אין, ארױף אאָזױ״ — ער געהער דורכױס צום שורש אין דער אַריגינאַל-שפּראַך.

5

וואָס איז דאָס די מעשה, וואָס אונדזערע לײנגױסטן פאַרזעען דעם אַלף אין יידיש? דאָס לאָזט זיך ניט אַנדערש דערקלערן ווי דורך דעם, וואָס זײ זענען אַרױענטירט ארױפן לאַטיינישן אַלף-בײַת, וואָס פאַרמאַגט ניט קײן צײכן פאַרן אַלף. באמת וואָלט אַזאַ צײכן ארױך דאָרט גאַנץ גוט צו-ניץ געקומען.

אויך איראָפּעישע שפראַכן פאַרמאָגן דעם קלאַנג: דײַטש, רוסיש, פּויליש, אין אַ שלאַכערער מדרגה: ענגליש, פראַנצויזיש. אין דײַטש, רוסיש, יידיש איז דער אַלף פאַראַן וואָרט=אין אין אַלע פּערטער, וואָס הייבן זיך ניט אָן מיט קיין אַנדער קאָנסאָנאַנט, בשעת די פּערטער פּערן אַרױסגערעדט נאָך אַ פּרױע. אַ יעפּערסעוּ באַמערקט פּענן, פּעסטן אַפּנאָץ: „דאָס רובּ מענטשן פאַרהערן דעם דאָזיקן קלאַנג; קױם אָבער מאַכט עמעצער אױפּמערקזאַם אױף אים, מוז מען אים ניט אַנדערש הערן.“ אין די עלעמענטאַר=גראַמאַטיקעס פּערט גע=פּערנט: וואָקאַלן קאָנען אַרױסגערעדט פּערן אַלײן, קאָנסאָנאַנטן אָבער נאָר מיט דער הילף פון וואָקאַלן. דער אמת אָבער איז גענוי פאַרקערט: אַלע קאָנסאָ=נאַנטן, דערין אויך אַלף, פּערן אַרטיקולירט און אַרױסגעבראַכט זעלבשטענדיק, וואָקאַלן אָבער זענען די באַגלייטנדיקע טאָן=פאַרב פון די קאָנסאָנאַנטן. אָט דעם פאַקט באַצײכנט, אױ צו זאָגן, סימבאָליש=גראַפיש די העברעיִשע טראַנס=קריפּציע: די קאָנסאָנאַנטן זענען באַצײכנט דורך אותיות, די וואָקאַלן דורך נקודות, פּינטעלעך און שטריכעלעך, אונטער און אױבער די אותיות. מען קאָן קיין טראַף ניט אָנהייבן פון אַ וואָקאַל. דאָס גראַד: אין מאָל אָנגעהויבן, קאָן שוין דער וואָקאַל, ווי אַ מוזיקאַלישער טאָן, זיך ציען, ווי לאַנג עס קלעקט דער אָטעם. צום אָנהויב אָבער מוז דער רײדער אַרױסברענגען אַ וואָסער עס איז קאָנסאָנאַנט: ...3go, bo, 'o

אויך וואָרט=אין האָבן מיר דעם אַלף=קלאַנג אָפּטמאָלס, עפּי רובּ דאָרט, וו עס זענען היסטאָריש צונאָפּגעזעצט אַ וואָרט מיט אַ פאַרשטעל. אין דײַטש: Erinnerung פאַרן i, Verein פאַרן ei, geerbt פאַרן e, Theater פאַרן a און אַ סך אַנדערע. רוסיש: pa'uk — nayk, roz'isk — poznyck, און פאַרשטייט זיך, אויך יידיש אין אַזעלכע פּערטער, ווי: to'ik, ru'ik (אָפּצושיידן פון ma'is, na'iv, (toig, אָפּצושיידן פון maiz), asoci'irn, און דעריבער: אייב מען פיל שרייבן יידיש פּאָנע טיש, מוז מען שרייבן: רואיק, טוואיק, נאָאייט, מאַאייס, אַסאָציאירן. די וואָס האָבן אין די פאָלן (ווי דאָס איז געשען לײט דעם באַשלוס פון שול=צוזאַמענפאַר אין פּוילן) אויסגעמעקט דעם אַלף, זענען אָפּ=געטראַטן פון פּאָנעטישן פּרינציפּ. וואָלטן זיי דאָס געטאָן באַווסטזיניקערהייט, מאַכט דאָס ניט אױס: איך האַלט טאַקע, אַז מען דאַרף גאָר ניט אַלשטעלן די אַרטאָגראַפיע לײט אָט דעם פּרינציפּ. מאַדנע איז אָבער דאָס, וואָס די

1 Lehrbuch der Phonetik², p. 76.

2 לחטן תוך חייס דעם דאָזיקן פאַקט ה. טשעמזינסקי אין „פּנסק“ ז' 54. זיינע פאַר=מולירונגען אָבער זיינען געפלאַנטערט און ניט גענוי. ריכטיק פאַרמולירט קאָן דאָס דער „ווישער לעזער געפּינען ביי ק. זשיטאַמירסקי, וויוועל=פּאָנעטישע מעטאָדע, די יודישע וועלט“, 1913, צאָנטז, און אין זיינע: „מעטאָדישע אָנווייזונגען צו דער „נייער שול“.

3 דער אַפּאָסטראַף באַצײכנט דעם אַלף=קלאַנג.

רעפארמערס" זינען ביי זיך געווען פעטנע, אז זיי פירן דורך קאנסעקוענט דעם פאנעטישן פרינציפ, און אז ער באפעלט דאס זיי דעם דאזיקן, שטומען אַלף" ארטיצומעקן. אין דער אמתן אָבער ייסן זיי ניט וואָס אָנצוהייבן מיט דעם אַלף נאָר דערפאַר, ווייל זיי זינען אים ניט געוויינט צו זען צווישן די שריפטבילדער פון יענע שפראַכן, וואָס אין זיי זינען זיי געוויינט צום מיינסט צו ליינען און צו שרייבן. זיי מיינען, וויבאַלד ער איז אין דער שריפט ניטאָ, איז ער אויף דער ועלט ניטאָ. אין דער יידישער שריפט בלאַנדזשעט ער מער ניט אַרום ווי אַ בר מיין; אַז ער איז אַ גאַנץ לעבעדיקער „גייסט" אויך ביי יידיש רעדנדיקע, גייט זיי גאָר אויפן זינען ניט אַרויף. און ווי גרינג איז דאָס געוואָרן צו זען. עס איז גענוג איבערצוליינען קלאָר און דייטליך אײנס נאָכן אַנדערן די דריי וערטער: פּאָסט, קאַוטסקי, באַאָמרוואַיקן — בכדי צו אָנט־ דעקן דעם אַלף. און לויטן פּאָנעטישן פרינציפ דאַרפן די דריי וערטער זען געשריבן אַזוי, ווי זיי זינען געשריבן ביי מיר; אין די ערשטע צייט איז די קאָמבינאַציע אַז אַ דיפטאָנג — au, אין דריטן וואָרט אָבער שטייט די גרופע באַאָ פאַר צײַ טראַפּן ba' u.

עס איז פאַראַן נאָך אַ סיבה, פאַר וואָס דער אַלף דוכט זיך אײנס צו זײַן אַ „שטומער". ער דינט דאָך אויך, צוזאַמען מיט די נקודות פתח און קמץ, צו באַצײכענען די וואָקאַלן a און o: באַ, באַ. אין די פּאַלן איז ער טאַקע אַ „שטומער", וואָרום ס'איז דאָך בעצם גענוג אויף צו באַצײכענען דעם וואָקאַל די נקודה (העברעיִש באַהעלפט זיך דאָך גאַנץ גוט מיטן ניקוד), און גראַד אין איר לײגט דאָך דער שינוי. דעריבער דוכט זיך דעם שריפט-מענטשן, וואָס די זע-בילדער זינען ביי אים די וויכטיקסטע צווישן אַלע שפראַך- געשעענישן, אַז אײנס דער אַלף האָט ניט אונטער זיך ניט דעם קמץ און ניט דעם פתח, איז ער אַ גאַרנישט. אין דער אמתן אָבער איז דאָך, וועדליך אויך האָבן באַצײטן, ניט אַזוי: מיר האָבן אין אונדזער שפראַך דריי קלאַנגען: /, a, o, — און האָבן אַנטקעגן זיי דריי גראַפישע צײכנס: א, אַ, אָ (מיר מעגן אָן שום פּקוק רעכענען דעם אײנס מיט זער נקודה אין געגעבענעם פּאַל פאַר אײַן גראַפישן צײכן).

נאָך אַלעמען אָבער, מוז איך לידער איבערזורן, קאָן דאָך די שריפט אין דער פּראַקטיק ניט נאָכהאַלטן דער פּאָנעטיק. חוץ די אויבן דערמאָנטע פּאַקטן, מוז מען נאָך געדענקען, אַז ניט אַלע מאָל ערט אַפילו אין אײן און דעם זעלביקן וואָרט אַרײַסגערעדט גלײַך יעטלידער קלאַנג. נאָר די געדורקטע אותיות זינען שטענדיק גלײַך. בײַם קלאַנג איז אַ סך געשענדט אָן די אַרומיקע

1 מער ניט אין צוויי פּאַלן פון דעם ייִדישן עלטערן אהסלייג איז דער אַלף מיט אַן אמת אַ שטומער, ד"ה אַ גראַפישער צײכן אָן אַ געהעריקן קלאַנג-בילד. דאָס איז (1) דער ענ- אַלף אין די ווערטער: די א, ווי א וכדומה; (2) אין: וואו, וואונדער אַזוי, וו מען שטעלט אײַן דעם אַלף, ווייל עס דוכט זיך אײַנס מאָדע צו שטעלן דריי וואָונן נאָך אַנאַנד.

קלאנגען, איך און דעם רידער. אינדיטיוועלע אונטערשיידן אין דער ארטיקל-
 לאציע פון די קלאנגען זינען פאראן און א צאל. איך דער ארט אין זאך,
 נאָס דאָס וואָרט פאַרנעמט, די שטאַרקייט פון קול, דער אָטעם-דרוק, דער
 טאָן פון גאַנצן רעדן — דאָס אַלץ ווירקט אויף דער אויספֿורעמונג פון קלאַנג.
 קאָן טאַקע דער אַלף-קלאַנג אין געוויסע פּאַלן פאַרשוינדן, ער קאָן איך
 איבערגיין אין אַ j, דערצו עטלעכע בישפּילן, מען שרעבט: „מין איגענער“.
 דאָס קאָן אַרױסגערעדט לערן: main 'eigener, באַזונדערס דעמאָלט, לען אויף
 דעם וואָרט „אייגענער“ פּאַלט אַ שטאַרקערער דרוק; עס קאָן אָבער איך אין
 רויקן שטראַם פון רעדן לערן אַרױסגערעדט mai-neigener. אין לעצטן פּאַל
 איז דער אַלף ניט געוואָרן, דער וואָקאַל האָט גענומען קלינגען גלעך נאָכן n.
 אָדער: „דאָס איז“ קאָן אַרױסגערעדט לערן: dos 'iz און do-siz, „פאַראיינט“
 קאָן קלינגען: far'eins און fa-reins; אַן אַרבעט — a narbes; פּוילישע זאָגן:
 ba-ninz (בבן-אונדו). אַנשטאַט nai'inke (נבאינקע) זאָגן טייל יידן: naijinke,
 na'inke אָדער najinke; אַנשטאַט fei'ik — feijik, אַנשטאַט ru'ik — rujik,
 אַנשטאַט erci'ung — ercijung. אויב מען זאָל לערן שרעבן פּאָנעטיש די
 אַקאַרשט געבראַכטע לערטער און דעם אַלף-קלאַנג לויטן יידישן אויסלייג, וואָלט
 מען זי באַדאַרפט (אַנגענומען דעם = j און דעם = i) שרעבן אַזוי: נייניקע
 אָדער נאַיניקע, פּייניק, רייניק, ערציונג. אָט די דאָזיקע פּאָנעטישע שרעבונג
 האָט ביי איצט קיינער ניט פאַרגעשלאָגן. די שרעבונג: נייניקע, פעיק, רויק,
 ערציונג איז בכל אופן ניט פּאָנעטיש.

פאַרשטייט זיך, אַז אויך איך האָב ניט בדעה די דאָזיקע שרעבונג פאַר-
 צולייגן פאַר דער פּראַקטיק. וואָרום לער קאָן פּסקענען, אַז דער דין איז,
 ווי די יידן, וואָס האָבן דעם אַלף אַסימילירט צו j, און ניט ווי יענע, וואָס
 האָבן דעם אַלף איינגעהיט. מין איינציקע כלל איז געווען נאָר אויסצושלוצן,
 אַז דער פּאָנעטישער פּרינציפּ קאָן ניט דינען פאַר אַ יסוד פון אַן איינהייט-
 לעכער אַרטאָגראַפֿיע, און אַז די וואָס מיינען, אַז יאָ, לעבן די גאַנצע צייט
 אין אַ טעות. דער איינציקער לעג איינצושטעלן אַן איינהייטלעכע אַרטאָגראַ-
 פֿיע איז דער הסכּם.

לאָמיר האָבן, אַז דער יידישער וויסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט, וואָס האָט זיך
 לויטן באַשלוס פון דער אַקטאָבערדיקער קאָנפּערענץ 1929 פאַרנומען מיט דעם
 ענין אַרטאָגראַפֿיע, לעט דערפֿירן די זאַך צו אַ גמר, און אויב ניט קיין פּאַ-
 נעטישן, איז אַן איינהייטלעכע יידישן אויסלייג לעט ער שאַפן.

די יסודות פון יידישן אויס-לייג

פון ד"ר שלמה בירנבוים (האמבורג)

פיר יסודות דארף מין האָבן אין זיבן, בשעת מי נעמט זעך אויס צו בעסערן דעם אויס-לייג פון יידיש. אט זענן זיי: דער אינטערדיאַלעקטישער, דער פאנעטישער, דער היסטארישער און דער עטימאָלאָגישער.

זיי אַלי האט מין פאַרבויגן, ווען מי האט איינגיפּרט דעם דייטשמערישן אויס-לייג. דער-עיקר דעם היסטארישן און פאנעטישן יסוד. דער אינטערדיאַ-לעקטישער איז פּרֿיער אױך ניט אָפּ-גיהינט גיווארן.

די אויסבעסערונגן אין די לעצטי פופצן יאָרן האבן גיהאַט בדיעה, אַרויס צו שטופן דעם דייטשמעריזם. נאר מ-איז ניט דערגאַנגן ביז צו זיבן ווארצלין, און דער ניער אויס-לייג איז נאך אַלץ אַ דייטשמערישער, כאטש ווייניקער אַ ביסל. ניטאָ איז דאָס ארט, צו רעדן וועָגן די סיבות דערפון.

צוליבן אינטערדיאַלעקטישן יסוד ווערט אין היינטיקן אויס-לייג ניט גינוג גיטן, דאָס גרעסטי רוב פון די יידיש-רעדערס האט ניט קיין מעגלעכ-קייט, צו גיפנין אינים אויס-לייג דעם חילוק פון זיין אָ ביז זיין א [אָדער — אדער], פון זיבן לאַנגי ביז זיבן קורצי תנועות [וואָס — וואָס, אַ ווארט — גיווארן, ס-איז האַרט — ער האַרט, די רוט — ער רוט, כ-בין — די בין, אויס-וועפן — אויס-וועָבן].

דער פאנעטישער יסוד איז פּמעט זיער איינציקער, וואָס מ-האט גי-קוקט דערויף ביים אויס-בעסערן דעם אויס-לייג. ס-איז אבער גיבליבן זייער אַ סך נאך צו טון. מי דאַרף אָן-ווייזן דעם חילוק פון די קלאַנגן ו און ו [שונא-שונאים], וי און וי [טויב (וועָגן העָרן) און טויב (טייבל)], זי און זי [דער ווין — כ-וויין], י, ע און ע [וואָגלין — וואָגלער — קננדלעך].

וועָגן היסטארישן יסוד האט מין צוליבן ניט גיקלעָרט. מ-האט זעך ניט אום-גיקערט צום אַלטן יידישן אויס-לייג, פּדי ווייטער צו בויען אויף אים, נאר מ-האט גיאַרביט אויפן משפּילישן אויס-לייג.

מ-האט אַרויס-גיווארפן די נקודות. דאָס איז זייער ווייט פון פּראַקטיש. מ-האט אַרויס-גישטופט די שטומי אַלץ צווישן דריי וואוין אדער יודין,

כאטש דאָס איז אַ נײַטיקי זאַך, בפּרכט אַז מײַהאַט שױן נײַט קײַן נְקוּדוֹת.
 מײַהאַט זעך נײַט אום-גײַקערט צו דער פּרײַנדקער יוד, אויף אײַבער צו
 געבן אַ שױאַקלאַנג, כאטש דער דאזיקער שרײַב-אױפן האט נאך גײַלעבט אין
 פּאַלק — ער איז דאך נאך הײַנט אַפּילו נײַט גישטאַרבן — און מײַהאַט זעך
 פּשוט גײַהאַלטן בײַ דער דײַטשמערישער, דײַטשער „ע“.
 מײַהאַט נײַט גײַטראַכט דערפּון, אַז דער אַלטער אויס-לײַג פּון לֶשׁוֹן-
 קוּדש און פּון לֶשׁוֹן-קוּדשן עלײמענט אין ייִדיש נײַצט וואָס מער מַלָּא [וויכוח,
 ייִחוס, אײַברן]. נײַן, מי שרײַבט עַד-הַיּוֹם וואָס מער חָסר, אויפֿן מַשְׁפּילישן
 אױפן.

מײַהאַט זעך גאָר נײַט אַפּ-גײַלערגט דערפּון, אַז אַמאָל פּלעג מײַן צוטײַלן
 אַ ווארט אויף עלײמענטן. פּאַרקערט, מי פּאַרט הײַנט צונײַף אין שרײַבן
 דרײַ, פֿיר ווערטער אַפּילו, אָן אַ סימן פּון אַנ-אַפּ-שײַנד און אַנ-אַפּ-שטעל. מײַהאַט
 אײַבער-גײַנומן די אײַראפּאָאישײ אַפּ-שטעל-צײַכנס, גלײַך די דאזיקי שיטה
 וואַלט שױן גײַווען די העכסטי מְדַרְיָגה פּון וויסנשאַפט, און אַזוי ווייטער.
 דער עטימאָלאָגישער יסוד ווייזט זעך דער-עיקר אַרויס בײַם שרײַבן
 הײַלעכיקי קאַנסאַנאַנטן, בשעת מי רעט אַרויס נײַט-הײַלעכיקי: „לעבט, וואַרגט“
 שטאַטס „לעבט, וואַרקט“. — אַגב אורחא: אַז מי שרײַבט „כ־לעבט, באַרג“,
 טוט מײַן דאָס צוליב דעם אײַנטערדיאַלעקטישן יסוד. — דער עטימאָלאָגישער
 יסוד פּאַרנעמט נײַט קײַן סך ארט, און סײַ וואַלט גאַנץ גוט גײַווען, זעך נאך
 מער אַפּ צו זאָגן פּון אים לְטוֹבַת דעם פּאַנעטישן.

אין די עטלעכע שורות האב איך נאר גיקענט דערמאָנין די עיקר-
 חסרונות פונם היינטיקן אויס-לײַג, וואָס דאַרפן האָבן אַ תיקון.
 אויב עמיצער וואַלט גײַלעניט, אַז דאָס אַלץ וואַלט צו שטאַרק קאַמפּלי-
 צירט דעם אויס-לײַג, וואַלט איך אים פּשוט גיענפערט: אַלץ קײַנדער לֶעָרִינִין
 זעך אויס, צו העָרן און אַרויס צו רעדן די אַלץ קלאַנגן, קענין זײַ פּונקט אַזוי
 זעך אויס-לֶעָרִינִין, אײַבער צו געבן זײַ אין שרײַבן. אַדרבא, הײַנט איז די קײַ-
 דער טײַזנט מאָל שווערער. זײַ דאַרפן זעך דאך אויס-לֶעָרִינִין אָן אַ שיעור
 בלעיים און פּרטים, וואָס זענין סותר דאָס, וואָס זײַערי אײַערן העָרן און וואָס
 אײַערי מײַלער רעדן אַרויס.

פראַיעקט פון אן איינהייטלעכן יידישן אויסלייג

פון מ. עיינרייך (וילנע)

1. פאַרבאַמערקונגען

1. אַדאַנק דעם סאַס מען האָט העכער אַ צענדלינג יאָר אַזוי פיל גע-
שריבן און גערעדט ביי אונדז עעגן אַרטאָגראַפיע, האָט זיך געשאַפן ביי
עולם דער אַפּנדרוק, אַז מיר האָבן דאָ צו טון מיט אַן ערשטקלאַסיקער
פּראָבלעם פון דער יידישער פּילאָלאָגיע. אַנטקעגן דעם מוז געוואָלט יעדן
באַלד פון אָנהייב: א) אַרטאָגראַפיע איז בעצם ניט קיין פּילאָלאָגישע פּראָב-
לעם; ב) מען דאַרף דעם באַטשט פון דער פּראָבלעם בכלל ניט איבערטרעבן.
אַט זענען ראַיות אויף די ביידע טעזיסן.

2. מיר זעלן אַנאַליזירן די שרייבונגען געהן, געין אָדער גיין.
פאַרנאָס האָט מען נאָך באַראַכאַטן פאַרבאַקירט די עה-שרייבונגן זעל-
דער דיפּטאַנג צווישן די קאָנסאַנאַנטן ג-ן קלינגט אין מזרח-יידיש ej, אין
מיטל-יידיש aj, ד"ה ער איז אַידענטיש מיטן זיפּטאַנג אין אַזוינע זערטער ווי
מ"נען, א"י, קל"ן אַזו"ו. היות מיר שרייבן אין די אַלע זערטער
צ"י יודן, איז ניטאָ קיין שום גרונד פאַר g_{aj}^{ej} צו מאַכן אַן אויסנאַם. דאָס איז
גענע איז אויך ל"גן, ב"ז, ש"ן אַזו"ו, וו דער זעלערער אויסלייג
פלעגט שרייבן עה אָדער ע.

אַבער צי זענען דאָס געזען זיינסשאַפּטלעכע מאַטיון, זען מיר האָבן
געפּסקנט, אַז דעם קלאַנג aj/ej זאָל מען אומעטום שרייבן מיט אַין ציכן (י) אָ-
אַנשטאַט מיט דרוב פאַרשיידענע (י, עה, ע?) ניין, דאָס איז געזען דער פּראַק-
טישער מאַטיוו פון צוועקמעסיקייט: ס'איז ניט פּדאי צו האָבן דרוב
צייכנס זען מען קען זיך באַגין מיט איינעם.

דאָס אייגענע איז מיט דער שרייבונג האַשאַרע אָדער השערה.
זיינסשאַפּטלעך איז אַלץ איינס ווי אַזוי מען לייגט דאָס אויס, דאָס זענעדיקע
זאָרט גופא בשט זיך ניט דערפון. מערניט דער אָנהענגער פון האַשאַרע
מיינט, אַז עס איז גרינגער אויסצולערנען שרייבן אויף דעם זעג ווי ער

לייגט פאָר; און דער געגנער פון דער רעפּאָרם האָט זיך זינע אַרגומענטן פון אַן אַנדער מין ציעקמעסיקייט (דער עולם איז שוין אַנגעעטיינט אַזוי צו שרעבן, מען טאָר ניט אָפּרעסן די העברעזיזמען אין יידיש פון זייער מקור אַזוי ווי — אַלץ ניט קיין עיסנשאַפטלעכע קאַטעגאָריעס).

דער אויספיר: אַרטאָגראַפֿיע איז אַ פּראָגע פון פּראַקטישקייט, פון צוועקמעסיקייט, ניט פון שפּראַכעיסנשאַפט.

3. מען דאַרף אויך דעם באַטויט פון דער פּראָבלעם ניט איבערטרייבן. אין דעטשלאַנד האָט מען זיך געמאַטערט אַרום רעגולירן דעם אויסלייג פון אַרום 1850 ביז 1901. לען קאַנראַד דודען, דער שפּעטערדיקער קאָדימיקאַטאָר פון די דעטשע אויסלייג-פּאַליטיק, האָט אין יאָר 1876 אַרויסגעגעבן אַ ביכל רעפּאָרם-פּאַרשלאַגן, האָט ער געמוזט אָנהייבן זיין באַטראַכטונג מיט אַ רעזיגנירטער פּעסטשטעלונג: *es hat ja jeder seine eigene Rechtschreibung*. אַפילו ביי די דעטשיקן טאָג, נאָך 30 יאָר „אייניקונג“ צווישן אַלע דעטש-רעדנדיקע מלוכות (דעטשלאַנד, עסטרייך, שווייץ), זינען נאָך פאַראַן דיפּערענצן אין דעטשן אויסלייג, אַחוץ נאָס עס עקסיסטירט אַ פאַראַין פאַר רעפּאָרמירן ראַדיקאַל די שרעבונג (אַרויסטאַרפן די גרויסהאַנטיקע אותיות, אַרויסטאַרפן די לענגונג צייכנס e און h אַזוי ווי). צי עטע עמעצער זאָגן, אַז די אַנטטיקלונג פון דער דעטשער שפּראַך און לייטעראַטור האָט זיך פּיל-טויניק פאַרהאַלטן צוליב די אַנאָמאָפּהעדריקע אַרטאָגראַפֿישע ייִען?

4. און פונדעסטוועגן, נאָך די אַלע באַגרענעצונגען און נאָך אַלע ריכטיקע אָנטייזן אויף דער „צרת רבים“, איז די רעגולירונג פון דער יידישער אַרטאָגראַפֿיע פאַרטאָן ערנצטע און ריכטיקע פּראָגע. עס איז ערשטנס אין די אינטערעסן פון די קינדער, נאָס לערנען זיך איצט שרעבן, אַז עס זאָלן זיך ניט פּלאַנטערן אין זייער אויג און זיכרון די פאַרשיידנסטע אויסלייג גענישן פון דעם נעמלעכען נאָרט; עס איז לייטער אין די אינטערעסן פון יידיש אַלס קולטור-שפּראַך, אַז אומעטום ווי מען שרעבט און מען דרוקט יידיש זאָל מען דאָס טון אויף איינזעלעכען שטייגער.

5. די ראלע פון דער פּילאָלאָגיקע אין אַנשטעלן אַן אַרטאָגראַפֿיע קען און דאַרף זיין נאָר אַ באַהילפּיקע. מ. שיינערס ע"ה פאַרמולירונג, אַז אַרטאָגראַפֿיע איז דער פּראַקטישער טייל פון דער שפּראַכעיסנשאַפט איז דערווייט פּאַלש. דער אַנטייל פון דער פּילאָלאָגישער עיסנשאַפט קען זיך אויס-דריקן נאָר אין צוויי זאַכן: א) אויסשטימען (ווי עטע דאָס איז מיגלעך) די אינטערעסן פון די פאַרשיידענע דיאַלעקטן; ב) ניט דערלאָזן קיין שרעבונגען

1 Dr. Konrad Duden, Die Zukunftsorthographie. Leipzig, 1876.

2 מ. ווינגער, שפּראַכעיסנשאַפט און אויסלייג, אין „יידישע אַרטאָגראַפֿיע“, קינח 1928.

וואָס זינען בפירוש פאַלש (אַשטייגער „אַנטגילטיק“, „אויפֿרעקונג“). דערצו קומט צו אַ דריטע זאַך: מיט איר אויטאָריטעט דאַרף די פּילאָלאָגישע וויסנשאַפט ארספּעלן פאַר דעם דעקרעטיוון ארסלייג די אַלגעמיינע אָנער-קענונג.

6. איך זעל דאָ פרוּטן פאַרמולירן 5 פּרינציפּן פון יידישן ארסלייג.
א. דער יידישער ארסלייג דאַרף זיין אַן איינהייטלעכער; ער דאַרף זיין אָנגענומען מיט מיגלעך אומעטום וו יידיש זעט גענוצט אין שריפט און דרוק.

ב. דער ארסלייג דאַרף זיין מיט מיגלעך אַן איינפאַכער: ארף ויפיל עס זינען ניטאָ קיין קעגן-מאָטיון, דאַרף ביי צוויי ארסלייג-פאַרשלאָגן ארסעקליבן זען דער מער איינפאַכער.

ג. דער ארסלייג דאַרף זיין מיט מיגלעך אַן אויסגעהאַלטע-זע-ער: דעם זעלבן קלאַנג אין פאַרשיידענע זעטער דאַרף מען ארסלייגן ארף דעם זעלבן אופן, ס'דו עס זינען פאַראַן קעגן-מאָטיון.

ד. דער איינהייטלעכער ארסלייג דאַרף זיין מיט מיגלעך ווייניק אַזעק-גיין פון דעם איצטיקן שריפטבילד: וואָס זיינציקער שינויים, אַלץ בעסער.

ה. מען דאַרף דעם איינהייטלעכן ארסלייג מאַכן מיט מיגלעך סטאַ-ביל: וואָס זעטענער שינויים, אַלץ בעסער.

7. אין פאַרשיידענע אַרטאָגראַפישע באַטראַכטונגען געפינט מען אָפטמאָל אַרביינעמישט פראַגעס פון וואָרט-אַפּקלעב און אַפילו פון סטיל. דאָס איז אַ פאַלשער גאַנג.

גלענצנד אָדער גלענצנדיק, דער צונונג אָדער ער צונונג, צוזאמען אָדער צונויף, געפאַרבת אָדער געפאַרבן זיינען ניט קיין פראַגעס פון ארס-לייג, נאָר פון גראַמאַטיק אָדער וואָרטפּורעמונג.

צו אונדזער ענין אַרטאָגראַפיע באַלאַנגען דריי זאַכן: א) גראַפיק; ב) ארסלייג אין אייגנטלעכן זינען; ג) אַפּשטעלצייכנס. די לעצטע טעמע קען איך זיך פאַרגינען אינגאַנצן ארסן צו לאָזן, מחמת זעגן איר זעט ספּעציעל גערעדט אין דעם איצטיקן זאַמלבוך.

II. גראַפיק

אָלעף.

8. מיר דאַרפן האָבן טש אַ, טש אָ. עס איז ניט גענוג א און אָ, אָדער א און א, וייל מיר האָבן נאָך אַ דריטן מין אַלעף, דעם „שטומען“.

אימאַג אַ איז דייטלעכער איידער אימאַג אָ. — נאָך-עלעכע ביישפּילן וווּ אַלע

דריי אלעמן באגעגענען זיך אין איין הערט: אומבאזעלפן, אומשטאנדוהעטי, אייבער-קאמאנדיר.

9. קיין פארשטערונג אין שרעפן (אין איבעריקע באשעפונג פאר דער נקודה) איז דאס ניט, מוחמת מען קען צוניפגיסן דעם פתח און קמץ מיטן אלעף. דאס אייגענע אין דרוקן, אויף ויפיל מען גיסט ניע שריפט.

$$\text{א} \quad \text{א} \quad \text{K} = \text{K} \quad \text{K} = \text{K}$$

10. אין אזעלכע פאלן וו נאך א ווארט-אין קומט די קאמבינאציע פ, דארף דער פתח שטיין אונטער די צוויי יודן, ניט אונטערן אלעף; אלזא:

אניער, אייזן, איינהיל.

ניט אייז, אייז, איינהיל.

11. אין העברעזמען דארף מען שטעלן פתח-אלעף און קמץ-אלעף וו ס'איז מינגלעך לויט דער אויסשפראך: אגב, ראיה, לאו, ארצה, מלאכה, חוראים, תנאים.

דאס אייגענע אפשר אויך אין ערטער ווי הוצאה, הוצאות, נוסחאות אאו"ו. מיר מעגן דא אָננעמען $e =$ און $es =$ (פג"ל פרנס-ה, פרנס-ת).

די נקודה דארף אבער געשטעלט ווערן לויט דער יידישער אויסשפראך; אלזא פאר קיין פאל ניט: מציאה, גופא, בנמצא אאו"ו. אין אורד אי קומט דער פתח נאך ביים ערשטן אלעף.

פיי, פיי

12. פיי און פיי מוזן שטרענג אונטערגעשיידט ווערן. שרייבער און ליי-ענער מוזן זיך צוגעוויינען צום געדאנק, אז אנשרייבן א פאנשטאט א פ איז פונקט אזא גריז ווי פארבייטן, כאפ אויך אן, א פ אויף א כ.

איצטער זיינען אנדערע געשריבענע טעקסטן (סי אין די שולן, סי אין די רעדאק-ציעס) כמעט קיינמאל ניט מבחין צווישן פ און פ, און דערנאך זיינען היידער די קא-רעקטארן ניט מקפיד אויף אזוינע „קליניקייטן“, הגם אין זאך איז יא אן אונטערשייד צווישן ביידע אותיות. שטורסן מיר זיך אפטמאל אן אויף משוגהדיקע זאכן. אזוי האבן איך געלייענט אמאל אין א צייטונג, אז אן-סקי איז אין 1918 געקומען צו פארן קיין ווילנע אין א פראכט צוג; אין א צווייטער צייטונג האבן איך זיך קום אָנגעשטורסן, אז די פרימערע וויקינגען זיינען גאר אין דער אמתן פרימערע.

בייט ברייטן עולם קומען צוליב דעם ארויס ווילנע טעותן אין דער אויסשפראך. מע רעדט וועגן דער „פרעווענצן“ אין די טעאטעריס, און איינער א פראווינציעלער קול-טור-טוער, וואס לייגט אזויעק זיין לעבן פאר דער אַרטיקלעך „יידישער שול“, האט מיר דערציילט וועגן דער נייער לערערין, אז קיין געזעלשאפטלעכע טוערין איז זי ניט, נאר דערפאר איז זי וייער גוט אין הילכות „פעדאגאגיק“.

כפעציעל איז שלעכט צו לייצען ווען דער פ-אות באגעגנט זיך מיט אלעף אן א

נקודה. פ א ר קען באטייטן par אין por far, for, און דעם העברעיזן p'ejr נאך דעצוי. אין אן ארטיקל איז מיר אויסגעקומען צו זען, אז געווען און משה'ן יי ד און גיט-ייד — דאָס זיינען די פאלן פון אקס". פאלן? פאלן? אקס? אקס?

13. עס פרעגט זיך נאָר, וואָסערע סימנים אפנצושטעלן: צי p מיט אַ פינטל און f אָן אַ פינטל, אָדער p אָן אַ פינטל און f מיט אַ פּאַסיקל (רפ"ה) פון ארבען. דאָס פּאַרל פ/פ איז אָנגענומען אינעם גרעסטן טייל פּאַסיקע יידישע דרוקן (בלויז אין מינסק האָט מען אפגעפירט די לעצטע יאָרן פ/פ); די צווייטע סיסטעם איז כאַראַקטעריסטיש פאַר דער גאַנצער עלטערער יידישער ליטעראַטור און איז אין שרייבן טאַקע באַקעמער, וייל עס איז גרינגער צו שטעלן דאָס פּאַסיקל פון ארבען, אידער אַרביצוטראַפּען מיטן פינטל סאַמע אין מיטן.

14. איבערלאָזן אין שרייבן פ און פּ, אין דער ציטט וואָס דרוקן דרוקט מען אַנדערש, איז גיט זייער געוונטשן; ווי ציטט מיגלעך איז גוט צו האָבן אַ פאַרזאַעליזם צווישן דרוק און שרייבונג. פון דער אַנדערער זיטט לעט אָבער שווער זיין צו פּוועלן ביי אַלע דרוקערען, זיי זאָלן באַד איבערגיין זייער שריפט ארף פ/פ, און אַגב מוז מען מודה זיין, אז דער פ פאַרן p פירקט שוין איצט פּרעמדלעך ארפן אריג.

15. מ'זין פאַרשלאָגן איז דעריבער, אז פאַר אַ פּלל זאָל מען אויפשטעלן (גייענדיק מיטן גאַנג, אז אין צווייטן איז שטאַרקער): p ווערט געדרוקט מיט אַ פינטל, f מיט אַ פּאַסיקל. אונדזערע דרוקן לעלן זיך פאַמע-לעך צופאַסן דערצו, אויב מען לעט דאָס נאָר פּאַדערן ענערגיש (לעאָרים די הוצאות ארף אויסגיין דאָס ביסט שריפט זענען מינימאַלע), און אידער וואָס יען לעט פונדעסטענען אין דערקען-סימן שוין זיין איצט: דאָס פינטל ביי'ם גרעסטן טייל דרוק-זאַכן, דאָס פּאַסיקל אין די מינסקער דרוקן. אין שרייבן לעט אפשר גענוג זיין f מיט אַ פּאַסיקל, p אָן אַ פּאַסיקל; דאָס פינטל לעט מען קענען פאַרבייגן אין שרייבן.

איר זע ניט קיין שום איינזענדונג, וואָס וואָלט געקאָנט אַרטיגעשטעלט ווערן קענן דעם פאַרשלאָג. קיין נייער צייכן ווערט דאָ גיט קאָנסטרוירט, און וואָס מער מיר דיכע-רענצירן ענדלעכע אותיות ביי פאַרשידענע קלאַנגען, אַלץ בעסער.

כאָף און קאָף, ווייז און בייז, סאָף און טאָף.

16. מיר האָבן בירושה פון העברעיזש פיר אותיות-פּאַרלעך, וואָס אין זיי באַצייכנט דער דגש דעם אונטערשייד צווישן ארפטיק און ריבטיק: פ/פ, כ/כ, ב/ב, ת/ת. אָבער נאָר פ און פּ לערן אין יידיש גענוצט גלעך אָפט און אָן אַנדערע עקזיטאַלענטן. קאָף, ווייז און טאָף קומען נאָר אין העברעיזש-מען, און דאָס ארף גיט אַלעמאָל. עס איז דעריבער גיט גייטיק, אז אויב מיר פּסקענען ארף פ און פּ, זאָלן מיר די אַנדערע דרש פּאַרלעך ארף אַזוי די-פּערענצירן.

הלמאי ארט אונדז ניט, וואָס דאָס פאָרל ט/ס ווערט געשריבן גאָר איהף אָן אנדער אופן, הגם דאָ איז אויך דער חילוק גאָר פון אויפרייטיק ביו רייביק?
 מין פאָרשלאָג איז, אַז אָן אַ ספעציעלער באַצייכענונג (אָן אַ דגש) זאָלן געשריבן און געדרוקט לערן די מער געברויכיקע צייכנס. היסט עס:
 17. ch איז כ, k (קאָף) לערט געשריבן און געדרוקט מיט אַ פינטל.
 למשל: פדרפון, פל-וילך, פלערליי, מכבד זיין, מכפר זיין, רעכט, שלעכט.

18. דאָס אייגענע טאָף און סאָף: s איז ת, t (טאָף) לערט געשריבן און געדרוקט מיט אַ פינטל: סתירה, תורה, תכלית, תענוג, אחריות, סותר זיין, טעות.

די צאָל ווערטער מיט ת איז אין יידיש אַ סך גרעסער איידער מיט ת צוליב די צוויי גרויסע גרופעס: א) אַסטראָקטן איהף יות און ב) מערצאָל-פאַרמען איהף יות.
 19. פאַרקערט בייז און ווייז: b לערט געשריבן און געדרוקט אָן אַ פינטל: בלייבן, בוכבינדער, באַראַבעווען, w לערט באַצייכנט דורך אַ פאַסיקל איבערן אות: הגל הבלים, חבֿר.
 20. בנוגע מער געברויכיקע לערטער וואָלט מען געקאָנט אינשטעלן, אַז אין ביכער וואָס זענען באַשטימט פאַר אַן ענגערן קרייז זאָל מען זיך באַגין אָן דער דיפערענצירונג פון די פונקטן 17—19. דאָס אייגענע איז שייך צום שרייבן פון דערשאַסענע.

צו אַז מקיל-זיין האָבן מיר אַן אנאַלאָגיע אין ענדערע שפראַכן. די רוסן באַצייכענען è נאָר אין קינדער-ביכער (èpзaть, все); און דאָס אייגענע טרעפט זיך אין ענג-ליש, אַז coördinate, coöperation ווערט געשריבן מיט צוויי פשוטע ווען, בשעת מען קוקט אַריס איהף אַן עולם וואָס וועט ניט איבערליינען דעם oo ווי אין וואָרט cooper אָדער coot.

21. איהף צו באַצייכענען דעם w-קלאַנג אין נייט-העברעיִזמען, אַ שטייגער אין לערטער ווי פרוֹבן, סובאַריין און ענלעכע דאָרף דער ב איינ-גאַנצן אָפגעשאַפט לערן. דאָס לערט נאָך מער פאַרגרינגערט דורך דעם פאַר-שלאָג פון פונקט 22 א"ו.

צוויי וואָוון.

22. אַ ספעציעלער גראַפישער סימן דאָרף געשאַפן לערן פאַר דעם קלאַנג w. פראַקטיש האָבן מיר דאָס געשאַפן נאָך אין 16טן יאָרהונדערט דורך איינפירן די צוויי וואָוון.

ווען מען האָט גענומען אויסלייגן דעם w-קלאַנג דורך צוויי וואָוון, איז דאָס גע-שען בלי ספּך אונטערן איינפלוס פון דער אייראָפּעיִשער שרייבונג, ווי מען האָט גענומען vv פאַראַייניקן אין איין אות w. די זאך ווערט קלאָר, ווען מען דערמאָנט זיך, אַז די שריפט-דיפערענצירונג צווישן אַ האָקאָלישן און אַ קאַנסאַנאָנישן u (לויט דער היינטי-קער שרייבונג u און v) איז אין די לאַטיינישע אותיות אויך גאָר אַ יונגע זאך. דער

היינטיקער ענגלישער w איז מיט זיין נאָמען double u (טאָפּל-u) אַ פּולקיימע אַנאַ-
לאָגיע צו אונדזער נאָמען „צוויי האָרן“.

23. דער פּאָרשלאָג מ'זעט לעט ניט ארסקומען אַזוי ראַדיקאַל
(סטאַטש, אפּנפירן אַ נעעם אות!), לען מען לעט זיך דערמאָנען, אַז ב'מם
דרוקן יידיש האָבן מיר די רעפּאָרם שוין ב'מם היינטיקן טאָג כמעט אינגאַנצן
פאַרזירקלעכט: אין די שריפט-קאַסעס פון אונדזערע דרוקערשען (און אין די
מאַנאַזינען פון די זעץ-מאַשינען) זענען די צײַט וואָסן שוין לאַנג גענאָסן
צוזאַמען, איהן איהן קעגל. דאַרפן מיר איצט נאָר מאַכן דעם לעצטן טריט —
אפּנפירן אַ באַזונדער צײַכן פאַר דעם דאָזיקן w=אות, פּדי ס'זאָל טאַקע באמת
זײַן „צײַט וואָסן“ און ניט „וואָס-וואָס“.

24. אין דרוק האָב איך דאָס אפּגעפירט מעשה-פרוט אין דעם דאָזיקן
זאַמל-בוך. דאָס איז נאָר אַ פּרוט, און דעריבער דאַרף מען מישפּטן אין
דעם נייעם צײַכן ניט די פּאָרם (איך בין אַליין מודה, אַז דער ערשטער
גאָס איז אַריס ניט אינגאַנצן געראַטן), נאָר בלויז דעם עצם גאַנג, דעם
פּרינציפּ.

25. אין שרשבן איז שוין מ'זעט צײַכן ניט קיין היילער פּראָיעקט: לויט
מ'זעט ב'שפּיל האָבן גענומען שרשבן אַזוי טייל תּלמידים מ'זעט אין ליינער
לערער-סעמינאַר און טייל מיטאַרבעטער און קאַרעספּאָנדענטן פון ייִלאַ. די
מוסטער-שורה לייזט זי אַזוי דאָס זעט אריס:

פּרוט IV פּרוט

26. דער צײַכן וואָס איך לייג פאַר האָט די מעלה, וואָס מען קען אים
פאַרשטיין אָן שום פירושים. עס איז אַלזאָ ניט דאָס אייגענע זיי אפּנפירן אינ-
גאַנצן אַ נעעם צײַכן, אַ צײַטע מעלה איז, וואָס מ'זעט יעמאַלט פּטור פון
די אַלעפּן אָדער די מ'רופּמס, וואָס זענען אומבאַזינגט נייטיק לויט דער ביו-
איצטיקער סיסטעם, אריב אָן u באַגעגנט זיך מיט אַ w. פאַרגלײַך:

(א) וואו, סובאַריין, פּרובונג

(ב) וואו, סואוואַריין, פּרוואוואונג

(ג) ווו, סוואוואַריין, פּרווונג

(ד) ווו, סוואוואַריין, פּרווונג

(ה) וו, סוואוואַריין, פּרווונג.

(א) איז דער אריסלייג פון „וילנער טאָג“; (ב) — אַמעריקאַנער פּרעסע; (ג) — פּאָלקס-
צײַטונג, „האַרשע“; (ד) — דער אַפּגעהיטער, ניינער אריסלייג; (ה) — מײן פּאָרשלאָג.

1 אין מײן אייגענעם אַרטיקל און אין די אַרטיקלען פון די ח"ח מאַרק און קלמאַנאַחיס, דאָס האָבן געגעבן דערויף זייער הסכּם.

מיר דארפן יעמאָלט ניט זוכן קיין טעג ווי אזוי קלאָר צו מאַכן די שרעבונג פון טונג לגבי טאָן אָדער טלען; פאַרגלעך:
 טונג, טאָן, טלען.
 דאָס אייגענע: דוממיראַט.
 איידער אָבער מיר האָבן די ליגאַטור *v*, מוזן מיר אומבאַדינגט שטעלן דעם מלופם: טונג, דוממיראַט.

27. בל אַ באַגעגענונג פֿין *u* מיט אַנדערע וואָקאַלן איז קיין דיפערענצירונג ניט נייטיק. דעריבער איז רעכט צו שרעבן מיט אַ פשוטן *u* (ניט *u*) אַזוינע שרעבער ווי: אַנטלעבונג, טוער, טוט, לועס, צעוס (ניט טוער אַזוי, ס'דן מיר טעלן אָנגעמען די סברא פון די §§ 32—34).

צוויי יודן, וואָו יוד.

28. דער ערשטער פֿלע איז: *aj/ej* (וין, מין, זיען) און *a/aj* (שין, מין, זיען) דארפן שטרענג דיפערענצירט שערן. פאַר דעם צייטן קלאָנג מוז גענוצט שערן *aj/ej* פאַרן קלאָנג אין אַזעלכע שרעבער ווי מיינען, הייסן, לייגן איז אַפּסאַלעט איבעריק, פֿלע קיין דריטע מעגלעכע-קייט פון ניצן דעם "צייכן איז ניטאָ. אַגב דארפן מיר האָבן צוויי געהיריקטע יודן נאָכאַנאַנד (פמעט אינדענטיש מיט *ij*) אויף צו באַצייכענען צוויי וואָקאַלען, איינס לעפּן דעם אַנדערן: פֿרייק, *friik*, אויב מיר טעלן דעם סופיקס "יק נאָך וואָקאַלן שרעבן אָן דעם אַלעף.

29. די שריפט-גיסערען לייטערן שוין הינט אויך " און אַפילו פֿ גענאָסן אויף איין קעגל. עס טעט ניט שיער זיין צו פועלן — און אַ געזינס טעט דאָס גראַפיש זיין אַ גרויסער — אַז מ'זאָל די ביידע יודן טאַקע צו-ניפּגיסן אינגאַנצן. אין דעם איצטיקן אַרטיקל זענען די צוויי יודן שוין אויסגעטאָשן צונויפגעשטאַלענערהייט.

אפּשר האָלט מיגלעך געווען נאָך אַן ענגערע צונויפגיסונג, בערך אויפן שטייגער ווי די צוויי וואָו.

30. אין שרעבן וואָלט מען ביידע יודן געקענט צונויפגיסן אַ ביסל אַנדערש, ווי אַ דעכל, בערך אויף דעם אופן ווי אַ פראַנצויזישער סירקאָנג-פּלעקס (א). אויב דאָס דינט פאַרן *a/aj*-קלאָנג, דאַרף מען אונטער דעם דאָס-זיקן, דעכל" אַטעקשטעלן אַ פתח.

31. בל דער שריפטגיסער איז אויך אַ קלייניקייט צונויפצורוקן אינאיינעם דעם וואָו יוד; אין דעם איצטיקן אַרטיקל שיער אַזאָ צייכן גענוצט.

¹ און אין די ביידע אַנדערע וואָס זיינען דערמאָנט ז' 26. — די אותיות האָט געשניטן ל. עפראָן.

מלופם וואָו, חולם וואָו.

32. נאָכדעם יי מיר האָבן אָפגעוואָרפן דעם מלופם וואָו פון טעגן דיפערענצירן u און w (זע § 26), בלעבט אָבער אַלץ די פראַגע, צי איז ניט כדאי אר פצוהיטן דעם געפוינטלעך וואָו צוליב אַן אַנדער טעם: כדי צו האָבן אַ דיפערענציר-סימן פאַר די דרש מינים וואָו, וואָס מיר האָבן אין די העברעזומען: u (סופה, חוקים, מוסר), o (טוד, סוף, מוסר) און oj (קודה, פופר, תורה).

33. מיר טעלן אַלואַ האָבן דרש מינים וואָו אין העברעזומען: מיט אַ מלופם (=u), מיט אַ חולם (=oj) און אַן שום נקודה (=o).

34. צי איז כדאי צוליב די העברעזומען אַליין אַמנצופירן די וואָו-דיפערענצירונג אין אַלע ערטער? איך מיינ, אַז אין דרוק איז דאָס געטייט כדאי: דעם זעצער איז אַלץ איינס, צי ער שטעלט אַטעק ו אַדער ו, ס'איז ביי אים געגאָסן צוואַמען. אין שרייבן ביי און פאַר דערלעקסענע קען מען זיך שפאַרענדיקער.

35. אין דער פאַרבינדונג וּ=oj (ou, o) איז דער חולם איבעריק: דרשן, הירשן; אויב וּ=uj, שטעלט מען דעם מלופם: באַברויסק = bobrujsk. — מיט דער ליגאַטור ו איז אויך איבעריק דער חולם ביים צוואַ-מענטרעך פון וי מיט צוויי וואָו: ווינען, ווילע, אויבן.

חיריק יוד (i און j).

36. עס זינען מיגלעך צוויי פאַרשלאָגן, טעלעך איך שטעל פאַראַלעל, אויף דורכצודיסקוטירן: א) כסדר אונטערשיידן צווישן i און j (§§ 37—38); ב) אונטערשיידן נאָר אין געטייטע ספקדיקע פאַלן (§§ 39—44).

37. איין גאַנג קען זיין: יוד אין דער וּ=פונקציע ערט אַלעמאַל געחיל-ריקט; יוד אין דער j=פונקציע גייט אַלעמאַל אַן אַ נקודה. מיר וואָלטן דורך דעם געהווען די מליצה וועגן דעם, פּינטל אונטערן יוד? הי אַן אַנג-לאַגנע צום איראָפּעישן, פּינטל אויפן יו.

38. די געוויינטלעכע טענה קעגן דעם פאַרשלאָגן איז, אַז עס קומט אויס צו שטעלן דאָס פּינטל אין מאַסן ערטער וו עס איז קיין שום ספק ניטאָ. איך מיינ, אַז אַ סך האַרבער איז דאָס וואָס עס זינען פאַראַן פאַלן, וו עס טעט יאָ זיין אַ ספק אויף i צי j, אין אומבאַטאַנטע טראַפן, איבערהויפט אין פרעמדערער, איז פאַר וואָקאַלן פאַראַן אַ נטיה צו מאַכן פון דעם i אַ j: אַנטאַניוס, אַפּיוס, געניוס, סערטיוס אַדער אַנטאַניוס, אַפּיוס, געניוס, סערטיוס? דאָס אייגענע: נאַציע אַדער נאַציע? די אַלעקט אַדער די אַלעקט? מיאזמען אַדער מיאז? מיאזקען

אי מ'אין? ביבליא גרא פיע אָדער "לינג" פ'יע? טאָנטיע מע אָדער
"ט'עמע? מעליאָראַציע (פירטראַפיק) אָדער מעליאָראַציע (זעקס-
טראַפיק)? דאָ דאַרף מען געפינען אַ כלי אָדער כליים.

39. דער צייטער באַנג קען זיין: בדרך-כלל עערט דער יוד ניט גע-
אחיריקט ניט אין דער i און ניט אין דער j=פונקציע; נאָר פאַרזאָן געייסע
פאַלן, וו אין דער i=פונקציע קומט יאָ אַ חיריק. די דאָזיקע פאַלן פרוו אין
דאָ ארטעכענען.

דאָס וואָס צו j איז שייך ארץ צום יוד וואָס דינט כּוּר אַ פּוּלפּוּלפּוּל
זיר-זייכן: ניאָניע, ניאָמע, ניו-יאָרק; פּיאָליע, פּיו-לינקע.

40. i נאָך אַ וואָקאַל עערט באַצייכנט דורך חיריק יוד: אַלגעב-
דאָיש, קאָמבראַ, לוינדאָר, טויק (באַדעקט מיט טוי), פאַרטויש,
בנינקע, אידעיש.

i פאַר אַ וואָקאַל עערט ניט געחיריקט: ריאָדע זשאַניראָ, בליען,
ציען.

שעגן באַגעגעניש פון i און u זע § 42.

ביי j נאָך אַ וואָקאַל בלייבט דער יוד אומגעחיריקט: באַצויסק (זע § 35)
סטעיט (זע קאָפּ' כרעמדווערטער). פאַרגלייך:
די נעישן איז זייער באַשרפּייט אומפּירענע זשן העלפּאנדול. — ארף צו
זיין אַ פּעיקער דאַרף מען ארץ האָבן פּעיקייטן.

41. זען עס באַגעגענען זיך צוויי i=קלאַנגען, זען ביי דע יודן גע-
אחיריקט: פּרייק, וואָריין, אַלירטע, נייגאַטאַ (אַ שטאַט אין יא-
פּאַן), דיי ("געטער" אין לאַטין).

דאָס איז אַ פאַל, וואָס קען געמאָלט זיין נאָר וואָרט-אין אָדער וואָרט-אויס: i וואָרט-אין
האָט דאָך אַלעמאָל דעם זיג, שטומען אַלעף פאַר זיך; דאָס לאַטיינישע ii וועלן מיר
אַלואַ איבערגעבן און.

42. זען עס באַגעגענען זיך i און u, עערט געפינטלעך דער יוד,
אומאַפּהענגיק דערפון זעלכער וואָקאַל פון די צוויי עס שטייט פריער: באַ-
צונג, בליונג, ניואַ (אינדזלען אין אויטראַליע), פּיוס, לויזיאַנאַ,
רוינירן, רויקייט (ruikajt, להיפּוך צו רויקייט—roj-kajt).

43. אין דער קאָמבינאַציע j וואָרט-אין און j עערט געחיריקט דער
יוד וואָס באַצייכנט דעם i=קלאַנג: פאַרידישן (פג"ל די קאָמבינאַציע
רייד-מיט אַזאַ וואָרט שרייד). צוויי ארץ: אַ פּיידישן, פאַרינג-
בערונג, פּרייאָר, מייאַסק (אַ שטאַט אין רוסלאַנד).

44. אין דער קאָמבינאַציע j וואָרט-אין קענען ביידע יודן בלייבן

אומגעזייריקט: אין אזוינע פערטער זיי, יינגל, יידידיזקי אָס קען קיין שום ספק ניט געמאָלט זיין.

זוויי j נאָכאַנאַנד זיינען ניט מיגלעך, ij אָדער ej אָדער aj האָלט גענוזט האָבן אָן זלעף צום אָנהייב.

י'ך, ימכ'ל — פאָרים יוד אין דער j-פונקציע בלעבט אומגעזייריקט.

ט י ן א ן ן ס י ן .

45. מיר האָבן אין אונדזער טאָגטעגלעכן פּאַנוך מיסתמא ניט מער זייער אַ צענדלינג פערטער מיט סין; אָבער ס'זענען אַלץ זייער געברויכליכע פערטער: שונא, שימחה, שינאה, שכירות, שכ'ל, שכה, שרה, שרפה. דעריבער איז בעסער אין קינדערביכער ארפּוזהיטן דעם צייכן ש.

מען מעג אין קינדערביכער ניצן מער דיפערענצירטע סימנים. מאַטיון זע § 20.

ד י ש ל א ם = א ן ת י ן .

46. די אָפיציעלע ראַטנפארבאנדישע אָרטאָגראַפיע האָט אַריסגעטראָפן די שלאָס-אותיות און היסט שרעבן:

איכ דאַרפ אימ אַלץ אָפגעבן.

לאָגיש לאָזט זיך קעגן דעם גאַרניט זאָגן; עס איז בלויז ניט אריסגע- האַלטן, לאָס מען האָט נאָך ארפּוזהיט די שרעבונג איכ און אימ; נאָך לאָגישער פּאַלט געטען (אויב מען האַלט דעם אַלעף פאַר אַ שטומען): יכ דאַרפ ימ.

אָדער פאַרקערט, אויב מען זייל דעם אַלעף-קלאַנג באַצייכענען: איכ דאַרפ אימ אַלץ אָפגעבן.

אויב מען האָט די „שטומע“ אַלעפּן איבערגעלאָזן פאַר ו, י, י, י, י (און ניט אינגעפירט זיי, וי אַ סימן פון דעם coup de glotte, אויך פאַר אַ, אַ, ע) איז אַ סימן, אַז מען מעג יאָ מאַכן אַ שטיקל פּשרה מיטן עקסיטירנדיקן שרעב-שטייגער. טאָ פאַרלאָס זייל מען איראָטן די שלאָס-אותיות? פאַר דעם אינגעזיינטן זייענער איז דאָס אַ פאַרשטערונג אויפן פּוּד. פאַר דעם קינד לאָס לערנט זיך איז דאָס אַ פאַרלעכטערונג אויף אַן אונז, פאָרים קיין שום פּלעיס זענען מיטן פּאַנוך פון די שלאָס-אותיות ניט פאַרבונדן; מען שרעבט זיי גאַנץ מעכאַניש פאַרט-אויס, יעדער מאָל, אָן אריסנאָם.

אָרברא, עס איז אַ סברא, אַז ביים זייענען יידיש, וו עס זענען ניטאָ קיין גרויסהאַנטיקע אותיות, איז די עקסיטענץ פון שלאָס-אותיות גאַר אַ פאַרגרינגערונג פאַרן אויג; אָן דעם פּאַלט דער זייענער אַרין אין אַ גלאַטן מדבר.

מיט אַריסגעבן דעם גור-דין אויף די שלאָס-אותיות האָט די ראַטנפארבאנדישע צענטראַלע אָרטאָגראַפישע קאָמיטע עובר געווען ארפּן קלוגן פּלל פון איר פאַרזיצער.

מ. ליטוואקאָוון, אַרײַנגעזאָגט אין דער הקדמה צום זאַמלבוך „ידישע אַרײַנגעזאָגט“, קיטו, 1928: „האָס װײַניקער... ענדערן דעם אײַסערלעכן אײַכזען פֿון װערט“.

לֶאָטִינִיזִירֶונֶג

47. היות עס איז 1930 יידער אַרײַנגערוקט געװאָרן אײַף אַ באַדאַטונג פֿון בילדונג=טוער אין כאַראַקטאַ די פֿראַגע װעגן לֶאָטִינִיזִירֶן די ייִדישע שריפט, איז פֿדאַי צו נעמען שטעלונג דערצו.

48. אַבסטראַקט גענומען לֶאָזט זיך קעגן דער לֶאָטִינִיזִירונג גאַרניט אַפֿנענדין; אַדרבא, יעדער מיטל צוצוקומען מיט ייִדיש נעענטער צו דער װעלט דאַרף זײַן אָנגעװײַגט. מען דאַרף זיך אָבער אָפּגעבן אַ חשבון, אַז שװעריקײַטן, אײַך טעכנישע, זײַנען פֿאַראַן גענוג.

49. קודם כֹּל: קײן אײַן לֶאָטִינִיש=שרײַבנדיקע שפּראַך קען אונדז ניט געבן קײן פֿאַרטיקן אַלפֿאַבעט; מיר װעלן זיך מוזן שאַפֿן אײַגענע צײַכנס, בערך װי שלמה בירנבוים האָט דאָס פֿאַרגעלײַגט אין זײַן Praktische Grammatik der jiddischen Sprache פֿאַר אַלע װאַקאַלן, װאָס זײַער אײַסשפּראַך איז פֿאַרשײדן לײַט די דײַאַלעקטן.

ממילא איז אומױסט די האַפֿטונג (װאָס דײַר סאַטעק אַשטײַגער האָט אַרײַנגעזאָגט אײַף דער טשערנאָװיצער קאָנפֿערענץ), אַז דורך דעם מיטל װעט מען געװײנען טװונטער, לײַע-נײַר פֿון דער פֿאַרפּרעזענטער ייִדישער אײַנטעליגענץ. דער ייִדישער אײַנטעליגענס פֿון רױ-מעניע צי פֿון אַמערקע װעט זיך דאָ סײַ װי דאַרפֿן לערנען עפעס נײַס, און סײַ װעט אײַם אָנקומען ניט קײן סך גרינגער װי אױסלערנען זיך דעם ייִדישן אַלעף-בײַז. בכלל איז לײַט מײַן אָפּשאַץ אַ ברכה-לבטלה צו װעלן צו צײַען װעמען עס איז צו ייִדיש דורך טעכ-נישע, פֿאַרגרינגערונגען. דער נאַטוראַליזירטער אױסלייג אין רוסלאַנד האָט אײַך קײן פֿאַרגרעסערונג פֿון דער צאָל ייִדיש-לײַענער ניט געפֿראַנט.

50. אַ סך װיכטיקער זײַנען אָבער די געזעלשאַפטלעכע שװערי-קײַטן. עס איז נײַטאָז קײן מעגלעכקײַט, אַפֿילו װען עמיצער זאָל װעלן, צו נײַטן אַלעמען אָנצוהײַבן שרײַבן ייִדיש מיטן לֶאָטִינִישן אַלפֿאַבעט, װי מען האָט דאָס געטאָן אין טערקײַ, און ממילא קען מען זײַן זיכער, אַז אַ געװײסער טײַל ייִדן, און גאַר אַ הײַפּשער, װעט שרײַבן װיטער מיט אונדזער הײַנטיקן אַלעף-בײַז. אין ראַטנפֿאַרבאַנד קען מען דאָס פֿאַרװערן, אָבער בײַ אײַטלעכן טעט זײַן די ברירה צו לײַענען אָדער דאָס לֶאָטִינִיזירטע ייִדיש, אָדער—אַרײַבערגיין צו רוסיש. דער רעזולטאַט טעט זײַן ניט קײן פֿאַרגרעסערונג, נאָר אַ פֿאַרקלענערונג פֿון דער צאָל ייִדיש-לײַענער, און יעדנפֿאַלס אַ װיטערדיקע צעשפֿליטערונג און אָפּ-שװאַכונג פֿון ייִדיש װי אַ קולטור=שפּראַך.

51. פֿראַקטיש װאַלט די רעפֿאָרם אײַך ניט געװען קײן חכמה, װאַרים יעדער לײַט, צי 50% פֿון די הײַנטיקע ייִדיש-לײַענער קענען דעם לֶאָטִינִישן

אַלפֿאַבעט ווי ס'געהער צו זיין. גראַד אין רוסלאַנד, וו דער פראַיעקט פון
 לאַטיניזירן איז לעצטנס איבעראַנזעס אַרומגעשוומען, איז די שטערקייט אַם
 גרעסטן, מחמת אין קיין איינער פון די פאַרבאַנדישע רעפּובליקן פערט ד'
 שפראַך פון דער מערהייט ניט געשריבן לאַטייניש. דאָס הייסט, אַז אַפילו די
 יידישע קינדער וואָס לערנען אין שול רוסיש, אוקראַיניש אָדער פּערסיש
 פערלן דעם לאַטיינישן אַלפֿעף-בייז מוזן לערנען גאָר פון דאָס נ.י.

52. די אַלע מאַטיון האָבן ניט צו טון פאַרשטייט זיך מיט די פאַר-
 שלאַנגן אויסצופאַרטיקן אַ צאָל יידישע פערק מיט לאַטיינישע אותיות, כדי צו
 פאַרגרינגערן פאַרן אָנהייב דעם ניט-יידישן צוזאָקומען צו יידישן. אויב עס זאָלן
 זיין באַלאַנגן צו שאַפן אַזאַ סעריע ביכער, קען מען דאָס מערניט ווי באַגריסן.

ר אָ ש י = ת י בות.

53. מיר האָבן באַקומען פון העברעיִש אַזוינע ראָשי-תיבות ווי מ פ ז =
 מוסר כתב זה, ע"ש = עיקר שכחתי, פ פ ד"מ = פראַנקפורט-מזן און אַזוי פיל-
 טער. דאָס איז אַן אייגנאַרטיקע און באַקעממע סיסטעם, וואָס עס איז פּדאָי צו
 האָבן אין יידיש אויך. מיר דאַרפן דעריבער אַנפירן ווי אַ פּלל: א א ז ו =
 און אַזוי פילטער, א"א נד = און אַנדערע, אד"ג ג = און דאָס גלחן, א"ו =
 און פּערטערדיקע, א"י = אַלט-יידיש, דצ"ו = דאָס ציטירטע פערק, ח"ח =
 חשוב(ע) (ר) הבר(ים), י"ה = יאָרהונדערט, נ"י = ניו-יאָרק, פ"ג = פאַרגלחן,
 פ"ס"ר = פאַרבאַנד סאָציאַליסטישע סאָטעטישע רעפּובליקן, צ"ק = צענטראַ-
 לער קאָמיטעט, ש"נ"פ = שיר ניט פאַרגעסן (ד"ר זשיטלאַטסקיס און אַנפיר
 פאַר, פּאַסטסקריפטום" אָנשטאַט דעם מנחם-מענדלשן "עיקר שכחתי", וו עס
 גייט גאָרניט פּעגן און עיקר).

אַמאָל בייטן די ראָשי-תיבות זייער באַטייט: ק"ק האָט אַמאָל באַטייט "קהילה קדושה",
 היינט טרעפט מען דאָס אין די צייטונגען ווי אַ פאַרקירצונג פון "קראַנקן-קאָסע".
 אויך ד"ר = דאָקטאָר איז אַרזינגעפאַלן צווישן די ראָשי-תיבות, הגם ס'איז
 אַן אָפּקירצונג. מען קען דאָס רויק איבערלאָזן: ד"ר איז בעסער אידער דר.

54. וו די ראָשי-תיבות האָבן זיך פאַרלאַנדלעט אין אַ פעסטן נאָמען,
 קען מען שרייבן ניט-פאַרשטריכלט: מהרשא, רמא, רשי. דאָס אייגענע ב'פ
 נעמען פון אינסטיטוציעס: וו א, צישא.

55. אויב דער זאָן לאָזט זיך אויס מיט אַ ראָשי-תיבות, ענדיקט
 מען אים אויפן שטענדיקן אופן מיט אַ פּינטל: ער האָט געלייענט פּרצן,
 ש'ום-עליכמען אַזוי.י.

1 לעצטנס ווידער אַרומגעזאָגט פון היינץ קלאָס (שטוטגארט) אין זיין אַרטיקל:
 Mitteilungen der Akademie zur wissenschaftli- Deutsche und Jidden
 chen Erforschung und Pflege des Deutschtums, גומ' 1, 1930.

אָפּקירצונגען.

56. מען ניצט בײַ אונדז צײַ אָפּקירן-צײַכנס: פּינטל (אײראָפּענישער גאַנג) און אַפּאַסטראָף (לױטן העברעיִשן מוסטער). איך לײג פּאַר צו אַק-צעפּטירן דעם צײַטן צײַכן. אַלזאָ: קאַפּ א, נומ' 16, ייִד' שרעבער, ב' 1, פּי' שריפטן, ח' אַבראַמטאָן און ניט: קאַפּ, נומ., ייִד. אַזױ.

57. אַ פּינטל וואָלט מען געדאַרפט איבערלאָזן נאָר פאַר געקירצטע פּרט-נעמען. איך גיב אַ זאַרעצקיס אַ בײַשפּיל:
ח' לעײן=חבר לעײן.
ה. לעײן=חיים לעײן.

58. אין מאַטעמאַטיק ניצן מיר דעם זעלבן סדר וואָס אין אַלע אײראָ-פּעישע שפּראַכן. הייסט עס: פּינף מינוס פּיר איז אינס, שרעבן מיר
 $5-4=1$

59. בײַם צוגעבן דעם געקירצטן נאָמען בײַ באַנאָמענטע צאָלן דאַרפן מיר זיך בײַ מאַטעמאַטישע אָפּעראַציעס ארױך נוהג זײַן אַזױ. שרעבן מיר די לאַטײנישע אָפּקירצונגען, איז דאָך קלאָר:

$$10\text{ m } 4\text{ cm} - 3\text{ m } 8\text{ cm} = 6\text{ m } 96\text{ cm}$$
$$10\text{ km} : 2 = 5\text{ km}$$

דאָס אײגענע דאַרף זײַן ארױך בײַם שרעבן די נעמען אין ייִדיש:
 $10\text{מ}4\text{צ} - 3\text{מ}8\text{צ} = 6\text{מ}96\text{צ}$
קײמ: $2 = 5$ קײמ

אַנדערש אײַ, ווען מיר שרעבן אַ פשוטן טצקסט (ניט קײן מאַטעמאַ-טישע אָפּעראַציע) און ניצן באַנאָמענטע צאָלן: דער שנור האָלט 6 מ 25 צײַ (דאָס רוב וועלן מיר זאָגן: מיט 25 צײַ, און אַזױ קענען מיר ארױך שרעבן).

60. בײַם באַצײכענען געלט-נעמען דאַרף מען זיך נוהג זײַן אַזױ: פּי' מען דאָס אױסדריקן געשעפטלעך; איז שרעבט מען נאָר די גרעסערע אײַנהײט; אױב מען שרעבט דאָס אַזױ צו זאָגן באַלעבאַטיש, שרעבט מען די גרעסערע און די קלענערע אײַנהײט אין סדר פון ייִדישן ריידן. אַלזאָ: דער חשבון באַטרעפט 3.25 גילדן, 5.15 דאָלאַר, 2.17 רובל. אָבער:

איך האָב אױסגעגעבן 3 גילדן 75 גראַשן (געקירצט: 3 ג' 75 גר.).

אײדעאָגראַפּישע סימנים.

61. בײַ סימנים פּי 3, און ענלעכע גילט דער נאַטירלעכער סדר: דאָס איז געשטאַנען אין 3, אין 6. דער דאָקטאָר נעמט צו 9—11 פּרי און 5—7 נאָכמיטאָג.

דער סימן — פארבייט דאָ פשוט דאָס וואָרט „ביו“; ס'איז דעריבער אימגעלומפערט צו שרייבן:

די תקופה פון דער רעאַקציע (1848—1818).

וואָרים דאָס באַטייט, אז די תקופה האָט זיך געענדיקט מיט דרייטיק יאָר פריער אידער זי האָט זיך אָנגעהויבן.

איך מ'יין, אז אירן % קען מען שרייבן אירפן יידישן שטייגער (זע דעם במשפיל אין § 51).

קלאַמערן.

62. ס'וואָלט פדאי געווען אינצופירן ברייטער די דיפערענצירונג פון די קלאַמערן, ווי מיר האָבן דאָס די לעצטע יאָרן אין אונדזערע פילאָלאָגישע אויסגאַבעס: קלעכדיקע קלאַמערן, אָדער, ווי מען רופט זי אַנדערש, האַלב־לבנות () אויף איבערצוגעבן סתם אַ מאמר=המוסגר; קאַנטיקע קלאַמערן [] אירף צו באַצייכענען דעם ציטירערס צוגאַב אין אַ ציטאַטע.

במשפיל: ער ניצט זייער פיל דעמינוטיבן (פאַרקלענער=ערטער).

לען איך זייל אָפער ציטירן דעם זאַץ אויס אַ צייטן שריבער און איך זייל אירפּאָלערן, אז דער ער איז דאָ מענדעלע, וועל איך אָנשרייבן:

פלוני זאָגט: „ער [מענדעלע] ניצט זייער פיל דעמינוטיבן (פאַרקלענער=ערטער).“

פרעמדשפראַכיקער טעקסט.

63. במם אַריינגעבן פרעמדשפראַכיקן טעקסט אין יידיש דאַרף מען זיך האַלטן במם פּלל, אז ווי עסט מעגלעך דאַרפן די פרעמדשפראַכיקע טיילן באַ=האַנדלט לערן אזוי ווי יידישער טעקסט.

64. גענדזנפּיסלעך לערן געשטעלט אויף אַ יידישן שטייגער — צום אָנ=

הייב אונטן, צום סוף אירפן:

איך האָב דאָס געלייענט אין „Mitteilungen“—גלעזער איז די גענדזנ=פּיסלעך פשוט דורכלאָזן, מחמת די פרעמדע אותיות גופא טיילן שוין אויס גענוג דאָס לאַרט.

65. במם אַריבערטראַגן פון אײן שורה אויף דער צייטער דאַרף מען

ענדיקן די פרעמדשפראַכיקע לערטער אויף דער רעכטער זייט:

ענדלעך האָב איך געפונען די ערשטע אויסגאַבע פון היינעס Buch der

Lieder. איך בין זייער צופרידן, וואָרים...

אויב מיר שטעלן יאָ גענדזנפּיסלעך, מוזן זיי שטיין אירפן יידישן שטייגער:

דער גריסער ביבליאָגראַף שטייגשנעדער שרייבט אין זײַן לעיק: Die

„Geschichtsliteratur der Juden“, אַז...

66. אויב עס קומט אויס אַריבערטראַגן פרעמדשפראַכיקע לערטער

1 מיר געפעלט זייער יודל מאַרקס פאַרשלאַג אָנצונעמען דאָס וואָרט ריגעלעך.

אין האלבע לבנות, דארפן די דאזיקע צייכנס געשטעלט זען גלפך עס זאלט געזען א יידישער מאמר=מוסגר:

שטיינשניידער שרייבט אין זיין ארטיקל זעגן מעשה=בוך (Sera-peum), א.א.וו.

שטיינשניידער שרייבט אין זיין ארטיקל זעגן מעשה=בוך (Se-rapeum, 1866, העפט 2), א.א.וו.

אין דעם לעצטן זאץ קען מען די גענדונפיסלעך פשוט דורכלאזן, מחמת זיי פרעמדע אותיות אלעין טיילן שוין גענוג אים דעם נאָמען פון בוך.

67. אייב אַ הערה אונטערן טעקסט באַשטייט דורכאויס פון אַ פרעמד־שפראַכיקן טעקסט, דאַרין דאָס ציפערל געשטעלט זען ליינס.

Jüdisch-Deutsche Literatur, Serapeum 1848—49.

אין אזא הערה דארף מען אויסמירן יידישע זעטער. זיט בעסער באַצייכענען דורך p. (=pagina), אין אַ רוסישן טעקסט; אַנטשטאַט דעם יידישן אין שטעלן דאָס לאַטיינישע in אַזוי.

אייב עס זענען נייטיק אין דער הערה יידישע טיילן, איז בעסער אָנאָוּהייבן זי מיט אַ יידישן זאָרט, שטעלן דאָס ציפערל רעכטס און באַהאַנדלען די פרעמדשפראַכיקע טיילן זי אַ ציטאַטע; אָדער, אייב דער אָנהייב איז אַ פרעמדשפראַכיקער און דער ציטער טייל אַ יידישער, אָנהייבן דעם יידישן טייל פון דער הערה פון אַ נפער שורה.

III. אויסלייג אין אייגענטלעכן זינען

68. אין דער זיטערדיקער צוזאַמענשטעלונג גי איך מיט דעם זעג, אַז זאָכן זאָס זענען שוין גענוג מאַטיילירט געזאָרן פריער אָדער זאָס רופן שוין ניט אַרויס קיין ספּות ביי די אָנהענגער פון דער אַג, „נפער“ אַרטאָ־גראַפיע האָב איך בליז פאַרמולירט—און באַלד געאַנגען זיטער. זער עס זייל האָבן פּרטים, קען זיך זענען צום אַרטאָגראַפיע־טייל אין זלמן ריזענס גראַ־מאַטיק. לאָמיר דאָ אויסזאָגן דעם סוד, אַז זלמן ריזען איז דער פאַקטישער באַשעפער פון דער אַרטאָגראַפישער רעפּאָרם זאָס איז פראַקלאַמירט געזאָרן אויפן ציטערן שול־צוזאַמענפאַר אין פּוילן און זאָס האָט געהאַט אַזא גרויסן אַשנפּאָס אויף דער גאַנצער זיטערדיקער אַנטטיקלונג פון אונדזער אויסלייג. מער באַריכות שטעל איך זיך אָפּ אויף שטרעטיקע פונקטן.

אייך האָב ניט געזוכט קיין ספעציעלע אַריגינעליטי אין סדר פון די כללים און זיי־שפּילן, אַ ביסל, איבערהויפט אין אָנהייב, זיין איך נאָכגעזאָנגען נאָך דעם ביכל: „כללים פון יידישן אויסלייג, אַרויסגעגעבן פון דער יידישער בילדונג־פאַרהאַלטונג

אין [לעטלענדער] בילדונג-מיניסטעריום [ריגע 1928], איך האָב געמעגט דאָס טון, הייל איך האָב דעררופ אַ דירעקטן דערלויב פון פֿי יודל מאַרקן, דעם הרפּטאַנט־ילנעמער אין פּאַרמולירן יענע כללים, און אַגב האָב איך דין אליין באַטייליקט אין דער אָרטאָגראַפֿישער קאָנפּערענץ אין ריגע, מײַ 25—26, 1928, ווי די דאָזיקע כללים זיינען איינגעשטעלט געוואָרן.

נאָטוראַליזירונג פון די העברעיִזמען.

69. די פּראָגע לעגן אָפּהיטן אָדער ניט אָפּהיטן די העברעיִשע שרעבונג פון די העברעיִזמען איז די עיקר-פּראָגע פון ייִדישן אויסלייג. מיר האָבן אין טאַגטעגלעכן שפּראַך-באַנוץ אַ וואַסערע 1500—2000 העברעיִזמען. איז די פּראָגע אַזאַ: צי זאָל מען האָבן אין ייִדישן אויסלייג בלויז אין פּרינציפּ (וואַקאַלן באַצייכנט; די קלאַנגען k, w, ch, t, s אַלעמאַל באַצייכנט דורך די זעלבע אותיות) אָדער נאָך אַ צווייטן פּרינציפּ (וואַקאַלן בדרך-כלל ניט באַצייכנט; k, w, ch, t, s באַצייכנט דורך אות-פּאַרלעך אָדער אַפֿילו דורך אַ דרעלינג: כ-ק, ב-ב, ו-ו, ח-כ, ט-ת, ס-ש, ת-ת). די נאַטוראַליזירונג איז אַן ענין וואָס מען רעדט שוין לעגן דעם לאַנגי, און זינט 1920 איז זי דורכגעפירט אין ראַטנפּאַנאָד דורך אַ דעקרט.

70. ניט פון לאַגישן און ניט פון גראַמאַטישן שטאַנדפּונקט לאַזט זיך עפעס זאָגן קעגן דער רעפּאָרם. פּאַרקערט, זי האָט אַלע לאַגישע מעלות ארף איר זעט. די העברעיִזמען האָבן זיך צום ווייט-גרעסטן טייל אַזוי איינגעפירט אין אונדזער שפּראַך, אַז עס וואָלט געלען ניט מער ווי רעכט צו שרעבן זיי ארפּן אַלגעמיינעם שטייגער.

למשל פּאַנים, פּענימער, פּענימל; פּאַרהאַס זאָל מען דאָס אויסלייגן לויט אַנדערע פּרינציפּן ווי ראַד, רעדער, רעדל אָדער סאַד, סעדר, סעדל? אין באַווסטזען פון פּאַלק איז איך ניטאָ קיין אונטערשייד אין אַפּ-שאַצן די פּאַרשידענע עלעמענטן פון ייִדיש. מיר זעען דאָס דערפון, וואָס „פּראָסטע“ מענטשן שרעבן אַלע מיני לערטער ארף אין שטייגער, און ארף אונדזערע עלטערע ייִדישע שרעבער, צווישן זיי יוסף פּערל, מענדעלע און דיק, וואָס האָבן ווי באַווסט נישקשהדיק געקענט העברעיִש, האָבן ניט שטאַרק מקפיד געזען ארפּן אויסלייג פון די העברעיִזמען. מיר געפינען ביי זיי אַזעלכע כּע שרעבונגען ווי יאַם און אַ סך אַנדערע.

פון דער צווייטער זייט געפינען מיר אין דער וולטערער ייִדישער ליטעראַטור פּאַרשידענע גרעמאַטיזמען געשריבן ארפּן העברעיִשן שטייגער, אַ שטייגער נער (נאַר), תּת ה (טאַ-טע) אַאַנד; און ביז היינט שרייבט מען ביי אונדז ארף אַ הילדן שטייגער קונדס, פּאַפּירט דורכן פּלוראַל, הגם דאָס וואָרט האָט צו העברעיִש קיין שום שייכות ניט, אָדער חוּזק, וואָס קער דיך גאַריט אַן מיטן העברעיִשן „חוק“.

1 פּאַלק היילפּערין נאָך מיט אַ יאָר 25 צוויי; מ. בירנבוים האָט געזאַכט אַזאַ פּראָעקט צו דער טשערנאוויצער קאָנפּערענץ 1908.

71. אָבער לאָגיק און טעאָרעטישע קאָנסעקוענץ גילטן ניט אַלעמאַל אין לעבן, און ספעציעל אין דער פראַגע לעגן יאָ אָדער ניט נאַטוראַליזירן די העברעזומען קנהלן זיך צונויף ערעמענטן פון גאָר אַן אַנדער כאַראַקטער. לאָמיר זיי פרוּסן פונאַנדערטיקלען.

72. דאָס ערשטע וואָס קומט דאָ אין באַטראַכט איז די אינערציע. ביי יעטטידער אָרטאָגראַפֿישער רעפּאָרם איז פאַראַן אַ ייִדעראַנאַנד צווישן די אינטערעסן פון די וואָס קענען שוין ליינען און שרייבן, און צווישן די וואָס דאַרפן זיך נאָך ערשט לערנען. דער ראַש-המדברים ביי די ערשטע איז דער ציטונגס-מאַן, דער פירשפרעכער פאַר די צייטע — דער לערער. ביי אונדז, ווי די ייִדישע שול-סיסטעם איז נאָך אַ שייטערע און דאָס רוב ייִדיש-לייענער רעקרוטירן זיך נאָך ביי הינטיקן טאַג פון צווישן אַוונגע, וואָס האָבן זיך גע-לערנט ייִדיש איהן עפעס אַ היימישן האַלב אָדער גאַנץ איטאַלידאַקטישן אופן, איז די מחנה קאָנסערוואַטאַרן נאָך שטאַרקער ווי אומעטום.

עס איז גענוג צו זאָגן, אז אפילו די קאָמוניסטישע „פרייהייט“ אין ניו-יאָרק איז פאַר-גליבן ביי דער טראַדיציאָנעלער שרייבונג פון די העברעזומען, הגם קיינער העט איר ניט איהפואַרפן אומפריינדלעכקייט צום נוסח מאַסקווע. דער טעם איז קלאָר: מען וויל ניט אַפּשרעקן דעם עולם וואָס איז צוגעוויינט צו דער אַלטער אויסלייג-סיסטעם. אָרטאָגראַפֿיע איז סוף-כל-סוף אַ פאַרמעלער ענין, און מען וויל ניט צוליב פאַרמאָליטעטן מקריב זיין דעם ליינער.

דאָס אייגענע איז מיט די עקסט-לינקע צייטונגען אין פּוילן.

73. צו דעם קומט צו ביי טייל עולם נאָך אַ טעם. די פראַגע לעגן שרייבן אמת אָדער עמעס, לבנה אָדער לעוואָנע איז ניט פון דעם זעלבן מין ווי שרייבן געהן אָדער גיין. די אינערציע איז דאָ פאַרקניפט מיט טראַדיציע. פאַר אַ היפשן טייל פון דער ייִדישער אינטעליגענץ מיינט דער נאַטוראַליזירטער אויסלייג, אַז מען גייט אויסראַטן די טראַדיציע, אַז מען ריכט אָפּ די ייִדישע שפּראַך פון איר ייִדישן מקור. אַזאַ סענטימענט טאַר קיין שום אָרטאָגראַפֿישע רעפּאָרם ניט אינגאָרירן.

74. אָבער אפילו לען מען זאָל זיך לעלן רוענענען נאָך מיט דער אַב-סטראַקטער לאָגיק, לעט זיך איהן אַרומטויזן, אַז די צוועקמעסיקייט פון דער נאַטוראַליזירונג איז נאָר אַ געדוכטע. וואָרים לער עס זאָל ניט באַשליסן די דאָזיקע רעפּאָרם, לעלן אַלעמאַל בלעבן גריסע שיקטן יידן וואָס לעלן זיי ניט אַקצעפטירן און שרייבן זייטער איהן אַלטן שטייגער. דער סוף לעט זיך נאָך אַ גרעסערע צעשפאַלטונג צווישן די ייִדישע שרייב-סיסטעמען, און דערפון לעט ייִדיש ווי אַ קולטור-שפּראַך אַסך מער פאַרלירן איהער געווינען.

75. דערמיט מיין איך ניט צו מאַכן צו קליינגעלט דעם מאַטעריאַל אַז

דאָס לערנען שרעפן און ליינען די העברעיזמען פאָדערט גרויסע אָנשטרענג-
גונגען און גיט שטאַכע רעזולטאַטן. אָבער איך בין זיכער, אַז דער גרעסטער
טייל דעפעקטן נעמט זיך דערפון וואָס די מעטאָדיק פונעם אויסלייג-לימוד
איז נאָך ניט אויסגעאַרבעט. איז זיבאַלד די געזעלשאַפטלעך-פסיכאָלאָגישע
מניעות פאַר דער רעפאָרם זינען אַזוינע שטאַרקע, זעלן אונזערע פעדאָגאָגן
מוזן לייגן זייער הויפט-אַכט אויף אַטעקשטעלן די מעטאָדיק (דער לימוד spelling
אין ענגליש זעט אונז אַ סך צוהעלפן). אָנשטאַט צו פאָדערן די רעפאָרם פון
אויסלייג.

76. דאָס היינט ניט בשום אופן, אַז זענען העברעיזמען זעט גלאַט ניט
זיין וואָס צו ריידן אויף דער אָרטאָגראַפישער קאָנפערענץ פון ייִואַ. פאַרקערט,
עס איז דאָ אַ סך וואָס צו ריידן. אָבער עס דאַרף גיין, לפי-דעת, בלויז אין
פרטים, אין קלאַסיפיקירן, רעגולירן און אויסשטימען, און דעריבער זעט זענען
דעם קומען צו ריידן אין אַ שטערדיקן קאַפיטל.

פאָדערט ראַפּן, פּרעפּאָזיציעס, פאַרטיקלען.

77. אומ-.

אומאַפהענגיק, אומגליק, אומנוציק.

78. אויף, אַרויף.

אויפרייסן, אַרויפזיען, זע 81.

איך בין קעגן דער שרעבונג אויף, וואָס איז אָנגענומען אין רוסלאַנד
און אין לעטלאַנד, הגם זי איז „פּאַנעטיש“ פאַר טייל געגנטן און קען זיך
אויך פאַררופן אויף דעם דיאַלעקטישן ענטפערער („אַנטשפּרעכער“ בלעז) if.
אַ גרויסער טייל יידן זאָגט אָבער of; איז פונקט אַזוי זי מען שרעבט hōs—
הויז, mos—מוז אַזוי, אַזוי איז פאַר יענעם (לויט מוזן אָפּשאַצן, דעם גרע-
סערן) טייל „פּאַנעטיש“ די שרעבונג אויף.

עס לאָזט זיך אַנגב גאַריט איינזענדן קעגן דעם, אַז אין דער מער געהויבענער אויס-
שפּראַך זאָל מען זאָגן ofsteyn, פונקט זיי דער ליטהאַק לערנט זיך אויס צו זאָגן
lojfn אָנשטאַט lejfn.

79. אַנט-.

אַנטלויפן, אַנטלעזן, אַנטשלאָפּן זערן (אָבער: ענדגילטיק, ענד-
צרידער, ענדלעך, וו דער ערשטער טייל איז ענדד, סוף).

80. אַפּ, אַראָפּ.

אַפּגיין, אַראָפּגיין.

81. א.ף.

אָפּן טיש, צוף דער פּאַליצע, אָף טיש און אָף בענק.
להיפוך צו דער ביז איצט אין פּוילן אָנגענומענער שרעבונג לייג איך
פּאַר צו דיפּערענצירן: די פּרעפּאָזיציע אָף, דעם ערבאַלן צוגאַב אויף.
מאַטיין:

א. די אויסשפּראַך איז אַ פּאַרשיידענע.
ב. עס איז ניטאָ קיין איין פּאַל, וו די פּרעפּאָזיציע זאָל קלינגען אין
דער אויסשפּראַך אזוי ווי דער ערבאַלער צוגאַב. פּאַר אַ פּאַרגלעך לאַמיר נע=
מען די פּרעפּאָזיציע ב.ב.

בט מיר אין שטוב,
אַבער:

איך האָב דאָס baj מיר,
וו די אויסשפּראַך baj (ba-) פּאַדערט די ב.ב. = שרעבונג אויך אין אַן
אומבאַטאַנטער שטעלונג. להיפוך דערצו:

דאָס בוך איז אָפּן טיש.
— ווו אונטערן טיש?

— ניט אונטערן טיש, נאָר אָפּן טיש.

ג. עס איז ניטאָ קיין איין געגנט, וו די פּרעפּאָזיציע זאָל קלינגען ojf.
ד. עס באַגעגענען זיך שוין אָבער יאָ פּאַלן, וו די שרעבונג איז
משפיע אויף דער אויסשפּראַך; פון גוטע שילער, אָדער בל כּאָרגעזאָנג, הערט
מען, וואָס שפּטער אָפטער, די כמו, לייטעראַרישע, עמהאַרזישע פּאַרם: ojf
הויכן באַרג, ojf גרינעם גראַז אַזויל. מען מוז מאַכן אַ סוף צו דער דאָזיקער
שפּראַך-פּאַרדאַרבעניש דורך אויסלייג, אין דער צייט וואָס קיין שום אויסשפּראַך=
מאַטיין באַרעכטיקן ניט די אויף-שרעבונג.

ה. איין טעם נאָר איז פּאַראַן, וואָס זעט אויס צו זיין לאַגיש: אַז עס
זינען פּאַראַן געגנטן, וו מען זאָגט ניט af, נאָר of (ofn טיש). אָבער דאָס
וואָס איין טייל בלייבט באַעטלעט איז קיין גרונד ניט אַינצופירן אַ שרעבונג
וואָס איז גרייזיק פּאַר אַלע מען.

הלמאי פירט מען ניט איין די שרייבונג דער מוי נען צוליב דעם וואָס טייל זיין
זאָגן דערמאָנען און אנדערע דערמאָנען?

איך האָב גאָרניט קעגן דעם, אַז מען זאָל דערלאָזן די פּאַראַלעלע
שרעבונג אָף; עס לעט ניט שטערן קיינעם, און אַ פּאַרליכטערונג לעט דאָס
זיין אַ גרייסע.

סומירנדיק די §§ 78 און 81 קום איך הייסט עס צום באַשלוס:
פּרעפּאָזיציע און ערבאַלער צוגאַב דיפּערענצירט, אָבער ניט
צוף — אויך, נאָר אָף (אָף) — אויף.

82. באַ

באַגליקן, באַקומען, באַראָטן, באַרייסן; באַגלייך, באַדאַכט, באַזאַכט-
באַחנט, באַשטימפערלעך.

דערפון דאַרף מען אָפטיילן דעם העברעיִזם בֿ, יאָט קומט אײַך טייל־
מאַל אין נײַט־העברעיִזמען: בגראַלד, בגראַנדע, בלאַנגזאַם, בקאַמפאַניע.

83. בײַ, בײַ.

בײַ מיר, בײַ מיר; בײַם זינען, בײַם קינאַל, בײַ דער זמט; בײַ טאַג, בײַ
נאַכט, בײַנאַנד, בײַצמנט; דערבײַ, בײַבאַטיט, בײַגאַרטל, בײַהאַר, בײַקאַרט,
בײַזאַך, בײַטייך, בײַקול.

וועגן דעם טעם פון שרייבן בײַ טאַג באַזונדער, בײַ זיינס צוזאַמען זע הייטער
אין דעם קאָפיטל צונויפזאַצן, § 231.
אילוֹסטראַציעס צו 82 און 83:

ער איז בײַ געלט; ער איז באַ געלט (אַפגעפאַרבן אײַף געלט). — בײַ
שײַן דעם ניסיון; באַ שײַן זײַן שטעטל. — בײַ גאַן אַ באַשטעטיקונג
(צוגעבן); באַ גאַן דעם טיש מיט טעלער, באַלייגן אַן עקזאַמען.

84. גע-

85. דער-

דערבײַ, דערצו, דערקוטשען.

אַנדערע שרייבונג — דאָ-אָדער דאָר- — גאַר ווען מען וויל ספּעציעל אײַבערגעבן
עמענס אויסשראַך.

86. פונאַנדער.

ניט, פאַנאַנדער־אָדער, פאַרנאַנדער־.

87. פאַר-

פאַרהאַלטן, פאַררייסן.

88. צו.

א. אַלס פרעפּאָזיציע: קומען צו זיך; קום אַהער צו מיר; אַראָפּצו-
(דיאַלעקטיש: אַראָפּצו).

ב. בײַם סופּין: געבן צו טייסן, לייַעס באַדאַרף צו זײַן. אויב אָבער
דאָס צשטיאַרט האָט בײַ זיך דעם ערבאַלן צוגאַב צו, לערן בידע „צו“ גע-
שריבן צוזאַמען מיטן צשטיאַרט: איך פיל זיך צוצוגיין, צוצונעמען, צוצולייגן.
ג. אַלס ערבאַלער צוגאַב: צוגיין, צוהאַלטן, צוטראַכטן; אײַך בײַ אַד-
ערבאַטייע סובסטאַנטיבן: צוגאַב, צוגאַנג, צושפּרינגל, און בײַ פאַרטיציפּן:
צוגעלאָזט, צוגענומען.

ד. אַלס אַדטערב (פאַר אַדיעקטיבן און אַדטערבן): צו פיל, צו טינציק.
לאַס צו איז אײַבעריק.

ה. אין אומגעזעטער טעראר, צוזאמען, צוליב, צונויף, צופרידן צופונס, צוקאפנס, צוריק, צושטער.

וועגן דער שיטה פון שרייבן צונויפצאן צוזאמען אדער צונויפער זע אין א הייטערדיקן קאפיטל.

89. צי.

פרעגפארטיקל: צי וויסטו?

„צו“ בלויז ארום מען וויל איבערגעבן גענוי צמענטס דיאלעקטישע וויסספרונד.

90. צע.

ב. צי צושטערטער, וו דער באדערטראף איז אפטיילענדיק און האָט דעם באַטשט „פונאנדער“ (צעגין, צעלאָזן, צעקריכן).

אין פאל פון ספקות זעגן דעם, צי שרייבן צו אָדער צע, איז בעסער צו האַלטן אין זיכרון דעם פלל 90. וויבאלד דאָ רעדט זיך זעגן צי טערטער, זענען שוין ממילא אויסגעשלאָסן די גרופעס § 88 א, ד, ה; וויבאלד דאָ רעדט זיך זעגן פשט „פונאנדער“, פאלט אָפּ די גרופע 88ב; ממילא בלייבט איבער אויסצוקלייבן צווישן די באַדנגען פון 88 און 90.

איך רייט אין 88 און 90 וועגן דער אפטיילענדיקייט און ניט וועגן אַקצענטירט אָדער ניט-אַקצענטירט, מחמת אין טייל פּוילישן יידיש שטימט ניט די גלייכונג אפטיילענדיק = אַקצענטירט און אומאפטיילענדיק = ניט-אַקצענטירט.

ענדונגען און סופיקסן.

A. ב. סובסטאַנטיבן:

91. אָר.

דאָקטאָר, דירעקטאָר, פראָפעסאָר, רעדאָקטאָר.
דאָקטאָר מיטן פשט: ד״ר מעדיצין—קען א״ך געשריבן זען דאָקטער.

92. הײט.

שינהייט, גאַנצהייט,

ניט צו פינטלען מיט אַ פתח, מחמת אינעם גרעסטן טייל יידיש טערט די ענדונג אַרויסגערעדט hejt (אוקראַינע) אָדער hajt (פּוילן). אַזוי ווי דער סופיקס װײט (עבעדיקערהייט), מיט זעליכן ער איז אידענטיש לײטן אַפּשטאַם.

93. װײט.

דאָקטוּװײט, טײטשאַײט, נאַראַנײט, פּױערײט.

94. װײט.

ב. מאָטירטע פעמינין-סובסטאַנטיבן: לערערין, האַרינטע.

95. װײק.

ישראַײק, איציק.

96. יוקייט.

ליכטיקייט, פרידיקייט.

ניט צו פינטלען מיט פתח צוליב די טעמים וואָס אין § 92.
דעם פֿיל קען מען פאַרמולירן אַזוי: אויב די ייק = ענדונג פון אַדיעק= טייט (ליכטיק) באַגעגנט זיך מיט דער ענדונג ייקט, ווערט געשריבן בלויז אין קוף. אַנדערש איז אָבער, ווען דער ערשטער קוף געהער צום שורש פון אַדיעקטיב; יעמאָלט דאַרפן געשריבן ווערן צוויי קופן: געשאַקקייט, קראַנקייט (אויך קראַנקהייט), שלאַנקייט — פונקט ווי מיר שרייבן קלוגקייט און ניט קלוקייט, לאַנגקייט און ניט לאַנקייט.

97. יעלעך.

מידל, מידלעך. זע § 99.

98. יעכין.

אויסליגעכץ, געקעכץ, טועכץ, טיגעכץ.

99. יעלע, יעלעך.

מידעלע, מידעלעך.

אלע אַנדערע שרייבונגען (יילע, יאלע) נאָר ווען מען איז ספעציעל אויסן איבערצויגעבן עמעצנס דיאלעקטישע אויסשפּראַך.

100. יענונג.

אַרדענונג, האָפענונג, רעכענונג.

101. יעניש.

באַדערפעניש, לייעניש.

102. יקע.

לערערקע, שנפּדערקע.

103. יקייט.

ביזקייט, שיינקייט.

ניט צו פינטלען מיט פתח צוליב די טעמים וואָס אין §§ 92 און 96.

B. ביי אַדיעקטיבן און אַדלערבן:

104. יייט.

געזונטערהייט, הייטערהייט.

ידיד ווערט ניט דערלאָזן; ניטאָ קיין איין פּאַל, ווי ס'זאל זיך הערן אַ ד.

105. יוויז
טיילענדיג, שורותענדיג.

106. ייק.

ליכטיק, פרעכטיק. זע § 96.

אויך ביי ק, הגם דער אָפּשטאַם איז אַן אַנדערער און מיר האָבן
נאָך פון דער אַלטער פּאַרם דעם צווייטן שטאַפּל ביי כ ע ר, לעבן ביי ל י
ק ע ר — וועלעלער.

107. ייש.

טערקיש, יידיש.

108. ילאו.

הימלאו, קינדערלאו.

ניט לויז: ביכער לויז איז גאָר עפעס אַנדערש ווי ביכער לאָו.

109. ירעך.

בלינדלעך, גליקלעך, דערלאָולעך.

110. בניום סופערלאטיוו:

(א) ס+ס=ס: דער זיסטער, דער נאָסטער.

(ב) ז+ס=ז: דער ביזטער.

(ג) ש+ס=ש: דער פרישטער, נאָרישטער

טעמים צו א) — צוויי פונאיינע קאָנסאַיאָנן שרייבן מיר ניט, ספּדן
ב) פרעפיקסן (זע ליטער). צו ב) — ז גיט איבער דעם זעלבן קלאַנג שאַס
ס, בליז מיט אַ צוגאַב שטימיקייט. צו ג) — ש איז אַן אַנדערשמיניקער קלאַנג
אידער ס, דעריבער מעג מען די אותיות שטעלן ביינאָנד.

111. צווייטער פּערוואָן און דער באַפעל פּאַרם:

צווייטער פּערוואָן און דער באַפעל פּאַרם:

פּאַרם:

ט+ט=ט: ריט, היט, רינעט.

ד+ט=ט: דוט, שניידט, רעדט.

112. בים שוואַכן פּאַרטיציפּ:

ט+ט=ט: היטן—געהיט, שאַטן—געשאַט אַזוי.

ד+ט=ט: גערעדט, אויסגעמדט.

אַנדערש בים שטאַרקן פּאַרטיציפּ: געשניטן, אויסגעמיטן.

113. רבב דער צווייטער פערזאן איינצאל:

ס+סט=סט: דו וויסט, דו ריכט.

ז+סט=זט: דו בלאָזט, דו ויזט.

דז+סט=דזט: דו האַלדזט.

צ+סט=צט: דו הייצט.

ש+סט=שט: דו עאַשט.

טש+סט=טשט: דו פאַטשט, דו ווינטשט.

ת+סט=תט: דו ממיתט.

טעמים ווי אויבן 110; צ וערט באַהאַנדלט ווי ט.

114. ווי קן.

רייניקן, שעדיקן. זע 96 און 106.

וואָקאַלן

אַלפֿן

115. אָנהייב וואָרט א פאַר ו, וי, י, יי, יי: אומעטיק, אויטן, אינדול,

אַי

116. דאָס אייגענע ווען עס קומען צו פרעפיקסן: פאַראומערט, געאויקעט,

אזנאייבן, פאַראייניקן, געאללט.

117. דאָס אייגענע אין צונויפזאָצן (אויסער מיט פרעפאָזיציעס ווי אַ צוויי-

טער באַשטאַנדטייל): באַקאווען, הינעראוי, אינאיינעם, באַנדאָזן.

118. ווען דער צווייטער באַשטאַנדטייל פון צונויפזאָצן איז א פ ר ע פ אָ-

זי צי ע וואָס הייבט זיך אָן מיט אַן אַלעף, וערט ביים צונויפזעצן קיין אַלעף

ניט געשריבן: דערויף, דערום, דערונטער, דעריבער.

אויף דעם סמך לייג איך פאַר אויך: דורכאויס, פאַרויס.

119. אָנהייב טראָף וואָרט=אין וערט קיין אַ"ג „שטומער" אַלעף ניט

געשטעלט, נאָר ביי i קומט אומבאַדינגט היריק יוד (זע §§ 36-42). —

ווען דער טראָף הייבט זיך אָן מיט u, וערט קיין מלופם ניט געשריבן

(זע § 27), סידן מיר וועלן אָנגעמען די סברא פון §§ 32-34.

וי-יי (אויבערקלאַנג).

120. ביי סובסטאַנטיבן אין פלוראַל אָן ענדונג: פויגל-פויגל.

121. ביי סובסטאַנטיבן אין פלוראַל מיט דער ענדונג-ער: ביים-ביימער.

122. ביי סובסטאַנטיבן אין פאַרקלענערטערער: ביים-ביימל-ביימע-

לע-ביימעלעך.

י' ו' ז' ; אָבער צו דעם איז פאַראַן אין פּוילישן יידיש אַ פאַרגרעטער-
פאַרם י' ו' , און דערצו עידער אַ פאַרקלענערט ייזל (jezyl).¹

אויבן — אייבערשטער .

123. טוער-נאָמען (nomen agentis) פון סובסטאַנטיב:

אין קאָיאָמי מאַכט מען אַן אונטערשיד צווישן ר' ו' (oj) און ר' ו' בער
(aj); אין כעלעם: ר' ו' — ר' ו' בער (oj). די צעשידונג, וואָס איז היסטאָריש
אינגאַנצן באַרעכטיקט, באַגעגנט זיך מיטמא איהן אַ גרעסערער טעריטאָריע;
באַר צי איז פּדאָי צו פּאָדערן די יי-שרייבונג פאַר דעם לייטעראַרישן איסלאַג?

124. אַדיעקטיב (אַן סופיקס) און סובסטאַנטיב גייען זיך פונאַנדער:

הויך — די הויך

גרויס — די גרויס.

בלויז (נאָקעט) — דער בלויז (פּויליש-יידיש), דער בלויז (ליפשיץ).

הייסט עס ביידע פאַרמען, מיט און אַן איבערקלאַנג.

די מאַרגנרויט אָדער רייט? דער פּלע וואָלט געפּאָדערט אי-
בערקלאַנג. נאָר צי איז דאָס אַ געירשנט וואָרט אין דער היינטיקער שפּראַך?
אויב ניט, קען פאַרשטערט ווערן דער איבערקלאַנג-פּלע.

125. אַדיעקטיב (מיט סופיקס) און סובסטאַנטיב גייען זיך פונאַנדער:

גרויס-גרילעך (דיאַלעקטיש: גריליק), ליט-לייטיק (12=לייטיק זילבער),
גרויס-נייטיק.

דער אַדיעקטיב פּראַנציוז (ער רעדט פּראַנציוז ווי אַ וואַסער), פּראַנציוזיש
(דערצו איראָניש, ווי אַן אַנלאַגיקע צו „דייטשמעריש“, אויך פּראַנציוזיש מעריש, זע
משה לערער, יידיש פּיל 242) האָט זיך אָפּנים אין דער ליטעראַטור-שפּראַך ניט אָנגענומען;
מען שרייבט כּסדר פּראַנציוזיש. צי איז נאָך פּדאָי זיך אָנצונעמען פאַר דעם איבער-
קלאַנג?

קריטיק; דער סובסטאַנטיב קריט איז אין יידיש פאַראַן דוכט זיך
בלויז אין טיילסקריט — חלבנה.

126. ערשטער און צווייטער שטאַפל פון אַדיעקטיב גייען זיך פונאַנדער:

ווייל-וויילער און וויילער.

פ' משה לערער גיט איהן אַזוינע ביישפּילן פון זיין דיאַלעקט (כעלעם):

ווייל-וויילער (oj): „דיין דבורהלה איז אַ ווייל קינד; זי איז אַ סך וויילער פאַר מײן
פערעלען.“ פּשט: פּינער.

ווייל-וויילער (aj): „מײן מאַן איז שוין אַ סך וויילער דאָרט [אין דער ערד] פאַר
מיר“, זאָגט אַ פאַרביטערטע אַלמנה. פּשט: בעסער.

¹ דעם דאָזיקן ביישפּיל און אַ רײ אַנדערע וויכטיקע ביישפּילן צום איבערקלאַנג האָב
אײך צו פאַרזאָנקען פ' משה לערער.

צי איז פדאי אין דער אלגעמיינער לייטער ארישער שפראך אפצוהיטן
אזא ניואנסירונג?

127. סובסטאנטיב (אדיעקטיב) און וערב גייען זיך פונאנדער:

דער ריך—ריכערן

דער טיט—טיטן

די גיט—גיטן

דער גלייבן—גלייבן

רייט—רייטלעך זיך

להיפך דערצו וי אין ציטווארט:

לייפן—אָבער לייפער (אויך: לאַפער), שילער—געלייף.

די אפארמען לאפער, געלאף, אייפגעלאף זייגען אריינגעדורנגען צו אונדז פון מערב-
יידיש.

128. פרעזענס=שורש און פארטיציפ=שורש פון וערב גייען זיך פונאנדער:

(א) שטארקע וערבן: בליגן—געבליגן

הייבן—געהייבן

זייגן—געזויגן.

(ב) שוואכע וערבן: געטיינען—געטיינט.

129. ביים איפשטעלן די כללים פון איבערקלאנג אין יידיש איז מכריע:

דאָס פֿרײַשע ייִדיש, וואָס מאַכט אַזאַ בולטן אונטערשייד צױשן —bojm, nojt—najtik, bajmele אַז פֿאַרבייגן דאָס אין אײַסלייג איז אוממיגלעך. דער לײַטשאַק, קען מען זאָגן, וואָס רעדט דאָך ברויט און גויט אויך אַרײַס מיט ej, מוז זיך אײַסערנען צו ניצן דעם איבערקלאַנג אױפֿן ריכטיקן אָרט; אַ פֿראַגע איז נאָר עעגן יענע איבערקלאַנגען ווי רייבער אָדער לייפער וואָס זײַנען אויך אין נײַט־לײַטשישן ייִדיש נײַט קײַן נאָרם.

עס איז אָבער פֿאַראַן אײַן אַלגעמײַנער אומשטאַנד, וואָס מאַכט אונדז זיך פֿאַרטראַכטן עעגן דעם גאַנצן ענין. פֿאַראַן אַ געגנט אין דעם איבערגאַנג־שטח פֿון לײַטשיש צו דרום־ייִדיש, וו מען איז גאַנץ שאַרף מבחין צױשן ברויט און ברויט און פונדעסטטעגן זאָגט מען דאָרט בפירוש, bojmele, nojtik. צי וואָלט מען נײַט געדאַרפט צו לייב דעם דן זיין לכה זכות די וואָס לייגן אײַס גויטיק, געגרייבט און נײַט פֿסטען אַזעלכע שרײַבונגען פֿאַר גרײַזיקע?

יי — יי.

130. אומגעהער.

אומגעהער איז פאלט; דאָס מהיִד j האָט געמוזט געבן ā/aj (ווי liute — לייט, biuten — בייטן און), און צווי קלינגט טאָקע דאָס וואָרט בײַ אונדז אומעטום ווי סײַזו היימיש. די שרײַבונג און Oj-אײַסשפראַך איז דײַטשמעריש.

1 אָבער בלויז: געוויינטלעך.

131. פון דעם אָלגעמיינעם פֿלֿס מיטל-יידיש aj: מזרח-יידיש ej ברעכן זיך אַרױס עטלעכע װערטער װאָס מיר האָבן אַריבערגענומען פון נװהױכדיגװױז: פּאַליצײ, פּאַרטײ, צײַפּל, רײ (אין לײטװישן יידיש מיט ej, הגם דער מהד' i װאָלט געפּאָדערט aj); גײסט, לײסט, קײז, רײזע (אין לײטװישן יידיש מיט aj, הגם דער מהד' ei װאָלט געפּאָדערט ej). צו דער לעצטער גרופּע קומט נאָך צו דער סובסטאַנטיװ-סופּיקס װײט, װײטקײט (heit, keit), װוּ דער לײטװישער hajt איז אױך היסטאָריש נײט-באַרעכטיקט. איז די פּראָגע: צײזאָלן מיר אױסלייגן גײסט, לײסטן (אױב מיר זאָלן דאָס דאָזיקע דױטשמערישע װאָרט זכּלל אַקצעפּטירן). קײז, רײזע, װײט, װײט און דערמיט ברענגען צו אַ נסיון. די פּוילישע ײדן (װ איז דאָך פּאַר זײ בדרך-כּלל a) אָדער שרײבן גײסט, קײז אַזױל און דער-מיט באַזעלען די לײטװיש-רײדערס?

פּאַליצײ (אין אמאָל אױך פּאַרטיי) באַגעגנט זיך אױך מיט דער aj-אױסשפּראַך, יעמאָלט איז עס כּשר לכול הדעות.

י ו ר .

132. אױף צו באַצײכענען די פּאַלאַטאָליזירונג פון אַ קאָנסאָגאַנט (אָחוץ אין אינטערנאַציאָנאַלע װערטער) װערט באַנוצט דער יוד: דיאָד, טײאָקען, לײאדע, לײאליע, לײאמעװען, לײארעם, לײובעניו, לײולקע, מיאָקען, נײאמע, נײאניע, נײוטע, סאָניע, סאָזיע, פּיאטע, פּיעקעליק, רײאבינע.

בנוגע טײל װערטער קען זײן אַ ספּק: פּיעקעליק צײ פעקעליק, רײאבינע צײ ראַבינע. אָדער דאָס איז שױן נײט קײן פּראָגע פון שרײבונג, נאָר פון רײכטיקער אױסשפּראַך (אָרטאָפּיע). דער איצטיקער כּלל מײנט נאָר, אַז אױב מיר װילן אױספּראַך געבן די פּאַלאַטאָליזירטע (פּאַרווײכטע) אױסשפּראַך, דינט דערויף דער יוד.

א י ע ן .

133. פּאַר אַ נ נאָך נג און נק אין סובסטאַנטיװ און װערבן: שלאַנגען, פּונקען; זינגען, טרינקען, זינגענדיק, טרינקענדיק, געזונגען, געטרונקען.

134. אָן ע אין אַדיעקטיװ-פּאַרמען: גיב דעם לאַנגן שטעקן; במם קראַנקן ברודער. ממילא אױך: קראַנקן-קאַסטע?

135. אָבער מיט ע, װען דער אַדיעקטיװ-שורש ענדיקט זיך אױף מ: דעם קרומען, דעם לאַמען.

136. ע אין דאַטיװ און אַקוזאַטיװ פון פּרט-נעמען װאָס ענדיקן זיך אױף ע: לײפען, סאָניען, לײבקען, מענדעלען.

137. מענדלעכע משפּחה-נעמען אױף װע אין דאַטיװ און אַקוזאַטיװ אָן ע: דעם טאַטן, דעם זיידן.

138. ויבֿלעכע משפחה-נעמען אויף יע אין דער בייגונג מיט ע: דער באַבען, דער מאַמען, דער מומען.

139. מעקען, קייטשען אַזױ (ױפֿל: ער מעקעט, קייטשעט), אַבער: מעקן, ווישן (ער מעקט, ווישט).

140. ei פֿאַר נג, נק פֿערט געשריבן דורך ע: ענג, לענגער, בענקען, שיענקען.

141. אידעיש (פון אידעע), אייראָפּעיִש, העברעיִש (העברעער), אַבער: פֿאַרטייִש (פֿאַרטי), פֿאַליציִיש (פֿאַליצי), פּעיק (ניט י), מחמת אין פּוילישן ייִדיש איז ניט fajik.

142. פֿאַר ים: בודעם, לאָרעם (פּלוראַל: פֿערעם), פֿאַדעם, פּורעם, שטורעם.

פֿאַרגלײַך: פּורעם — פּורעמס

פֿאַרם — פֿאַרמען.

אויב מען דערלאָזט סאָרמע, איז פּלוראַל: פֿאַרמעס.

אַנדערש בלויז: פֿאַר ים, אויך פֿאַרן (מחמת).

143. פֿאַר יר: טעאַטער, מעטער, ציינטער, צענטער (פּלוראַל: טעאַטערס, מעטערס, ציינטערס, צענטערס).

אויך זשאַנער (genre), ווי עס שטייט אין אַרכיט פֿאַר דער געשיכטע פון ייִדישן טעאַטער און דראַמע I, ז' 267?

144. אין צונויפשמעלצונגען: אינעם, פונעם.

145. פּרט-פֿאַלן: גרענעץ, טאַקע, עמעץ (עמעצער), עפעס, ערגעץ.

146. פֿעגן פֿע, פֿעך און פֿעך זע § 97, 99 און 109.

ק אַ נ ט אַ נ ט אַ נ

147. דז נאָך פֿ און נ: האַלדז, געטיאָנדזלט, אונדז, אינדזל.

148. טאָפּעלע שרעבונגען, מיט דאָדער ט, אָפּהענגיק פונעם פּשט: גרונט — דעק (ביזן גרונט, אין גרונט ביסטו גערעכט); גרונד — מאַטייט (איך זע ניט קיין גרונד דאָס צו טון).

פּרײַנט — קרוב; פּרײַנד — גוטער פּרײַנד.

ה. טשעמערנינסקיט ביישפּיל: מיר זיינען מיט אים שטיקלעך פּרײַנט לען, אַבער: ש האָט מיך צוגענומען זייער פּרײַנדלעך.

פ פ נ ט: איך האָב אים פּלנט; פ פ נ ד: ער איז מײן פּלנד.
 די ס-פּאַרמען זײנען עלטערע; די ד-פּאַרמען זײנען יונגערע אַנטלײונגען פון נײַהײכדייטש.
 149. ו, נײט פ אין די װײטערדיקע װערטער: ברייט, װערסיפיקאַציע
 (אַבער פּערזן), טײטל, לײערן, נערט, פרוּלן (אײך: דער פרוּל), שטייטל.

150. ט אין די װײטערדיקע װערטער: אָננט, געגנט, טוננט, יוננט.
 נײט אָונד, יונד אַזױ.

151. טש נאָך נ: בענטשן, לײנטשן, מענטש.

152. װ צי װ?

פיר האָבן דעם דאָס-װ-אַקוואַטיוו אײנצאַל פון אַדיעקטיוון אײף-ן: דעם האַרבן, גריסן,
 פּרעכטיקן, אַזױ. בלױז אַדיעקטיוון װאַס זײער שורש ענדיקט דײך אײף ן נעמען אָן די
 ענדונג יעס: דעם קלײנעם, שײנעם אַזױ. צו דער לעצטער גרופּע האָט זײך אײך צוגע-
 בונדן נײ, און מען נײצט בײ אונדז װ אַ נאָרט: דעם נײיעס. אָבער װי אַזױ איז
 מיט גענוי פריי און ענלעכע? דאָ װאַקלט דײך דער באַגריף.
 איך לײג פאַר די אַדיעקטיוון װאַס זײער שורש ענדיקט זײך אײף אַ
 דיפּטאַנג באַהאַנדלען אַזױ לײ נ. ב. כ. דעם גענויעם חשבון, דעם
 פ ר י ע ם זײנערע.

153. ס, נײט ז: דו ביסט, ביסטו.

154. פ, נײט ב, אין די װײטערדיקע װערטער װאַס זײנען שװין אין
 יידיש נײט פאַרקניפּט מיט קײן שום b=שורשים: אײ ס ג ע ט פ ט, אײ פ ס,
 הײ פ ש, לײ פ פ ל ע ך, ק ע פ ס ל י ב, ק ר ע פ ס.
 אײס געווען פּסט האָט קײן שײכות נײט צו „העבן“, לע פ פ ל ע ך (פּויליש-יידישע בײ-
 נאָרם איז לחלעך lōlech) נײט צו „לעבן“.
 ה אַ ר ב ס ט מיט ב, װאַרים עס איז כּדאַי אײפּצוהאַלטן די פאַרבינדונג
 מיט „האַרב“.

155. פ אין ש ק ל אַ ף, ש ק ל אַ פ ע ר י. דאָס װאַרט האָט זײך אַזױ אַמ-
 געצײרגערט, און אַזױ זאָל עס בלײבן.

156. צ נאָך נ: פּינצטער, פּענצטער.
 צי אײך ע ר נ צ ט? אין דער עלטערער לײטעראַטור האָבן מײר אַזאַ
 שרײבונג, און אײך װאַלט זײ רעקאָמענדירט.

פ אַ ר אַ ל ע ל ע פ אַ ר מ ע ן.

פאַראַן װערטער װאַס גילטן בײ אונדז אין פאַראַלעלע פאַרמען.

157. **פאָקאָלישע וואַריאַנטן:**

בֵּלֶאָ-בֵּלֶר, גֵּרֶאָ-גֵּרֶר,
 גֵּעֵבִירֶן-גֵּעֵבֶאָרן
 זִמֶּן: זֵעֵנט-זֵיט, זֵעֵנען-זֵינען.
 טֹון-טֹאָן, גֵּעֵטֹון-גֵּעֵטֹאָן.
 מִיגֵלֶעך-מֵעֵגֵלֶעך.
 נִוצֶן-נִיצֶן.
 פֵּאַרשִׁידֶן-פֵּאַרשִׁידֶן.
 צוֹגֵעֵטֶן-צוֹגֵעֵטֶן.
 קִינִיג-קֵעֵנִיג.
 קֵעֵנען-קֵאַנען.

די אונטערשיידונג קאָנען—können אויך קענען—kennen איז דוכט מיין אַ צוגע-
 טראַכטע און יעדנפאל ביט קיין איינגעבירגערטע.
 רִיידֶן-רֵעדֶן; אָבער בֵּלִיז: דו רעדסט, ער רעדט, איר רעדט, גע-
 רעדט, דער רעדנער און בֵּלִיז: די רייד, דער ריידער.
 שטערן: געשטירן-געשטאַרן.

158. **קאָנסאָנאַנטישע וואַריאַנטן:**

אויבן-אויטן,
 ניט-נישט.

פערטער-פערדער.

די דאָזיקע אַלע פאלן מוזן שטיין צום באַהאַנדלען ביים פאַראיינהייטלעכן דעם אויסליג.
 הגם שטרענג גענומען גייען זיי שוין אַרױס פון גדר פון אַרטאָגראַפֿיע, פאַרוואַנדלען זיי זיך
 אָבער אין אַן אַרטאָגראַפֿישער פּראָבלעם, אױב עמעצער זאָל פּאַרלייגן איינצופירן אַן
 איינהייטלעכע שרייבונג אומאָפּהענגיק פון דער אױסשפּראַך.

העברעײַמען.

159. די שרײַבונג פון די העברעײַמען אין יידיש האָט אין זיך צײַט
 שטעריקייטן: א) דער עצם פרינציפ פון שרײַבן איז אַן אַנדערשמינקער און
 אַ האַרבערער אידער בײַ די אַנדערע עלעמענטן פון דער שפּראַך; ב) אין
 דער אָנגענומענער שרײַבונג גופא איז ניטאָ קיין פּולע איינהייטלעכקייט. אױב
 מיר קענען ניט באַזײַטיקן די ערשטע שטעריקייט (זע אויבן §§ 71—73), מוזן
 מיר אָבער מאַכן אַ סוף צו דער צײַטער.

160. פון צײַשן די פאַרשידענע וואַריאַנטן אין שרײַבן העברעײַש
 דאַרפן מיר פאַר אונדזערע העברעײַמען אין יידיש אױסקלײַבן יענעם אױס-
 לײַג, וואָס איז פאַר אונדז דער סאַמע צוגעפאַסטער. איך פּרוּו פאַרמולירן די
 מיגלעכקייטן אין 3 פּונקטן:
 א. אױב אין העברעײַש זײַנען פאַראַן עטלעכע גלײַכמעריטיקע אױסליג-

טאריאנטן פאר אין קלאנג, מעגן מיר מאכן פאר א נאָרם איינעם פון די נאַ-
ריאנטן, רעכענענדיק זיך מיט די באַדערפענישן פון יידיש.

דער כלל איז אָנגענומען אין §§ 161, 165, 168.

ב. וו העברעיִש האָט עטלעכע גלײַכטערטיקע איסליג-טאריאנטן פאר
עטלעכע קלאַנגען, קענען מיר זיי ספעציפֿיצירן און צופעסטיקן יעדן שרייב-
טאריאנט צו אַ באַשטימטן קלאַנג-טאריאנט.

דער כלל איז אָנגענומען אין §§ 162, 166, 171.

ג. ארײַב מען זאָל זײַן גענוג געטאָרנט, קען מען עפעס מחדש זײַן אײַך
אין דעם איסליג פון די העברעיִזמען.

אײַך דעם באַיס זײַנען נעמאָסט די פּאָר-שלאַגן פון §§ 163, 169.

אַלעף אָדער היי?

161. אַדראַ, גימטריאַ, גמרא, דיקאַ, מיסתמא אָדער אַדרבה,
גימטריאַ, גמרה, דיקה, מיסתמה?

איך וואָלט נוטה געווען צו פיקסירן די ה-שרייבונג, הגם זי איז הינט
ווייניקער געברויכיק, מחמת זי גלידערט זיך אין אַ גרויסער צאָל העב-
רעיִזמען וו הי טאַט-אויס = א: אַדמה, דירה, מילחמה אַזוי; פאַרקערט,
אַלף טאַרט-אויס הענגט אין אונדזער שרייבסיסטעם אין דער לופטן.

וועגן דעם יוד אין גימטריאַ, מילחמה, מיסתמה זע § 167. העגן וו אין דווקה
זע § 165.

וואָו.

162. דער אות וואָו קומט אויס בײַ אונדז ווי דער שריפט-עקויוואַלענט
פאַר גאַנצע פיר וואָקאַלן: u (טופּה), oj (קודם), o (טוד), e (רחמנות). לאַזנ-
דיק די פראַגע לעגן דעם e בײַז § 164, מאַך איך בנוגע די ערשטע דריי
מיגלעכקייטן דעם פאַר-שלאַג (זע §§ 32—34) צו די פערענצירן די
צײַכנס וואָס מיר האָבן בירושה פון העברעיִש, דהיינו:

u פערט אויסגעדריקט דורך ו

oj פערט אויסגעדריקט דורך ו

o פערט אויסגעדריקט דורך ו.

הײַסט עס:

ו: גדולה, דיבוקים, חומש, חוצפה, לוח, מגושמדיק, מוקצה אַזוי.

מילא אײַך, בכדי צו שאַפן אַ מער איינהייטלעך שריפטצילד, דעם מלופס-האָו אין אַלע
העײַטע אין דרוק: בוך, טוך, רויק, שול אַזוי.

י: בולט, ברוגז, (בענטשן) גומל, דחק, חומר, טובה, מורא, סחורה.
פועל-יוצא אצו"ט.

ו: דור, זול, טוב, סוד, סוף, קול אצו"ט.

163. גיענדיק מיט אַ גאַנג וואָס איז געבויט אין אַ געוויסער מאָס
אויף דער שרעק-טראַדיציע, דאַרפן מיר דעם ו שטעלן אומעטום וו עס
הערט זיך וj אין העברעאיזמען. ד"ה אויך דאָרט וו העברעיש באַנוגט זיך
הינט מיט חולם אָן אַ וואָט. אַלואַ: בנכולת, הפטורה, כות, מוח, מושה, קודם.
שלומה אצו"ט.

164. אַן איבעריקע שוועריקייט קומט אַרויס דערפון, וואָס מיר האָבן
נאָך אַ פערטן וואָט, מיט אַן פּונקציע, וואָס דערגייט אין אַזעלכע פערטער
ווי losn, godl, bilbl ביי נול. אַרויסטאַרפן אים און שרייבן ל ש-ל שונת.
דור-דורת, יתם-יתומים האָט אַ געוויסע באַרעכטיקונג אין דעם על-
טערן יידישן אויסלייג, אָבער בלם הינטניקן ליענער וועט אויסקומען זיער
פרעמד צו זען בייזן-ביזנות, בילבל-בילבולים, גאַן-גאַננים, גדל-גדולים,
עד-הים (יום), צפן, דרם, שימשן אצו"ט; און חוץ דעם פערט דורך אַזאָ
שריפטבילד צעריסן די פאַרבינדונג צווישן צוויי פאַרשידענע פאַרמען פונעם
זעלבן וואָרט (הנדש-הנדשים, קיצר-קיצורים אצו"ט). דעריבער איז בעסער
שלוס צו מאַכן מיט דעם, אַז ו אָן אַ נקודה קען האָבן צוויי פונקציעס (אין
אַלע דיאַלעקטן אונדזערע גלויבן):

ו אָן אַ נקודה אין אַן באַטאַנטן טראַף — o.

ו אָן אַן נקודה אין אַ אומבאַטאַנטן טראַף — o, פאַר יל און ין
אינגאַנצן ניט אַרויסגערעדט.

165. דער w-קלאַנג פערט אַלעמאַל אויסגעדריקט דורך צוויי וואָטן:
אַדא, בפנין, דליד (זע § 168), דעקה, הלעצה, הלעצה, העטיה, טידי, ו
פניח, ועד, פתרון, זינוג, פטנה, פנין, לאַט, לוטה, לוני, מושה פערן-
עלה, ענש, ענינות, רח (זע § 172).

אויב בכלל דערלאָזן אַן אויסנאַם פון דעם כלל, איז נאָר דאָרט וו דער
וואָט האָט אַ פונקציאָנעלן באַטייט: אין וואָט פערט געשריבן וואָרט-אין,
בשעת ער באַטייט „און“ (ויברח, ויבוא המן, ויהי, ויכילו, ויצעקו) אָדער וואָרט-
אויס, וו ער באַצייכנט די דריטע פערזאָן (פל-ימיו).

איינפירן די קאָנסעקוענטע הישרייבונג איז אַ גוויסער-דיקטיט. עס מוז דאָך זיין אַ הילוק
צווישן צו אַה און צוואה!

1 זע מיינע „בילדער פון דער יידישער ליטעראַטורגעשיכטע“ ז' 208 הערה 15, ז' 212-
העה 1, ז' 217 העה 8.

166. דער אות יוד קומט אױס אין אונדזערע העברעיִזמען פֿי דער שריפט־עקױטאָלענט פֿאַר פֿיר װאָקאַלן: i (מידה), $\frac{ej}{aj}$ (ברירה), $\frac{e}{ej}$ (רײַח), ם (פֿרי — pejra). דאָ קען מען זיך אױך העלפֿן מיט דיפֿערענצירן און פֿאַר־פֿיקסירן.

167. יוד = i אָלעמאָל מיט אַ חיריק: דײַנה, צדִיקים.

168. מיר מוזן זײַן קאָנסעקױענט ביים דורכפֿירן די יוד־שרײַבונג װוּ עס הערט זיך i: באַהפֿוזן, זיכרון, נוצחון, סידור, פֿינחס, ציפֿורה, ריבקה, שימחה, שײַפֿרה אַזױל. — א ש ה צי א ? ש ה ?

וּו ס׳איז פֿאַראַן אַן אַלעף, גײט ניט קײן יוד: ראשון.

169. אין מײַן, אַז בײַ $\frac{ej}{aj}$ אין העברעיִזמען קענען מיר זיך פֿאַרגינען צו גײן אַ ביסל װײַטער פֿי די טראַדיציע און שרײַבן צױט יודן (י) אָנשטאַט אײן יוד: פֿון גזירה ביז גזירה איז שױן ניט אַזױ װײַט. אױב מיר זאָלן דאָס אַקצעפֿטירן, װעלן מיר אױסלײַגן: אַבֿידה, גזילה, גזירה, דבֿיקות, דיעה, היפֿוך (להיפֿוך), מדריגה, עבֿירה, פֿירוש (פֿירושים; אָבער: פֿרוש — pores), פֿליטה, שלײַמות, תּיכף.

אין אַלע אנדערע פרטים בלייבט די שרײַבונג פֿון די דאָזיקע װערטער ניט געבײטן.

170. יוד = ם בלײַבט אָן אַ נקודה: פֿרי, חילוקי (דעות).

171. אױב מיר זאָלן ניט װעלן גײן אַמנפֿירן די צױט יודן = $\frac{ej}{aj}$, מוזן מיר פֿאַר דעם קלאַנג אײַבערלאָזן דעם ניט־געחיריקטן יוד (צירה יוד איז צו קאָמפֿליצירט); יעמאָלט קענען מיר דעם פֿלל פֿאַרמולירן אַזױ (אָנשטאַט §§ 169 און 170):

אױב דער יוד אָן אַ חיריק שטייט אין אַ באַטאָנטן טראַף, באַצײכנט ער $\frac{ej}{aj}$; אין אַן אומבאַטאָנטן טראַף באַצײכנט ער ם.

172. יוד = e בלײַבט אומבאַצײכנט: גינהום, הזק, התר, ריח (ריחום).

תרוץ (תרוצים).

אױב מיר זאָלן אָננעמען דעם פֿאַרשלאַג פֿון § 169, װעט מערצאָל זײַן: הויקות, התיירים.

173. מיט צױט יודן שרײַבן:

דיין (dajen), דינים להיפוך צו דיין (din), דינים.

שריים להיפוך צו שרים (מערצאָל פֿון שר).

174. מיט אײן יוד שרײַבן: חיל (חילות), העטיה, פֿלי־זין, מביש.

מחיב, מישב, מקים זײַן.

175. מיט פתח צעיי יודן (י) שרעפן: דהפנו, שפכות.

176. די קאמבינאציע -ji- לארט=אין לערט אין העברעיזמען געשריבן, לויטן אלגעמיינעם פלל פון אונדזער אויסלייג, יי: ייחוס, יישוב, איך לייג פאר אויסצושפרייטן דעם פלל אויף אלע -ji-פאלן: ייזפור, ייצחק, יישראל, ייראת= הכבוד.

פיל די מניסע שרייבונג: יירא—ער האט מורא.

177. עס לערט לענגליזירט די נאטוראליזירטע שרעפונג פון אַזויגע העברעיזמען:

אַזאיע (לעבן העטיה), באהאטנט, באַלן — באַלאַנים (לעבן בעלן— בעלנים), באַלעבאַס, טאַמער, לאַטכענען (לאַקכענען), לייכעץ, מאַכטיסע, קונדעס (קונדיסים), ריע, שעכטן.

178. מען דארף זיך אויסלערנען צו האַלטן דעם גרענעץ צווישן:

מאַסע—אַ גרויסער סכום, אַ גרויסע צאָל (פלוראַל מאַסן) און
משא—לאַסט (משא-צוג, משא-טאַציע; פלור' משאַות).

שיר—ליד

שיר—אַטאַט (שיר ניט געפאַלן)
שיעור—גרענעץ (אַן אַ שיעור).

פרעמדלעכערטער.

179. אַי.

די שרעפונג אַי אין פרעמדלעכערטער איז איבעריק. לייבאַלד מיר פירן אַי און יי און יי, קען מען מיט יי יוצא זיין אין אלע פאלן: מב, ניקאַל, טראַמטי.

איי טאיו דא א מורא, אז די פילישע יידן העלן ליינען ā? העלן זיי — איך אן ביז! סוועט נאך זיין א סימן, אז די הערטער האָבן זיך איינגעפירגערט.

180. אַי.

די שרעפונג אַי אין פרעמדלעכערטער איז איבעריק: מיר קענען אויס- לייגן ביי קאַט, טאַטס טוי אַזוי.

1 די שרייבונג, בעלן האט בעצם קיין באגריינדונג אין העברעיזש אויך ניט. להט ז. קלמאנאויטש נעמט זיך דאס הארט פון העבר' בלען—איינשלינגער.

2 באַהאַונט און קונדעס זיינען איינגוטלעך ניט קיין העברעיזמען, נאך זיי הערן אויפגענומען ווי העברעיזמען און דערפאר שרייבט מען באַהאַונט אין קונדעס. אין דער אמתן איז באַהאַונט א גערמאַניש האַט (behalten), זע זי. לייבל אין פילישריפטן פון ייחא III, 121); קונדעס איז א סלאַוויזם (kundys), און דאס היינטיקע העברעיזש האט עס אנטליען פון יידיש.

דאָ איז פאַראַן אַ מורא שוין ניט מצד די פּוילישע, נאָר מצד די ליטווישע יידן, אז זיי וועלן דעם „ר“ ליינען ווי ej. אָבער די אויסשפּראַך oj ווערט געשטיצט דורך דער שול, און ממילא איז די מורא אַן איבעריקע; אַגב, ארוב sejn (שוין) און brejt (ברחט) אַזוי איז מען יאָ געצוהונגען איבערצוטראַגן, איז וועס זשע וועלן מיר גיין אריכשטעלן אַ סיג דוקא פאַר דריי-פיר פרעמדווערטער?

181. אוי צי אַווי?

די רוסלענדער צענטראַלע אָרטאָגראַפישע קאָמיסיע פאַרמולירט אין פּלי 21 (יידישע שפּראַך 14, ז' 58): „די קלאַנגען au און aw אין אינטערנאַ-ציאָנאַלע ווערטער, וואָס זינען שוין אַנגעגלידערט אין יידיש, שרעבן פּאַנע-טיש און אָדער אַוי, ניט אַוי: אודיטאָריע, אודיענין, אַלטאַמאַביל, אַלטאַריטעט, אַלטאַמאַט, אַווגוסט, נישט: אודיטאָריע, אריטאַמאַביל, אריטאַמאַט, אַוי-בוסט אַזוי“.

איר האָב איבערגעגעבן די ציטאַטע פּינקטלעך ווי זי איז געשריבן אין די באַשלוסן פון דער צענטראַלער אָרטאָגראַפישער קאָמיסיע, וועלכע זיינען שפּעטער פאַרוואַנדלט געוואָרן אין דעם אריטלייג-דעקרט (זע אין דעם איצטיקן זאַמלבוך ז' 72 א-ה). להט דעם דאָ-דיקן דעקרט פונקט 8 ווערט u באַצייכנט דורך ו (און ניט ו) לעבן a=א, כדי מען זאָל עס ליינען au און ניט u.

פאַר וואָסער שפּראַך איז פּאַנעטיש avtoritet, avtomat אַזוי? פאַר קיין שום שפּראַך ניט. די רוסישע שרעבונג avtomat אַזוי קען איבערגעליי-ענט ווערן בליז מיט i (פאַר אַ שטימלאָזן קאָנסאַנאַנט פאַרלייט דער v אריך זמן שטימיקייט). פאַר וואָס פאַר אַ שפּראַך איז פּאַנעטיש אַזאַ אריסשפּראַך עי a-uditorje? ניט פאַר יידיש, נאָר פאַר רוסיש. און avrore, avgust און אַזוי וויטער איז אריך, פּאַנעטיש נאָר פאַר די יידן וואָס זאָגן אַזוי. ממילא איז דער גאַנצער פּלי געבויט אריף אַ פאַרשער הנחה און וויזט אונדז נאָר, ס'אַראַ שיטיקער פּונדאָמענט עס איז די גאַנצע פּאַנעטישקייט אינעם אריטלייג.

אריף צו באַשיידן די פּראַגע דאַרפן מיר אָנהייבן גאָר פון אַן אַנדער זיט.

די פרעמדווערטער מיט au קומען פון צוויי מקורים: פון לאַטיין און (אין אַ קלענערער צאָל, איבערהויפט די ווערטער מיט auto-) פון גריכיש. טייל זינען גריכיש-לאַטיינישע שעטנו-ווערטער, אַ שטייגער automobil, autobus. נאָר אונדז גייט ניט אָן דער אָפּשטאַם. לאַמיר זיך בעסער פּרעגן: צי איז די דאָזיקע קלאַנגען-קאָמבינאַציע כאַראַקטעריסטיש נאָר פאַר מאָדערנע אינטערנאַ-ציאָנאַלע ווערטער (עי אַ שטייגער u אין דעטשע ווערטער, אָדער u אין רו-סישע אָדער w אין ענגלישע) אָדער די יידישע שפּראַך האָט געהאַט צו טון מיטן au-קלאַנג אַ סך פּריער?

1 זע ה. קלבוואַויטשעס אריטיקל אין דעם איצטיקן זאַמלבוך, ז' 3-17.

דער ענטפער איז: עס זינען פאַראַן אין יידיש לערטער אין די הונדערטער, וואָס אין דער מקור=שפראַך (דייטש) שטייט au: הויז, מויז, טויז; לויפן, בוים, אײג.

אמת, דער עקזיטאַלענט פאַר דעם יידישן oj איז au בלויז אין ניהרטיג=דייטש, אין מיטהערמיטל איז געווען אַנשטאַט דעם ō (אין די ערשטע דריי ביישפּילן) אָדער ou (אין די אַנדערע דריי). נאָר במם איבערנעמען נישט לערטער פון דייטש איז זיך יידיש נוהג אריין זעלבן שטייגער: טוי — toj, טויפן — tojfn, פריזע — pojze, פויסט — fojst (קולאַק), רויס — rojm (רויס און צייט). אַזוי איז זיך אויך נוהג דער ייד פון אַ גאַנץ יאָר מיט אַנטלעבונגען פון ענגליש: סוטה (south) רעדט ער אַרויס מיט oj. אין האָב אויך געהערט אַרײַע (= ארײַע), לײַע, קײַע מיט oj אין יידיש=רעדן. אין אַ בער=ליינער קאַפּע האָב אין אַמאָל צוגעהערט, עי אַ יידישער שרייבער באַשטעלט brojze אַנשטאַט Brause. אַ סימן, אַז במם יידן לעבט די גלעכונג דייטש au=יידיש oj. דעריבער הערן מיר אויך אַרײַגערעדט דעם נאָמען Kautsky אויף יידיש עי kojtski. עס איז ניט זייער ענלעך צו דער דייטשער אויס=שפראַך, אָבער דאָס רוסישע דריטראַפיקע Карутский איז אויך ניט עכטער. 182. מײן פאַרשלאָג איז, אַז מיר זאָלן פאַר יעדן au שרייבן וי, אַלץ אינס צי עס גייט עעגן אַ לאַטיינישן צי לעגן אַ גריכישן קאָרט: אויטאָמאָביל, אויטאָנאָמיע, אוידיאָאָרע, אויסטער (דער ידאָזיקער עקזיטאַלענט פון דעם דייטשן Auster האָט נאָך די מעלה, אַז אין ענגליש הייסט דאָס oyster, פינקטלעך מיט דער יידישער oj=אויטשפראַך, און ממילא גיבן מיר אַ שאַנס דער יידישער אַמעריקע, דעם איינציקן לאַנד וו יידיש=ריידערס זינען אויס=געשטעלט אריין ניסיון צו עסן אויסטערן) אַזוי. 171.

183. דער פּלל איז ניט שייך פאַרשטייט זיך צו אַזוינע לערטער ווי אָרעאָל, וואָס הגם זיי שרייבן זיך אויך מיט au (auréole), נאָר געקומען זינען זיי צו אונדז דורך פראַנצויזיש און ממילא מיט דער פראַנצויזישער אויסשפראַך.

ענגליש w.

184. דאָס ענגלישע w וואָרט=אין לערט איבערגעגעבן ניט דורן או, נאָר דורן v -- וואָרים הגם דער w איז אין ענגליש טאַפּליפיק און אין יידיש v ליפּנאַנטיק, איז אַלץ די דיפּערענץ אַ קלענערע אידער צייטשן w אין או.

אַזוי: אָסקאַר ווילד, וועלס, וויליאַמסבורג אַזוי. 171.

1 אַרײַטירן זאָל מען טאַקע אויך מיט Oj: פאַר מײן געפיל איז ojtonomje, צעסער אידער די אה=פארמען. בלויז ביי פאמיליע=נעמען (קוסיטי אַזוי) זאָל מען, ארײַע מען וויל און קען, אָפּהיטן דעם au.

185. עקוּאָטיש, עקוּאָמען, עקוּאָמענירן, עקוּאָמענאַטאַר, עקוּעמפּלאַר.

די שרייבונג יגור (לויטן פּרילישן gz) איז פּאַלט.

186. אוניווערסיטעט, אינסעקט, העקסאַמעטער, עסאַטעריש, מאַטראַס,

עקסיסטענץ, עקסורסיע, קאָנסערוואַטיב.

187 פּרט-נעמען: סטאַקאַהאַלם, סטרינדבערג, ספינאַזאַ (אַדער: ספינאַזע).

ניט שטאַקאַהאַלם, ספינאַזאַ אַזוי — ניטאָ קיין גרונד גאַנצומאַכן אַ פּאַלשע דייטשע אַרישפּראַך.

צו איז פּדאַי אָפּצוהיטן געטרעב די שרייבונג מענדעלסזאַהן און ענלעכע-
כע? איך מיינ, אַז מיר קענען יוצא זמן מיט מענדעלס אָן.

188. באַמערק: פּערוואָן, פּערווענלעך.

פּאַרשין, פּאַרשינדל.

פּעראַסאַנאַל (סובסט), פּעראַסאַנעל (אַדיעקטיב-אַדווערב).

189. באַמערק: סטודענט

סטודיאָ (אַטעליע)

סטודיע (דראַמאַטישע)

שטודיע (פּאַרשונג; אַמאַל = עטיוד)

שטודיום (דער גאַנצער גאַנג פון לערנען: זמן שטודיום האָט גע-

דערט פינף יאָר; די שטודיע איז אַ רעזולטאַט פון

לאַנגיאַריקן שטודיום אין אַרכיטען און ביבליאָטעקן)

שטודירן.

190. באַמערק: פּילאָזאָף און פּילאָסאָף (פּיליסוף" איז איראָניש).

ענגליש th.

191. מיר דאַרפן זיך בדרך-כלל שטעלן אַזוי, אַז אירף עיפּיל מיר

טראַנסקריבירן ענגליש, זאָלן מיר גיין גיט אירפן בריטישן שטייגער, נאָר

אירפן אַמעריקאַנישן (אַלזאָ service — סירויס אַזוי), ווי ער איז אָנגענומען

ביי אַמעריקאַנער יידן. דעריבער דאַרפן מיר דעם שטימלאָזן th איבערגעבן

דורך טה, דעם שטימיקן דורך דה: סויטה (south), טהאַמאַס (Thomas); דהי

(the), דהיו (this).

טייע אָדער זיע.

192. פּראַקציע, סאַטיספּאַקציע, גראַציע, קרעאַציע, אָבער:

193. אַריסטאָקראַטיע, דעמאָקראַטיע.

דער כלל האלט געווען איבעריק, ווען מיר זאלן ניט באמערקן, ווי עס רייסט זיך צו אונז אריין טון צייט צו צייט דאס פרוילישע cja- מיט אזוינע שרייבונגען ווי דע- מאַקראַציע און ענלעכע.

ניט יי, נאָר ייע וואָרט=אויס.

194. אינדוסטריע, מיטאַלאָגיע, פּאָעזיע אַזױ.ײ.

ניט אינדוסטרי, מיטאַלאָגי, פּאָעזי אַזױ.ײ.

ניט ייען, נאָר ייע וואָרט=אויס.

195. איטאַליע, אינדיע, בענגאַליע, שפּאַניע אַזױ.ײ.

ניט איטאַליען, אינדיען אַזױ.ײ.

אין גרונט זיינען די §§ 193 — 195 שייך ניט צו אַרטאָגראַפיע, נאָר צו אַרטאָפּיע. נאָר איך נעם די פּראָבלעמען אַריין אין כלל, מחמת עס טרעפן פּאָלן ווען מענטשן ריינדן אַרױס די ווערטער אזוי ווי ס'ווערט זאָרעקאָמענדירט, מערניט אין-ש-רייבן דוכט זיך זיי אױס עלעגאַנטער „פּאָעזי“ אָדער „אינדיען“. דערפון דאַרף מען פּטור ווערן. הייסט עס ייע (ia- אָדער ja) סײ אין שרייבן, סײ אין רײדן.

דייטש ü, פּראַנצויזיש u; ענגליש u.

196. דייטש ü, פּראַנצ' u ווערט בדרך-כלל איבערגעגעבן אין יידיש דורך יוד: טירינגען, לידעריץ, מינכען, רידעסהיים; בריסל, לאַנקרי, רי (rue), מאַניקיר.

נאָר פּאַראַן אױסנאַמען, צוליב דעם וואָס עס האָט זיך שוין אױסגעביר- גערט אַן אַנדער שרייבונג און אױסשפּראַך: ביוראַ, דעביוט, טיול, סיוזשעט, עטיוד, קאָסטיום.

197. אין ענגלישע ווערטער שרייבט מען ניט קיין יו: בודזשעט, קלוב.

אין אַמעריקע לייגט מען אױס אױך: קלאַב, בדי צוצוקומען צו דער דאָרטיקער ענג- לישער אױסשפּראַך. אזא מין פּאַראַלעלע פּאַרים קען אַנגײן. פּאַרגלייך גריפּאָיעדאָוס גרעם:

английского клуба: до гроба.

198. אין טייל פּראַנצויזישע (לאַטיינישע) ווערטער האָט זיך אױסגעביר- גערט אָדער איז בעסער ו: בולעטין, בראָשור, עסטיוול, זשורי, סורפריז,

רידיקול, רעזומע.

יי, יי, ייע, ייע.

199. יי וואָרט=אױס: אַרמױ, לאַקױ (אױך: לאַקױ), מוזױ.

אָבער:

אידעע, אַלעע, טראַנשעע, לײַרעע

און:

באַטעריע, גאַלעריע, לאַטעריע.

200. ממילא אַדיעקטיב (זע § 141): אַרמײַש, לאַקײַש; אָבער: אידענש.

201. פראַגע: פאַרטײַ צי פאַרטײַ?

פאַליצי צי פאַליצי?

זע § 131. ביים ערשטן וואָרט געוועלטיקט די ערשטע פּאָרם, ביים צווייטן די צווייטע. נאָר ביידע פּאָרמען זײַנען פּאָראַן, און מען דאַרף קומען צו אַ באַשלוס.

202. מען דאַרף אױסלײַגן ל אַ ט ײַן.

די דאָזיקע \bar{a}/aj -שרײַבונג איז געבױט אױף דער טראַדיציאָנעלער ייִדישער אױסשפּראַך. אַן אַלט ווילנער ווערטל: „זו מען זאָגט אָף ליטײַן, איז פּאָראַן אַ צרה דערײַן“. עטיג-גערים סעקעלע-מאַנוסקריפּט ז' 22: „ער האָט... געשמיסט מיט דעם שררה... פּראַנצײ-זעריש זי לאַטענעריש...“ היסטאָריש איז די דאָזיקע אױסשפּראַך און שרײַבונג אױך די אײנציק באַרעכטיקטע: דער לאַנגער i אין latinus האָט געמוזט געבן \bar{a}/aj . — די אױסשפּראַך און שרײַבונג מיט ij (ej) איז אַ בפּירושער גרײַז.

ע.

203. ניט שרײַבן קײַן ע אין געאַגראַפּישע נעמען פּאַר-ל:

באַזל, בריסל, ווײַטל, מעמל.

אנזלאַגע: בריקל, הייסל (פון אַן אײ), קעמל.

204. ניט שרײַבן קײַן ע אין געאַגראַפּישע נעמען פּאַר-ן:

באַדן, באַנפּראַטן, העסן, זאַקסן, מינכן, פּריסן, שטאַבן. אָבער טירינג-גען (צוליב דער קאַמפּינאַציע נג+ן, וי זינגען, שפּרינגען).

באַנפּראַטן, פּריסן זײַנען פּאָלקסווערטער, לרײַט דעם מוסטער דאַרף מען ניצן די נײַערע ווערטער.

ע.י.

205. עי אױף צו באַצײכענען דעם ej -קלאַנג (אױבערהײַט אָנגענומען

אין דער אַמעריקאַנער פּרעסע: סטעיט, פעיקער אַזױײַט) קען אָנגעווענדט לערן נאָר: א) אױב עס איז ניטאָ אין זאַץ דער ײַ-צײַכן און ב) אױב עס האַנדלט זיך באמת לעגן אַ פּרעמדטאַרט וואָס האָט זיך נאָך גאַרניט אײַנגעבירגערט אין דער שפּראַך.

די אַמעריקאַנער צײַטונגען שרײַבן טײַלמאַל: סעים (דער פּוילישער פּאַרלאַמענט) — אַפּנים צו פּאַרמײַדן, זע מען וואָל ניט לײענען סײַם (aj); אָבער גראַד זאָגן פּוילישע ײַדן

sajm; גאנציידיש — איף א נאטוראליזירטן שטייגער, אַנשאַס אַ גאַנציידיש.
איך זע ניט קיין שום ניט אַנצווענדן אַזויגע שרייבונגען; אַניט וואָלט מען געמוזט
ארטלייגן אײַך שײַן, מעינען, העיסן.

דייטש, פראַנצ'eu

206. אין יידיש ע—, „פעלקיש“ (völkisch), לעבע (Loebe), אַנדערסען—
נעקסע (Nexö), שאַרטע (Chartreux), זערענסען (Sörensen).

פאַלאַטאָליזירונג פון ל?

207. ל אין אינטערנאַציאָנאַלע פערטער פערט ניט פאַלאַטאָליזירט: רע—
וואָלוציע, רעוואָלוציע, אַלומיניום, אַלומינאַציע, ראָלע.

פאַל'יאָן איז אײַך אין פראַנצויזיש „פּאַביליאָן“ (pavillon).

די רוסלענדער שרייבונג מיט יוד שפּיגלט אָפּ בלויז די רוסישע אײַס—
שפראַך, וואָס מוז אײַסקלעבן צווישן דעם „האַרטן“ (H) און דעם „וײַכן“ (V)
קלאַנג. דער גרעסטער טײַל יידיש=רידער האָט אָבער אײַך דעם נײַטראָלן אַ
קלאַנג און ניצט אײַם טאַקע אײַן די פערטער.

להיפוך צו דעם אין סלאַוויזשען: ליאַלע, ליובעניו.

208. לשם אײַנהייטלעכקײַט בלעבט שײַן אָן אַ יוד=באַגלייטונג דער לאַ—
מעד וואָס באַצײכנט — אין נעמען — אַ בפירוש פאַלאַטאָליזירטן 1: לענין.
לערמאַנטאָו, קלעצקין.

ווער עס איז ביכולת דאַרף פאַרשטייט זײַך אין דער אויסשפראַך אָפהײַט דעם רו—
סישן קלאַנג.

פאַלאַטאָליזירונג פון נ.

209. אין נעמען: בעניאַטסקי, עניאַטסקי, טורגעניעו, ניאַזאָ, ניומאַן.
210. אײַסנאַם בלויז אין יידישע נעמען, וואָס זײַער שרייבונג האָט
זײַך שײַן אײַנגעשטעלט: לינעצקי.

211. אײַך אין פּלע=נעמען אַ יוד: ניואַנס, עניעטקע.

212. בים איבערגעבן סלאַווישע פערטער: niema—ניעמאַ; нѣс—ניאַס.

פאַלאַטאָליזירונג פון אַנדערע קאַנסאַנאַנטן.

213. דער נאָמען זאַרעצקי איז פאַראַן אין צײַט פאַריאַנטן: "Te—
1. אין צײַטן פאַל וואָלט מען געדאַרפט שרייבן: זאַרעצקי. דאָס אײַגענע
אָרונע נעמען זײַ: ריאָבושינסקי, ריאָזאַנאַל, ריוריק, ריעפּין, ריעשין.

1 אין דער פּוילישער שרייבונג האָלט זײַך דאָס אײַסגעלייגט: Zarecki און Zariecki.

צונויפואצן.

214. מיר גייט דאָ ניט לעגן איסגעפינען די נאָטור פון פאַרשיידענע צונויפואצן („עכטע“ און „אומעכטע“, אַלטע און ניע אדגײל). אַזאַ מין קלאַסי-שיקאַציע איז גלייכער גאַרניט אַריבערפירן פון דער גראַמאַטיק אין איסלייב אַרשין: פאַרן איסלייב דאַרפן מיר האָבן קלאַרע פּלליים, באַזירט עי לייט מיגלעך איהן איסטייניקסטע, קענטלעכע סימנים. אין איסלייב איז די גאַנצע פּראָגע: לען שרייבן צונויפואצן באַזונדער, לען פאַרבונדן מיט אַ מקף (פאַר-בינדער), לען אינגאַנצן צונויפגעאַסן. ביי הינטיקן טאַג האָבן מיר דאָ אַ גרויסן פּלאַנטער.

די בעלינער בערגלעסאַן-איסגאַבע שרייבט: אַפטיקפודעלע, שטאַרקהייטע, שיכקאַרקעס, קלייטמשרת, אַטשערעטגראַף, באַקאַלייקלייטל. אין ל. להערעס, פּסיכאָלאָגיע פון ליטעראַטור, ניו-יאָרק, געפינען מיר: כאַראַקטער שטרייכן, לעבנס שייכותן, ליינען מאַטעריאַל. אין גאַדינערס, פיגורן אפן ראַנד, קיעו 1929, האָב איך באַמערקט: פון פאַרנט און כונהנטן.

מיר באַגעגענען אַזוינע שרייבונגען ווי אינדערהיים, אין דער היים און אפילו אין דערהיים. אין שילערשע אַרבעטן, און אפילו טיילמאַל אין צייטונגען, קומט אַיס צו ליינען: אין דער יידישער-ליטעראַטור, אַ היימיש-ווינקל.

215. איך הייס ניט, צי עס לעלן זיך לאָזן פאַרמולירן אַבסאָלוט איינ-טייטשיקע פּלליים, וואָס דורך זייער זיפּ זאָל שוין קיין איין ערשטינונג ניט אַרויסבאַלן. אָבער ס'איז אָן ביז איב ניט. אַלע שפּראַכן דערלאָזן אין דעם פּרט אַ געוויסע מאָס מוטילי. איך פרוי פונדעסטענן געבן די פּלליים וואָס איך זע פאַר זיך.

פ ר ע פ י ק ס ן .

216. פּרעפיקסן מיטן שורש לערן געשריבן צוואַמען, דערבב לערן געשריבן איך צווי פונאיינע קאָנסאַנאַנטן, איב דער פּרעפיקס ענדיקט זיך מיט דעם קאָנסאַנאַנט וואָס מיט אים הייבט זיך אָן דער שורש: אוממיגלעך, אַננעמען, אַפּפּערן, אַרויפפאַלן, אַרונטעררייסן, מיטטיילן, פאַרייכטן אַזוי״ו.

ס ו ב ס ט א נ ט י ו ן .

217. פאַראַן לערטער וואָס זינען שוין צונויפגעשמאַלצן אינגאַנצן: אַריינגל (אויער+רינגל), אַרעמאַן (אַרעם+מאַן), מיטאַג (מיט+טאַג).

218. צוואַמען לערן געשריבן צוויי און דריטראַפיקע סובסטאַנטיבן וואָס קומען פון צונויפועצן: הינטערטיר, יאַרצייט, לופטפאַסט, עסטיש, פליפאַסט, שרייבמאַשין אַזוי״ו.

219. מער יי דריטראַפיקע וערטער פון דעם טיפ איז בעסער צו פאַר-
בינדן דורך אַ מקף (פאַרבינדער): גראַמאַפּאַן-טישר, לערער-סעמינאַר, מענדע-
לע-אויסשטעלונג, ראַדיאָ-אַבאַנענט, רעזידיר-קאָמיסיע.
ארטסיידן די אנגליזרטע שרייבונג אָן אַ מקף.

אַדיעקטיוון (אַרווער בן).

220. וען צוויי אַדיעקטיוון (אַדווערבן) פורעמען אַ צונויפזאָן, ווי ביי-
דע טיילן האָבן די זעלבע לאַגישע שווערקייט (און ממילא האָט יעדער טייל
דעם נעמעלעכן אַקצענט), שטעלט מען אַ מקף: אַלט-נב, הייפיש-גרעפיש,
הסידיש-נגידיש, רויט-גריין, שוואַרץ-רויט. אַמאָל האָבן מיר אַ דריטלידערדיקן
צונויפזאָן פונעם טיפ: ברוין-און-בלוי (אין פּוילן: בלויע-בלוי). דאָרט אָבער וו-
דער ערשטער טייל צונויפזאָן באַשטימט בלויז דעם צווייטן (און ממילא איז
פאַראַן אינעם צונויפזאָן ניט מער ווי אין היפטאָקצענט), שרייבט מען צוזאַ-
מען: אַלטרעזשט, אַלטפרענקיש, גרויסהאַנטיק; אַלטהיכדזשט, מיטלהיכדזשט,
נמהיכדזשט (דער צווייטער באַשטאַנדטייל איז היכדזשט).

221. אַזעלכע פאַרבינדונגען ווי גוואַלדיק שווער, זייער גרויס, שטאַרק
הייס אדג"ל שרייבט מען אינגאַנצן באַזונדער.

העברעיזמען.

222. אויב איינער אָדער אַלע טיילן פון צונויפזאָן זינען העברעיזמען,
שטעלט מען אַ מקף: אויסלייג-בללים, אפזים, דרום-יידנטום, ים-אמז, פּרץ-
אַונט; בדרך-כלל, בשום-אופן, חתונה-בגדים, ישיבה-בבחר, כלל-ישראל, מקבל-
פנים זפן, על-כל-פנים, פורים-רב, שוואַרץ-הנעדיק.

223. אויב אָבער מיר האָבן צו טון מיט אַ צווייטן צונויפזאָן, דאָס
הייסט מיט דריי שורשים, און צוויי פון זיי זינען פאַר זיך אַ צונויפזאָן פון
העברעיזמען, איז בעסער זיך צו באַנוגענען מיט א ין מקף: יומטוב-בלעטלעך-
יומכיפור-ליכט.

פּרטי-פּאַרן פון מקף.

224. אין אַזעלכע פאַרבינדונגען ווי: אַרבעטער- און סאָלדאַטן-ראַטן,
פעלד- און וואַלד-געוויקסן, אייבער- און אונטער-קאָנדוקטאָרן, מוז מען נאָכן
ערשטן טייל פון ערשטן צונויפזאָן אומבאַדינגט שטעלן דעם מקף, בכדי צו
באַצייכענען, אַז מען מיינט ראַטן פון אַרבעטער און סאָלדאַטן, געוויקסן פון
פעלד און וואַלד אא"וו.

די אַרבעטער און סאָלדאַטן-ראַטן האָבן באַשלאָסן איז גאָר עפעס אנדערש ווי: די
אַרבעטער- און סאָלדאַטן-ראַטן האָבן באַשלאָסן.

עס איז איצטער פאראן א טענדענץ אין אונזער ליטערארישער שפראך צו ניצן אדיעק-
סיון אָנשטאָט אַזוינע צוגרופּזאַצן: אַרבעטערשע און סאָלדאַטישע ראַטן אַזױ. די אַרײַ-
לייג-פּללים נעמען ניט קיין שטעלונג צו דער פּראָגע וואָס איז בעסער; זיי שטעלן נאָר
אין, אַז אַרײַב אַ צוגרופּזאַצן, מוז דער מקף ניט אַנדערש שטיין.

225. בײַ אַ באַגעגעניש פון אותיות, וואָס צוזאַמען וואָלטן זיי זיך גע-
לייענט אַנדערש, שטעלט מען אַ מקף: אַלט-יידיש (הגם ארײַב זײַנען זײַנען
איז דערלאָזלעך), ניו-יאָרק (בכדי מען זאָל ניט לייענען -[n'o]), נײַ-יאָר
(איבערהיפט יען מען דרוקט נאָך אָן אַ פּתח).

אַרטיקל 5 און כּמו אַרטיקל 5.

226. באַזונדער פּערט געשריבן דער באַשטימטער אַרטיקל: דער אייגענער,
דער דאָזיקער, דער זעלבער (זעלביקער), דער נעמעלעכער. אַזוי ארײַב אין אַלע
ייטערדיקע בייגפּאַלן.

אויב מיר שרייבן: דער אַנדערער, דער גרויסער, דער ערשטער אַזױ, איז ניטאָ קיין
שום גרונד פאַר די ארײַבן געבראַכטע הערטער צו מאַכן אַן אַרײַב.

227. צוזאַמען מיטן שורש פּערט געשריבן אַ אין אַזוינע פּערטער ייִ:
אַדאַנק, אַדורך, אַהיים, אַהין, אַהער, אַווי, אַזאַ, אַזוינער, אַזעלכער, אַהויך,
אַמאָל, אַפּנים, אַקיצור, אַשטייגער.
אַלגעמינע באַגרינדונג: מיר האָבן דאָ צו טון ניט מיט קיין אומבאַ-
שטימטן אַרטיקל, נאָר מיט צונאָפּגעשאַצטע פּערטער. פּאַרגלײַך:
„איך מײַן אַשטייגער (למשל)“ און „עס גייט ארײַב אַ שטייגער“;
„אַדאַנק דיר האָב איך זיך געראַטעוועט“ און „אַ דאַנק דיר, וואָס דו
האַסט מיך געראַטעוועט“.

הפּנים“ איז פּאַלש. אַפּנים איז אַ זאַצוואָרט, פּאַרקירצט פון „ס'האַט אַ בנין“. אָבער
עס שפּירט זיך מער ניט דער אומבאַשטימטער אַרטיקל, דעריבער קען מען שרייבן צו-
זאַמען. עײַב אַנאַלאָגיע לייג איך פאַר אַ כּלל, אַ קיצור, ווי דער היידיעה-אַפּשטאַם
איז ארײַב פּראָבלעמאַטיש.

זי איז כּדאי פאַר אַ סך צו מאַכן אַן אַרײַב? טעמים פאַר: א) אַנאַ-
לאָגיע מיט אַ בייסל (דאָס בייסל), ב) פאַרבינדונג מיט „דער סך-הכל“.
אַ זייגער באַזונדער; וואָרים אָנשטאַט „דרש אַ זייגער“ קענען מיר
זאָגן: „דרש דעם זייגער“, ד״ה מיר האָבן דאָ צו טון מיט אַן אומבאַשטימטן
אַרטיקל.

סופּער־אַטיוו.

228. באַזונדער פּערט געשריבן אַם אָדער צו אַם סופּער־אַטיוו:
אַם בעסטן, אַם גרעסטן; צום בעסטן, צום גרעסטן.

יען, אַם אָדער, צום שטייען באַזונדער, זינען דאָס פּראָקליטישע פּאַרטיקלען אַזוי זיי, צו (צו גרויס) אָדער ענלעכע. שרעבט מען דאָס צו-זאַמען (אַמשעדלעכסטן, צומלענגסטן), דעפּאַרמירט מען דאָס שריפטגילד פּונעם וואָרט.

אַרווערביאלע פאַרבינדונגען.

229. אַם שווערטן איז צו געבן אַן אינהייטלעכען ענטפער וועגן שרייבן באַזונדער אָדער צוזאַמען די אַדווערביאלע פאַרבינדונגען.

אין דער פּרי צי אינדערפּרי? אינדערסן צי אין דריטן?
אפשר איז אַ סברא צו פּאַרמולירן אַזוי:

230. אויב צו אייגנטלעכע אַדווערבן קומען צו פּרעפּאָזיציעס, שרעבט מען ביידע ווערטער באַזונדער: אויף צוריק, ביז וואָנען, פּון נעכטן ביז מאָרגן, פּון פּאַרנט און פּון הינטן.

231. פּרעפּאָזיציעס און סובסטאַנטיבישע אָדער אַדיעקטיבישע עלעמענטן ווערן געשריבן: א) באַזונדער, אויב דער ניט-פּרעפּאָזיציעלע ווערט טייל באַגעגנט זיך פאַר זיך אויך; ב) צוזאַמען, אויב פאַר זיך איז דער ניט-פּרעפּאָזיציעלע ווערט טייל אין אַזאַ פּאַרם ניטאַ.

בישפּילן צו א): צו גיטלעך, אין דריטן, אין דער היים, פּון ווייט, פּון ווייט, צו וועגן (ברענגען), צו לעצט, אויף דער נאַכט, (פּרעפּאָז) צו נאַכט, פּון נאָענט, פּון דער נאָענט, צו נוי (קומען), אויף דאָס נישט, פּון דאָס נישט, צו ערשט, צום ערשטן, אין דער פינצטער, אין דער פּרי, אויף דער פּרי אדג"ל.

וואָרים מיר האָבן באַזונדער, פאַר זיך, אין אונדער שפּראַכבאַנון: גיטלעך, דריטן, היים, היינט, וועגן אַזוי.

לויפּן צו דעם שטייען די בישפּילן צו ב): ביינאַנד, פּונדערשטנס, פּונדערשטען, צומאָרגנס, (פּרעפּאָז) צונאַכטס, דערצו, דערפאַר, צופּונסט, צו-קאָפּנס.

וואָרים עס זיינען ניטאַ אַזויגע ווערטער ביי אונדז ווי נאָנד, וויינט, מאָרגנס, נאַכטס, פּונסט, קאָפּנס.
אין דער צו איז, דער ניט קיין באַשטימטער אַרטיקל.

232. בנוגע אינאיינעם, צוריקוועגס, קענען זיין ספּיקות, וואָרים אין טייל געגנטן האָבן מיר די פּאַרם, וועגס: אַ שטיקל וועגס און ענלעכע אויסדרוקן. דאָ דאַרף מען דערלאָזן ביידע שרעבונגען; ס'איז אָן ביי.

233. עטלעכע אינגעבעירגערטע צוזאַמען-שרעבונגען, ניט צו פּיל אין צאָל, קען מען אפשר פּונדעסטלעךן איבערלאָזן: אינגאַנצן, וויפּיל, פּאַרעאָס.

פארטונקלונג.

234. ב' צונרופזאצן יערט אָפּטמאַָל דער עאָקאָל אין אומבאַטאַנטע טראָפּן פאַרטונקלעט. דער פּלעגדול ב'ס שרעבן איז אַזאַ: אױב עס שפירט זיך נאָך די פאַרבינדונג מיטן פּױבאַטאַנטן שורש, שרעבן דעם תּחילתדיקן לױאַ-קאַל; אױב אין באַוווסטזױן איז די פאַרבינדונג שױן איבערגעריסן, דאַרף מען איבערגעבן די פאַרטונקלונג בכתב אױך.

אױב אין טײל דיאַלעקטן הערט זיך נאָך דער תּחילתדיקער עאָקאָל, דאַרף ער אין דער שריפט אָפּגעױט ערן.

ב'שפּילן:

זונטאָג, מאָנטאָג, דינסטאָג, דאַנערשטאָג, פּרעטאָג; מיטאָג.

וױלעטאָג, וױטאָג.

האַנטוך, טישטוך.

ױפּיל.

הױאַר — אָבער אױך הױער האָט זיך שױן אױנגעפירגערט.

IV. אויספירן און דורכפירונג

235. איך בין מער וי זיכער, אַז איך האָב ניט אױסגעשעפט אַלע פונקטן פון אונדזער אױסלייג און אַפּילו ניט אַלע שטרעטיקע פּראָגעס פּאַר-מולירט. אין טײל פּאַלן האָב איך ניט געמאַכט קײן פעסטן פּאַרשלאָג, נאָר מערניט אָנגעױזן אױף עטלעכע מיגלעכקײטן און געפרוּט אױפּקלערן די פּראָבלעם. אָבער ב' דעם אַלעם מײן איך, אַז דער איצטיקער אַרטיקל לעט קענען דינען פאַר אַ מאַטעריאַל אין דער דיסקוסיע ערב דער אַרטאָגראַפּישער קאַנפּערענץ און אױך פאַר אַ באַזיס ב' די ענענטועלע אָפּשטימונגען און החלטות.

236. אין דעם אַרױפּפיר צום איצטיקן זאַמלבוך זענען איבערגעגעבן די באַשלוסן, וואָס די צענטראַלע פאַרטאַלונג פון ייִטאָ האָט אױף איר זיצונג דעם 15 אָקטאָבער 1930 לױט מײן פּאַרשלאָג אַקצעפּטירט: עפנטלעכע דיסקו-סיע — ברייטע אַרטאָגראַפּישע קאַנפּערענץ — אַרטאָגראַפּישע קאָמיסיע אין דער פּילאָלאָגישער סעקציע פון ייִטאָ — באַשטעטיקונג פון דער קאָמיסיעס באַשלוסן דורך דעם פּילסעקציע — פּראָקלאַמירונג פונעם אױנהייטלעכן אױס-לייג דורך דע ייִטאָ. איך בין אָבער זיכער, אַז אַפּילו נאָכדעם וי די אַרטאָגראַפּישע תקנות לעלן דורכגױן דורך די דאָזיקע אַלע אינסטאַנצן לעט אַלץ בלעבן אַ היפשע צאָל פּראָגעס ניט אױפּגעקלערט. ממילא לעט די אַרטאָ-גראַפּישע קאָמיסיע פון ייִטאָ נאָך האָבן צו טון שפעטער אױך. זי לעט מוזן בלעבן אױף צו פסקענען אַרטאָגראַפּישע שאלות און אױף ניט צו דערלאָזן וי זײט מיגלעך, אַז דאָס וילדגראַז פון אומגעבעטענע רעפּאַרמען זאָל זיך אױ-בעראַניס פאַרשפּרייטן אױף אונדזער פעלד.

אַרטאָגראַפֿישע נאַטיצן

פון יעקב לעווין (ניו-יאָרק)

1. וועגן דעם אויסלייג פון די קלאַנגען עי, אַי און אָי.

אינעם פון די באַדזשנדיקע שוועריקייטן אינעם יידישן אויסלייג אין ביז היינט דער געביט פון די קלאַנגען „עײ“, „אַי“ און „אָי“. אין די אָרטאָגראַפֿיעס פון פאַרשידענע לענדער איז אויף אַט דעם געביט קיין איינהייט לעכקייט ביז איצט ניט געווען. און ווען מען גייט איצט איינשטעלן איין אָרטאָגראַפֿיע פאַרן יידיש אין אַלע לענדער, וועט אַט דער געביט מוזן ציען צו זיך אַ באַזונדער אויפּמערקזאַמקייט.

איך האַלט אַפֿילו, אַז אָרטאָגראַפֿיע איז אין אַ גרויסער מאָס אַ קאַנג־ווענציאַנעלע זאַך. ס׳איז אוממעגלעך איינצושטעלן אַן אָרטאָגראַפֿיע, וואָס זאָל זײַן פּולשטענדיק פּאַנעטיש פאַר אַלע דיאַלעקטן; און עס איז דעריבער פֿיל וויכטיקער די איינהייטלעכקייט, ווי יעדע אַנדערע זײַט. דאָך, ווען מ׳וועט איינשטעלן איין — מער אָדער ווייניקער וויסנשאַפֿטלעכע — אָרטאָגראַפֿיע פאַרן יידיש אומעטום, פאַר אַלע לענדער און ממילא פאַר אַלע דיאַלעקטן, — וועט דער אויסלייג מוזן זײַן אַזאַ, אַז די יידן פון פאַרשידענע געגנטן אָדער פון פאַרשידענע דיאַלעקטן זאָלן די ווערטער קאַנען אויסרעדן „ריכטיק“ לויט זייער דיאַלעקט. און זיכער שוין אַזאַ, אַז דער אויסלייג זאָל ניט אַריינפירן אַ באַדזשנדיקע גרופּע יידן אין אַ טעות.

אויפן ערשטן בליק קאָן זיך דוכטן, אַז אין דער אויסשפראַך פון די קלאַנגען „עײ“, „אַי“ און „אָי“ הערשט אַ מישמאַש אין די פאַרשיידענע דיאַלעקטן און אַז דעריבער איז דאָ ניט מעגלעך איינצושטעלן קיין פֿלעיס און קיין אויסגעהאַלטענע אָרטאָגראַפֿיע. קוקט מען זיך אָבער צו נעענטער, זעט מען, אַז די פאַרשידנהייטן פון דער אויסשפראַך זינען ניט קיין צופעליקע; אַז עס זינען פאַראַן שטרענג אויסגעהאַלטענע פֿלעיס בנוגע די באַצונגען צווישן דער אויסשפראַך פון געוויסע קלאַנגען אין די באַזונדערע דיאַלעקטן.

און באזונדערס איז דאָס ריכטיק פּנוּגע דער אויסשפּראַך פּון די קלאַנגען „אַי“, „ע“, „ע“, „ע“ און „אַי“ אין די צוויי הויפט-דיאַלעקטן: דעם פּוילישן און דעם ליטווישן. דער אוקראַינער דיאַלעקט שטייט אין דער הינזיכט צווישן אָט די ביידע און איז ווייניקער אויסגעהאַלטן. ביים באַשטימען די כּללים פּון אויסלייגן אָט די קלאַנגען וועט דעריבער נייטיק זיין צו רעכענען הויפטזאַכעך מיט די באַצוינגען צווישן דער אויסשפּראַך פּון די אָנגעמערקטע קלאַנגען אין די צוויי דיאַלעקטן.

דער ערשטער גרונד-כּלל איז: דאָ וווּ די ליטווישע רעדן אַרויס דעם קלאַנג „ע“, רעדן געוויינטלעך די פּוילישע אַרויס דעם קלאַנג „אַי“ און פּאַרקערט. למשל: איינס, ביינ, לייב, גיין, גייער, דרייען, ציין, צוויי אדג"ל. און דער דאָזיקער קלאַנג דאַרף באַצייכנט ווערן מיט איין אות. דער ערשטער כּלל פּון אויסלייג דאַרף דעריבער זיין: אין אַלע פּאַלן, וווּ די ליטווישע ווישע רעדן אַרויס דעם קלאַנג „ע“ און די פּוילישע „אַי“ — שרייבט מען א „ע“. און דערפּון די באַגרענעצונג: מען קען ניט שרייבן „ע“, ווען די פּוילישע רעדן ניט אַרויס דעם קלאַנג ווי „אַי“.

אַרויסגייענדיק פּון דעם דאָזיקן כּלל, וועט מען דאַרפן פּאַררעכענען פּאַר פּאַלש דעם אויסלייג פּון אַזעלכע ווערטער, ווי: בריינגען, היינגען, איינג, ביינקען, דיינקען, שווינקען אדג"ל מיט „יי“ פּאַרן „נג“ אָדער „נק“, דעם אויסלייג וואָס איז אָנגענומען אין ראַטנפּאַרבאַנד און טיילווייז אויך ביי אונדז אין אַמעריקע (אין דער „פּרטיהייט“), ווייל ווען מיר שטעלן אין אָט די ווערטער דעם אות „ע“, זעצן מיר פּאַרויס, אַז די פּוילישע וועלן דאָס אויסריידן „אַי“: בראַנגען, האַינגען, אינג, באַינקען, דאַינקען, שוואַינקען אדג"ל, אַן אויסשפּראַך וואָס איז אינגאַנצן פּרעמד די פּוילישע יידן אין דער קאַטעגאָריע ווערטער.

מ'וועט אויך דאַרפן פּאַררעכענען פּאַר פּאַלש דעם אויסלייג פּון אַזעלכע ווערטער, ווי אידע, אַליע, פּאַנאַציע, העברעאיש, כּאַלדעאיש אדג"ל מיט „ע“, ווייל ביי אַזאָ אויסלייג זעצן מיר טאַקע פּאַרויס די אויסשפּראַך אידאיע, אַלאיע, העברעאיש אדג"ל ביי די פּוילישע; אַן אויסשפּראַך, וואָס איז זיי פּרעמד אויך אין אָט דער קאַטעגאָריע ווערטער. מ'וועט אַלדאָ דאַרפן שרייבן: אידע, אַלע, פּאַנאַצע, העברעאיש, כּאַלדעאיש אדג"ל.

דער צווייטער גרונד-כּלל פּון די באַצוינגען צווישן די אויסשפּראַכן אין די ביידע דיאַלעקטן איז: דאָרט וווּ די פּוילישע רעדן אַרויס דעם קלאַנג „ע“, רעדן די ליטווישע אַרויס דעם קלאַנג „ע“, קורץ, למשל: לעבן, געבן, גלעזער, זען אדג"ל.

אַרויסגייענדיק פּון אָט דעם כּלל, וועט מען דאַרפן אינשטעלן, מען זאָל אַלעמאָל שרייבן „ע“, וווּ די פּוילישע רעדן אַרויס דעם קלאַנג „ע“, און די ליטווישע „ע“.

דער דריטער פלל פון די באצונגען איז: דארט ווו די פוילישע רעדן ארויס דעם קלאנג „אָ“, רעדן די ליטווישע ארויס „אַי“, ווי אין: הויז-פלוים, הויט אד"גל, און ווו די פוילישע רעדן ארויס „אַי“, רעדן די ליטווישע ארויס „עי“, ווי אין: אויג, הויף, ברויט, פויגל, שוין אד"גל. אין ערשטן פאל איז דער אות „וי“ פאר ביידע דיאלעקטן נאטירלעך; אין צווייטן פאל אבער וועלן די ליטווישע יידן מוזן נאכגעבן און באנוצן דעם „וי“. אין דער ליטעראטור איז אָט דער קאמפראמיס שוין לאנג אנגענומען גע-וואָרן. אמת, די ליטווישע שריבער האָבן פון צייט צו צייט געפרוויט צו פארבירגערן זייער „וי“ אין אַזעלכע ווערטער; אבער אָט די פרווון האָבן זיך קיינמאל צופיל ניט אינגעגעבן.

ארויסגעצויגן פון אָט דעם פלל וועט מען דארפן אינשטעלן, אָד מען שרייבט „וי“ אין די אלע פאלן, ווו די פוילישע רעדן ארויס דעם קלאנג „אַז“ אָדער „אַי“. דערפון אבער וועט זיין געדרונגען, אַז ווען די פוילישע רעדן ניט ארויס דעם קלאנג „אַי“, וועט מען קיין „וי“ ניט דארפן שרייבן. און דערפאר וועט מען דארפן פארעכענען פאר פאלש דעם פאלגנדיקן אויסלייג פון די ווערטער (וואָס ווערט נאך אזוי אָפט באנוצט סיי אין אמעריקע סיי אין אנדערע לענדער): די גרויס, אין דער הויך, אָנהויבן, אָנהויב, נויגן-גענויגט, נויטיק, טויטן, בוימער, בוימעלע, אויגעלע אד"גל, וויל די פוילישע רעדן ארויס די ווערטער מיט „אַי“: די גראַיס, אין דער האַך, אָנהאָיבן, אָנהאָיב, צאַיטיק, באַימער, אַיגעלע אד"גל און עס איז דעריבער קלאַר, אַז אָט די אלע ווערטער דארפן אויסגעלייגט ווערן לויט דעם ערשטן פלל, ד"ה מיט „וי“. און אפילו אַזעלכע ווערטער ווי גלויבן (דאָס צייטוואָרט) און ריי-כערן זינגען ניט ריכטיק אויסגעלייגט מיט „וי“ (הגם אין דייטש איז אין די ווערטער פאַראַן דער קלאַנג „au“, וועלכער גייט אין יידיש געוויינטלעך אַריבער אין „וי“), וויל די פוילישע רעדן זיי ארויס: גלאַיבן, ראַיכערן; דער ריכטיקער אויסלייג וועט זיין: גלייבן, רייכערן.

ביים אויספירן די פאַרקלענערונגס-פאַרם פון די הויפטווערטער מיט אַן „אַי“ (וו די ליטווישע רעדן ארויס „עי“) באַקומען מיר דעם קלאַנג „עי“ ביי די ליטווישע און „אַי“ ביי די פוילישע; דאָס איז דער „אומלויט“ פון דעם „וי“: בויס—ביימעלע, אויג—אייגעלע, ברויט—ברייטעלע, הויף—הייפעלע אד"גל. אין אלע אַזעלכע פאלן וועט מען, נאטירלעך, דארפן אין דער פאַר-קלענערונג-פאַרם שרייבן „וי“. דאָס זעלבע אין אַנדערע פאלן, ווען דער „וי“ באַקומט אַן „אומלויט“, ווי ביימער פון בויס, פייגל (מערצאַל) פון פויגל. בלויז אינעם וואָרט „פויער“ וואָלט מען געדאַרפט איבערלאָזן דעם „וי“ (הגם די פוילישע רעדן עס ארויס פאַיערל), וויל די ליטווישע רעדן עס קלאַר ארויס פויערל מיט „וי“. און אין אַנאַלאָגיע מיטן וואָרט „פויערל“ וואָלט מען פיליכט אויך געדאַרפט איבערלאָזן אויערל און טויערל, הגם אָט די ווערט-

טער רעדן די ליטווישע אַרויס מיט „עי“. בכלל וואָלט מען געדאַרפט באַ-
 מערקן, אַז פאַר אַ „ר“ פאַלט דער „אומלויט“ אין דער פאַרקלענערִוואָרט-פאַרם
 אין דעם ליטווישן דיאַלעקט זייער אָפט אַוועק, און מיר האָבן פון נאַר—
 נאַרעלע, פון פאַר—פאַרעלע, פון פּוּר—פּוּרעלע, פון האָר—אַ האָרעלע (אַ ביי-
 סעלע), פּאַטער—פּאַטערע, ברודער—ברודערע, וואַסער—וואַסערע אדג”פ.
 עס איז אָבער פאַראַן אַ צאָל ווערטער, וווּ סײַ די פּוילישע סײַ די
 ליטווישע רעדן גלייך אַרויס דעם קלאַנג „עי“ אָדער „אי“. דאָס זינען גע-
 וויינטלעך פרעמדע אייגנעמען און פּיליכט אַ וואָרט אָדער מער אַנדערע. אין
 די דאָזיקע ווערטער, ווי בכלל דאָס טראַנסקריבירן די קלאַנגען „עי“ און
 „אי“ פון אַנדערע שפּראַכן, וואָלט מען אָט די קלאַנגען טאַקע געדאַרפט באַ-
 צייכענען מיט די אותיות „עי“ און „אי“ און שרייבן: פעלדמאַרשאַל העיג,
 פּראָקוראַר קרעיג, מעיאָר האַיִל, ניקאָלאַי, אַנדערעי, אויך דער מאַנאַט
 מאַי (אָבער סײַ-ווי-סײַ, ווייל די פּוילישע רעדן דאָס אַרויס: סאַ-ווי-סאַ מיט
 אַ קלאַנג „אַ“).

2. וועגן פינטלען דעם „א“ און די „יי“.

אזוי ווי דער „א“ באַצייכנט אין יידיש פאַרשידענע קלאַנגען, קומט
 אויס צו שטעלן אונטער אים פאַרשידענע צייכנס, פּדי גענויער צו באַשטימען
 דעם קלאַנג. זינען אָבער אייניקע זייער שפּאַרזאַם און ווילן זיך באַנוגענען
 מיט איין צייכן: אייניקע פינטלען דעם „א“ מיט אַ פּתח פאַר a און נעמען
 אָן, אַז פאַר o איז שוין ניט נייטיק צו פינטלען; אַנדערע פאַרקערט פינטלען
 בלויז דעם „א“ מיט אַ קמץ און פאַרלאָזן זיך, אַז דעם ניט-געפּינטלטן „א“
 וועט מען ממילא אויסריידן a.

דער דאָזיקער שפּאַרזאַמער שטאַנדפּונקט איז אָבער פאַלש, פּל-זמן עס
 איז נאָך ניט באַזיטיקט געוואָרן פונעם יידישן אויסלייג דער פּראָסטעטישער
 „א“ אין אָנהייב אָדער אינמיטן וואָרט און דער שטומער „א“ צווישן דריי
 וואָוּן. פּל-זמן אָט דער „א“ וועט פאַרבלייבן אין אונדזער אַלף-בית, וועט מען
 דאַרפן צייכענען סײַ דעם אַ, סײַ דעם אָ און לאָזן דעם ניט-געפּינטלטן „א“
 פאַר די פּאַלן, וווּ ער ווערט זעלבשטענדיק ניט אַרויסגערעדט.

בנוגע די „יי“ איז שוין גראַד יאָ מעגלעך צו צייכענען נאָר איינעם:
 ?? אָדער יי און אָנעמען דעם ניט-געצייכנטן פאַרן צווייטן קלאַנג. אָבער איך
 גלייב, אַז מ'וועט גאַרנישט פאַרלירן און פאַרקערט געווינען אין קלאַרקייט,
 ווען מ'וועט פינטלען ביידע. ביים שרייבן איז בכלל ניט מעגלעך אַלעמאַל צו
 פינטלען; און ביים דרוקן וועט דער געפּינטלטער „יי“ ניט קאָסטן מער ווי
 אַן אומגעפּינטלטער און אויך ניט זיין ווייניקער באַקוועם ביים זעצן. פאַרן
 אויג אָבער איז פיל אָנגענעמער צו האָבן פאַר זיך קלאַר דעם צייכן און
 לכתחילה האָבן ביידע געפּינטלטע — סײַ „יי“, סײַ „יי“.

3. וועגן דעם אויסלייג פונעם העברעישן עלעמענט.

אויסער טראדיציע און קאנסערוואטיוזם און א קליין ביסל אומבאקוועם-קייט ביים אנהייב פון בייטן דעם איצטיקן אויסלייג פון די העברעישע ווערטער אין יידיש אויפן פאָנעטישן, איז פאָקטיש ניטאָ וואָס אויסצוועצן קעגן אָט דער רעפּאָרם.

ס'איז זיכער, אַז די יידן פון ראַטן-פּאַרבאַנד וועלן זיך ניט אומקערן צוריק צום אַלטן אויסלייג פון דעם העברעישן עלעמענט; און וועט מען האָבן אין זינען אַן איינהייטלעכע אָרטאָגראַפיע, וועלן די יידן פון אַלע אַנדערע לענדער דאַרפן אַוועק אויפן וועג פון די סאָוועטישע יידן און איינפירן דעם אַלגעמיינעם פרינציפ פונעם יידישן אויסלייג אויך בנוגע די העברעזיזמען.

אַבער אין אַלע אַנדערע לענדער וועט אָט די רעפּאָרם אַרויסרופן אַ גוואַלדיקע געגענערשאַפט. סיי די אָרטאָדאָקסן, סיי די ציוניסטן וועלן זיין געגן, און קאנסערוואטיוזם און אינערציע וועט זיי זיכער שטיצן. וואָס זשע וועט דאַרפן זיין דער וועג אויף וועלכן אַן אַלגעמיינע קאָנפּערענץ פאַר יידיש-שער אָרטאָגראַפיע וועט דאַרפן גיין אין אָט דער פּראָגע?

געווען אַ צייט, ווען איך האָב געדענקט, אַז קליינע ענדערונגען אינעם העברעישן פרינציפ גופא פון אויסלייגן דעם העברעישן עלעמענט וועלן אַ סך העלפן צו פאַרלייכטערן פאַר דעם וואָס לערנט זיך ערשט יידיש — פאַרן קינד — אויסצולערנען זיך ריכטיק אויסלייגן די העברעזיזמען. דאָס באַזונדער שטענדיק דעם „י“ פאַרן חיריק און דעם „ו“ פאַרן מלפּום און חולם (דער שטענדיקער מלא) איז אַבער פאָקטיש אַלץ, וואָס קאָן איינגעפירט ווערן, ניט ברעכנדיק דעם עצם פרינציפ פונעם העברעישן אויסלייג. און דאָס אַליין ענדערט פאָקטיש זייער ווייניק סיי די שוועריקייט פון אויסלייגן דעם העברעישן עלעמענט, סיי די גוואַלדיקע אומרעגלמעסיקייט פון אָט דעם אויסלייג. ס'איז גענוג צו דערמאָנען זיך, אַז דער „ח“ און „כ“ קאָנען זיין ביידע סיי אין מיטן וואָרט, סיי אין סוף; אַז דער „ס“ און „ש“ קאָנען זיין ביידע סיי אין אָנהייב, סיי אין מיטן וואָרט, אַז דעם אָפּענעם קלאַנג „ע“ אויפן סוף וואָרט קאָן באַ-צייכענען אַ „ה“, אַן „א“, אַ „ו“, אַ „י“ אָדער אַן „ע“ אדג"ו.

קליינע רעפּאָרמעס אינעם אויסלייג פונעם העברעישן עלעמענט קאָנען אַזאָ זייער ווייניק העלפן. און אַ באַשלוס פון דער קאָנפּערענץ צו יידישיזירן אינגאַנצן דעם העברעישן עלעמענט וועט אַמאָל אַפילו קאָנען פירן דערצו, אַז די קאָנפּערענץ זאָל צעשפּאַלטן ווערן, אויב דער אָרטאָדאָקסישער און ציוניסטישער עלעמענט וועט דאָרט אויך זיין פאַרטראָטן.

איך גלייב דעריבער, אַז די קאָנפּערענץ וועט זיך אין דער הינזיכט דאַרפן באַנוגענען מיט לעגאַליזירן ביידע אויסלייגן: סיי דעם אַלטן (העב-רעישן), סיי דעם נייעם (יידישן), און לאָזן אַזוי צו זאָגן דעם לעבן צו באַשטי-מען די פּראָגע אין דער פּראָקטיק. אַזאָ לעגאַליזירונג וועט צוגעבן מוט די

פארשידענע עלעמענטן, וועלכע זיינען פאר אַט דער רעפּאָרם, נאָר וועלכע
קאָנען אויף זיך ניט שטעלן איינצופירן אָט די נייקייט אויס מורא צו בלייבן
אַליין אָדער אַריינצוטראָגן אַ מישמאַש. און ס'איז צו ערוואַרטן, אַז די רע-
פּאָרם וועט זיך אין אַלע לענדער שנעל פאַרשפּרייטן און וועט זיכער ווירקן
מיט דער צייט אויך אויף די איצטיקע געגנער פון דער רעפּאָרם. מ'דאַרף
ניט פאַרגעסן, אַז די מאַסן וועט זיין לייכטער צו ליינען דעם נייעם פּאָנע-
טישן אויסלייג, און די אַנדערע וועלן אפילו בלויז צוליב פאַרהיטן זיך פון
קאָנקורענץ מוזן מיט דער צייט נאָכקומען דער רעפּאָרם.

דער יידישער אויסלייג אין ראטנפארבאנד

פון ב. שלאסבערג (ווילנע)

פאר א יסוד צו דער דאזיקער ארבעט נעמען מיר דעם ענדגילטיקן דעקרעט וועגן דער יידישער ארטאגראפיע (דאטירט דעם 22. VII. 1929) לויט דער באשטימונג פון אוקראינער פאלקסקאמיסאר פאר בילדונג סקריפניק (גע- דרוקט אין „ראטנבילדונג“, כארקאוו, נ' 9, 1929). דערביי וועלן מיר ביי יעדן פונקט פון דעקרעט ציטירן די פארשלאגן און מאטיוון, וואס ס'האבן גע- בראכט בנוגע דער געגעבענער פראגע. א. זארעצקי און מ. ווינגער אינעם זאמלבוך „יידישע ארטאגראפיע, פראיעקטן און מאטעריאלן“ (קאאפ' פארלאג, קולטור-ליגע, קיעוו, 1928).

מיר האלטן פאר אינטערעסאנט צו געבן דאָ — איידער מיר וועלן צוטראַעטן צום עצם ענין — אייניקע שטעלן פונעם פארוואָרט צום דערמאָנטן זאמלבוך, וואָס עס האָט געשריבן מ. ליטוואַקאָוו, דער פּאָרזיצער פון דער יידישער צענטראַלער אָרטאָגראַפישער קאָמיסיע אין ראַטנפארבאָנד. ליטוואַקאָוו זאָגט דאָרטן:

... איינס פון די סאַמע ווירקזאַמסטע מיטלען דורכצופירן די קולטור- רעוואָלוציע איז דאָס געדרוקטע וואָרט. מיר דאַרפן, אַז דאָס געדרוקטע וואָרט — די צייטונג, דער זשורנאַל, דאָס בוך — זאָלן וואָס טיפער אַרײַנ- דרינגען אין די האַרעפאַשנע מאַסן. און דעריבער איז יעדער מאַס מיטל, וואָס פאַרשוועריקט אין געגעבענעם מאַמענט צו דער- נעענטערן דאָס בוך צו דער מאַסע, מוז אָפגעוואָרפן ווערן (אונטערגעשטרעכן דורך מיר; ב. ש.). פון דעם שטאַנדפונקט, און נאָר פון דעם שטאַנדפונקט, דאַרפן מיר צוגיין אויך צו דער פראַגע וועגן דער אויסלייג-רעפּאָרם“.

ווינטער ווייזט ליטוואַקאָוו אָן, אַז ביים באַטראַכטן די אָרטאָגראַפיע- פראַגן דאַרף גענומען ווערן אין אַכט ניט נאָר דאָס שולקינד, נאָר אויך די ברייטע מאַסע. דערביי גיט ער צו: „מיר דאַרפן אין אונדזערע אָרטאָגראַפישע פאַרשלאַגן אַרויסגיין דערפון, אַז מיר טאָרן בשום אופן ניט שאַפן צו פיל נייע שוועריקייטן פאַרן גרויסן לעזער-מאַסיוו“, ווייל צו שטאַרק רעוואָלוציאָנערע

רעפארמען וואָלטן געשטעלט אין ספּנה די פאַרשפּרייטונג פון דער יידישער דרוק-פּראָדוקציע; דערבער, ענדיקט ער, דאַרפן מיר אין די אָרטאָגראַפישע רעפּאָרמעס זיך האַלטן ביי פּאַלאַנדיקע קריטעריען:

1. מעגלעכע וויכנשאַפטלעכע אויסגעהאַלטנקייט, אָבער ביים באַדינג וואָס ווייניקער צו ענדערן דעם אויסערלעכן אויסזען פונעם וואָרט; 2. אַלפּאַרבאַנדישע איינהייטלעכקייט פון דער אָרטאָגראַפיע.

*

דער כאַראַקטער יידישער קולטורצוזאַמענפאַר 1928, וואָס האָט באַשלאָסן די פּרינציפּן פון דער אָרטאָגראַפישער רעפּאָרם, האָט ניט אַקצעפּטירט מ. ליטוואַקאָוס מעסיקן שטאַנדפונקט. ער איז אַוועק מיטן וועג פון מ. ווינגערן און א. זאַרעצקין, די ביידע טעאָרעטיקער פון דער אויסלייג-רעפּאָרם אין ראַטנפאַרבאַנד. מיר וועלן דאָ ברענגען ביידנס אויסגאַנגס-פונקטן, ווי זיי ווערן קלאָר פון זייערע אַרטיקלען אין דעם דערמאַנטן זאַמלבוך.

אין זײַן אַרטיקל, שפּראַכוויסנשאַפט און אויסלייג, ווייזט אָן ווינגער, אַז ביי אַן אָרטאָגראַפישער שטרייט-פּראַגע איז די גרונט-אויפגאַבע, צו באַשטימען, וואָס פון די דיאַלעקטן ווערט גענומען ווי בוימאַטעריאַלן פאַר דעם בנין פון דער ליטעראַרישער שפּראַך. דערביי דאַרף די אויפגאַבע פון איינ-שטעלן די ליטעראַרישע פּאַרם, דורכגעפירט ווערן ניט בלויז אין באַצוג צו רעאַלע, לעבעדיקע פּאַרמעס פון די עקסיסירנדיקע פּאַלקדיאַלעקטן. עס ווירקן דאָ נאָך אַנדערע וויכטיקע פּאַקטאָרן, פון וועלכע מען דאַרף נעמען אין באַשטראַכט, דעם איינפלוס פון יענע שפּראַכן, פון וועלכע סע ווערן אין יידיש אַנטליען ווערטער. די אַנדערשפּראַכיקע געשטאַלט פונעם וואָרט איז צייטנווייז אויף אַזויפיל אַוואַרטירטעט, אַז זי דערלאָזט ניט צו פאַריינדישן די פּאַרם און דאָס שרייבן פונעם וואָרט.

א. זאַרעצקי שטעלט פעסט אין אָנהייב פון זײַן אַרטיקל, פּראַעקט פון דער אָרטאָגראַפישער רעפּאָרמע אַזוינע אַלגעמיינע פּרינציפּן פון דער אויסלייג-רעפּאָרם.

I. די שריפט דאַרף זײַן מאַקסימאַל באַקוועם צום לייענען און שרייבן און גרינג צום אויסלערנען; זי דאַרף נעמען אין באַטראַכט די אינטערעסן פון די לייענער, שרייבער, דרוקער און שילער.

II. יעדער וואָרט דאַרף זיך קענען לייענען נאָר אויף איין אופן (איינ-דייטיק). (האַמאַנימען מעג אָבער די שריפט ניט דיפּערענצירן.)

III. די שריפט דאַרף זײַן איינהייטלעך פאַר אַלע דיאַלעקטן... דער אינטערדיאַלעקטישער פּרינציפּ דאַרף פאַרהיט ווערן.

IV. פאַר איינציקע ווערטער מעג דערלאָזן ווערן אַ צווייערלייקער

1 מיר ציטירן סיי די אַרטיקלען, סיי די פונקטן פון דעקרט (אויסער די ביישפּילן) אין אונזער אויסלייג.

אָדער דרײַעִיקער אויסלייג (יאָ-יע, ניט-נישט אַזױו — די ווערטער
דאַרפן אָבער אָנגעױזן ווערן).

V. ס'דאַרפן ניט איינגעפירט ווערן קיין נייע אותיות.

VI. די שריפט באַזירט זיך בכלל אויפן פּאַנעטישן פּרינציפּ.

VII. דער מאָרפּאָלאָגישער פּרינציפּ דאַרף פאַרבלייבן. ער קען באַגרע-
נעצט ווערן.

VIII. פאַר נעאַלאָגיאָמען אין פאַר פּרעמדווערטער קענען דערלאָזן ווערן
אויסנאַמען.

IX. ניט אַלע רעפּאַרמעס, וואָס זיינען פּרינציפּיעל געװינטשן, קען מען
שוין איצט דורכפירן...

X. אַ טייל רעפּאַרמעס דאַרף מען דורכפירן בהדרגה...

איצטער גייען מיר צו צום דעקרט. דער טעקסט זינער איז אויסגע-
טיילט מיט אַ באַזונדער שריפט.

*

1. ס'ווערן אויסגעשלאָסן די ענדע-אותיות $\dot{\text{ד}}, \dot{\text{מ}}, \dot{\text{נ}}, \dot{\text{ף}}, \dot{\text{ץ}}$.

זאַרעצקי: דורך אויסשליסן די אותיות וועט מען פאַרלייכטערן דאָס
אויסלערנען זיך דעם אַלף-בית אויף איין פינפטל. בכלל איז ניטאָ קיין שום
מאָטיוו צו באַצייכענען די זעלביקע קלאַנגען וואָרט-אויס אַנדערש ווי וואָרט-
איינ. אַנדערע ווייזן אָן, אַז די שלאָס-אותיות פאַרלייכטערן דאָס לייענען;
ס'איז אָבער נאָר אַ פּראָגע פון געװינטקייט. אַזוי ווי אַזאַ רעפּאַרם וואָרפט
זיך שטאַרק אין די אויגן, דאַרף מען דאָס דורכפירן זי אין לעבן אָפּלייגן אויף
וואָסערע 3--5 יאָר.

וויינגער איז נאָך אַ שטאַרקערער אָנהענגער פון דער רעפּאַרם. ער גיט
אָן צווישן אַנדערע פּאָלגנדיקע מאָטיוון: עס ווערט פאַרלייכטערט דאָס זעבן,
עס ווערט פאַרלייכטערט די אַרבעט פון דער שריפטגיסעריי און ס'ווערט, זאָל
זיין אויף אַ האָר, ביליקער דאָס בוך.

2. פאַר o שרייבן אַ (מיט אַ קאָמען): פּאַנטער, זאָגן
אַזױו. דעם קלאַנג a און דעם שטומען אַלעף אָנהייב
וואָרט שרייבן אַ: איך, אונטער, אויער, אייער, אַלץ
אַזױו.

זאַרעצקי: דער ציל פון רעפּאַרמירן די גראַפיק איז, אַז איין אות
דאַרף באַטייטן איין קלאַנג; דעריבער דאַרף מען אונטערשיידן אַ (a) און אַ
(o) אַלס צוויי פאַרשיידענע אותיות. דערביי איז אַ מיט אַ פתח ניט נייטיק.
מ'וואָלט אויך געקענט אונטערשיידן אַ (o) און אַ (a), אָבער דעם קלאַנג a
קומט אויס אָפטער צו ניצן איידער o , און דער קאָמפּליצירטער צייכן דאַרף
זיין פאַרן קלאַנג וועלכן מען באַנוצט זעלטענער.

3. אין מיטן וואָרט שרײַבט זיך נײַט קײן שטומער אַרײַן באַצײַונג, העברעיִש, ווױ, פּרוּו, פּרײַקער אַזױוּ.

זאַרעצקײ: אָפּוואָרפן דעם שטומען א אין מיטן וואָרט פאַר י, ו, אָבער נײַט פאַר יי, יי, וי: אײראָפּעיִש, בויונג, דערצײונג, זעונג, טוונג (שפּעטער-צו דאַרף מען אָפּוואָרפן דעם שטומען א אויך אין אָנהײב וואָרט). אין מיטן וואָרט נאָך אַ קאָנסאָנאַנט שרײַבט זיך נײַט קײן שטומער א (אויסנאַמען: נײַבילדונגען, צב"ש אַלאײראָפּעיִש).

וויינגער: אָפּוואָרפן דעם שטומען א אומעטום, אויך נאָך פּרעפיקסן (פאַריין). אין פּאַלן ווי וואַריאירן, פּריאיקער אַנטשליסט מען זיך נײַט אַרויס-צוואָרפן דעם א. ווייל אָן אים וועט זיך באַקומען צוויי יודן מיט אַ צירע. ס'איז אָבער נײַטאַ אין ייִדישן אויסלײַג קײן צירע (דער דיפּטאַנג e) ווערט באַצײַכנט דורך יי), דעריבער וועט דער ייִדישער לײַענער אָננעמען ?? אַלס ii (וואַריירן, פּרײַקער). דעם כּרײַק טאָר מען דערבײַ נײַט אויסלאָזן, אַז נײַט וועט מען לײַענען e).

4. דער דיפּטאַנג לײַטוויש aj ווערט געשריבן יי (מיט אַ פּתח): זײַן, מײַנער, שײַבעם, סײַ, מײַ אַזױוּ. פאַרן קלאַנג e) (מײַנען) בלײַבן די צוויי יודן אָן אַ נקודה.

מיר האַלטן פאַר אינטערעסאַנט וויינגערס (נײַט אָננענומענעם) פאַרשלאָג וועגן דעם ענין דיפּטאַנגען. ער האָט געהאַט פאַרגעלייגט אויסצולײַגן די דיפּטאַנגען e, aj, o) דורך די אײַנפאַכע וואַקאַלן אַ, אָ, ע+י (יאָט). די וויכטיקסטע שטערן קעגן דער רעפּאַרם קענען זײַן דיאַלעקטישע אונטערשיידן אין אויסשפּראַך. דער דיאַלעקט-ריידער וועט אָבער מוזן צופאַסן זיך פונקט ווי אין אַנדערע פּאַלן. די דיפּטאַנגען יי, יי, וי זײַנען אין ייִדיש איבעריקע דריי באַצײַכענונגען. אין דער צײַט ווען אין אַנדערע שפּראַכן איז גענוג, אַז דער שילער זאָל זיך באַקענען מיט די אײַנפאַכע קלאַנגען a און i כּדי צו קענען אויסלײַגן דעם דיפּטאַנג ai, איז אין ייִדיש די זאַך פאַרשווערט. דער שילער קען קענען די צײַכנס אָ און י (יאָט) און וועט נײַט קענען אויסלײַגן דעם דיפּטאַנג וי; דאָס זעלבע איז מיט די איבעריקע דיפּטאַנגען. דערפּון, פונקט ווי בײַ די פּרײַערדיקע רעפּאַרמען, געווינט אויך דער זעצער און די שריפטגיסערײ.

5. פאַר p (רוסיש π) שרײַבן פּ (מיט אַ פּײַנטל); פאַר f (רוסיש φ) שרײַבן פּ (אָן קײן שום צײַכן): פאַר, פאַר. דאָס איז אײַגנטלעך זאַרעצקײס פאַרשלאָג; ער מאַטווירט אים דערמיט,

1 אין פּרײַנציפּ רעקאַמענדירט זאַרעצקײ די זעלביקע רעפּאַרם. ער זעט אָבער פאַריס גריטע שוועריקײטן און לײַגט פאַר דעריבער דורכצופירן דאָס, נאָר אין אַלזעלטלעך ייִדישן מאַס-שטאַפּ, מיט פאַרשטייער כּון אַלע ייִדישע דיאַלעקטן.

וואָס פּ איז זעלטענער ווי פּ, דעריבער איז באַקוועמער איינצופירן פּ (מיט אַ פינטל) פאַר p און פּ פאַר f און גיט פּ (p) און פּ (f). (קאָמפּליצירן דעם זעלטענערן צייכן).

וויינגער לייגט פאַר p—פּ און פאַר f—פּ (מיט אַ שטריכל). קיין מאַטיוון ברענגט ער גיט.

6. דער [i] קלאַנג i בשכנות מיט אַ וואַקאַל אָדער מיט אַ j (רוסיש אַ) שרייבן מיט אַ היריק; אין אַנדערע פּאַרן שרייבן י (אַן אַ היריק); דעם קלאַנג j שרייבן י (אַן אַ צייכן): איך, מיר, יעדע, מאַנס, יידישן, פאַריידישן, יונג.

דער דאָזיקער פונקט איז גענומען פון זאַרעצקיס פאַרשלאַג; ער לייגט פאַר i שרייבן געוויינטלעך י, נאָר בשכנות מיט אַן אַנדער וואַקאַל אָדער מיט אַ j שרייבן j; מען וואַלט קענען דורכפירן די מאַקסימאַלע רע-פאַרם (די'ה פאַר i—און פאַר j—י), נאָר אזוי ווי j קומט אין יידיש נאָר בשכנות מיט אַ וואַקאַל און i דאָס רוב גיט בשכנות מיט קיין וואַקאַל, קען מען אָננעמען די טיילוויזע רעפאַרם. חוץ דעם וואַלט מען ביי דער מאַקסי-מאַלער רעפאַרם דאַרפן צופיל פינטלעך, און די שריפט איז שוין אזוי אויך גענוג געפינטלעך.

7. אַלס פאַרווייך-סימן פאַר קאָנסאָנאַנטן, וואָס גע-פינען זיך פאַר וואַקאַלן, בלייבט דער יוד: רעוואַל-פּיוזיע, ניאַנע [i] אַזו"וו. די ווייכקייט פון אַ קאָנסאָ-נאַנט פאַר אַ צווייטן קאָנסאָנאַנט אָדער צום סוף וואָרט זוערט גיט פאַר צייכנט: קולטור, פּאַרטאָ, קאַזאַן אַזו"וו: די ווייכקייט פונעם ר פאַר ע און י ווערט גיט פאַר-צייכנט: לענין, לינעצקי אַזו"וו.

זאַרעצקי: באַצייכענען די ווייכקייט פון אַ קאָנסאָנאַנט דורך אַ יוד קען מען נאָר פאַר אַ וואַקאַל. פאַר אַ קאָנסאָנאַנט אָדער אין סוף וואָרט ווערט די ווייכקייט גיט באַצייכנט. דעריבער איז באַקוועם איינצופירן אַ ווייכקייט-אַפּאָסטראָף. אין פרעמדווערטער ווערט די ווייכקייט אָפט גיט באַצייכנט. די אָרטאָגראַפישע קאָמיסיע דאַרף באַשטימען אין וועלכע צו באַצייכענען און אין וועלכע גיט. דאָס זעלבע בנוגע ווייכע קאָנסאָנאַנטן און אייגנעמען.

וויינגער: אַלס פאַרווייך-סימן איינפירן דעם ווייכקייט-אַפּאָסטראָף. די מאַטיווירונג איז אַזאַ: אזוי ווי דער יוד האָט שוין צוויי פונקציעס (i און j), וואַלט דאָס איבערלאָזן פאַר אים אַ דריטע פונקציע געשאַפן אַ מעגלעכקייט פאַר צוויידייטיקייטן. פון דער צווייטער זייט, ווען מען זאָל איבערלאָזן די ווייכקייט פון קאָנסאָנאַנטן גיט-באַצייכנט, שאַפט דאָס ווידער שוועריקייטן: צב"ש רעוואַלוציע, רעוואַלוציע. דעריבער זאָל מען שרייבן רעוואַלוציע, רע-

זאָל'דיצע, ל'ענין, ט'אָכקען (טיאָכקען). — ווייכע קאָנסאָנאָנטן פאַר קאָנסאָ-
 נאָנטן: פּאַל'טאָ, קול'טור, בול'בע, — סוף וואָרט: נול', ראָל'. — פאַרן וואָ-
 קאַל i איז דער אַפּאָסטראָף איבעריק, ווייל דער i פאַרווייכט ממילא דעם
 קאָנסאָנאָנט.

8. דער [i] קלאָנג u (רוסיש y) בשכנות מיטן וו אָדער
 פאַר אַ צווייטן u און אויך נעבן קלאָנג a אין אָנהייב
 וואָרט שרייבן i (מיט אַ פינטל), אין אַנדערע פּאַלן ו
 (אָן אַ צייכן): וווּ, פרוו, רווון, טוונג, אודיט אָריע, קום.

דער פונקט איז ניט אַרומגערעדט ניט ביי זאַרעצקין און ניט ביי וויינגערן.

9. שרייבן אוף (אַלס ווער באַלן צוגאָב), אַרוף (אַלס
 ווער באַלן צוגאָב און אַרווערב) און אָף (אַלס פּרעפּאָזי-
 ציע), צב"ש אַרופּגיין אָף אַ באַרג, אופּשטיין, אופּנעמען.

דאָס איז זאַרעצקיס פּאַרשלאָג, געגעבן אָן מאַטיווירונג.
 ביי וויינגערן ניט באַרירט.

10. שרייבן די פּרעפּאָזיציע באַ, ניט ביי.

אויך זאַרעצקיס ניט מאַטיווירטער פּאַרשלאָג.

11. פאַר נג, נק שרייבן ע, ניט יי (ענג, בענק).

זאַרעצקי לייגט פאַר פאַר נג, נק שרייבן יי, ניט ע (איינגלאַנד, ביינק,
 בריינגען) אָן שום מאַטיווירונג.

וויינגער זאָגט, אַז אין קיין שום דיאַלעקט רעדט מען ניט אַרויס
 אין די פּאַלן קיין דיפּטאָנג. מען רעדט אַרויס די איינפאַכע וואַקאַלן e
 אָדער y. פאַר דער לייטעראַרישער שפּראַך נעמען מיר אָן דעם וואַקאַל ע. וואָס
 שייך צו דער פּראָגע איז אין ראַטנפּאַרבאַנד און אין אויסלאַנד דערגרייכט
 געוואָרן אַ געוויסע איינהייטלעכקייט (נאָך פאַרן איינפירן דעם דעקרעט איז
 שוין דער פונקט געווען דורכגעפירט אין לעבן).

12. אין די ווערטער פייגעלע (פאַרקלענערונג),
 פייגל (מערצאָל), גרייס, הייך אַזווו (סובסטאַנטיוו)
 אין אונטערשייד צו פויגל (איינצאָל), גרויס, הויך
 (אַרווערב) שרייבן יי, ניט וי.

זאַרעצקיס פּאַרשלאָג.

13. שרייבן דעם פּרעפיקס (אָן אַן אַקצענט) צע
 מיט אַן ע, ווען ער קומט ביי אַ ווערב אָדער ביי אַ
 וואָרט געבילדעט פון אַ ווערב: צענעמען, צענומען,
 אויך צענעם, צעשניידן, צעשניטן, צעשטערונג

וּפּוֹנֵעַם ווער ב צע ש ט ע ר ן) , צ ע ט י י ל ו נ ג (פּוֹנֵעַם ווער ב צע ט י י ל ן) . אָב ע ר צו ב י ס ל ע ך , צו פ ר י ד ן , צו ש ט י י ע ר א ד ג ך (נ י ט ג ע ב י ר ד ע מ פּוֹן ווער ב ן) .

דאָס איז זאָרעצקיס פאַרשלאָג: דעם פרעפיקס צע וואָס באַטייט פּוֹנֵעַם אַנדער״ שרײַבן צע: צעקראַכן, צעברעכן, צעשטערן, צעשטערט; אָב ע ר צו אין: צו ביסלעך, צוגאַסט, צוליב, צולעצט, צונויף, צוערשט, צורעכטמאַכן, אַנצוקומען, אַרויסצוגיין אַזױו. — ס׳איז פּראַקטיש: צע האָט נײַט קײן אַקצענט און שרײַבט זײַך נאָר אין ווערבן און אין ווערבאַלע סובסטאַנטיוון (צעשטערן— צעשטערונג). דער אויסלייג צע (אַנשטאַט דעם פּאַנעטישן צו) איז באַרעכטיקט דערמיט, וואָס ס׳זענען פאַראַן אין יידיש אַ סך ווערטער, וואָס קענען קומען אי מיט צע, אי מיט צו. צב״ש (אַכטן אויפן אַקצענט) צעגיין—צוגיין, צענעמען— צונעמען. וויבאַלד דער אַקצענט ווערט נײַט באַצײכנט, איז באַקוועם אונטערצײט שײַדן צע און צו. — אין ספּדיקע פּאַלן באַצײכענען אין צו דעם אַקצענט: צונעמען, אָב ע ר צוגענומען (קײן ספּק קען נײַט זײַן).

וויינגער: שרײַבן צו אַקצענטירט און נײַט אַקצענטירט. מאַטיווירונג: אין קײן דיאַלעקט איז נײַטאָ די אויסשפּראַך צע. אויסדריקן ווידער גראַפיש דורך צע די נײַט-באַטאַנטע שטעלונג פּוֹן דעם פרעפיקס איז לױט וויינגערס מײנונג אַן אַבסורד, וויײַל ערשטנס וואָלט מען געדאַרפט גראַפיש באַצײכענען פאַרשײדענע באַטייטן פּוֹן אײן און דעם זעלביקן קלאַנגען=קאָמפּלעקס (שול און שוהל — לערנאַנשטאַלט און בית=מדרש), און צווייטנס וואָלט מען אָנשטאַט צופּוס, צוגאַסט, צוקאַפּנס, געדאַרפט שרײַבן צעפּוס, צעגאַסט, צעקאַפּנס.

14. ד ע ר ש ו ו אָ (:) א י ן ה ע ב ר ע י ז מ ע ן ב י י י , ל , מ , נ , ר א ן ב י י ד י צו ש ט ע ל ן , ק , ן , ק (כ) פ א ר א ק א נ ס אָ נ א נ ט ש ר י ב ן ע: י ע ר ו ש ע , ל ע מ אָ ש ל , מ ע ל ו כ ע , ב ע ד י י ע , ק ע - ס י י ד ע ר א א זױו.

15. דעם אומקלאַרן וואָקאַל אינעם אומבאַטאַנטן טראַף שרײַבן מיטן קאַנווענציאָנעלן (אַפּגע- רעדטן) ע.

(א) ען, לעך: מײַדלעך, טישלעך, גליקלעך, מענטש- לעכער, ערלעכער, קויעך, מויעך אַזױו.

(ב) גרענעץ, פאַרעץ, ערנעץ אַזױו.

(ג) עם: אָרעם, וואָרעם, טורעם, פּורעם (דער יום-טוב). יאַסעם אַזױו.

(ד) ער: אין פאַריידישטע ווערטער: דאָקטער, פּראָ- פעסער אַזױו.

1 אין אַריגינאַל שטייט: „צושטעלונג“.

דאָס איז אויך זאָרעצקיס פּאַרשלאָג. אַנטקעגן דעם האָט וויינגער גע-
האַט פּאַרגעלייגט:

י פאַר צ (גרעניץ, ערגניץ, פּאַריץ, עמיץ) און
פאַר מ אין אַלע פּאַלן (ניט נאָר אין דער מערצאַל-ענדונג) צב"ש, בו-
זים, פּאָדים, אָרים, שטורים, טורים, וואָרים, וואַרים.

16. שרײַבן מיט אַ י (יוד):

(א) די מערצאַל-ענדונג יים: שאַבאָסים, גאַנאָווים,
דאָקטוירים.

(ב) די סופיקסן -יש, -ניש, -עניש: ייִדיש, אייראָפּעיש,
מערדעריש, רייסעניש, פינצטערניש.

(ג) די סופיקסן יקי, דיק: באַרגיק, רעגנדיק.

(ד) די ווערטער: זונטיק, מאָנטיק אַזווו; צוואַנציק,
דרייסיק אַזווו; טאלמיד, כאָסיד, צאדיק און אייניקע
אַנדערע העברעוּזמען.

די אַלע פונקטן זינען דערמאָנט בײַ וויינגערן אָן קיין שום מאָטיווירונג

17. שרײַבן אינעם, פונעם, ניט: אינם, פונם.

בײַ וויינגערן געפינען מיר וועגן דעם: ריכטיק ווערט געשריבן דער ע
אין אַזוינע ווערטער ווי פונעם, אינעם. די דאָזיקע צווייפגעזעצטע ווערטער
באַשטייען פון פון, אָן, אין+דעם, ווו דער ד איז אַסימילירט געוואָרן צום
פאַרגייענדיקן ן. דער ע ווערט אָבער צווישן נ און ם ניט רעדוצירט ביז נול.

18. שרײַבן אָרדענונג, האָפענונג, באַגעגעניש, רע-
כענונג אַזווו.

זאָרעצקי: ווען נאָך אַ טראַפיקן ך, נ קומט אַ סופיקס, וואָס הייבט זיך
אָן מיט אַ וואָקאַל, פאַרלירן די ך, נ זייער טראַפיקייט. אין אַזאַ פאַל קומט
אַפט פאַרן ך, נ אָן ע (קאָמפּענסיר-אַייען): אייגן-אייגענער, אָרדן-אָרדע-
נונג, האָפן-האַפענונג, עפן-דערעפענונג, איידל-איידעלער. אָבער אַנטוויק-
לונג אד"גל אָן קאָמפּענסיר-אַייען. מען דאַרף ניט פאַרפעלן דעם קאָמפּענסיר-

1 אינטערעסאַנט איז, אז לשם אינהייטלעכקייט לייגט פאַר א. ספּיוחאָק (אין זײַן אַר-
טיקל, "אייניקע באַמערקונגען צו דער ארטיג-רעפּאָרט" אין: די ייִדישע שפּראַך, נ' 1-2,
1928): "אינהייטלעכקייט איז פון די סאַמע וויכטיקסטע מאָמענטן פאַר דער שול (און ניט נאָר
פאַר דער שול, פאַרשטייט זיך). איז דשיבער: א) ניט נאָר "ע" אינעם סופיקס, עך", נאָר אויך
כאַרקער", פּאָנעם", בעזעם" (אַזוי ווי: "עפּעס", "ערגעץ") און אַפילו די מערצאַל פון סעמי-
סיומען אין אַזוינע ווערטער ווי "כאַדאַשעם", "מאַלבושעם" א"גנד. אַהער וואָלט אויך שײַך גע-
ווען דער סופיקס עש אַנטשאַט יש (אידיש א"א; ב) אין "מיטעק", "מאַנטעק", "האַנעק" אַזווו."

אײנען. די אָרטאָגראַפֿישע קאָמיטע דאַרף אָנווייזן די פּאַלן, ווען דער קאָמ-
פּענסיר-אײנען קומט און ווען ניט.

19. דעם ווייבֿלעכן (2טן) מין, וואָס איז געבילדעט
פון טענלעכן (1טן) מין, שרייבן מיט "ן", ניט "ין".
צב"ש לערערן, שניידערן, בעקערן, נישט לערערין,
שניידערין, בעקערין, קאָמיוניסטין אאז"וו.
דאָס זעלבען, ניט ען, ביים דאָטיוו: דעם יונגן,
דעם פֿלינקן, נישט: דעם יונגען, דעם פֿלינקען אאז"וו.
זאַרעצקי דערמאָנט וועגן די פּאַלן, אָבער מאָטיווירט זיי ניט.

20. שרייבן אָקטיאָבער, טעאָטער, צענטער, דניע-
פּער, מעטער אאז"וו, נישט: אָקטיאָבר, טעאָטר, צענטר,
דניעפּר, מעטר אאז"וו.

זאַרעצקי: שרייבן ע אין לעצטן טראָף פאַר ר אין פרעמדווערטער פון
טיפּ: אָקטאָבער, טעאָטער, ליטער, מיניסטער, מעטער אאז"וו און אין מער
פאַריידישטע מיטן סופּיקס-אַטאָר: גובערנאַטער, רעדאַקטער.

ווינגער: צווישן די פֿליציקע קאָנסאָנאַנטן ל, ג, ר און דעם פּאָרגייע-
דיקן קאָנסאָנאַנט אַנטוויקלט זיך דער וואָקאַל ע. דער דאָזיקער וואָקאַל דאַרף
פאַרצייכנט ווערן אין אַווינע ווערטער ווי טעאָטער, אָקטיאָבער, דעקאַבער,
מעטער, צענטער, קאָנטער.

21. די קלאָנגען au און av אין אינטערנאַציאָ-
נאַלע ווערטער, וואָס זיינען שוין איינגעגלידערט
אין יידיש, שרייבן פּאָנעטיש או אָדער אַוו, ניט
וי: אַודיטאָריע, אַודיעניץ, אַווטאָמאָביל, אַווטאָ-
ריטעט, אַווטאָמאָט, אַווגוסט, נישט: אַודיטאָריע,
אַויטאָמאָביל, אַויטאָמאָט, אַויגוסט אאז"וו.

זאַרעצקי: אין פרעמדווערטער פאַרבײַטן די ניט-יידישע קלאָנגען אויף
נאָענטע יידישע, צב"ש דעם פרעמדן au אויף וי אין די ווערטער אַודי-
טאָריע, פּויפּעריאָציע, קוואַל, אָדער אויף אַוו: אַווגוסט, אַווטאָר.

22. ביי דער באַגעגעניש פון אַלצאיינע קאָנסאָנאַנטן
אין צונויפגעזעצטע ווערטער שרייבן ביידע קאָנסאָ-
נאַנטן, צב"ש קאַנטטוער, אַרבעטערראַט אאז"וו. אָבער
ביי אַ פרעפיקס פּאַלט אָפּ איין קאָנסאָנאַנט (צב"ש פאַרוי-
כערן, פאַריכטן, אָנעמען, נישט: פאַררויכערן, פאַרריכטן,
אָנעמען אאז"וו).

דאָס איז אין אַלגעמיין זאַרעצקיס פאַרשלאָג. ער גיט נאָך אָן געוויסע אויס-

נאמען, צב"ש אין פאָרגעסענע צונויפואַצן, ווי טריוואַקס, נישטאָ, גייסטוי (גייסט+דו), אָרעמאַן, דריטל, מיטאַג, האַנטעך, פאַראַכטאַגן א"א.

ווינגער שטרייכט אונטער, אַז ס'איז וויכטיק פעסטצושטעלן, ווען צוויי גלייכע אותיות באַטייטן נישט קיין צוויי גלייכע קלאַנגען, ד"ה ווען זיי פאַר- מאַגן ביידע אַ באַזונדערע פּאָנעטישע קוואַליטעט. די דאָזיקע פּאַלן זיינען:

1. ווען איינער פון די גלייכע אותיות איז אַ טראַפיקער קאָנסאָנאַנט און דער אַנדערער נישט, צב"ש איידללעייט, הימללעייט, אייגנאָמען (די אונטער- טערגעשטראַכענע אותיות זיינען טראַפיק, די נאָכקומענדיקע נישט).

2. אויב איינער פון די גלייכע אותיות איז אַ האַרטער קאָנסאָנאַנט און דער צווייטער אַ ווייכער. צב"ש שולדלעךטראַטור, הויפטטיר (די אונטער- טערגעשטראַכענע ל און ט זיינען לויט ווינגערס אָפּשאַץ ווייכע).

3. מען דאַרף נישט צונויפגיין קיין צוויי גלייכע קאָנסאָנאַנטן, אַפילו ווען זיי זיינען די זעלביקע, אויב עס קען אויפקומען אַ מיספאַרשטייעניש.

23. ביי אַסימילאַציע פון די מיטלעניש פאַר פּעלן דעם ד, צב"ש רערט, דערערט.

ווינגער לייגט פאַר אָנווענדן דעם פּוילן פּאָנעטישן פּרינציפּ. ווען דער שטאַם ענדיקט זיך אויף ד, ווערט דער דאָזיקער ד אינגאַנצן אַסימילירט צום ט אין דער ענדונג פון דער דריטער פּערזאָן איינצאָל און פון דער צווייטער פּערזאָן מערצאָל. צב"ש אין וואָרט באַדן-ער, איר, באַט, ווענדן-ס'איז גע- ווענט, אָפּשיידן-ס'איז אָפּגעשייט, רעדן-ער רעט. אין די פּאַלן איז איבעריק צו שרייבן דעם ד.

24. העברעיזמען און סלאַוויזמען שרייבן פּאָנע- טיש אין יענע פּאַלן, ווען ס'איז נישט שייך דער מאָר- פּאָלאָנישער פּרינציפּ (צ"ב קאַפּאָן, דאַפּקע, דראָש- קע), אָבער זקיינים, זכאָרים, ווייל זאָקן, זאָכער, אויף אינטערנאַציאָנאַלע ווערטער אָבער נישט פאַר- שפּרייטן דעם פּאָנעטישן פּרינציפּ. (צ"ב אווטאָ- מאָביל, אבסורד, נישט אפּמאָטאָביל, אפּסורד).

25. שרייבן: גאַנעו, יאָנטעו, אגעו (מיט וואָוון).

26. שרייבן אונדו, האַלדו, מענטש, פינצטער, פענצטער, נישט: אונז, האַלז, מענש, פינסטער, פענסטער.

1 זאָרעזקי באַמערקט, אַז די אויספּראַך זעסטע, גייסטע האָט מער רעכט געלייגט צו ווען אין גרונט פון דער אַרטאָגראַפיע, איידער די אויספּראַך זעסטע, גייסטע.

די פאַרשלאָגן פון זאַרעצקי און וויינגער וועגן דער פראַגע זינען געווען גלייך און זינען אידענטיש מיטן פונקט פון דעקרט; זיי זינען ניט מאַ-טיוורט.

27. אין די ווערטער יוד, יינגל, יינגער און אַנדערע ווערטער מיט די זעלבע וואָרצלען (און אויך אין העב-רעישע ווערטער, וואָס האָבן אין העברעיש י מיט אַ חיה ריק) שרייבן יי (צוויי יודן מיט אַ פינטל אונטערן צווייטן): יידיש, פאריינגערונג, יישעוו, ייסראָעלי, אָבער איר.

וויינגער: די יאָטירטע פאַרמעס (ייד, יינגל) זינען היסטאָריש ריכטיק און זינען אויפגעהאַלטן אין אייניקע הינטיקע דיאַלעקטן. די ניט-יאָטירטע פאַרמעס (איד, אינגל) זינען נייבילדונגען אין פאַרגלייך מיט די יאָטירטע. אויך זיי זינען אין די דיאַלעקטן באַקאַנט. דאָך דאַרפן אין דער ליטעראַ-רישער שפראַך אָנגענומען ווערן די יאָטירטע פאַרמעס

28. שרייבן די ענדונג ווייג, ניט ווייס: קינדווייג, איינציקווייג.

זאַרעצקי לייגט פאַר די ענדונג ווייס אָן קיין שום מאַטיוורונג.

29. שרייבן די ענדונג הייט, ניט הייד, צב"ש געזונט-טער הייט.

30. אין אינטערנאַציאָנאַלע ווערטער שרייבן ט, ניט פ, צב"ש אַרטאָגראַפיע, פאַטאָם, קאַטעדראַע, נישט אַרפאַ-גראַפיע, פאַפאָס, קאַפּעדראַע; אויסנאַם: אריפמעטיק, ניט: אריטמעטיק.

מיר גיבן דאָ זאַרעצקיס פאַרשלאָג וועגן פרעמדווערטער און איינגעמען. ניט-יידישע קלאַנגען אין פרעמדווערטער ווערן פאַרביטן אויף נאָענטע יידישע:

דייטש ü, פראַנצ' u — י: באַרביט, מינכען.

— ו: בודזשעט, וועסטיבול.

— יו: קאָסטיום.

ענגל' w — וו: וואַרקערס-פאַרטיי, וויטמען, וואַלד, וועלס.

דער אויסלייג איז דערלאָזלעך נאָר אין איינגעמען: קאָטסקי, ראַטענאו.

eu — יי: אייראָפע, נייטראַל.

עוו: פּנעוומאַטיש.

ou — אָ: אָוען, ראָום, שאָו.

ניט פארבייטן ה אויף ג אָדער אויף כ, ט אויף פ:

אָרטאָגראַפֿיע, היגיענע.

פרעמדווערטער און איינגנעמען דערלאָזן אייניקע אָפּנייגן פון די אַלע-געמיינע כללים פון גראַפֿיק און אָרטאָגראַפֿיע.

31. אמבעסטן, צומבעסטן, אמיינסטן אדג"ל שרייבן צוזאמען.

32. אַריבערטראָגן פון איין שורה אויף דער צווייטער מעג מען פריי; ניט צעטיילן די אותיות: יי, וי, וו, זש, טש (אויך ניט איבערטראָגן און ניט איבערלאָזן איין אות אַז"ו).

זאַרעצקי: מען מעג אַריבערטראָגן פון איין שורה אויף דער אַנדערער, דוּ עס קומט אויס (ניט נאָר טראַפּנוויז), צב"ש פּראָ-סט. איין באַגרענעצונג דאַרף נאָר זיין: ניט אַריבערטראָגן אַזוי, אַז די באַזונדערע טיילן זאָלן זיך לייענען אַנדערש, ווי זיי לייענען זיך אין וואָרט גאַנצערהייט; ד"ה ניט צע-רייסן די דיפּטאַנגען יי, וי, די באַצייכענונגען וו, זש (צב"ש מען טאָר ניט אַריבערטראָגן מי-ינען, מיינען).

צום סוף וועלן מיר נאָך געבן אייניקע פרטים פון זאַרעצקיס פּאַרשלאָגן זועגן וואָרט-גרענעץ, הגם די דאָזיקע פּראָגע איז אין דעקרעט ניט באַרירט. דער אַלגעמיינער פּרינציפּ פון דער שריפט — יעדער וואָרט שרייבט זיך באַזונדער, אָפּגעטיילט פון די אַרומיקע ווערטער—לאָזט זיך ניט אַלע מאָל אין דער פּראַקטיק אָנווענדן; דעריבער גיט זאַרעצקי אָן די פּאַלן, ביי וועלכע עס קענען זיין ספקות.

א וואָרט וואָס שטאַמט פון אַ צונויפּזאָן פון פּרעמדשפּראַכיקע ווער-טער שרייבט זיך אין יידיש צוזאַמען. אין פּאַל ווען דאָס וואָרט איז צו לאַנג, קען מען עס שרייבן מיט אַ דעזיס (שייך נאָר צו העברעזומען, צב"ש אַזעס-פּאַנים, אַד-לעכעשבן).

צונויפּזאָן אין וועלכע איין טייל איז פּאַנעטיש געענדערט שרייבן זיך צוזאַמען. צב"ש: וויפּל, גוטנאָונט, האָסטו, גייסטו.

אַ פּרעפֿיקס שרייבט זיך צוזאַמען מיטן טייל וואָס נאָך אים. דערביי זינען אומ און אַם פּרעפֿיקסן (זע דעם דעקרעט, פּונקט 31).

דער אַרטיקל שרייבט זיך באַזונדער פּונעם ווינטערדיקן וואָרט, צב"ש אַן אַלטער, דער דאָזיקער.

אַ פּרעפּאָזיציע מיט אַ סובסטאַנטיווישן אַדווערב (אינוואַריאַנט) שרייבן זיך באַזונדער, צב"ש אין אָנהייב, אין זייט, אויף מאָרגן.

פּרעפּאָזיציעס פאַר די ווערטער דעם אָדער וואָס שרייבן זיך

באזונדער: איבער דעם, צוליב דעם, נאך וואָס, איבער וואָס (אָבער פאַר =
וואָס פּוזאַמען, ווייל דער אויסלייג איז שוין אינגעפירגעט).

ס'שרייבן זיך צוזאַמען די ווערטער דערמיט, דערצו, מיטדערמיט, פונ-
דערפון אַנאָד.

אַ פּרעפּאָזיציע שרייבט זיך צוזאַמען מיטן ווייטערדיקן טייל, אויב ער
קומט נישט פאַר אָן אַ פּרעפּאָזיציע, צב"ש אינדערוואָכן, ביזוואָנען (ניטאָ באַ-
זונדער, וואָנען").

שרייבן צוזאַמען די אינוואַריאַנטן: איבעראַכטאָג, איבעראַיאָר, אינדער-
היים (ס'קען אויך זיין: אין דער היים), אינדערפינצטער, מיטאַמאָל, מיטבייזן,
מיטגוטן, פונדערהיים, צוגאַסט, צוערשט, צורעכט.

אייניקע צונויפגעזעצטע ווערטער קען מען שרייבן אָדער צוזאַמען אָדער
מיט אַ דעפיס. צב"ש, ערדאַרבעט, יונגעלייט, מישמאַש אַנאָד.

מיט אַ דעפיס שרייבן:

צו לֵאָנגע צונויפזאַצן: רעדאַקטאָר-קאַלעגיע, בילדונגס-קאָמיסאַריאַט;

נייע, זעלטענע צונויפזאַצן: שול-קאַלעקטיוו, איין-צאָליק;

צוליב גראַפישער באַקוועמקייט: ביז-איצטיקער, גלאַז-שוויב, נייע-

יאָר;

ענגבאהעפטע פאַראַלעלע צונויפזאַצן: אַרבעטער-קאָמיסאַר, אויגן-שטערן.

קאָאָרדיניר-צונויפזאַצן: טינט-און-פען, טאַטע-מאַמע.

דעם ווערבאַלן צוגאַב בשכנות מיט דער געגנוואַרט אָדער אימפּעראַטיוו

פונעם ווערב שרייבן מיט אַ דעפיס, צב"ש שטיי-אויף, איך שטיי-אויף, מען
דריקט-אויס מיטלייד.

עטלעכע באַמערקונגען וועגן אויסלייג

פון אלפסנדר האַרקאָווי (ניו-יאָרק)

צום באַדויערן קען איך איצט ניט שרייבן קיין ברייטע אָפּהאַנדלונג איבער דער יידישער אָרטאָגראַפיע... פּדי כאַטש מיט עפעס צו נעמען אַנטייל אין דער דיסקוסיע, וועל איך דאָ אָנמערקן די פּאַרשלאָגן, וואָס איך וואָלט מאַכן אין אַן אַרטיקל וועגן דעם ענין, הַמנו:

(1) איינצופירן דיאַקריטישע צייכנס אויף די אותיות ד, ט, ל, נ, ווען זיי דאַרפן אויסדריקן די קלאַנגען, וואָס ווערן אין רוסיש באַצייכנט דורך *дъ, ть, нъ, мъ, ъ*; אַזוי אויך אויף *о, з*, פּדי מען זאָל די קלאַנגען *а, я, и* ניט דאַרפן שרייבן זש, טש.

(2) צו פאַרהאַלטן דעם פּראָסטעטישן א נאָך פּאַרזילבן, ווי אין פּאַר-אומערן, "פּאַראיין" אַזו"וו, וויל די אויסלאָונג פון דעם א פירט צו טומלעניש.

(3) איבערצולאָזן די פּאַרטאַפּלונג פון קאָנסאַנאַנטן, וואָס קומט אַרויס דורך פּרעפיקסן, ווי אין אַרייננעמען, פּאַרריידן, אָפּפאַטשן (ניט שרייבן: אַריינעמען, פּאַריידן, אָפּפאַטשן). צו מערקן, אַז די אַרט פּאַרטאַפּלונג קומט אויך פּאַר אין פּויליש און טשעכיש, וואָס האָבן די פשוטסטע אויסלייגעכען.

(פויליש: *naddać, poddać, oddać*; טשעכיש: *naddatek, poddělati, oddech*).

(4) ניט צו זיין צו פּעדאַגטיש אין דעם אויסלייג פון יידיש. מע דאַרף געדענקען, אַז ניט אַלע שפּראַכן לאָזן זיך שרייבן שטרענג פּאַנעטיש. גע-בענטשט אין דעם פּרט זינען די סלאַווישע שפּראַכן, אָבער פּאַר יידיש, אַ דאַנק דעם העברעישן א"ב, מיט וועלכן אים איז באַשערט צו באַדינען זיך, איז אַ פּולקום פּאַנעטישער אויסלייג ניט מעגלעך.

נאָך אַ זאַך, וואָס איך וואָלט פּאַרשלאָגן, איז איינצופירן אַ פּעסטן פּלל פּאַר פּאַרקירצונגען. ווי עס פירט זיך איצט, ווערן ראשי-תיבות אפילו פון דעם גערמאַנישן עלעמענט אָנגעוויזן דורך אַ העברעישן צייכן, למשל: ה' = הער, אַזו"וו = און אַזוי ווייטער. איך וואָלט פּאַרלייגן, אַז דער העברעישער צייכן זאָל באַנוצט ווערן נאָר פּאַר ראשי-תיבות פון העבר-אַראַמענישן עלע-מענט, ווי: רי = רבי, א"ב = אלה-בית; פּאַר ראשי-תיבות פון גערמאַנישן עלע-מענט זאָל באַנוצט ווערן אַ פינטל, ווי: דגל = דעסגלייכן, אַזו"וו = און אַזוי ווייטער.

דאָס איז *in nuce* וואָס איך האָב צו זאָגן וועגן דעם ענין.

אלף-בית פון אַרטאָדאָקסישן אויסלייג

פון ד״ר שלמה בירנבוים (האַמבורג)

א ביי אַ תנועה אין אָנהייב וואָרט אָדער טראָף הערט זיך אַ שוואַכער קלאַנג.
אויב די תנועה שרײַבט זיך מיט אַ וואָו אָדער אַ יוד, ווערט דער קלאַנג
איבערגעגעבן מיט אַן אַלף: אומגליק, אומה, אומיסטן, פאַראומערט. אופן,
אורחים, אויבס, אויס. איז, אינדיק, אום.

א אַ שטומע אַלף שטעלט זיך צוליב אַ מחיצה, ס'זאָלן ניט אויסקומען דריי
וואָו אָדער דריי יודן אויף איין מאָל: כ-וואוין, וואונדער, פרוואוין. יאניכל.
א קורצער קלאַנג: גראָבן, וואָג, טאַג, קאַטאַויס, אַראָפּ, שלאָפן, האָקן.
אן אויסגעצויגענער קלאַנג: בלאָ, אָדערן, גלאָז, בראָטן, נאָך (דערנאָך).
טאַל, אָן (בליי), מאָס, גאַר.

א אַ קורצער קלאַנג: אבער, אדער (אוי), קאוין, לאזן, אט, גיבראכן,
וואלט, דאמב, סאסנע, טאפ, גישראקן, דארטן, ווארצל, נאך (עוד).
אן אויסגעצויגענער קלאַנג: גיווארן, הארן.
א קורצער קלאַנג: אז, גלאט, מאכן.
אן אויסגעצויגענער קלאַנג: גראם, נאריש.
מען קען אויך שרײַבן: ביימאַלע, קעפּאַלעך.

ב ג ד ה

אין פוילן, אוקריינע אצ״ו דאַרף מען עס אַרויסרעדן ווי אַ קורצע, י״:
אוגערקע, פלוגמא. מוזן. טוין. קוקן. שטופן. חומש. זומער. פול (מלא).
פּיטער.

אַרויסגערעדט אין פוילן ווי א״ (דארטן), אין אוקריינע אצ״ו ווי ע״
(וועט): דורך, קורין.

אין פוילן, אוקריינע אצ״ו דאַרף מען עס אַרויסרעדן ווי אַ לאַנגע, י״:
ברודער, דער זון, בשורה, הוסן, גרוב.

מען דאַרף עס אַרויסרעדן ווי אַ קורצע, א״ (דארטן): אורחים, אות.
אַרויסרעדן ווי י״: אורח, אותיות.

ווי וואו, וויפּוּח, וויספּע, אַנדאיי, קאַווע, בריין.
זי אויך, אַזוי, בויס, הויזן, לויט (וואָג), טויב (חרש), לויז (שיטער), רויט, שוין,
זי אויך, ברוין, הויז, לויט (וועדליג), טויב (פויגל), לויז (פנים), פויער, פויק.

ז זש ח

ט האַנט, וואַנט, הונט (ווייל מען זאָגט: הענטל, ווענטל, הינטל. אָבער: לאַנד,
קינד, ווייל מען זאָגט: לענדער, קינדער).

1 דעם דאָזיקן „אלף-בית“ ד״ר בירנבוים דרוקן מיר איבער טון חודש-זשורנאַל „בית
יעקב“, לאָדזש, נומ׳ 59, נאָרעמבער 1930. דער מחבר מאַכט דאָ די פּראָקטישע אײַסירן טון
יענע טעאָרעטישע הנחות, וואָס ער האָט געגעבן אין זײַן אַרטיקל אין דעם איצטיקן זאַמלבוך ז׳ 18
—19. לײדער איז אונדז דער זשורנאַל אָנגעקומען צו שפּעט, אַזוי אז מען האָט צוליב טעכנישע
סיבות שוין ניט געקענט אַרײַנשטעלן דעם „אלף-בית“ האַרט נאָך יענעם אַרטיקל.
די כּללים זײַנען געגעבן מיט אונדזער אײַסלייג, די בײַשפּילן מיט דעם מחברס.

י יאטקע, יבשה. יד, יינגל, יערן.
 י קורן: איבער, ציבור, ווידער, איז, מיט, כ"בין, יינגל, וויסן, שפיץ, טיש,
 בריח, גיסטו, (גאָפן, געסטו).
 י ה, מ, ל, יד, ליד, שטנוול, הניטן, שניך, מיל, די בן, פיר (4), פירן
 (נהג), גיסטו (גיסן).
 י א קורצע תנועה, אין רוב דיאלעקטן געראַטן אין א "י: א) גיזאָגט, גי
 כאַפט. ב) ער פראַוויט, הַרְגִיט. ג) קומין, סמין, זענין, ריינים, זינגין, בענ
 קין, הימלין, שטאַמלין, רויען, בויען, קייען, גייען. ד) איידים, בעזים.
 ה) ווייטיג, זונטיג, עליף, באַרוויס, עפיס.
 יי זי, דריי, צווייג, גרייז. טייטל (צו ווייזן), רייך, הייליק (ציינן), ריין (טאפ),
 ניינ (9), שיין (ליכט), ווייס (קאַליר), פניקל.
 יי זיי (זאַלסט זייען), צוויי, היי, טייטל (פרי), הייליק (קדוש), ריין (טהור),
 ניינ (לא), שיין (יפה), כ"ווייט.

כ כך ל לי מ ם ן ני ס

ע עווילה, עולם.
 ע קורן: בעט (צום שלאָפן), סערפ, מענטש, קעץ, ווערטל.
 ע אויסגעצויגן: אָבן, רעדל, כ"בעט (בַקשה), הערן, ווערט (ראוי).
 ע א קורצע תנועה, אין רוב דיאלעקטן גיראַטן אין א "י: איך פראַווע, טענע,
 ב) גרויסע, שינגע, גוטע.
 ע א קורצע תנועה, אין רוב דיאלעקטן געראַטן אין א "ע: א) גרויסער, גו
 טער, מענער, האַמער, שניידער. ב) הינטלער, גליקלעך, נעבעך, פאַסטען.

פ פף צץ

ק אויך ביים אויסלאָז יק: לעבדיק.

ר ש ש ת ת

ביי ווערטער פון לשון-קודשן אָפּשטאַם, שטעלט מען די נקודה פון
 דער געקוועטשטער הברה: בַטל, מאמר, אויב מען דאַרף, אויך פון דער הברה
 פאַר איר: הַנְתָּה גְדוּלָּה.

אַנט, באַ, פאַר, צו: אַנטלויפן, באַקומין, פאַרקויפן, צוטרייבן.
 קיין שטומע אייענס זענען נישטאַ: זאָגן, הימל.
 אויך ניט קיין שטומע הייען: פאַרן, פירן, אָן, מאָן, צאָל, רוי, טון.
 בכלל ניט קיין שטומע אותיות: שטאַט, רעט, אייביקייט.
 אונדז, הערדול, פענצטער אַצ"וו.

מען שרייבט ווערטער נישט צוזאַמען: אין גאַנצן אַצ"וו.
 מען פינדט צונויף ווערטער מיט אַ מקף: מזל-טוב, שטאַט-זייגער.
 ביים שרייבן בלייבט ב, פ אָן אַ דגש, און ב, פ קומען מיט אַ רפה:

ב, פ—ב, פ.

וועגן אַ סיסטעם אָפּשטעלצייכנס

פון יודל מאַרק (ריגע)

מיר האָבן רק צו טון און צו טון מיט דעם אַרסליג. און וער זייס, זיי לאַנג עס זעט נאָך אָנהאַלטן דער תהו-ובהו אויף אַט דעם געביט, זיי לאַנג עס זעט זיך נאָך ציען דער ליבער „בב אונדז שרפבט מען אַזוי“, זיי לאַנג מען זעט זיך נאָך קליגן ארסצוגעפינען רק נבע המצאות — און במילא נבע הכבדות. און דאָך האָט מען ביו איצט אין גאַנצן געלאָזן אין אַ זיט די פראַגע זעגן אָפּשטעלצייכנס. אויף זיפיל מיר איז באַלוסט איז דער ענין ניט באַטראַכט געוואָרן אויף קיין שום אָרטאָגראַפישער קאָנפערענץ (אחוץ דער לעצטער טער, 1928, אין לעטלאַנד). עס איז אַפנים אויך אין ערגעץ ניט געווען פאַר-עפנטלעכט קיין פראַיעקט פאַר אַ סיסטעם אָפּשטעלצייכנס. און דאָס איז באמת אַ טשיקאַטע זאָך בב אונדזער געיעג מחדש צו זיין. בלויז שוין מיט אַ היפּ=שער ציט צוריק האָט דער זיסנשאַפּטלעכער אינסטיטוט פונאַנדערגעשיקט אַ ברייך וועגן רעגולירן די יידישע אינטערפונקציע צוזאַמען מיט אַ פאַרמוליש-רונג פון די פּלליים פאַר אָפּשטעלצייכנס, וואָס זענען אָנגענומען אין ענגליש, פראַנצויזיש, פּויליש און דייטש. די דאָזיקע טאַבעלע פּלליים האָט צוגרופּע-שטעלט ט. גוטמאַן (פון לאַדזש). זיין אַרבעט איז מיר אַצינד צונויך געקומען. אַ ישר פּוח דעם פּרינד גוטמאַן.

עס קען קיין ספק ניט זיין, אַז די פראַגע זעגן אָפּשטעלצייכנס געהערט אין דער אָרטאָגראַפיע אַרעין. פונקט זיי עס זענען פאַראַן אותיות און קאַמבי-נאַציעס פון אותיות אויף צו סימבאָליזירן די קלאַנגען פון דער לעבעדיקער שפראַך, זענען אויך דאָ אַנדערע צייכנס, וואָס פרויען אויסדריקן די ריטמישע און די מעלאָדישע זיט פון אונדזער ריידן. און פונקט אַזוי זיי מיר ברען אויף אַ געוויסע סיסטעם פאַר די פּלערליי ספקדיקע פאַלן ביים באַנוצן אַט די אותיות, קענען מיר און דאַרפן מיר אויך האָבן אין אונדזער באַזיך אַ סדר און תקנות פאַר די אַנדערע צייכנדלעך אין אונדזער געשריפט. ס'איז פּדאי אָנצומערקן, אַז אַלע שוועריקייטן, וואָס זיי זענען בטבע פאַראַן ביים אינשטעלען אָן ארסליג-סיסטעם, זענען אויך קל אויף די אָפּשטעל-

צייכנס. די אַרטאָגראַפֿיע קען קיין מאָל ניט גוכר זיין דעם פּרינציפּיעלן ווידעראַנאַנד צווישן דער גערעדטער לעבעדיקער שפּראַך און געשריבענער טויטער שפּראַך. קיין שום פּראַקטישע אַרטאָגראַפֿיע-סיסטעם האָט ניט גענוג אותיות פאַר די קלאַנגען וואָס די שפּראַך פאַרמאָגט. אינזשטעלן אָן אויסלייג-סיסטעם באַשטימט אויסקלעבן פון אַ סך ביזן דאָס קלענערע. דאָס אייגענע איז אויך מיט אַפּשטעלצייכנס.

אונדזער ריידשטראַם יערט איבערגעריסן דורך אַזוי פיל פאַרשיידנ-אַרטיקסטע פּאַזעס, בליט כּסדר דאָס אויפהייבן און אַראָפּלאָזן די שטים, איז אַזוי ריך אין מעלאָדישע און ריטמישע פיגורן—אַז עס וואָלט לכתחילה געזען אַ ברכה לבטלה פאַר דעם אַלעם אינזשטעלן צייכנלעך. און אויב מען וואָלט זיך גענומען אַזוינס אינפירן, וואָלט דאָס אויסלערנען די תורה געזען כינעזישע עברי און... עס וואָלט ערשט רעכט ניט געשטימט מיט די פּאַקטן פון ריידן. הפּלל, קיין אידעאלע סיסטעם אַפּשטעלצייכנס איז ניט מיגלעך, פונקט ווי עס איז ניטאָ אין דער העלט (און עס לעט ניט זיין) קיין אידעאלע אַרטאָגראַפֿיע בכלל.

מען דאַרף איבער דעם ניט קלאָגן. בלום עצם פּראָצעס פון ריידן באַ-זיין מיר אויך ניט אַלץ אַריסצוזאָגן. אַ ים פאַרשטעלונגען און באַגריפּן און בפרט נשמה-פּלאַטערנישן בליבן אָן דעם אויסוויקסן שפּראַכלעכן לבוש און יערן דאָך פאַרשטאַנען, אויפגענומען און פאַרדייט ניט ערגער ווי געקאָ-יעטע יערטער. אַ ירדן אייגנשאַפטן פון דער גערעדטער שפּראַך באַקומען ניט קיין גראַפֿישע פאַרקערפערונג, און דאָך פאַרשטייען מיר דאָס געשרי-בענע. אמת, בשעת מיר ליינען, ליינען מיר פיל מער אַרויס — וויפיל עס איז פּאַקטיש אָנגעשריבן. מיר ליינען שטענדיק (מיר קענען ניט אַנדערש!) ציישן די שורות און ציישן די אותיות. אַלץ צו פאַרצייכענען איז אי אומ-מיגלעך אי אומנייטיק. דער טריסט פאַר אַזאַ אייביקן אַנטינאָמישן מצב זאָל געפונען יערן אין דעם דזשטישן פּסוק: Der Geist will vom Geiste ge- fasst und verstanden sein, מיט וואָס דער גראַמאַטיקער ענגעליען וויל באַרויךן געמיטער פון פעדאַנטן.

יעדע סיסטעם אַפּשטעלצייכנס איז בכן בלויז אַ בלאַסער פרוץ אַפּצו-שפּיגלען די רעגנבויגנדיקייט פון אינטאַנאַציעס און פּאַזעס. יעדע סיסטעם אַפּשטעלצייכנס איז אַ געזעלשאַפטלעכער אַפּמאַך, יידישלעכער — אַ פּשרה. ביי אַפּשטעלצייכנס גילט די פּשרה ציישן צוויי צדדים: דער איין צד דאָס איז דער לאַגישער אוינהאַלט פון אונדזערע רייד, דער צווייטער צד — די עמאָציאָנעלע באַפאַרבונג פון דער לעבעדיקער אינדיוידועלער שפּראַך. עס איז אַ געראַנגל ציישן גראַמאַטיק און רעמאָריק, ציישן סכעמאַטי-זירטן סינטאַקסיס און פּאָנעטיק, און וויל מען עס פאַרלאַגעמיינערן: ציישן אינטעלעקט און אינטוויזיע, ציישן שכל און האַרץ — הגם אַזאַ פאַראַל-געמיינערונג איז גיכער ווי צייק ווי עיסנשאַפטלעך. און אַלע אופנים צו באַ-

נוצן אָפּשטעלצייכנס זענען אין אַ צײַשן. פאַראַן סיסטעמען אינטערפּונקציע, וו עס דאָמינירט מער לעבעדיקע עמאָציע, פאַראַן לידער אַזוינע, וו די סכאַ-לאַסטישע גראַמאַטויזירונג האָט גובר געווען. רײן־רעטאַרישע אָדער בלויז־גראַ-מאַטישע סיסטעמען אָפּשטעלצייכנס זענען ניט בנמצא.

אַלטערטום און כּמעט גאַנץ מיטלעלטער האָבן כּלל ניט געווסט פּון אַ סיסטעם אָפּשטעלצייכנס. עס זײַנען געווען פאַראַינצולטע, כּמעט שטענדיק סיס-טעמלאַזע צײַכנס פאַר אָפּשטעלן, אָבער די אַלטע גריכישע און רוּמישע גראַ-מאַטיקער האָבן ניט געהאַט קיין אויסגעאַרבעטע סיסטעם. אין קאַרל דעם גרויסנס צײַטן, צוזאַמען מיטן שרייבן איטלעך לײַרט אָפּגעטיילט, אָבער אייגנטלעך פּון צײַטן, האָט מען זיך אינטערעסירט מיט אָפּשטעלצייכנס. אָבער אייגנטלעך ביזן אויסגעפינען בוכדורקער איז דער ענין ניט געווען אַקטועל און אויך די ערשטע דרוקן האָבן געהאַט צײַ-דרײַ צײַכנס. די איצטיקע סיסטעמען מיט די פאַרשיידענע צײַכנס און כּללים זאָלן שטאַמען פּון סוף מיטלעלטער. און איטאַליעניש דאָס איז די שפּראַך, וואָס זי האָט פאַרמאָגט די ערשטע סיסטע-מאַטישע אינטערפּונקציע, פּון די איטאַליענער האָבן עס גענומען די פּראַנצוזן. פּון די פּראַנצוזן — די דײַטשן. פּון די דײַטשן — די רוּסן. און מיר האָבן אין 9 פּאַלן פּון 10 דאָס גענומען פּון די רוּסן. כּמעט אַ חד גדיא אָדער אַמעשהלע וי מען צײַט אַ ריב.

במשך פּון זאַז וואָגלעניש איבער פּעלקער און יאָרהונדערטער האָט זיך די אינטערפּונקציע געבײַטן, אומעטום אָנגענומען אַ נאַציאָנאַלן קאָלאָריט, גע-וואָרן רק שטײַפּער, האַמעטנער, פּילכלימדיקער (מיט דעם אויסנאַם פּון גאַר דער לעצטער צײַט, ווען עס איז ניכר די טענדענץ צו פאַראַיינפאַכן). און דאָך איז אומעטום פאַראַן, ביז אין געײַסע גרענעצן, אַ לײַדטיילן בײַ אָפּשטעל-צײַכנס. אַנדערע סיסטעמען גיבן אָפּ מער פּלאַץ דעם אינדיײַדועלן אײַנזען, לאָזן אַ סך איבער איהם דעם שרייבערס באַראַט, אַנדערע אַקעגן זענען גיטאַל-דיק דיקטאַטאָריש, אָבער דאָך זײַנען זײַ ניט בכּוח אַלץ פאַריסצווען, אין פאַריס צו פאַרײַערן אָדער צו דערלײַבן. לײַבעראַלער פּון אַלע אַנדערע סיס-טעמען איז די ענגלישע. אין די ענגלישע שולן לַמשל לערנט מען כּמעט ניט דאָס באַנוצן די אָפּשטעלצייכנס. אַנדערע שול-בײַכער זאָלן „אומפאַרשעמט“ פאַרמולירן: „אַ קאָמע שטעלט מען דאָרטן, וו מען געפינט עס פאַר גײַטיק“. שטרענגער פּון אַלץ איז דוכט זיך די רוסישע סיסטעם. יעדנפאַלס האָבן מיר אין די אַמאָליקע גוטע יאָרן דרײַ יאָר כּסדר (אין צײַטן, דריטן און פּערטן קלאַס גימנאַזיע) אַן אויפהער געהאַט צו טון מיט דער דאָזיקער גיפטיקער און צביעותדיקער ימח-שמוניצע, מיט דער קלײַנטיקער קאָמע.

אָבער אַ ביסל גענוער וועגן די סיסטעמען בײַ די פיר גריסע פּעלקער: רוּסן, דײַטשן, פּראַנצוזן, ענגלענדער. און פּריער פּון אַלץ טאַקע וועגן דער

1) לידער איז אַלץ וואָס האָט אַ שייכות צו ענגליש האָבן איך כּון דער צווייטער האַנט.

סיסטעם דער רוסישער, וואָס איז אונדז, ייִדן, צוויי לייב געוואָרן. אין 18טן יאָר-
הונדערט האָבן די רוסן געפרוּט זיך שאַפן אַ סיסטעם, איבערנעמענדיק זי פון
די דייטשן. פּאַקטיש האָט געהערשט אַ מישמאַש. די גאַנצע ערשטע העלפט
19טן יאָרהונדערט איז פול מיט פּאַרשידנאַרטיקייטן אַרפּן געביט פון אינ-
טערפּונקציע. די איצטיקע סטאַביליזירטע אָפּשטעלצייכנס וואָסן אַרײַס פון
גראַטס תקנות. אָבער אַרײַך דער אַקאַדעמיקער גראַט האָט דעם ענין באַהאַנדלט
אַ ביסל פּלאַחר-יִד און די גראַמאַטיקער, ריכטיקער די צווייפּשטעלערס פון
די שולגראַמאַטיקעס די ערגערע און בעסערע קירפּיטשניקאַס, האָבן געמוזט
ממלא זײַן וואָס גראַט האָט ניט דערוואַגט. אין געוויסע קלייניקייטן גייען זיך
ניט צונויף די רוסישע גראַמאַטיקעס. אַנדערע למשל פּאָדערן אומבאַדינגט
די קאַמע, וען דער אַ חורט זיך איבער צוויי מאָל (בש ענדלעכע גלידער אין
צווייפּגעצויגענעם זאַץ). אַנדערע טיילן די קאַמע בלויז וען אַ קומט דרש מאָל,
די דריטע — דאָס רוב — גיבן איבער דעם גורל פון דער קאַמע בש צוויי
אָ=ען אין די הענט פון דעם שרעבער. אין געוויסע פרטים האָט מען ביסלעכ-
ער געביטן גראַטס פּלליים. למשל וען אַ באַמערקוואַך קומט אין מיטן דירעקטע
רייז, פּאָדערט גראַט נאָכן באַמערקוואַך אַ צווייפּינטל, בשעת אין דער פּראַק-
טיק פּאַרביט מען אָפט דעם צווייפּינטל מיט אַ קאַמע. מען האָט אַרײַך אין
אַ סך פּאַלן גענומען פּאַרביטן די פּיסלעך מיט דעם טירע, די רוסן האָבן
אָבער טעאָרעטיש זיך לייניק פּאַרנומען מיט אָפּשטעלצייכנס. פּאַקטיש האָט
מען עס איבערגעגעבן די לערערס און די שילערס, זיך צו מאַראַטשען דער-
בער (וי מענדל סאַטאַנאַווער דריקט זיך אַרײַס). נאָר פּעשקאַווסקי האָט
אַ שטאַרן אינטערעס פאַר דעם ענין. ער רוקט אַרײַס אַרפּן פּאָדערגרונט
די אינטאַנאַציע, די פּאַווע. ער פּרוּט די פּאַווע צו כאַראַקטעריזירן פאַר אַיט-
לעכן צייכן באַזונדער. ער שטעלט פּאַקטיש אַקעגן דעם גראַטישן לאַגיסטישן
פּרינציפּ זײַן רעטאַרישן באַזיס. אָבער ער קומט ניט מיט פּאַרלייגן צו רעפּאַר-
מירן גראַטס סיסטעם. פּעשקאַווסקי טייל בלויז זײַן פּעסטערן באַלען אַרײַסער-
רוקן אונטער דעם שוואַכערן פּונדאַמענט און איז אַרײַסן צו פּאַרריכטן קלייני-
קייטן. דערביי איז פּעשקאַווסקי גרונט-טעות דער, וואָס ער מאַכט דעם ענין
מיט דער אינטאַנאַציע צו פשוט. אַפילו פאַר דער קאַמע געפּינט ער סך-הכל
פיר מעלאָדישע און ריטמישע פיגורן, בעת אין דער אמתן קען מען אָנצילן
אין עטלעכע מאָל מער — און אַרײַך ניט אַרײַסען אַלע מיגלעכקייטן. בנױגע
אַנדערע צייכנס האָט פּעשקאַווסקי, שפּעטער זיך אַלײַן געכאַפט (למשל מיט
דעם צווייפּינטל), אַז ער האָט אומגעזעצלעך פּאַראַיינפאַכט די פּראַגע. און
דער עיקר: וען מען זאָל טאַקע אַרײַסגײן באַמת פון דער אינטאַנאַציע, לעצט

1 אין אַ גאַנצער רײ אַרבעטן שטעלט ער זיך אַפּ אַרײַך דער פּרױצע. געוועזן פון אַלץ
Школьная и научная грамматика. III. Знаки пре-
плагания и научная грамматика. Госиздат, 1923, стр. 75—99.

מען ניט קומען צו דער פראקטיק בנוגע דער רוסישער אינטערפונקציע, נאָס
איז געבויט אויפן פונדאנדערקלייבן דעם זאָץ. עי דאָס זאָל אָבער ניט זיין ביי
פעשקאָטיקין, מערקט זיך ניט קיין גרונטיקע רעפארם-באַיאָנונג אין דער
רוסישער אינטערפונקציע, הגם די סיסטעם איז כמעט סכאָלאַסטיש, הגם מען
איז מיט דער סיסטעם אומצופרידן און הגם אין רוסלאַנד באַדאַרף מען דאָך
זיט זיין פרינציפיעל קעגן אַ „רעוואָלוציע“ אין אָפּשטעלצייכנס.

אַז די גאַרע סיסטעם איז דאָרטן אולטראַ-טאַגיסטיש, באַטויזט דאָס אָפטע
אַרטינציעמען אין צוויי קאָמעס אַזוינע פשוטע לערטלעך עי יא, как, что און
אַנדערע אומשוואַדיקע. זי לערן אָן גרונד פאַרגראַטעוועט, כאַטש קיין מענטש
לעט ניט מאַכן אַ קאָמע-פאַווע הן פאַר הן נאָך דעם יא, הן פאַר הן נאָך
דעם что צום ביישפּיל:

Я знаю, что, сделал это, вы раскаетесь.

פאַרן что האָבן מיר אַ פאַווע. נאָכן что לעט קיין אויער און קיין
אַפאַראַט ניט אויפכאַפן קיין פאַווע. אויף דרײַ קאָמעס פון געבראַכטן זאָץ
האָבן מיר צוויי אָדער ריכטיקער אַנדערטהאַלבן קאָמע-פאַוועס:

Я знаю// что сделал это/ вы раскаетесь.

אָדער ביי אַן אַנדער אינטאַנירונג:

Я знаю/ что сделал это// вы раскаетесь.

עס נאָלט ניט געווען שווער צו ברענגען אָן אַ סוף ביישפּילן, עו די רוסן
שטעלן קאָמעס, כאַטש עס מעג פּעלן בכלל די קאָמע-אינטאַנציע אָדער עו
דער אָרט פון דער קאָמע און די שטעל פון דער פאַווע פאַלן ניט צונויף.
סוף דבר — די רוסישע אינטערפונקציע איז אומזיניק, עייל זי איז צו אַפּ-
גיסטיש. אָנשטאַט אַ פשרה צווישן צוויי פאַקטאָרן, האָט די רוסישע אינטער-
פונקציע כמעט אין אַלץ זיך געשטעלט אויפן צד פון דער סינטאַקטישער גלי-
דערונג פון אונדזערע רייד. רוסן זענען מיט זייער סיסטעם ניט צופרידן און
גאָר לעצטנס האָבן מיר געלייענט אין די צייטונגען, אַז געוויסע קליינע שינויים
האָט מען אַרטינגעפירט: אויסקאַסירט די קאָמע ביי אַגב-אורחא-לעווערלעך
(вводные слова) און באַגרענעצט דאָס באַנוצן די פּיסלעך.

די דייטשן, די רביים פאַר די רוסן אין הלכת אָפּשטעלצייכנס, זענען
געצונוגען זיך צו פאַרנעמען ניט ליניציק מיט זייערע אָפּשטעלצייכנס. פאַראַן
אַ ריי ביכער און ביכלעך מיט כּללים, מיט מאַטעריאַלן פאַר געניטונגען, מיט
אַלערהאַנטיקע סיסטעמאַטיוורונגען פון די צייכנס און פראַקטישע עצות. דאָס
איז דער בולטסטער באַליבט, אַז זיי ליידין אויך געבעך פון זייער אינטערפונק-
ציע. אַ סך הקדמות אין אַזוינע פראַקטישע ביכלעך באַקלאַנגן זיך, למאני אפילו
אינטעליגענטע מענטשן מאַכן גרייזן אין אָפּשטעלצייכנס.

דער דייטשישער גראַט בנוגע אינטערפונקציע איז שוין אַרדעוונג, נאָס
זיינע כּללים, פאַרמולירטע דאָס יאָר 1/81, זענען געבליבן עד-היום, בליז
מיט געוויסע קליינע שינויים. ניט געקוקט אויף דעם, נאָס די דייטשן האָבן

פסדר געשטרעבט צו פארגעניגערן זייערע פללים לעגן די אפשטעלצייכנס, זענען פאָרט געבליבן אַ ריי טאַקלענישן. ס'איז למשל גאַנץ אומזיכער, לען עס קומט די קאַמע פאַרן אינפֿיניטי מיט zu. אין דער פראַקטיק האָבן זיך אײַנגעפֿירערט געײסע פאַרגרינגערונגען, װאַס זײ שטימען ניט מיט די מקנות פון די גראַמאַטיקער. הגם די „טעאַריע“ פֿאָדערט געײנלעך Anführungszeichen צװי מאָל, לען דירעקטע רײד לערט דורכגעריסן דורך אַ באַמערקזאַץ, באַנוגנט זיך די פראַקטיק—דוכט זיך ס'רוב—מיטן אינגאַליקן אָנלענדן די פֿיסלעך. אין דער פראַקטיק לֵאָזט מען אײַך דורך די קאַמע בבֿ קורצע סוביעקטזאַצן און אין אַ רײ אַנדערע פֿאַלן. בכּוּ, די פראַקטיק איז נאָך אַלע חומרות טאַקלדיק אין געײסע גרענעצן, אָבער אײַך די טעאַריע איז ניט גענוג פֿעסט. נאָכדעם װי מען גיט 28 פֿללים לעגן דער קאַמע, קומט מען צום אײספֿיר, אַז die Regeln für seine Anwendung einer gewissen Anführungszeichen 1 Dehnbarkeit nicht entbehren אײב זיך קלײבן אַ מוסטער, איז אַזוינס גאַר ניט געראַטן. די דײטשישע סיסטעם האָט כּמעט אַלע חסרונות װאַס די רוסישע. די לעצטע איז אָפּטערס נאָך פֿעדאַנטישער. רוסן שטעלן אָפּט אַ קאַמע דאַרטן, װי די דײטשן האָבן זײ שװן ניט. למשל:

черна, как галка, худа, как палка.

פֿאַר אָט אַזאַ „װי“ באַגײען זיך די דײטשן אָן דער קאַמע. האָבן דערפֿאַר די דײטשן מער קאַמעס פֿאַרן אינפֿיניטיװ.

אין פֿרינציפֿ שטימען בײדע סיסטעמען, זײ זענען ניט „פֿאַנעטיש“, דײז זײ רעכענען זיך ניט מיט דער אינטאַנאַציע, מיטן אָפּשטעלן זיך אין פֿראַצעס פֿון רעדן, מיט די מוזיקאַלישע און רעטאַרישע פֿיגורן.

מיט דער פֿיילישער סיסטעם פֿון אינטערפֿונקציע בין איך גופא ניט באַ= קאַנט. נאָר אָפֿנים שײט זיך אונטער די דאָזיקע סיסטעם פֿון דײטש און ר= שיש בלויז מיט קלײניקײטן.

גאָר אַן אַנדער בײלד באַקומט זיך, לען מען גײט אַרײבער צו די אָפּ= שטעלצייכנס בבֿ די פֿראַנצויזן. שװן דער פֿאַקט גופא, װאַס די שולגראַמאַטי= קעס פֿאַרנעמען זיך גאָר לײנציק מיט דער אינטערפֿונקציע, װאַס עס זענען כּמעט װי ניט פֿאַראַן קײן ספּעציעלע ביכער מיט געײטונגען און אײפֿגאַבעס אײף דעם געביט — שװן דאָס אַלײן באַװיזט, אַז אין פֿראַנצויזיש איז דער ענין אומפֿאַרגלײכעך פשוטער. פֿיל לײנציקער פֿללים. עס קען זיך אפשר אײסדוכטן פֿיל מער לײדלײכן. אין דער אמתן — לײנציקער ספּקות, לײל דאָס דורכלאָזן אַ קאַמע לערט ניט אײפֿגענומען װי אַ חטא, און טאַקע אַזוי: לען מען האָט צוטריי צום געהער, לען דער צײכן איז פֿריער פֿון אַלץ אַ

¹ Dr. E. Moll. Interpunktionslehre. Breslau 1908, S. 30.

² דער גראַמאַטיקער לײאַן פֿאַרמולירט דעם ענין אַזוי: Unsere Zeichensetzung ist im allgemeinen rein grammatischer, nicht rhetorischer Natur.

סימבאל פאר דער ריטמישער גלידערונג און ניט קיין קרבן פאר דעם סכעמא-
טישן סינטאקטישן אָפּגערענעצן און צערטסן אונדזער ריידשטראָם — איז קען
מען זיך שוין פארלאָזן פיל מער אויף דעם שרעכער.

דער עיקר פון סינטאקטישן פרינציפ באַשטייט אין דעם, אַז אַ זאַץ מוז
יערן אָפּגעטיילט מיט אַ צייכן, כאָטש מיט אַ קאָמע. זאַץ — קאָמע" דאָס איז
דער אבן הפינה בל דעטשן און רוטן. עס בלעבט נאָר די פראַגע, וואָס דאָס
איז זאַץ (נאָר ניט קיין פשוטער ענין). אויב האַלטן, אַז לענדונג, אַפּאָזיציע,
אויסרופן, באַמערקטערטער זענען זאַצן אָדער עקזייטאַלענטן פון זאַצן; אויב
דאָס וואָס מען רופט אין גראַמאַטיקעס, פאַרקירצטע בוזאַצן" אויך האַלטן
פאַר זאַצן — איז איינגעלעך פאַר דער קאָמע פאַראַן אין גרונט-כלל: זי טיילט
אָפּ דעם זאַץ, לען עס קומט ניט קיין אַנדער צייכן, וואָס זאָל סימבאָליזירן
דעם סוף פון דעם זאַץ. בל די פראַנצויזן אָבער איז שוין ניטאָ דאָס אַררסיגן
פון דעם זאַץ-פרינציפ. אַ רעלאַטיוישן בוזאַץ טיילן די פראַנצויזן ניט אָפּ מיט
קיין קאָמע. פאַר qui און que איז קיין קאָמע ניטאָ (סידן לען דאָס זענען
אין תוך זאַצן אַרבינגעשטעלטע, אַנג-אורחאדיקע), אָדער די פראַנצויזן פאַרגי-
נען זיך בלויז פון איין זעט בוזאַץ צו שטעלן די קאָמע. פון דער אַנדער זעט
יערט אַן אָדערביאַלע באַשטימונג גאַנץ אָפט אָפּגעטיילט מיט אַ קאָמע. הכלל
פראַנצויזיש ברעכט דעם פעטישזום פון זאַץ, בכך יערט אַפילו די קאָמע אויס-
גענוצט רעטאַריש! דאָס היסט ניט, אַז זי איז ריין רעטאַריש. זי קומט ניט
שטענדיק, לען עס איז פאַראַן אַ פּאָזע, נאָר "שטומע" קאָמעס (לי אָפט אין
דעטש און רוסיש) לערן שוין אויסגעמידן.

יעגן דער פשטות בל די ענגלענדער איז שוין געלען גערעדט. אין
דער ציט לען זי געפינען ניט פאַר נייטיק צו שטעלן אין קאָמעס אַ לאַנגן
בוזאַץ און אַמאָל אַפילו אַ ריי בוזאַצן, איז גאָר אָפט פאַראַן אַ קאָמע ציטישן
סוביעקט און פרעדיקאַט. אין ענגליש איז די קאָמע גאַרניט סינטאקטיש. זי
אינטערעסירט זיך ניט מיטן זאַץ און מיט זענע טיילן, זי יערט אָנגעלענדט,
אמת ניט גענוג אויסגעהאַלטן, אונטערצושטרעכן לען ניט לען די מעלאָדישע
און ריטמישע גלידערונג פון אונדזערע רייד, אַזוי אַרום יערט די אינטער-
פונקציע באַקעם פרע, נאַטירלעך. בל די אָפּשטעלצייכנס האָט דער ענגלענ-
דער גענומען אַ קליינעם רעזאַנש פאַר זיין אויסלייג. וואָס וואָלט טאַקע גע-
וואָרן פון ענגלישע קינדער, לען צו דער אַרטאָגראַפיע זיערער זאָלן זי נאָך
האַבן די רוסישע אינטערפונקציע!

נאָך נסיעות צו אומות און לשונות אַז מיר קומען אַהיים, זענען מיר גאָט
צו דאַנקען גאַרניט קיין סיסטעם. אויב מיר קענען ניט שטענדיק גענוג יידיש,
זענען מיר דאָך געבאַרענע פּאָליגלאָטן. נעמען מיר אַ סיסטעם אָפּשטעל-
צייכנס פאַרטיקערהייט בים שכן. ס'רוב געפינען זיך אונדזערע איראַפּעזישע
אינטעליגענטן, פובליציסטן, ציטונג- און ביכער-מענטשן אונטער דער השפּעה
פון רוסיש. נעמט מען מאַלפּיש איבער די רוסישע כללים און גענוג. אויב

מען קען פון דעם יאָרד דרוקפּעלערן אַרױסזען אַ סיסטעם, האָבן פּמעט אַלע
ביכער און ציטונגען וואָס דרוקן זיך אין רוסישע און אין פּאָלישע די רוסישע
אַדער פּמעט די רוסישע אינטערפּונקציע. די דאָזיקע סיסטעם האָט זיך אַזוי
געפירט אין אונדזער דרוק-פּראָדוקציע אומעטום, אַחוץ אַמעריקע, ווי די
השפּעה פון ענגליש זיזט זיך אָפּן אַרױס אין אַ רײ נײַע ביכער און אױס-
גאַבעס און מוטושטער אין דער טעגלעכער פּרעסע (אין אַמעריקאַנער פּרעסע
איז מיט די אָפּשטעלצייכנס גאַר אַ שרעקלעכער מישמאַש). אַפילו בנוגע
אָפּשטעלצייכנס איז גערעכט היינע מיט זײַן פּערטלעכע זיך קריסטלעך און
זיך ידלען.

עס זאָל זײַן בנמצא אַ געוויסע אינטױטיױע באַצױנג צו אינטערפּונקציע
בײַ דעם פּאָלקסמענטשן איז שטער צו זאָגן. זען מען שרײַבט ברייט, קומט
מען אױס פּמעט אָן צייכנס. אַן אױסרופּצייכן, אַ פּרענצייכן — זײַ זענען נאָך
פּאַראַן. אױך דאָס פינטל קומט אַמאָל אין גאַנץ טשיקאַװע פּאַרן. די קאַמע
פּערט אומברחמנותדיק פּאַרגעסן. זשאַן פּאַל האָט נאָך אין 18טן יאָרהונדערט
זיך געחכמהט: „צװײ זאַכן פּאַרגעסן די פּאַרטערעײַנס פון זיבליעכן געשלעכט
מער פון אַלץ: די קאַמעס צו שטעלן און זײַ זען אױס, דערפּאַר כאַפּן
זײַ זיך אילע זיבליע צום שפּיגל“. בנוגע דער קאַמע איז ער אומגערעכט צום
זיבליעכן געשלעכט: דער מאַנסביל זינדיקט דאָ אױך גאַנץ גענוג. דער עולם
מאַכט ניט קײן זען פון דער אינטערפּונקציע. איז געמען אַ סיסטעם פון
דעם שטייגער קען מען ניט. זאָל מען בלייבן אַראָפּנעמען דעם מוסר-השפּל, און
מען דאַרף ניט צופיל אָנפיקעזען קאַמעס.

וואָסער אינטערפּונקציע האָבן גענוצט אונדזערע שרײַבערס? אייגנטלעך
דאַרף מען תּוֹך כּדײַ דיבור פּאַרשמעלערן די פּראָגע. אַזוי זײַ אונדז גייט אַצינד
ניט אָן די פּערזאָן פון שרײַבער, נאָר דער רבי און בר-סמכא אין שפּראַך-
געביט, קען מען שטעלן די פּראָגע באַשיידענער: מיט וואָסער אינטערפּונק-
ציע האָבן זיך באַדינט מענדעלע-מוכר-ספרים און שלום-עליכם? זײַ בידע זע-
נען דאָך די איינציקע מיטן אױסערגעזײַנלעכן שפּראַך-חוש, זײַ נאָר קענען
אױך דאָ גילטן זײַ אַוטאָריטעטן. לײַדער האָבן זײַ זיערע מאַנוסקריפטן ניט גע-
זען און אין דעם שטעקט אַן אַרגאַנישע פּגימה פאַר מײַן זיטערדיקן פּראָ-
יעקט. גאַנץ מיגלעך, אַז מען וואָלט געקענט זיך אָפּלערנען אַ סך. בײַ די
אומות-העולם האָבן די גרויסע דיכטער זינציק אַכט געלייגט אױף דעם. געטע
האַט איראַניש זיך געקלאָגט, אַז די קונסט פון אָפּשטעלצייכנס איז בײַזן סוף
לעבן געבליבן פאַרהיילן פון אים. אָבער שלום-עליכם האָט דאָך געהאַט אַן
אייגענעם אױסלייג. און אױף זיפיל עס לאָזט זיך משפטן פון קליינע אױסצוגן
(אַ שטייגער פון שלום-עליכם-בוך), האָט זיך שלום-עליכם אױך געהאַט זײַן
שטייגער פאַר אָפּשטעלצייכנס. זיכער איז, אַז ער איז ניט געזען קײן עבד
כּנעני בײַ דער רוסישער סיסטעם. איבעריקס זאָלן די גליקלעכע באַזיצערס
פון שלום-עליכם מאַנוסקריפטן נעמען דאָס וואָרט.

זינען מיר פרב. קיין באשלוסן אויף קאָנפּערענצן ניטאָ. קיין אייגענע פעסטע טראַדיציע פאַרמאָגן מיר ניט. איז אָנשטאַט צו נעמען פון זיער נאָ-ענטסטער פרעמד, מעג מען זיך שוין פאַרגינען דעם שילטאָג און האָבן אַ מער-ווייניק פעסטן, דורכגעטראַכטן, באַוווּסטיזניק אָנגענומענעם סדר. אָדער זאָלן מיר אפשר, אַרויסגייענדיק פון דער דרוק-פראַקטיק, באַפעסטיקן זי אַ פּרינציפּ די רוסישע סיסטעם? בשום אופן ניט. איינמאָל איז דאָרטן אַ שולחן-ערוך דראַקאָנישע געזעצן, און זיידער די פּרינציפּיעלע איינזענדונג גען קעגן דער סיסטעם, און זיטער באַדאַרפן מיר אויך צופאַסן די אינטער-פונקציע צום גייסט פון אונדזער שפראַך. מען דאַרף ניט איבעריקס געלערנט-קייט איינצוזען, אַז ניט דער זידישער סדר, ניט דער זידישער אופן צו פאַר-בינדן זאַצן צווישן אָנאַנד, ניט דער לערטער-סדר אין דעם זאַץ שטימען דגמרי ניט מיט דעם רוסישן שטייגער. די וואָס באַנוצן די רוסישע אינטער-פונקציע באַגייען אַן עטלע קעגן זידישן נוסח. זי נעמען און טוען אָן עפעס אַ שווערן, שטאַלענעם אַלטמאָדישן לאַגייסטישן גאָרסעט אויף דער בייגיקער, רירעווידיקער עמאַציאָנאַלער זידישער פראַזע.

מיר דאַרפן אויך ניט נעמען פאַרטיקערהייט די פראַנצויזישע אָדער די ענגלישע סיסטעם, כאָטש אונדזער סינטאַקסיס איז אַפנים נעענטער צו פראַנצויזיש און ענגליש. די דאָזיקע פאַרטיקע בגדים זינען אומבאַקאָעט. אָט למשל קומט אויס דעם פראַנצויזישן qui איבערצוגעבן מיט וואָס, דעם que ס'רוב מיט אַז (גאַנץ אָפט אויך וואָס). אין דער צייט לען דער סינטאַקטישער מהות פון qui און פון וואָס איז דער אייגענער, איז que און אַז זייט ניט דאָס זעלביקע. פאַר דעם יסוד אָבער מוז מען בליי שום ספק נעמען די פראַנצויזיש-ענגלישע סיסטעם. אין אינטערפונקציע דאָמיר זיך אַריינשטירן אויפן מערב. דער זאַץ מעג טאַקע בדרך-כלל אָפגעטיילט לערן מיט אַ קאָמע, אָבער נאָר יעמאָלט לען עס דאָ די קלאַרע פאָזע. ביי קורצע רעלאַטיבישע זאַצן איז אַזאָ פאָזע ניטאָ אינעם זאַץ.

אַ בוך וואָס איז אינטערעסאַנט / לערט געלייענט

איז בייס נאָרמאַלן אַריינשטירן קיין פאָזע נאָך בוך ניטאָ. נאָך אינטערעסאַנט קען זי זיין. אין זידיש זינען רעלאַטיבישע זאַצן אין תוך אַנדערש זיי קאָניונקציע-ביי-זאַצן אָדער אַסינדעטישע. מוז גילטן זיער אַנדערשקייט אויך פאַר אַ זידישער אינג-טערפונקציע. און און אַנדערע קאָפּולאַטיבע קאָניונקציעס פאַרבלייבן די קאָמע ביי קאָאָרדינירטע זאַצטילן. דאַרפן זיי אויספירן די זעלביקע שליחות ביי קאָאָר-דינירטע זאַצן — און אַזוי זיטער זיי דאָס איז צו זען פון בייגעלייגטן פראַ-יעקט. דער דאָזיקער פראַיעקט פּרעטענדירט ניט אויף באַזונדערער גענטיקייט און אויך ניט אויף אומבאַאירלעכקייט. דעם צונוי-שטעלער איז נאָר טייער דער עיקר: זיך באַזירנדיק אויף פראַנצויזישן און ענגלישן שטייגער — נאָטירלעך-כער, גרינגער און פרייער מאַכן אונדזער אוזוס מיט אָפּשטעלצייכנס (דעם דאָזיקן געזאַנג איז מיר שוין אויסגעקומען אַרויסצוזאָגן דאָס יאָר 1921 אין

דער הקדמה צו מ'ן שולגראמאטיק) און האָבן אײך סוף=פל=סוף אַ התחלה פאַר אַ סיסטעם פון יידישער אינטערפונקציע.

ליטער, אין דעם פראָיעקט פֿללים פאַר דער קאַמע, זינען פאַראַן 24 פֿללים און 118 ב'שפּילן. זאָל דאָס ניט אָפּשרעקן. ס'איז מיט אַ פּינן אַזוי באריכותדיק באַהאַנדלט. אַזוי זיי איצט הערשט אַ תּהו=ובהו, מוז מען רידן ניט נאָר זעגן יאָ=קאַמע, נאָר אײך זעגן ניין=קאַמע און אײך זעגן יאָ=ניין קאַמע. דער יסוד איז פיל פשוטער. פאַר דער קאַמע גילט דער רעטאַרישער באַזיס:

1. דו טאַרסט ניט שטעלן קיין קאַמע, זען עס פעלט די קאַמע=

אינטאַנאַציע,

2. דו מעגסט שטעלן אַ קאַמע — אָן שום פֿללים און אַנטישן — אַלעמאָל זען דו הערסט זי אַרויס, אַזוי צו זאָגן ב' דער סוביעקטישער קאַמע= אינטאַנאַציע.

3. דו מוזט שטעלן אַ קאַמע ב' אַ בפּירושער, אָביעקטישער קאַמע= אינטאַנאַציע.

דער דאָזיקער רעטאַרישער באַזיס זערט אַנטטיקלט און צום טייל דער= גאַנצט דורכן צוגאַב פון סינטאַקטישע באַגריפּן. אמת, אין געזיסע פונקטן איז דאָ פאַראַן אַ סתירה צווישן רעטאַריק און סינטאַקסיס און ניט שטענדיק איז גובר רעטאַריק (למשל דאָס פעלן פון דער קאַמע פאַר און).

אונדו קומט אײך אויס צו שטעלן די קאַמע, כּדי דאָס אײג זאָל זיך גי= כער אָריענטירן אין אַ געזיסן אָפּשניט. איז דאָס זידער אַן אָפּנייג פון גרונט= פּרינציפּ.

ב'ס לערנען קינדער באַנוצן די קאַמע דאַרף מען אַרויסגיין פון דער אינטאַנאַציע. מען דאַרף לערנען ריכטיק לייזענען און ריכטיק הערן. די אינטאַנאַציע פון אַ זענדונג, פון אַן אָפּאָזיציע, פון אַן איבערחזרונג זיי איבעררעכענונג זינען ניט קיין מיטאָל־אַגישע גרייסן. זען מען הערט זיי, איז שרן ניט קיין חכמה ריכטיק צו שטעלן די קאַמע. זען מען הערט זיי ניט, רעדט מען זיי אײך ניט ריכטיק אַרויס, מאַלט מען אַדער מען בראַקט פאַרפֿל= אָבער ניט מען רעדט. די קאַמע=פּאָזע איז אַנדאיי אַ ממשות. בל'בט איבעריק נאָר אויסצולערנען, זען עס קומט בדרך פֿלל ניט קיין קאַמע ב' דער קאַמע= אינטאַנאַציע. קיין סך פאַלן זעט איר ניט אַנצייילן און ב' אָט די אַלע פאַלן דאַרף די קאַמע זמן פאַקולטאטיוו.

בעת מען שטעלט אײן אַ סדר פאַר דער קאַמע, האָט מען דורכגעמאַכט אײף דר' פערטל די אַרבעט פאַר דער אינטערפונקציע=סיסטעם. ניט אומזיסט: האָבן מיר די גאַנצע ציט זיך געדרייט אַרום אָט דעם אבן נגף.

ב' דער קאַמע איז אויסגעקומען צו שטרעבן פאַר געזיסע פרשהייטן. מיטן טירע איז זי זאָך גרינגער. דער טירע איז דאָך כּמעט אין אַלע שפּראַכן אַ חומר ביד היוצר, אַ טרענער פון עמאַציעס (פּלוצלונג, אומדערליצרט, אי=

בערגעריסן, אינפאל, אינטערגעשטראַכן). זיין באַנוץ קען לערן גיכער אַרומ-
געשמועסט איידער באַשטימט.

זיי שווער עס זאָל נישט זיין מיט לערער צו באַשטימען די פאַרשידענע
רייטישע און מעלאָדישע פיגורן פון צווייפּינטל, הערט מען דאָך זיי דאָזיקע
פיגורן גענוג בולט אַרױס. אַ צווייפּינטל קומט נאָר דאָרטן, וו ער לערט גע-
זאָגט און געהערט. עס זינען נישטאָ קיין פאַלן פון „שומע“ צווייפּינטלעך אָדער
פון פאַרמױדן אין שריפט אַ „גערעדטן“ צווייפּינטל. בכלל אָבער איז דאָס אַ
צייכן, וואָס ער טוט און גלייטשט זיך כסדר באַרג אַראָפּ. אַמאָל פלעגן לייטן
איים באַנוצן פיל עפּטער זיי איצט. דעשט און רוסיש האָבן אים געהאַט:
(1) כמעט אין יעדן פּעריאָד פאַר דער פּאַלונג; (2) ביי איבעררעכענונג פאַרן
סך-הכל; (3) ביי באַשטימען באַגריפּן. כמעט אין אַלע פאַלן לערט דאָס צוויי-
פּינטל אַרױסגעשטופּט דורכן מאָדערנערן גראַציעזערן טירע. לעגן פאַרבליטן אַ
צווייפּינטל דורך אַ קאָמע איז שוין אױך דאָ געווען די רייד.

קאָמע-פּינטל לערט אין דער לעלט זעלטענער. יידיש האָט פּלעט לאַנגע
זאַצן, קען יידיש כמעט אין גאַנצן אויסקומען אָן דעם קאָמע-פּינטל. קיין ספע-
ציעלע אינטאַנאַציע אָדער פּאַווע פאַר דעם כפּל-שמונהדיקן צייכן איז נישטאָ.
נישט מחמת נויטענדיקייט, נאָר איבער, אַרכיטעקטאַניק“ לערן געגעבן פּלעס
פאַר אַט דעם קאָמע-פּינטל.

די פאַרענטוועזע—קלאַמערן, ריגעלעך — איז זעלטן און נישט קאָמפּליצירט
ביים באַנוצן.

פּינטל, פּרעגצייכן, אויסרופּצייכן, דרױפּינטל זינען בטבע צייכנס גליק-
לעכע. ביי זיי איז כמעט נישטאָ קיין עידעראַנאַנד צווישן רעטאַריק און גראַ-
מאַטיק. ביי שלום-בית זינען קיין צרות נישטאָ. דרױפּינטל איז אין חוץ אַ מין
סטיל-צייכן, אָבער נישט קיין אָפּשטעלצייכן זיי די אַנדערע.

פּיסלעך — דאָס איז שוין יאָ אַ פּראָבלעם. נאָר אַ פּראָבלעם פון גראַפיק.
דעשטן און רוסן האָבן די פּיסלעך ביים אָנהייב פון אונטן און ביי דער ענד
פון אויבן. ענגלענדער נאָר פון אויבן, פּראַנצויזן וואָס באַנוצן זעלטן די פּיס-
לעך — אין מיטן (לכל הפחות אין דרוק). דער ענין לענדט זיך פון דעם
פּרצויפּנים פון די פּיסלעך. איז עס אָן עסק פאַר זעצערען און גיסערען.
באַקלעמער פון אַלץ איז, אַז סױ אָנהייב סױ ענד זאָל מען האָבן די פּיסלעך
אויפן זעלביקן אָרט. כדאָיער פון אַלץ איז דער פּראַנצויזישער שטייגער. אָגב
נעמען עס איבער אַנדערע דעשטישע ציטונגען און אויסגאַבעס. אַחוץ די פּאָ-
ריקע פּיסלעך האָבן נאָך אַנדערע שפּראַכן (ענגלענדער, דעשטן) איינציקע און
גרעבערע (י) אויף אויסצוטיילן אַ וואָרט מיט אָן אייגנטימלעכן טעשט אָדער
פאַר אַ ציטאַטע אין אַ ציטאַטע.

דאָס בינדשטריכל (דער מקף) אין די צונויפּגעזעצטע לערער געהערט
צום אויסלייג פון אַט די צונויפּגעזעצטע. דאָס שטריכל ביים איבערטראַגן פון
אין שורה אין דער צווייטער האָט נישט קיין שייכות צו אָפּשטעלצייכנס, פּונקט

י"י דער אפאָסטראָף, דאָס פינטל ביי פאַרקירצונגען, פלערליי שטערנדלעך און צלמימלעך וכדומה. אַגב דאַרף דאָס דאָזיקע געזינדל איך באַקומען אַ שטיקל קאַנסטיטוציע.

לסוף — די נעמען פאַר די צייכנס:

דאָס פינטל (קלאָר, אַז ניט דער פונקט), דערום איך

דאָס צווייפינטל און

דאָס דרייפינטל און זיבאָלד אַזאַ ריי, טאָ איז ליבער עס זאָל הייסן

דאָס קאַמע-פינטל. ס'איז דאָך אַליץ איינס, וואָס עס זאָל קומען פריער.

די קאַמע — פיל פשוטער זיי ביי שטריך אָדער אונטערשטריך.

די פיסלעך — גענדז אָדער קאַטשקעס זינען איבעריק.

דער טירע — שטריך איז ניט באַקטעם, געדאַנקען-שטריך לאַנג און

ניט ריכטיק.

די רינגעלעך — פאַר דער פאַרענטעזע און

דער פּרענצייכן און דער אויסרופצייכן.

פּראָיעקט פאַר אַ יידישער אינטערפּונקציע

1. די קאַמע

A. אַלגעמיינער פּרינציפּ.

אַ קאַמע קומט נאָר דאָרטן, וווּ עס איז בנמצא אַ קאַמע-אינטאַנאַציע.

אַבער ניט שטענדיק זען עס איז פאַראַן אַ קאַמע-אינטאַנאַציע, קומט איך אַ קאַמע.

B. די קאַמע ווערט באַנוצט:

(א) איה אַרף אויסצוטילן אַ ווענדונג, למשל:

(1) קום אַקאַרשט, זינגעלע, אַהער.

(2) זינגעלע, קום אַקאַרשט אַהער.

(3) קום אַקאַרשט אַהער, זינגעלע.

(4) קום אַהער, דו פילאָזאָפּו (פאַלקסליד).

(5) זאָג מיר, דו שוין מידעלע, זאָג מיר, דו פּפּן מידעלע, וואָס זעסטו

טאָן אין אַזאַ זיטן זעג? (פאַלקסליד).

(6) אַ זינגט, דו קומסט שוין ניט זידער צו מיר!

1 די ספּעציעלע רעטאָרישע פיגור פון דער ווענדונג באַשטימט דאָ אַן שום ספּקות, וווּ

צו שטעלן די קאַמעס אין די ביישפּילן 4, 5 און 6.

ב) אויף אויסצוטיילן זא צווער טער, למשל:

(7) יא, איך קום באַלד.

(8) איך פעל ניט קומען, נין.

(9) הא, הא, ויפיל געלט!

(10) אן, פער זפט איר, ליבער ייד?

ג) אויף אויסצוטיילן אן א פאָוויניע, פוען עס איז פאַראַן די בפירושע אייגנ-
אַרטיקע אינטאַנאַציע פון דער אַפּאָזיציע, למשל:

(11) זמן טאַטע, דער אַלטער שמש פון קצבים=קלמזל, איז שרן גאַר בלינד.

(12) דאַרטן, אין יענעם פינקל, שטייט דער בעזעם.

(13) זי, מירל, האָט שרן גאַרניט געקלערט.

(14) זי האָט שרן גאַרניט געקלערט, מירל.

(15) זי, ר' גדליה הורוויצעס בת-יחידה, מירעלע, האָט אים סוף-בל-סוף די
הנאָים אָפּגעשטיקט (בערגעלסאָן).

(16) זי איז פול, מן ברוסט, מיט פאַרגעפילן היסע 2 (האַפּשטיין).

(17) קלאַפט זי, די פּערגעלעסן מיט די לאַנגע פיסע (ש"ע).

ד) ביי אַיבער הורונגען, למשל:

(18) דער פריינג, דער פריינג פועט קומען (פּרין).

(19) געפילט האָב איך יידישע פּערטער פּי טבעלעך ריינע, פּי טבעלעך
ריינע (קולבאַק).

(20) קיין זאך אין דער פעלט האָב איך ניט אַזוי געגאַרט צו האָפּן פּי אַ מע-
סערל, פּי אַן אייגן מעסערל (ש"ע).

ה) ביי קאַרדינירטע זאַצטיילן, למשל:

(21) קיין מענטשן, קיין ציגן, קיין הינט ניט אין גאַס (קוויטקאָ).

(22) איך פעל טרייסטן, בעטן, פיינען, פועקן (ביאַליק).

(23) אַ זון פאַקסט אַ געזונטער, אַ ווילער (פּרין).

(24) ער האָט גערופן משהן, היימען, שלומקען.

(25) רויק, געלאָסן האָט ער זיך גענומען צו דער אַרבעט.

(26) דאָס צייגעלע איז געפאַרן האַנדלען, קויפּן ראָזינקעס מיט מאַנדלען.
(פאַלקסליד)

ו) ביי קאַרדינירטע זאַצן, למשל.

(27) זי פלאַטערט פון צאַרן, פון בלוט איז זי רויט (אַנ-סקי).

(28) איז אַנגעפאַרן אַ שניי פון הימל, האָט ער די שטעגן פאַריאַגט (פּרין).

1 ביי אַן אַנדער אינטאַנאַציע (דען מען שטעלט זיך אָפּ גאַר נאָך נאָכן צווייטן האַ), באַ-

דערף מען שרייבן: הא-הא, וויפיל געלט!

2 די ביישפילן (16 און 17) האָב איך גענומען פון א. זאַרעצקיס אַרבעט. צו דער-
יידישער פּונקטואַציע. זע די צושריפט.

(29) דער מלך איז אָפגעשטאָרבן, די מלכה געוואָרן פאַרדאָרבן, דער צויבג איז אָפגעבראָכן, דאָס פייגעלע אַנטלאָפן (פאָלקסליד).

(ז) איהף אָפצוטיילן אַסינדעטישע בייזאַצן, למשל:

(30) ער האָט געוואָגט, איך זאָל מאָרגן קומען.

(31) נעט עס מאָרגן רעגענען, בלומן מיר אריסגעשטעלט מיט אונדזער עקסקורסיע.

(ח) איהף אריסצוטיילן באַמערקזאַצן, למשל:

(32) „לעמעשקע“, אַזא צונאָמען האָט דער ייד געהאַט, איז געווען אַ קנאַ-פער פאַרדינער.

(33) איך זעל אַיך, זאָגט דער משרת, באַלד דערלאַנגען עסן.

(34) „איך זעל אַיך באַלד דערלאַנגען עסן, זאָגט דער משרת.

(ט) איהף אריסצוטיילן לענגערע בייזאַצן, בפרט איהף אריסצוטיילן אַ מיטל-וואָרט מיט די טערטער וואָס ציען זיך צו אים (פאַרשטייט זיך זען עס זינען דאָ פאַראַן קאָמע-אינטאַנאַציעס!), למשל:

(35) ניט צו קלעין זעגן זינע געפאַרן, בין איך אַזעק אין קריג.

(36) מיר האָבן ניט געקענט, ביי אַזוינע שטערע און אומפאַריסגעזעענע אומשטאַנדן, אריספירן אינגאַנצן אונדזער לכתחילהדיקן פלאַן.

(37) גייענדיק אין וואַלד, קלעב איך יאָגדעס.

(38) זי איז געווען צעשמעט, דערלאַנגענדיק צום טיש.

(39) געקומען אַ מידער אַהיים, האָב איך זיך צוגעלייגט אריסווען.

(40) שפאַצירנדיק בים טיך, טרעף איך אים.

(41) איך טרעף אים, שפאַצירנדיק בים טיך.

(42) ביי אַזוינע נעע און שטערע באַדינגונגען, זאָגן מיר זיך אָפ פון אָפמאַך.

(י) איהף אריסצוטיילן גראַמאַטיש-פאַרשיידענע ווערטער-גרופעס מיט בולטע קאָמע-אינטאַנאַציעס און איהף צו באַצייכענען אייגנאַר-טיקע רעטאָרישע פייגורן, למשל:

(43) מיט אַ קעזל, האַרט טי שטיין, לאָזט ער זיך אין זעג אַליין... און אַן עפל, רייט און זיס, פאַלט אים תיכף צו די פיס (קינדערשאַפונג).

(44) זאָגסט, טאַקע?

(45) אַ פערד, זאָג איך, איהף פיר פיס, ספאַטיקעט זיך, ובפרט אַ מענטש, מיט איין צונג (ש"ע).

1 אַסינדעטישע הייסן אַזוינע בייזאַצן, וואָס הייבן זיך ניט אָן מיט קיין בינד-האַרט, ניט מיט קיין רעלאַטיווישן פאַרנאָמען. ס'איז פאַרשטייט זיך אַ טראַגע, צי מען דאַרף זיי בכלל אַנרוטן בייזאַצן. נאָר דאָס געהער ניט צו דעם ענין פונקטואַציע. לידידי מעג מען בכלל אריסקומען אין דעם יידישן סינטאַקסיס אָן דעם גאַנצן באַגריף בייזאַצן, הייל מיר פאַרמאָגן ניט קיין עכטע סובאַרדינירונג.

- (46) א צענערל, א רחטס אזוי זיי פפער (ש"ע).
- (47) אין די הענט האָט ער געהאַט אַ מלאָכה, עפעס גאָר אַ פּפּל-שמונה-דיקע (ממו"ס).
- (48) דו, הערסטו?
- (49) און דער בלייכער ייד, פון זייטע מקומות,² האָט נאָר שטילערהייט גע-זיפּצט.
- (50) די דערקעטשטע נשמה זינע, אזוי פרי פאַר דער ציט, האָט זיך עי אַ געפאַנגען פייגעלע אין דעם שטיבל געשלאַגן נעבען,³ אַריסרעסן זיך פון דער קלעם אין דער פרעזער ועלט (ממו"ס).
- (51) גאַנץ ריכע יידן אַפילו לאָזן זיך אַרף דער אַכסניא באַנגונ מיט אַ בעטל און שטייען דרש, פיר⁴ אירע אינאיינעם (ממו"ס).
- (52) יידן, מיט שטעקלעך, דרייען זיך אַרום לעבן דער בערוז.

C. די קאַמע פאַר קאַניונקציעס.

בנוגע דער קאַמע פאַר אַ קאַניונקציע, דאַרף מען נעמען אין באַטראַכט דעם אונטערשיד צווישן די גלייכשטעלנדיקע, פאַרבינדנדיקע קאַניונקציעס (און, הן, ס'זי, אי און אַנדערע)—פון איין זיט, און קעגנשטעלנדיקע (אַבער, דאָך, נאָר, נבערט א"אַנד) מיט באַגרינדנדיקע (בכּן, אזוי, דערום א"אַנד)—פון דער אַנדער זיט. דערבײַ גילט איין פּלל, וואָס ער איז חל ס'זי אויף דעם צונויפגעצויגענעם זאַץ ס'זי אַרף קאַאַרדינירטע זאַצן:

(א) פאַר אַ גלייכשטעלנדיקער קאַניונקציע קומט ניט קיין קאַמע, למשל:

(53) דער יינגל רופט אַרום און די מידל שפילט זיך.

(54) ס'זי דער יינגל ס'זי די מידל לויפן אַרום.

(55) דער הימל זעט זען אי לייכטיק אי ריין (פרוג).

(56) דער זינט פופט און ברומט.

(ב) פאַר אַ קעגנשטעלנדיקער און באַגרינדנדיקער קאַניונקציע קומט אַ קאַמע, למשל:

(57) דער יינגל רופט אַרום, אַבער די מידל שפילט זיך גאַנץ רויק.

(58) דער יינגל רופט אַרום, און די מידל שפילט זיך גאַנץ רויק.

(59) ער איז געווען קראַנק, בכּן האָט ער טשאַקע ניט געקאַנט אַרבעטן.

1 דו"ז איז דאָ אַ הענדונג.

2 ס'איז דאָ פאַרען די אינטאַנציע פון דעיקערונג, פון באַטשטן אַנג-אורחא-האַרט, הייער נאָנט צו דער אינטאַנציע פון אַפּאָזיציע.

3 די קאַמע איז דאָ פּאַקולטאַטיוו.

4 ביי דער גרויסלעכער אינטאַנציע: דריי-פיר.

5 דער קאַנטעקסט און די אינטאַנציע מאַכן קלאַר, אז אין דעם פּאַל איז און אַ קעגנשטעלנדיקע קאַניונקציע.

60) ער איז געווען קראַנק, און ער האָט טאַקע ניט געקאַנט אַרבעטן.

61) ער איז געווען קראַנק, דאָך האָט ער געאַרבעט.

62) דער פֿלל איז אומנוציק, דעריבער איך איבעריק.

וואָס שייך סובאַרדינירטע זאַצן וואָס הייבן זיך אָן מיט אַ בינדוואָרט, גילט דאָ דער אַלגעמיינער פּרינציפּ, אַז אַ קאָמע קומט נאָר דאָרטן, וו מיר הערן אַריס די קאָמע-אינטאַנאַציע. אַגב איז דאָ די קאָמע-אינטאַנאַציע די סאַ-מע בולטע און די סאַמע פשוטע, אַזוי אַז מען קען זי גרינג באַשריבן: מיר הייבן בהדרגה די שטים; דער הייכפונקט איז ביי דער פּאַזע; די פּאַזע איז דאָ אַן איבערריס, אַפּריער מיט אַן אינעווייניקסטן אָנזאָג איהר עפעס שטער; די פּאַזע איז דאָ געוויינלעך אַ קורצע; נאָך דער פּאַזע הייבן מיר אָן שוואַכער און גידעריקער, ווי מיר האָבן פּאַרן איבערריס גערעדט, אָבער שטאַרקער אידער מען וואָלט אָנהייבן אַ ניעם, זעלבשטענדיקן זאַץ. לאַמיר זיך אַשטי-גער אַרבהערן אין דער קאָמע-אינטאַנאַציע:

63) איך האָב שוין געפונען ביי מיר מין חבר, אַז איך בין נעכטן געקומען אַהיים.

די קאָמע-אינטאַנאַציע האָט בעצם קיין שטיות ניט צו דער קאָ-ביונאַציע, ניט צום סדר פון די זאַצן, און כמעט די זעלביקע פיגור באַקומט זיך אין דעם זאַץ:

64) אַז איך בין נעכטן געקומען אַהיים, האָב איך שוין געפונען ביי מיר מין חבר.

1 קאָטעקסט און אינטאַנאַציע זאָגן אונדז, אַז „און“ איז אַ במקום פּאַר אַ באַגרינדונג-

דיקער קאָנוונקציע.

2 אַן ערך אַזוי באַשרייבט אין אַזא פּאַל די קאָמע-אינטאַנאַציע דער רוסישער געלערנטער

פּעשקאָסקי אין אַ ריי אַרבעטן זיינע (אַשטיגער אין זיין Школьная и научная грамматика. Изд. 4. стр. 109. Наш язык, Книга для учы-
теля, 1, стр. 13).

פּעשקאָסקיס טעות, לפי דעתו, באַשטייט נאָר אין דעם, וואָס אָט די פשוטע קאָמע-אינטאַנאַציע הערט ביי אים צו פּאַרלעגעמיינערט און וואָס ער זעט אין דער ריי קאָמע-אינ-

טאַנאַציעס נאָר פיר מינים (די אינטאַנאַציע פון הייבן די שטים; די אינטאַנאַציע ביים איבער-רעכענען; ביי זאָגן עפעס אַגב-אורחא; ביים רופן), בעת מען קען אינדעראַכטן אָנצוילן פיל מער

כאַראַקטעריסטישע אינטאַנאַציע-אופנים פאַר דער קאָמע. כּווי זיך איבערצוציגן אין דעם לייג איך פאַר אַדורכלייגענען די ביישפּילן 28 און 29: דאָ איז די קאָמע פּאַרבוונדן אי מיט דער סימעט-

רישער פיגור פון איבעררעכענען, אי מיטן הייבן די שטים. נאָר דער גאַנצער ענין איז אַ ליי-רישער אָנטייג. ווער עס וויל זיך גענוער פאַרנעמען מיטן אינטאַנאַציע-ענין איז פאַר אים אַ

גוטער אַריינפיר פּעשקאָסקיס רעפּעראַט פּאַרנעמען מיטן אינטאַנאַציע-ענין איז פאַר אים אַ Роль выразительного чтения в обучении реферат знакам препинания

איצט זי אַ היוצא מדברינו די פללים:

ג) אַ ביזאָן וואָס הייבט זיך אָן מיט אַ קאָניונקציע ווערט אָפגעטיילט מיט אַ קאָמע, אױב ס'איז פאַראַן די קאָמע-אינטאַנאַציע, למשל:

65) ער האָט געזאָגט, אַז איך זאָל מאָרגן קומען (פאַרגלעכן מיטן ביישפּיל 30).
66) מיר בלעבן אויסגעשטעלט מיט אונדזער עקסקורסיע, אױב עס זעט מאָרגן רעגענען (פאַרגלעכן מיטן ביישפּיל 31).

ד) אױב עס פעלט ביי אַזאַ ביזאָן די קאָמע-אינטאַנאַציע, דאַרף ניט ווערן באַנוצט קיין קאָמע פאַר דער קאָניונקציע פון ביזאָן, למשל:

67) ער זאָגט אַז ער קומט ניט.

68) זער זייס צי ער זייל גאָר.

69) אַ ספּק אױב ס'איז אמת.

(אין אָט די פּאַלן זאָלט געזען ריכטיקער צו באַטראַכטן די זערטער: ער זאָגט, "זער זייס" און "אַ ספּק" ניט זיי היפטזאָצן, זייל זיי זענען דע-גראַדירט צו דער מדרגה פון אַן אַגב-אורחא-זערט).

ה) אַ קאָניונקציע-ביזאָן (ד"ה אַזאַ זאָס היבט זיך אָן מיט אַ בינד-זאָרט) אין מיטן הויפטזאָן ווערט בדרך כלל אויסגעטיילט דורך קאָמעס, למשל:

70) דער מענטש, זאָס איך האָב אים אָקאַרשט באַגעגנט, האָט זיך מיר אויסגעדוכט זייער פאַרדעכטיק.

71) די סכנה, אַז מען קען אונדז די נאַכט באַפּאַלן, איז געזען גענוג גרויס.

72) זי האָט געזאָרט, ביי עס איז פינצטער געזאָרן, און איז אַהיים אַזעק.

73) מיר האָבן ניט געקענט, זייל די אומשטענדן זענען געזען שיערע און אומפאַרזעענע, אויספירן אין גאַנצן אונדזער לכתחילהדיקן פּלאַן (פאַרגלעכן מיטן ביישפּיל 36).

אין די פּאַלן קומט אַמאָל אויס צו ספּקן, אױב ס'איז פאַראַן די קאָמע-אינטאַנאַציע פאַר דער ערשטער קאָמע (למשל אין ביישפּיל 72). זער עס הערט זי ניט, דער מעג זי ניט שרייבן. דאָס איז ניט קיין בליז אין דער סיסטעם, נאָר דאָס איז אין אַינקלאַנג מיט דער גאָרער סיסטעם אָפּשטעלצייכנס זאָס זערט דאָ פאַרגעלייגט.

D. די קאָמע דאַרף ניט ווערן באַנוצט:

א) ביי באַמערקווערטער און קורצע באַמערקזאָצן, אױב זיי זענען ניט אַרויסגעהויבן נישט ריידן, למשל:

74) ער זעט מסתמא באַלד קומען.

75) ער זעט פאַרשטייט זיך באַלד קומען.

ב) פֿאַר „וויײַט וואָס הייבט ניט אָן קיין זאַך, לִמשל׃

(76) פֿרץ וי אַ דענקער.

(77) וויס וי דער אָקאַרשט אַרױסגעפּאַלענער שניי.

(78) אַ נאַענטער שכן מאַכט אױס מער וי אַ לִבּלעכער קרוב אין די גרויסע שטעט (ממו״ס).

(79) די קאַזאַקן פֿלײען וי די רוחות אױף די פּערדן.

ג) פֿאַר „צו״ און „כדי צו״ וואָס הייבן ניט אָן קיין זאַך און וואָס האָבן ניט פֿאַר זיך קיין קאַמע-אינטאַנאַציע, לִמשל׃

(80) ער איז אַטעק אין גאַס צו קױפּן עפּעס.

(81) ער איז אַטעק אין גאַס כּדי צו זוכן עפּעס צו פֿאַרדינען.

(82) איך קױף ניט צו פֿאַרקױפּן.

באַמערקונג. גאַר אַנדערש איז עס מיט דער סינטאַקטישער פֿאַרם, וואָס הייבט זיך אָן מיט ניט צו און וואָס איז לִישׁטן באַטשט גלײַך צו אַ מיטלעוואָרט-קאַנסטרוקציע. אַזאַ פֿאַרם הייבן מיר שטענדיק אַרױס בײַם ריידן און מיר מוזן דאָ האָבן קאַמעס, לִמשל׃

(83) אַ הון לייגט זיך און קלאַקעט, ניט צו פּרעגן קיין קשיות (ממו״ס).

(84) געכאַפּט די כּשרע מציאָה, ניט צו מאַכן מיט אים קיין פֿיל הסברות, און געטאָן אַ נעם (ממו״ס).

זען אױך בײַשפּיל 35.

ד) זען עטלעכע סובסטאַנטיוון שאַפּן אײן פֿאַרשטעלונג (ניטאַ דאָ קיין אַפּאָזיציע און ניטאַ דאָ די אינטאַנאַציע פון דער אַפּאָזיציע), לִמשל׃

(85) מאַטל פּיסי דעם חזנס איז אַ יינגל אַ ברען.

(86) דער פּעטער פּיניע און די מומע רײזע.

(87) חיים-יונה דעם קירושנערס אַרבעט.

ה) זען דאָס מיטלעוואָרט האָט ניט קיין בײַשפּילן צו זיך, זען די מיטל-וואָרט-גרופּע איז קלײן, בכּלל זען דאָס מיטלעוואָרט און די זערטער וואָס זיען זיך צו אים ווערט ניט אַרױסגעוויבן בײַם ריידן, לִמשל׃

(88) לייגנדיק האָט ער געלייענט דאָס בוך.

(89) איך האָב אים געזען לייגנדיק.

(90) שפּרינגט אױס דער הױט הערנדיק אַזױנס (ממו״ס).

(91) דאָס האַרץ האָט געריסן קוקנדיק אױף אים (ממו״ס).

(92) אַן אַפּגעגעסענער האָט ער זיך צוגעלייגט.

באַמערקונג. גאַר אַנדערש איז עס מיטן פֿאַרטיציפּ פון פּריערדי-קײט, וואָס מיר הייבן שטענדיק אַרױס, לִמשל׃

(93) אַפּגעגעסן, האָט ער זיך צוגעלייגט.

1 דער בײַשפּיל איז גענומען בײַ א. זאַרעצקין.

2 מיט דער קאַמע-אינטאַנאַציע איז דער זאַך באַמט אוממעגלעך. אַן דער קאַמע-אינטאַנאַציע איז ער פֿאַרשפּרייט, יידישלעך און מוז ווערן געכשרט... כאַטש אַ האַרץ קען ניט קוקן.

ו) ביי קורצע רעלאטיווישע בייזאצן, למשל:

94) דער מענטש וואָס לאַכט.

95) דער וואָס קריגט די פעטש.

96) זאָכן וואָס מען רעדט ניט פעגן זיי.

97) דו זייסט ניט וואָס דו זילסט.

98) שוין ניט די נציפע=סאָסיע וואָס פריער (ממו"ס).

99) דער וואָס האָט די מאה האָט די דעוה.

100) עס איז פאַראַן אַ ניגון וואָס מוז האָבן פערטער.

101) אַפילו אַ הון להבדיל טוט אײך וואָס גאָט האָט געבאַטן (ממו"ס).

ז) ביי אַן אויסדרוק וואָס איז בלויז פאַרמעלאַ בייזאָן, למשל:

102) ער אַרבעט אײף וואָס די זעלט שטייט.

103) ער ליפט ווהיין די אײגן טראָגן.

104) זיי זאָנדרעטען אײס ווי די זעלט האָט אַן עק (ממו"ס).

ח) פאַר אַ גלייכשטעלנדיקער קאָניונקציע, זען די ביישפּילן 53-56.

ט) פאַר אַ קאָניונקציע, וואָס מיט איר הייבט זיך אָן אַ בייזאָן און וואָס האָט אָבער ניט פאַר זיך די קאָמע-פּאַזע, למשל: (אַגב זען די ביישפּילן 67, 68 און 69).

105) זײַן קינדערשער שכל האָט אים אויסגעמאַלט אַזאָ עינטשפינגערל

וואָס אז מען זאָגט... (דאָ איז ניטאָ קיין קאָמע פאַר אַז)

106) אײך זאָג דיר לכתחילה, אַז אײב דו זעסט עס פאַרט טון, זעל אײך...

(דאָ איז ניטאָ קיין קאָמע פאַר אויב).

פ. די קאָמע איז דערלאָזלעך, אָבער ניט אָבליגאַ=

טאַריש:

א) ביי אַ גלייכשטעלנדיקער קאָניונקציע וואָס חזרת זיך אײבער אַ סך מאָל, למשל:

107) עס ליפן אַרום אײף דער זאַנט אי חיות (.) אי פּייגל (.) אי ריזן (פרוג)

108) און דו אַקערסט (.) און דו זייסט (.) און דו פּיטערסט (.) און דו זייסט.

באַ מערקונג. מיר דוכט זיך, אַז עס איז דערלאָזלעך אײנער פּון

די דריי אופנים:

1. און דו אַקערסט און דו זייסט

און דו פּיטערסט און דו זייסט.

2. און דו אַקערסט, און דו זייסט,

און דו פּיטערסט, און דו זייסט.

3. און דו אַקערסט און דו זייסט,

און דו פּיטערסט און דו זייסט.

מען טאָר אָבער ניט אַזוי:

1. און דו אַקערסט, און דו זיסט
און דו פיטערסט און דו ניסט
2. און דו אַקערסט און דו זיסט,
און דו פיטערסט, און דו ניסט
און אַזוי זיסטער.

הכלל — די קאָמע טאָר ניט צעשטערן די סימעטרישע גלידערונג פֿון דעם זאַץ.

(ב) במ אַ גלייכשטעלנדיקער קאָניונקציע וואָס הייבט אָן אַ לענגערן קאָאָרדינירטן זאַץ, למשל:

(109) די מאַמע גיט מיר אין חדר אַרפֿן אַ גאַנצן עפֿל מיט צוויי גראָשן (.) און אויך דער דזשטשענקט מיר אַ פּאַר קאָפּיקעס און אַ קניפּ אין בעקל (ש"ע). (די ראָלע פֿון דער קאָמע באַשטייט דאָ ניט אין דעם וואָס זי דאַרף באַצייכענען די פּאַראַנענע קאָמע-אינטאַנאַציע, נאָר אין דעם וואָס זי העלפט אונדזער אויג זיך צו אַריענטירן גיכער אין דעם געשריבענעם טעקסט).

(110) איז אָנגעפּאָלן אַ שניי פֿון הימל, אַ גרויסער שניי, האָט ער די שטעגן פּאַריאָנט, די טעגן פּאַרשיט (.) און טעג און אפשר וואָסן טעט קיין אורח איבער דער שוועל ניט קומען.

(ג) ביים סוף פֿון אַ רעלאַטיווישן בייזאַץ, למשל:

(111) דער וואָס האָט די מאה (.) האָט די דעה.

(112) די פּראָגע העלכע מיר באַטראַכטן (.) איז זייער אַ שווערע.

(113) דאָס לעבן וואָס בלייט (.) צעטראַמפּלט דאָס לעבן וואָס האַלט שוין בשם סוף (יהוָאָש).

(ד) ביי אַ רעלאַטיווישן בייזאַץ וואָס הייבט זיך אָן מיט אַן אַרווערן בייאַלן פּראָנאָמען, למשל:

(114) זאָג מיר (.) פּאַרעוואָס טוטטו דאָס.

(115) איך זייס ניט (.) זען ער טעט קומען.

(116) די צייט (.) זען ער טעט קומען (.) איז ניט באַשטימט.

(117) דאָס לאַנד (.) ווהין איך גי און קען איך מיטנעמען (.) איז איין בליענדיקער גאָרטן (פּרץ).

(1) ס'איז אַ ספק, צי אזא בייזאַץ (זען די ווייטערדיקע ביישפּילן 114—117) דאַרף אויך אָנגערופן הערן רעלאַטיווישער, כאָטש ווען מיר זאָלן יאָ אָננעמען אזא איינטיילונג, פּאַרגרינגערן מיר אונדז די קלאַסיפיקאַציע פֿון בייזאַצן: רעלאַטיווישע, קאָניונקציע-ביזאַצן און אַסינדעטישע.

² אין די ביישפּילן 116 און 117 איז מיגלעך צו באַנוצן נאָר די צווייטע קאָמע אויך ניט באַנוצנדיק די ערשטע.

ה) צווישן א סוביעקט און א פרעדיקאט, יען זי זינען פיל-
שערטערדיק, למשל:

118) דאָס אַרומלעפן הין און צוריק אָן שום נוצן (.) האָט מיך גאָר אינג-
גאַנצן אויסגעמאַטערט.

ו) זיער אָפט איז די קאָמע בליז פאַקולטאַטיב ביי B ט) און B י), למשל:
אין די ביישפילן 41, 42, 45; זען אויך ביישפיל 50.

II. דאָס צווייפּינטל

A. אַלגעמיינער פּרינציפּ.

דאָס צווייפּינטל יערט באַנוצט נאָר ביי אַ כאַראַקטעריסטישער אינטאַנאַ-
ציע פאַר אַיבעררעכענונג און דערקלערונג און נאָר ביי אַ בפרושער פּאָזע.
ביי ספּות פאַרבליבן דאָס צווייפּינטל מיט אַ טירע.

B. דאָס צווייפּינטל ווערט באַנוצט:

א) פאַר אַן אַיבעררעכענונג, אָס קומט נאָך דעם פּוללדיקן יאָרט, למשל:
119) אַלץ פאַרמאָגט ער: געלט, שיינקייט און געזונט.

120) דריי זאַכן וואָסן אָן רעגן: פּראָצענט, דירע-געלט, מידן (שפּריכטאָרט).

ב) פאַר אַן אַיבעררעכענונג, יען עס איז אַפּילו נישט דאָס פּוללדיקע
יאָרט, אָבער עס איז בולט די געהעריקע אינטאַנאַציע, למשל:

121) די קאָמע יערט באַנוצט: ביי אַ יענדונג, ביי זאַטערטער, ביי אַן
אַפּאָזיציע אַזוי"ו.

122) מיט אַ געפּילדער זינען אַרטינגעלעאָפּן: משה, חיים און לייבטשיק.

ג) פאַר דערקלערונגען און דערגאַנצונגען מיט די אַרטיפּיר-שערטער: אַזוי,
בוה האָפּן, אָט וואָס, דאָס ווייטערדיקע, אויף אַזאַ
שטייגער און ענלעכע, למשל:

123) זיי באַגריסן זיך אויף אַזאַ שטייגער: זיי ליגן צו אַ האַנט צום האַרצן,
צו די אויגן, צום שטערן און פאַרבייגן זיך טיף.

124) מאָטל כאַפט פּיש אַזוי: טוט אויס דאָס העמד, פאַרקניפט דעם אַרבל,
גיט ביזן האַלדז אין יאַסער און נעמט אָן אַ פּול העמד מיט גראָז און
בלאָטע.

ד) פאַר דירעקטע רייד און צייטאַטן וואָס קומען נאָכן אַרטיפּיר-זאַך, למשל:
125) גיי אין צו דעם פּאַפּאַ פּרעגן: פּאַפּאַ, איז שוין מאָרגן הינטז?
(ה. האַפּמאַן).

126) אים ענטפּערט אָפּ פּון צווישן ייז און קאַרן אַן אַנדער מין פּריגל
עפעס: „פּיק-בער-פּיקו פּיק-בער-פּיקו“ (ממו"ס).

- 127) מיר האָבן זיך פאַרטראַכט איבער דעם פּרזישן זאַץ: „וי קען מען
 זיסן, אָו עס דוכט זיך אַזויפיל“
- און ה) איך זען דער אַרױנפיר-זאַץ איז בלווי אַ געמיינטער, לַמשל׃
- 128) קוקט מיך אָן מײן באַבע-לעבן מיטן מילדן אױגן-גלאַנץ: „אױנגערעגנט
 זעט דיר זען, טאַכטערשי, דײן חופּה-קראַנץ“ (אױלינגאַטער).
- ג) דאָס צױיפּינטל דאַרף נײט װערן באַנוצט:
- א) פאַר אַן איבעררעכענונג, זען עס איז נײט אַ קײן פּאַװע, לַמשל׃
- 129) די קאַמע זערט באַנוצט בײ אַ זענדונג, בײ זאַטערטער, בײ אַן
 אַפּאָזיציע אַזױ.ױ.
- 130) מיט אַ געפילדער זינען אַרױנגעלאָפּן משה, חיים און לײבטשיק.
- ב) פאַר דירעקטע רײד, װען דער באַמערקזאַם איז אין מיטן, לַמשל׃
- 131) און דו זאָלסט אומבאַדינגט, האָט ער אַ הײזעריקער זיטער געטענהט,
 נײט פאַרזעסן צו באַצאָלן דעם אַלטן חוב.
- 132) גײ זיך דײן זעג, הער איך, און גאָט זעט דיר שיקן אַ טריסט.
- ג) בײ קעפּלעך און איבערשריפטן פון דעם שניט:
- 133) באַמערקונג, דער פּלל גילט נאָר פאַר...
- 134) אױפּגאַבע, געפּינען די סוביעקטן און...
- 135) פאַרזיצער (חתימה).
- ד) פאַרן נאָמען פון אַ זענען, פירמע, געזעלשאַפט, לַמשל׃
- 136) מיר געפּינען זיך אונטערן אַנדערן פון בערגעלסאַנס ראָמאַן, נאָך
 אַלעמען“.
- 137) געקומען איז ער מיט דער שיף, מאַטריטאַניע“.
- ד) דאָס צױיפּינטל איז פּאַקולטאַטיוו:
- א) בײ דער קלערונג אָן קאַנזינקזיעס און אַרױנפירטערטער, לַמשל׃
- 138) איך האָב נײט געקאַנט טון די אַרבעט: איך בין קראַנק געזען.
- 139) גאָט איז אַ פּאַטער: גײט ער נײט קײן מפה, שיקט ער צו אַ בלאַטער
 (שפּריכטאָרט).
- 140) שלאָף, גוטער מענטש, שלאָף: דאָ זעט דיר קײן בײז נײט געזען
 (פּרץ).
- 141) בײ די סאַזשלקעס די בלויע הילכן קלעפּ: דאָס פּאַטשט אַ גרוע
 לעבן זאַטער אױס די זעש (גלדוס).
- א) אין די אַלע פּאַלן זאָלט מען דאָס צױיפּינטל געקענט פאַרבײטן מיט
 אַ טירע, אין אַנדערע פּאַלן איך מיט אַ קאַמע, אין לעצטן בײשפּיל אפּשר
 מיט אַ קאַמע-פּינטל).
- ב) פאַר קורצע דירעקטע רײד אָדער זען דירעקטע רײד (קורץ)
 איז אַרױנגעשלאָסן אין מיטן אַ זאַץ, לַמשל׃

142 זאָג ניט (:), האָץ! ביז דו שפּרינגסט ניט אַריבער דעם קלאָץ.

143 זינע ערטער (:), זיט מיט מוחל! האָט קיינער ניט דערהערט.

(אין די פּאַלן קען מען אריסקומען אָן דעם צווייפּונטל, ניט באַנוצנדיק

אויך קיין אַנדער צייכן).

III. דער טירע

A. אַלגעמיינער פּרינציפּ.

די פּונקציע פון דעם טירע איז עיקרשט אַ רעטאַרישע. ביים אונטער-
שטרעכן, ביים בולטער מאַכן קען ער כמעט אומעטום פאַרבשטן די קאַמע.
דער טירע ליערט אָנגעווענדט גאַנץ פּרופּ און סוביעקטיוו. ער קען זיך אינגע-
פּינען הן אין מיטן זאַץ הן צווישן זאַצן. ביים טירע מוז שטענדיק זיין די
טירע-אינטאַנאַציע און ביי דער געהעריקער אינטאַנאַציע — דער טירע.

B. דער טירע ליערט באַנוצט:

(א) נאָך אַן איבעררעכענונג פאַר דעם כוללדיקן פּאַרטן, למשל:

144 געלט, שיינקייט און געזונט — אַלץ פאַרמאָגט ער (פאַרגלעכן מיטן
ביישפּיל 119).

145 פּראָצענט, דירה-געלט, מידן — די דריי זאַכן זאַקסן אָן רעגן (פאַר-
גלעכן מיטן ביישפּיל 120).

(ב) אויף אריסצודריקן די פּלוצלונגדיקייט פון דער טוונג, אָדער
גענייער און אַלגעמיינער — די אומדערוואַרטקייט פון דער
פאַרבינדונג, למשל:

146 ער האָט זיך זייער געאַפּלט צו פּאַרן — און געפּליבן זיצן אין שטוב.

147 ער האָט זיך זייער געאַפּלט צו פּאַרן און — געפּליבן זיצן אין שטוב.

(דער אָרט פאַרן טירע אין די ביישפּילן 146 און 147 מוז צוגרעפּפּאַלן

מיט דער שטעל פון דער פּאַרעזע).

148 אַ שפּרונג — און אַ פּאַל.

149 דערזע איך, עס שטימט אויפן הימל אַרום אַ שפּינקער לעאַקן פון

זייטן — אַ הייב און אַ שפּרונג און שוין זיך איך אויף אים (יהוָאָש).

150 דו זוכסט — און זייסט ניט זאַס דו זייסט.

151 אַ הון איז גוט צו עסן זאַלבעצייט — איך און די הון.

(ג) ביי אַ דיאַלאָג, למשל:

152 — וו שטייסטו?

— אויפן גאַס.

1 אָן דעם כוללדיקן פּאַרט קען דאָ ניט געמאַלט זיין די אינטאַנאַציע פון אַ טירע —

און אפשר דוכט זיך עס מיר בליז.

— וואס טרינקסטו?

— עפֿלקוואס (פאָלקסליד).

(153) זאָג, מאַראַן, דו ברודער מבער, וו איז גרייט דער סדר דינערן?

— אין אַ טיפער הייל אַ חדר, דאָרט האָב איך געגרייט ממן סדר

(א. ריזען).

(ד) אין פּעריאָדן און אין לאַנגע זאַצן, דהמנו:

(154) און זאָל יי לויט נאָך זמן די צייט פון ליבע און פון שלום, דאָך

קומען לעט, צי פרי צי שפעט, די צייט — עס איז קין חלום!

(א. ריזען).

(155) אונדזער הערשעלע, וואָס האָט שוין געוואָלט נעבעך דעם טעם פון

נייט, וואָס דאָס יונגע בלוט זינס איז נאָך געטען זודיק-היס, וואָס די

דערקעטשטע נשמה זינע, אַזוי פרי פאַר דער צייט, האָט זיך ווי אַ

געפאַנגען פּיגעלע אין דעם שטימל געשלאָגן נעבעך, אַרריסן זיך

פון דער קלעם אין דער פרעזער לעלט — ער, הערשעלע, האָט זיך

אַנגעכאַפט אין דעם לוינטשפינגערל מיט אַלע זינע געדאַנקען.

צווישן דער הייבונג און פאַלונג אין אַ פּעריאָד האָבן

מיר ס'רוב די קאָמבינאַציע קאָמע און טירע, —, דמשל:

(156) פאַר אים, מבע אַרעמע ברידער און שוועסטער, וואָס זינען צעזיט

און צעשפרייט איהן דער לעלט, וואָס קריכן און בלאַנדזשען איהן

טיונטער לעגן, אין רעגן, אין שטורעם, אין היץ און אין קעלט;

פאַר דיר, אָ דו אייביקער קרעכצער און זיפצער, פאַרשטאַרצטער,

פאַרקלאַגטער, פאַרמאַטערטער ייד, — טוט שאַלן און זינגען, הייליכן

און קלינגען ממן פרישו, ממן לעבעדיק, פרייערן ליד (פרוג).

(ה) ביי אַן אַנאַקאָלוטי, דמשל:

(157) זינע רייד — פון זיי קען מען ניט קלוג טערן.

(158) פון זינע רייד — זיי קענען ניט איהפקלערן.

(ו) ביים איסגעפונענעם פועל-יוצא (זען עס פעלן די טערטלעך: לכן,

איז אַזוי, דעריבער, בכּן אָדער אַנדערע) און בכלל איהן צו באַצייכענען

אַ באַפרידיקנדיקן רעזולטאַט פון נאָכקלערן, דמשל:

(159) דו האָסט דאָך גריסע הענט — דערשלאָג זיי; דו האָסט דאָך גריסע

פיס — צעטרעט זיי (לייטיק).

(160) זיין אָדער נייט-זיין — דאָס איז די פּראַגע.

1 אין טעקסט, פרישעס און פריילעכעס. מוז מען ציטירן מיט גראַכאטישע גרייטן?

2 ד"ה ווען די ריכטיקע קאָנסטרוקציע פון זאָץ ווערט איבערגעריסן, ווען אין עצם פּראַ-

צום פּון רייון היסט אימגעוועזענען געביטן די קאָנסטרוקציע פון זאָץ. אין דער גערעדטער

שפּראַך שחיבלט מיט אַנאַקאָלוטן.

C. דער טירע איז פאקולטאטיוו:

(א) בני אן עריפסיס, למשל:

161 זונטאג (-) בולבע, מאנטאג (-) בולבע, דינסטאג און מיטוואך (-) בול-
בע (פאקסליד).

162 נעכטן (-) שני און איצטער (-) וו-זשע? (נבדוס).

163 יגעתי ומצאתי (-) גליב.

164 די שמאטעס אונדזערע (-) געציילטע, די לעכער (-) אן א צאל
(לייניק).

בי אן אנדער מין ארויסריידן (אן א בפירושן הייבן די שטים און אן א
גרעסערער פאזיע) קען מען די זאצן פארצייענען אין שריפט איך אן טי-
רעס. קיין אנדער צייכן דארף דא איך ניט קומען.

(ב) בני אן אפאזיציע (אנשטאט דער קאמע), למשל:

165 די זון — מען זעט זי קיים.

166 מען האט געפירט מיך — פלה — צו דער חופה מיט מין פרענט
(אולינאער).

167 אין דעם ים האר ליגט א ויספע — א בריטע, א פלישיקע נאז
(ממוס).

דער טירע מאכט די אפאזיציע בולטער, שטרעכט זי אונטער. וען די
אפאזיציע איז א לאנגע (זי איז יעמאלט דאס אייגענע וואס א לענגערער אגב-
אורחא-זאין), קען מען אן טירעס ניט אויסקומען, למשל:

168 איר טאטע, בן-ציון צביהס — א גלעזער און דערב טאקע שוין איך

א שטיקל ארכיטעקטאר, ניט אזא מעסטער מיט דער האק יי א

מבין — האט געהאט זיין אייגענע שטוב, די דריטע פון הערשעלעס

טאטנס היז (ממוס).

(ג) בני א באמערקואן (אנשטאט קאמעס), למשל:

169 און ליפן — פארשטיסטו — זינען דאך גשמיות (פריץ).

170 פאר-דרע-יאָרן האָסטו אנדערש גערעדט — מיר געדענקען עס גאנץ גוט.

(ד) ביי פארהעלטענישן פון קעגנשטעלונג, פון סיבה און פון
פועל-יוצא, למשל:

171 דאָס קלייד איז שוין — עי זעט אָבער אויס די ספאָדניצען?

172 הינט בילן — מחותנים פאָרן.

173 שלאָף, גוטער מענטש, שלאָף — דאָ וועט דיר קיין בייז ניט געשען
(פריץ).

פארגלעכן די בישפילן 173 און 140. איך אין די בישפילן 138 און

139 קען מען פארבשטן דעם צווייפונטל מיט א טירע.

(ה) בני דיר עקטער ייר (אנשטאט פיסלעך), למשל:

- 174) אז מען זאגט — פינגערל, פינגערל! איך זינטש דאָס, איך זינטש יענץ — האָט מען דאָס זאָס מען זינטשט גאָר אָן מי (ממו"ס).
- 175) ביים איבעררייסן אונדזערע רייד (אַנשטאַט אַ דרײַפֿינטל), לַמשל׃ און העלדזער לערן שטום, און ארבע ניט שטום, איז — אַפּגעשניטן (לײַק).
- 176) פינצטער — קיין אַרבעט ניט צו זען — זאָס טוט מען זאָס?
- 177) „אז מען לייגט ניט אַרײַן טאַקע“ — ניטאָ זאָס צו עסן!
- 178) צווישן סוביעקט און פּרעדיקאַט (בײַ דער געהעריקער אינ-טאַנאַציע פאַרשטייט זיך), לַמשל׃
- 178) ער (—) איז דאָך ער און זי איז נאָר אַ זי (ממו"ס).
- 179) יענע (—) שיטן זילבער-רימען, די (—) פאַרריכטן אַלטע הימען (נבדוס).
- די איבערגערעכנטע פּאַלן שעפּן ניט אַרײַן מיגלעכקייטן, זען דער טירע איז פּאַקולטאַטיוו. זי דײַטן נאָר אָן די סאַמע כאַראַקטעריסטישע פּאַלן. זייל אייגנטלעך איז דער טירע פּמעט שטענדיק מיגלעך און דערלאַזלעך, זען דער זאָס שרעבט זייל עפעס אונטערשטרעכן, זייל אַרײַנסזען אָן אייגנ-אַרטיקע רעטאַרישע פיגור. אַרײַן זיפּיל מען קען זיך פּרײַ באַגײן מיטן טירע זאָלן זיין אָט די בײַשפּילן:
- 180) איך — איך פּאַר (ממו"ס).
- 181) זעלט האָט דענסטמאַל פּאַר הערשעלען געהייסן — יידן (ממו"ס).
- 182) אַ סימן — אָט נעמט ער באַד טאַקע אַ פּלעשל משקה זי געהעריק איז (ממו"ס).
- 183) זינע אײַגן — צוגעמאַכט, אײַנע — טרוערט, אײַנע — לאַכט (לײַק).
- בײַן איז איבעריק צו האַלטן פּאַר אַ גרײַז, זען מען זעט ערגעץ אַ טירע — אײַב מען קען נאָר דעם טירע זייל ניט איז אַדורכלײַענען. ס׳איז אײַך ניט קיין גרײַז, זען על פי אונדזער סוביעקטיוון באַנעם זאָלט אין אַ געזייערער שטעל געזאָלט זיין אַ טירע, און דער טירע איז דאָרטן ניטאָ.

IV. דאָס קאַמע-פּינטל

דאָס קאַמע-פּינטל לערט באַנוצט:

א) אין אַ זאַן-סבּום, לַמשל׃

184) ניט-גלײַביק איז דער זאָס זייל ניט גלײַבן, אפילו בעת מען ברענגט אים גענוג ראיות און באַזיין; לַמשל׃ גלײַביק — לער עס איז נוטה

1 אין דעם זאַן האָבן מיר בלויז אַ טיילווייזע טירע-אינטאַנאַציע, איז דעריבער גלײַכער

אך צו באַגײן דאָ אָן שום זיין.

צו גלייבן אָן שום שכלדיקע מאָטיבן; גלייבעכצדיקן — יעדער עס האָלט
פאַר יאָר אַזוינס, וואָס קען נישט זיין יאָר.

185) ער איז יחסן אַ באַוווּסער, אַ געזעצטער און אַ יוסטער, גייט דער
שטאַרן פעלד-אויס פעלד-אין; שפּרעזנט זיך שטאַלץ, רויט אָפּ צו
ביסלעך און די יחוסדיקע פּיסלעך שטעלט מיושבדיק און פּיין (נפּדוס).

(ב) אין אַ זאַץ = באַהעפט צייטן סובקאָרדינירטע זאַצן, למשל:

186) די קינדער האָבן אַלע געפּסקנט, אַז דער בעסטער יום-טובּ איז דאָך
שבועות, ווייל די טעג זינען לאַנגע, פּריידיקע, טעג וואָס באַדן זיך
אין זון און אין גלאַנץ; ווייל די צוגרייטונגען צום יום-טובּ זינען נישט
שווער, נאָר פאַרקערט פאַרבונדן מיט גיין נאָך גרינס, מיטן אויסצירן
מיט גרינס די שטוב; ווייל די שבועותדיקע אכילות זינען נישט די
געוויינלעכע שווערע יום-טובדיקע עטנס און — ווייל ס'איז גראַד גע-
וען ערב שבועות.

(ג) אין אַ פּעריאָד צייטן די באַזונדערע גלידער, למשל:

187) כאָטש אין דריסן איז נאָך געווען גענוג קאָלט און אויף די פעלדער
איז נאָך געלעגן דער ברודנער שניי; כאָטש די זון פלעגט זיך גאָר
זעלסט אַ ווייט טון און בלייבן אויף אַ רגע, ער זי וואָלט זיך פּרווען,
צו עס לינגט איר שוין צו קוקן אויף דער האַלב-ליינטערדיקער ערד;
כאָטש מענטשן זינען געווען נאָך פאַרדאהט מכוּח האַלץ און נאָך
מער מכוּח די גרויסע הוצאות צו פּסח, — האָט מען דאָך שוין געקענט
אַריספּילן דעם פּרילינג, אַריספּילן אים אַפּילו אין דעם שניי, אין
דער קאַרגער זון און אין די פּנימער פּון די מענטשן.
(צייטן דער הייבונג און פאַלונג פּון פּעריאָד קען נישט קומען קיין
קאָמע-פּינטל).

V. די פּיסלעך²

די פּיסלעך ווערן באַנוצט:

(א) אויף אונטער צושטרייבן אַ וואָרט, למשל:

188) דער טערמין „פּיסלעך“ וואָלט זיין פּאַסיקער אידער „גענדונפּיסלעך“.

189) ער קענטשט אַזוי דעם „מישטינס געזאַגט“, וואָס ער חורט איבער
כמעט נאָך אַיטלעכן וואָרט.

1 אַבערגלויביש — בלעז, גלייבעכץ = אַבערגלויבן.

2 פּריינד י. פּאַבליקאַנט (ריגע) לייגט פאַר דעם נאָמען העקעלעך.

(ב) **ב** אַ וואָרט אָדער **ב** אַ גרופע ווערטער, וואָס ווערן באַנוצט נישט מיט דעם געוויינלעכן באַטייט, למשל:
 190) דער „ער“ איז אַטעקגעפּלירגן און די „זי“ איז פאַרבליבן אין נעסט (אין דעם זאַץ איז זייער באַקעמט ארסצוקומען אירך אָן פּיסלעך).
 191) דאָס שוואַכסטע גרעזל שפּאַלט זיך, אונטער-דער-ערד“ און גלאַצט (פּרץ).
 192) אין דער מדינה, ווּנדערלאַנד, אין „גלויבשטאַט“ דער רעזידענץ... (פּרץ).
ג **ב** מ אָד נע ווערטער, **ב** צעקאַלעטשעטע ווערטער, **ב** באַראַריזמען, למשל:

193) היסטעס, נעפּרעמענאָ ארף פּסח? (ש'ע).

194) שרין וידער די „ציציליסטן“!

(ד) **ב** נעמען פון ווערק, ציטשריפטן, געזעלשאַפטן, פּירמעס, שיפן און ענלעכע, למשל:

195) די באַבע דערציילט מעשיות פון, מנורת המאָר.

זען אירך די בלשפּילן 136 און 137.

(ה) **ב** דירעקטע רייד און צייטאָמן.

זען די בלשפּילן 125, 126, 127, 128, 142, 143, 177.

פּיסלעך זענען בטבע פּאַקולטיוו. אָנשטאַט פּיסלעך קען מען דאָס וואָרט אַנדערש אַרױסהױבן. אין שרעבן אונטערשרעבן, גרעסער אָדער אַנדערש אָנשרעבן; **ב** דרוקן — ארסזעצן מיט אָן אַנדער שריפט. פּיסלעך דריקן נישט ארױס קיין ספּעציעלע רעטאָרישע פיגור. מען דאַרף רעפּאַרמירן און אַינשטעלן די גראַפיק פון די פּיסלעך. זען זעען דעם אין אַרױספיר.

VI. די איבעריקע אַפּשטעל־צייכנס

ב אַ פּינטל פּאַלט צונױף דער רעטאָרישער פּרינציפּ מיטן גראַמאַטישן קיין פּללים זעען באַנוצן דאָס פּינטל באַדאַרף מען נישט. דאָס פּינטל צו פאַרקירצן, **ב** צאָלן, אין אַנדערע פּאַלן — דאָס אַלץ געהערט נישט צו אַפּשטעל־צייכנס.

אַ דריי־פּינטל איז דער געוויינלעכער צייכן **ב** אַיבעררױסן אונדזערע רייד, מעג דער איבעררױס קומען מצד דעם ריידנדיקן אָדער מצד אַפּטיקע סיבות.

דער פּרעגצייכן קען נישט קומען נאָך דער אומדירעקטער פּראַגע. אין אַ צונויפגעזעצטן זאַץ איז גלױכער איבערצוזחורן דעם פּרעגצייכן נאָך אױט־זעכן גליד, למשל:

196) **ו**י קום אירך צו זינגען? פון זאַנעט, מײן קינד?

- 197) צי יאָגט מען אים ניט ווי אַ נביא? צי עארפט מען אים ניט נאָך קיין שטייער ווי אַ נביא? צי לעכטן אים ניט די ארגן ווי שטערן?
- דער אויסרוֹפֿ צייכן קען אירך קומען אין מיטן זאָץ. ס'איז אירך גלעכער איבערצוחזון דעם אויסרופֿצייכן נאָך יעדערן גליד אין דעם צוֹ-ברפגעזעצטן זאָץ, למשל:
- 198) הײ, היימקעו קום אָקאַרשט אַהער.
- 199) נעמט זיך, קינדער! פאַר די הענטלעך.
- 200) וואָלט איר געלאַכט! וואָלט איר געזונגען!
- פֿיסלעך קומען נאָך דעם פרעג-און אויסרופֿצייכן, אירב אין פֿיסלעך איז דער פרעג-אָדער אויסרופֿזאָץ. זי קומען אָבער פאַר די צייכנס, אירב דער פרעג-אָדער אויסרופֿזאָץ איז ניט אין פֿיסלעך, למשל:
- 201) שרײ: „דער פֿרילינג איז געבאָרן!“
- 202) ווי שטאַרק עס איז דער אינדרוק פון „נאָך אַלעמען!“
- 203) אין וואָלד האָט זיך נאָך געהערט דער צעצויגענער, וווּ ביטטוּ!“
- 204) איר האָט געלייענט דעם ראָמאַן „נאָך אַלעמען“?

*

איר מוז נאָך אָנטיזן, אַז די בישפֿילן זינען זייער כאַאָטיש: אָדער אַליין צוגעטראַכטע, אָדער איר אויסטייניק ציטירטע (עס קען אפשר געמאַלט זיין אַ ניט-פֿינקטלעך ציטירן). איר האָב זיך דערלויבט אַזוינס, עפֿיל ס'ווי איז דאָ ניט שייך זיך האַלטן ביי די אָפֿשטעל-צייכנס פון דער צייטאַטע. פון די בישפֿילן, נאָס איר האָב גענומען, האָב איר דאָן קיין זאך ניט געקענט אָפֿלערנען; זי זינען נאָר אַן אילוסטראַציע.

איר מוז זיך פֿאַררופן איר דער אינטאַנאַציע, דעם ultima ratio פון דער סיסטעם וואָס עררט דאָ פֿאַרגעלייגט. אָבער גענוי שילדערן, באַשריבן און אַנאַליזירן די פֿאַרשידנסטע מינים אינטאַנאַציע האָב איר בשום אופן ניט געקענט. דאָס איז אָבער איר אין תוך ניט גלייטיק. אין אַלגעמינע שטריכן איז פֿאַר יעדן קלאַר דער גרונט-חילוק צווישן אַ קאָמע-אינטאַנאַציע און צווישן אַ צווייפֿינטל-אינטאַנאַציע אָדער צווישן דער לעצטער און אַ טירע-אינטאַנאַציע. די דאָזיקע אַלגעמינע פֿאַרשטעלונג איז גענוג איר צו באַזירן איר פֿילם פֿאַר אָפֿשטעלצייכנס.

צושריפט.

ביום אַרבעטן איבער דער פֿאַרגעלייגטער סיסטעם אָפֿשטעלצייכנס איר מאַי—יוני 1929 האָב איר נאָך ניט געהאַט געזען די גרויסע, זיך ברייט פֿאַר-מעסטנדיקע אַרבעט לעגן אָפֿשטעלצייכנס, וואָס אַ זאַרעצקי האָט אָנגעהויבן דרוקן אין זעם זשורנאַל „די ייִדישע שפּראַך“ (נומ' 11 — 12 און 13). ערשט אין יוני 1930, ביום רעמאַנטירן מִפֿן אַרטיקל, האָב איר זיך באַקענט מיט

זאַרעצקיס אַרבעט, און דעריבער האָב איך אַזוי טינציק זי אויסגענוצט. ס'איז
שױער בכלל צו נעמען אַ שטעלונג צו איר, פיל זי איז אָפגעדרוקט נאָך
ניט אין גאַנצן. מיר דוכט זיך אָבער, אַז אַ זאַרעצקי מאַכט אומזיסט אַזוי
שױער דעם ענין, אַז מען קען ניט אַררטיגן פון אַ געױסער סיסטעם אין
סינטאַקסיס ביים אינשטעלן אונדזערע אָפּשטעלצייכנס. מיר האָבן ניט אַזאַ אַל-
געױן-אַנגענומענע סיסטעם. אַפילו אַ זאַרעצקיס סיסטעם איז נאָך אין פּראָצעס
פון ערן (יען מען זאָל פאַרגלױכן בידע אויסגאַבעס פון זײן גראַמאַטיק).
אויפשטעלן אַ ריי סינטאַקטישע פאַרמעס און שפּעטער פאַר זי די געהעריקע
אָפּשטעלצייכנס — אָט דער יעג איז לכתחילה אַ פאַרפּלאַנטערטער, אַ גע-
פּערלעכער. פיל גרינגער יעט זײן צו לעבן דעם, יאָס שרױבט יידיש, אױב
אונדזערע אָפּשטעלצייכנס יעלן זיך באַזירן אויף רעטאַריק, ניט אויף גראַמאַ-
טיק, און אױב זי יעלן געבן אַ סך אַטאַנאַמיע דעם שרױבער.

די אינטערפונקציע אין דייטש, ענגליש, פויליש און פראנצויזיש¹

פון ט. גוטמאן (בריסל)

ביישטראך

(1) טיילט אָפּ קאָר די נירטע זאצטיילן (פראנצויזיש און ענגליש אויך אדווערביאלע באשטימונגען). אויב צוויי זאצטיילן זינען פארבונדן דורך און, שטייט ניט קיין ביישטראך. אויב ס'זינען פאראן מער ווי צוויי זאצטיילן, און די לעצטע צוויי זינען פארבונדן דורך און, שטייט פאר און א ביישטראך נאָר אויף פראנצויזיש און ענגליש.

(2) לענגערע אָפּזיציעס און ביטלען וואָס שטייען נאָכן וואָרט צו וועלכן זיי געהערן, ווערן אָפּגעטיילט דורך א ביישטראך.

(3) א ביישטראך טיילט אָפּ קאָר די נירטע זאצן אָן קאָנ-יונקציעס, אין אַלע שפראַכן:

Schönheit vergeht, Tugend besteht.

אויב די זאצן זינען יאָ פארבונדן דורך קאָנ-יונקציעס, שטייט אויף דייטש און פויליש א ביישטראך נאָר ביי פולשטענדיקע זאצן, אָבער:

Kolumbus vermutete jenseit des Atlantischen Ozeans Indien und steuerte mutig drauf los.

אויף פראנצויזיש און ענגליש גייט ניט וועגן פולשטענדיקייט; דאָ

1 דעם דאָזיקן איבערבליק האָט ט. גוטמאן אירטגעארבעט אין דער צווייטער העלפט 1925 לחס דער בקשה פון דער פילסקעזיע (זע ידיעות פון י"ווא נומ' 3, נאָעמבער 6, 1925). די רעדאקציע פונעם זאמלבוך רעכנט, אז אזא מין צוזאמענשטעלונג העט געפן די מעגלעכקייט דאָ צו אַרײַענטײַן אין דער פראַגע וועגן עווענטועלע רעפארמען אין דער סיסטעם אָפּשטעלצייכנס פאר יידיש.

אין דעם ארטיקל גופא איז אָנגעווענדט די ענגליש-פראנצויזישע אינטערפונקציע. איצטער ביים אָפּדרוקן די ארבעט האָט דער מחבר ניט געהאט קיין מעגלעכקייט דאָס

צוצוקוקן.

שטייט דער ביישטראַך אויב נאָך דער קאָניונקציע ווערט געזאָגט גאָר ע פ ע ס
ג י ס, אַ געגנזאָך אד'גל:

You may go, but I shall remain here.

דעריבער וואָלט אויך אין דייטשן ביישפּיל (קאָלומבוס) לויטן ענגלישן
כלל געדאַרפט שטיין אַ ביישטראַך.

4 אַדווערביאלע באַשטימונגען.

א. אַבסאָלוטע. אַלעמאַל אָפּגעטיילט דורכן ביישטראַך:

Wszystko to jest bajka, mówiąc między nami.

To tell the truth, I regret it.

ב. פאַרבונדענע. אויף דייטש קיינמאַל ניט אָפּגעטיילט דורך קיין
ביישטראַך, אויף פּויליש אין געוויסע פּאַלן, ווען באַהאַנדלט ווי אַ פאַרקירצט-
טער זאַץ (זע אונטער 5 א). אויף ענגליש און פראַנצויזיש שטייט אַ ביישטראַך
ווען די אַדווערביאלע באַשטימונג שטייט אין אָנהייב זאָך אָדער ניט אויפן גע-
וויינלעכן אָרט:

Upwards, the sparks flew.

When he arrives, we shall be there.

אָבער: We shall be there when he arrives

אַחוץ דעם טיילט מען אָפּ — אויף פראַנצויזיש און ענגליש — אַדווערפן
און אַדווערביאלע באַשטימונגען וואָס מען קאָן דורכלאָזן, דער טייטש זאָל
זיך ניט ענדערן (ענגליש however, therefore, פראַנצויזיש done אד'גל).

5 ב י ו א צ נ.

א. אויף דייטש און פּויליש אַלעמאַל אָפּגעטיילט דורך ביישטראַכן. אויף
פּויליש ווערן אָפט אַדווערביאלע באַשטימונגען באַהאַנדלט ווי פאַרקירצטע ביי-
זאַצן, דעריבער איז דער ביישטראַך פאַקולטאַטיוו אין אַזעלכע זאַצן ווי:

Człowiek [,] myślący [,] postępuje poważnie.

Prelegent [,] gestykulując [,] zapomniał o temacie przemówienia.

ב. אויף ענגליש און פראַנצויזיש זינען אויף בייזאַצן חל אין אַלגע-
מיין די אייגענע כללים וואָס אויף אַדווערביאלע באַשטימונגען, למשל:

We ran when we heard the report.

When we heard the report, we ran.

ביי בייזאַצן וואָס גייען נאָכן הויפט-זאַץ, שטייט דער ביישטראַך אויב
די זאַצן זינען לויטן זינען ענג פאַרבונדן מיטן הויפט-זאַץ. דעריבער שטייט

1 די כללים אונטער 4 און 5 פאַר פראַנצויזיש און ענגליש, מחמת זיי שטיצן זיך אויף
לאַגישע קאָטעגאָריעס, זינען ניט קיין גאַנץ פעסטע. אזוי ווי די וואָרטשטעלונג איז פראַנצויזיש
פּנסטער פאַר ענגליש, איז אויף ענגליש דער ביישטראַך זעלטענער.

ער פאר que, that פון אויסזאג-זאצן, אָבער ניט פון דרינג-זאצן אַזוי. פאַרגל:
It rained last night, because the ground is wet this morning.
אָבער:

The ground is wet this morning because it rained last night.

ג. רעלאטיוו-זאצן. אויף פראַנצויזיש און ענגליש שטייט אַ ביי-
שטראַך פאַרן רעלאטיוו-זאצן נאָר דעמאָלט ווען דער רעלאטיוו-זאצן איז אַ
דערקלערנדיקער, ד"ה אויב מען קאָן אים דורכלאָזן, אָפּשיידן דורך
קלאַמערן אָדער איבערבלייבן אויף אַ הויפט-זאצן, ניט ענדערנדיק לחלוטין דעם
טייטש פון דעם גאַנצן זאצן. אויב דער רעלאטיוו-זאצן איז אַ באַשטימטע
דיקער, ד"ה אויב ער פּרעציזירט דעם פּשט פון וואָרט, און דורכלאָזנדיק
אים קומט אַרויס גאָר אַן אַנדער באַטייט, שטייט ניט קיין ביישטראַך פאַרן
רעלאטיוו פראַנאָמען. למשל:

Water, which is composed of two gases, is a liquid.

Water that is stagnant is not healthful.

נאָך אַ באַשטימענדיקן רעלאטיוו זאצן שטייט דער ביישטראַך אויף
פראַנצויזיש אין אַלע פאַלן:

Les enfants qui traitent les animaux avec cruauté, deviennent
des hommes méchants.

אויף ענגליש דאָס רוב נאָר אויב דער זאצן ענדיקט זיך מיט אַ ציטוואָרט:

The land that Penn settled, was called Pennsylvania.

6 אַריינגערוקטע זאצן, דאָס רוב ביי דירעקטע רייד, ווערן
אָפּגעטיילט דורך ביישטראַכן. אויף ענגליש שטייט אָפּט אַ ביישטראַך נאָך די
אַריינפיר-ווערטער פון די דירעקטע רייד:

He replied, "Goods were shipped yesterday".

7 אויף ענגליש און פראַנצויזיש שטייט דער ביישטראַך אָנשטאַט אַ
דורכגעלאָזענעם צייטוואָרט (אָבער אַבליגאַטאָריש איז ער נאָר
ביי לענגערע זאצן):

Le juge court à son tribunal; le médecin, à ses malades.

8 פּערוואַנען צו וועלכע מען ווענדט זיך, אינטעריעק-
ציעס און ווערטער וואָס געהערן אייגנטלעך ניט
צום זאצן גופא, ווערן אָפּגעטיילט דורך ביישטראַכן. אזוי אויך ביי
פּרעאָנאָמען, למשל:

Mes pauvres oliviers, tu penses que je n'y renonce pas!

Thy rod and thy staff, they comfort me.

1. non-restrictive : ענגליש
2. restrictive : ענגליש

גענדזנפֿיסלעך

ענגליש " , דיטש-פּויליש " , פּראַנצויזיש " .

(1) אין אַלע 4 שפּראַכן בײַ צײַטאַטן און בײַ רײד װאָס מען
גײט אױבײַ וואָרט בײַ וואָרט (פּאַקטיש) אױף פּויליש און
פּראַנצויזיש אָפּט דורכגעלאָזן און פּאַרביטן דורך אַ טירע).

(2) אַ צײַטאַט אײַן אַ צײַטאַט װערט אױף ענגליש אײַנגעשלאָסן
אין אײַנפּאַכע גענדזנפֿיסלעך (י), אױף פּויליש פּירפּאַכע (" " .).

(3) װען אַ װאָרט אָדער אַ גרופּע װערטער װערט גענוצט מיט אַ
ספּעציעלן פּשט, אָדער װען עס זאָל צוציען דעם לײענערס
אױפּמערקזאַמקײט, שטייען גענדזנפֿיסלעך אין אַלע שפּראַכן.

(4) אַ פּרעג-אָדער אױסרופּצײכן שטייט פּאַר די סוף-גענדזנפֿיסלעך אױב
עס געהער צו די צײַטרטע װערטער, אַנײט שטייט עס הײנטער זײ. אױב ס'גע-
הער צו בײדע שטייט עס אױף ענגליש אױך הײנטער די גענדזנפֿיסלעך, למשל:
Did the teacher ask, "Have you studied your lesson"?

טאָפּלפּונקט

(1) אין אַלע שפּראַכן פּאַר אױסרעכענונגען.

(2) פּאַר דירעקטע רײד און צײַטאַטן. אױף ענגליש שטייט
אַבער אין דעם פּאַל אַ בײַשטראַך אױב מען הײבט נײט אָן די רײד פּון קײן
נײער שורה און דער אַרײַנפֿיר-זאַץ איז נײט קײן פּולשטענדיקער זאַץ. למשל:
He replied saying, "Goods were shipped yesterday".

(3) אין אַלע שפּראַכן (אַחוץ ענגליש?), בכדי אױסצודריקן, אַז אַ זאַץ
(אַמאָל אַ װאָרט) איז אַ פּועל-יוצא אָדער אַן אױסטייטשונג פּון פּרײערדיקן.
פּרט אַז מען קומט צו אַן אױספֿיר צום סוף פּון אַ פּעריאָד.

טירע

(1) אױף פּראַנצויזיש נאָר בכדי אַפּצושיידן די רײד פּון צװײ
מענטשן (װײל די גענדזנפֿיסלעך װערן דאָס רוב נײט גענוצט).

אין די אַנדערע שפּראַכן:

(2) בכדי אױסצודריקן אַז װערטער זײנען דורכגעלאָזן גע-
װאָרן (אױף ענגליש אױך אױתיות: — Mr. B).

(3) אַז אַ װאָך װערט אױבערגעריסן (אַנאַקאָלוט) אָדער אױב
עס גײט עפּעס אומגעריכטס (דײַטש, פּויליש).

(4) אַפּצושניידן אַרײַנגערקמע װערטער אָדער זאַצן.

(5) אױף דײַטש: אַנצװױזן די פּױזעס װאָס עס מאַכט דער װאָס

רעדט, אָדער צו וויזן אַז אייגנטלעך וואָלט ווייטער געדאַרפט גיין פֿון אַ
נייער שורה.

(6) אויף פּויליש, בכדי אויסצומיידן מיספּאַרשטייענישן:

Wtenczas niejeden z ludzi—smutnych doznawał wypadków.

סעמיקאַָ אָן (ביישטראַך-פּונקט)

(1) דער ביישטראַך-פּונקט טיילט אָפּ איינציקע זאַצן פֿון אַ
זאַץ = פּאַרבינדונג אויב דער ביישטראַך איז שוין גענוצט געוואָרן
און זיי זינען צונויפגעבונדן לויטן זינען אָדער אויב די קאָנונקציע איז
דורכגעלאָזן געוואָרן (די באַשטעלונג האָבן מיר היינט באַקומען; די סחורה
וועלן מיר אַרויסשיקן מאָרגן) אָדער בכלל דאָרט וווּ דער פּונקט זאָכט זיך
אונדז צו שטאַרק און דער ביישטראַך צו שוואַך.

(2) אָפּצוטיילן זאַצטיילן אויב דער ביישטראַך איז שוין גענוצט
געוואָרן.

(3) אויף דייטש ווערט פאַר און און טאָפּעלע קאָנונקציעס דערנידע-
ריקט דער צייכן אויף איין גראַד, דעריבער ווערט דער סעמיקאַָלאַן פאַרביטן
דורך אַ ביישטראַך.

(4) אויף ענגליש שטייט אין אַ לענגערן זאַץ אַ ביישטראַך-פּונקט פאַר
אַניט, אויך, דעריבער, און אויך אָפּט פאַר אַ דהיינו,
למשל; הינטער די דאָזיקע ווערטער שטייט יעמאַלט אַ ביישטראַך.
We did not hear from him; therefore, we shall not go.

פּונקט

אין אַלע שפּראַכן:

(1) נאָך אַן איינפאַכן אָדער צונויפגעזעצטן זאַץ מיט וועלכן
ס'שליסט זיך אַ געדאַנק.

(2) נאָך אַ פאַרקירצטן זאַץ: אין לאַקאָנישע ענטפּערס.

(3) הינטער קעפלעך, אַדרעסן, אונטערשריפטן.

(4) הינטער פאַרקירצונגען און אַראַבישע ציי-
פערן ביי נומעראַציעס.

פילפּונקט

טרעפט זיך נאָר אויף פּויליש און אויף פּראַנצויזיש. דער צייכן דריקט
אויס, אַז מען האָט אָנגעוואָרן די קאָנטראַרוקציע פֿון אַ זאַץ אָדער
פֿון זאַצן (אַנאַקאָלוט). אין די אַנדערע שפּראַכן שטייט אָנשטאַט דעם
דער טרע.

פרעגצייכן

אין אלע שפראכן:

(1) נאך א דיר עקטער פראגע; אלץ איינס צי דער דירעקטער טער גאנצער זאץ ענדיקט זיך דערמיט אָדער צי עס גייט דערנאָך אַ הינטערזאץ.

(2) נאך איינציקע פרעגווערטער, אלץ איינס צי עס איז אַ פאַרקירצטער זאץ אָדער עס ווערט ציטירט אינמיטן זאץ (פאַרוואָס? — מיט „פאַרוואָס?“ פרעגט מען אויף דער סיבה).

(3) אין אַ צונויפגעזעצטן פראַגזאץ שטייט אויף ענגליש דאָס רוב אַ פרעגצייכן הינטער יעדן טייל:

Was the man hurt? or did he escape?

אין די אַנדערע שפראַכן (פראַנצויזיש) ווערט אַ פרעגצייכן אינמיטן זאץ אויסגעמיטן.

קלאַמערן

ווערן גענוצט בכדי אָפּצוטיילן ווערטער אָדער זאצן (אויף ענגליש נאָר ווערטער, אויף פראַנצויזיש נאָר זאצן?) וואָס האָבן ניט קיין דירעקטן שניכות צום אייגנטלעכן זאץ.

אויסרופצייכן

(1) נאָך זאצן און טיילן פון זאצן וועלכע בילדן אַן אויסרוף אָדער ווערן אַרויסגערעדט אין אַפּעקט.

(2) נאָך אינטעריעקציעס (אויף ענגליש טאָר אַן אויסרופצייכן ניט שטיין נאָך אַן o, הגם נאָך oh איז עס ערלויבט).

(3) אויף פּויליש דאַרף אַן אויסרופצייכן אויסגעמיטן ווערן אין מיטן זאץ.

(4) אויף דייטש איז אַן אויסרופצייכן נאָך אַ וואָקאָטיוו עפּטער ווי אין אַנדערע שפראַכן הגם אויך דאָ בניט עס זיך מיטן בנישטראַך.

צילן און וועגן פון יידישן וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט

1. דער גייסטיקער אויפשטייג פון די יידישע פּאָלקסמאַסן אין אַלע לענדער פון קאָמפּאָקטן יידישן ישוב האָט באַשאַפן נייע קולטורעלע באַדער־פענישן, וואָס אויף צו באַפרידיקן זיי זיינען נייטיק נייע מעטאָדעס און נייע אַרגאַניזאַציאָנעלע פּאַרמען. דער יידישער וויסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט קומט צו דינען די יידישע מאַסן אין דעם קאָמף פאַר זייער קולטורעלער עמאַנסאַפּאַציע. ער קוקט אַרויס אויף דער טעטיקער אונטערשיצונג פון אַלע אַרגאַניזאַציעס און יחידים, וואָס ווילן מיטהעלפֿן דער אַנטוויקלונג פון דער יידישער קולטור.

2. דער יידישער וויסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט דאַרף זיין: (א) דער צענטער פון דער וויסנשאַפֿטלעכער אַרבעט אין יידיש, און אין דער ערשטער דריי — די צענטראַלע אינסטאַנץ פאַר דער פּאַרשונג און אַנטוויקלונג פון דער יידישער שפּראַך און ליטעראַטור; (ב) דאָס אָרט, וווּ עס בילדן זיך אויס נייע אַרבעטער אויפן פעלד פון יידישער וויסנשאַפֿט און קולטור; (ג) דער צענטראַלער רעגיסטריר־פּונקט פאַר דעם יידישן קולטור־לעבן אין אַלע עקן וועלט.

3. דער אינסטיטוט באַשטייט פון 4 סעקציעס: פּילאָלאָגישע, היסטאָרישע, עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישע, פעדאָלאָגישע. זוין דעם פּאַרמאָנט ער אַ ביסל־ליאָגראַפֿישע צענטראַלע, אַן אַרכיוו, אַ ביבליאָטעק און אַ מוזיי.

4. דער אינסטיטוט (א) גיט אַרויס זאַמליכער („שריפטן“) און איינצלע זוערק פון וויסנשאַפֿטלעכן כאַראַקטער; (ב) קלייבט און סיסטעמאַטיזירט וויסנשאַפֿטלעכע מאַטעריאַלן; (ג) שאַפט אַ צוגרייט־אַנשטאַלט פאַר יונגע וויסנשאַפֿטלער אין די אַרבעט־זווּנגן פון אינסטיטוט, פאַר קומענדיקע לערער פון די יידישע מיטל־שולן און סעמינאַרן אַזווי; (ד) פאַרבינדט צווישן זיך די פּאַרשער, וואָס אַרבעטן אין יידיש וועגן אַלע צווינגן פון וויסנשאַפֿט אַדער אין אַנדערע שפּראַכן וועגן יידיש, אינפּאַרמירט זיי וועגן וויסנשאַפֿטלעכע אַרבעטן וואָס זיינען אין גאַנג, אַרגאַניזירט אַ קעגנזייטיקע אויסהילף; (ה) זאַמלט און פאַרשפּרייט אינפּאַרמאַציעס וועגן דעם צושטאַנד און די אויפטוען פון דער יידישער קולטור־באַוועגונג אין אַלע לענדער.

אַדרעסן:

Żydowski Instytut Naukowy, W. Pohulanka 18, Wilno.

אין דייטשלאַנד:

Auslandszentrale des Jiddischen wissenschaftlichen Instituts,
Spichernstr. 8, Berlin W. 50,

אַדער:

E. Tscherikower, Berlinerstr. 8, Berlin-Wilmersdorf.

אין אַמעריקע:

Society "Friends of the Yiddish Scientific Institute", 1133 Broadway,
room 432, New York City.